

วารสาร

การพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต

เครือข่ายบริหารการวิจัย
Research Administrative Network

ISSN 2286-9824

Journal of Community Development and Life Quality

วัฒนธรรมชุมชนกับการเสริมสร้างความสมานฉันท์ ในสังคมไทย โดยใช้วัฒนธรรมเป็นฐาน ไชยรัตน์ ปรานี.....	115
การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์น้ำส้มคว้นไม้เพื่อเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนของศูนย์เรียนรู้การเกษตรพอเพียงบ้านหนองไข ตำบลป่าสัก จังหวัดลำพูน กิตติกร สาสุจิตต์ นิกราน หอมดวง และณัฐวุฒิ ดุษฎี.....	125
แนวทางการพัฒนาศักยภาพการจัดการที่ดี ของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดกาฬสินธุ์ สุกัญญา ดวงอุปมา.....	133
การสร้างนกออกแบบกลุ่มวิสาหกิจชุมชนให้มีความเป็นอัตลักษณ์ล้ำนาต่อการพัฒนาแฟชั่น ในระบบเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ รจนา ชื่นศิริกุลชัย.....	141
พัฒนาการผลิตและหน้าที่ทางสังคมของผ้าไหมล้านคำแพง จังหวัดเชียงใหม่ วัลลภ ทองอ่อน.....	153
การบริโภคอาหารที่ทำให้มีอายุยืนยาวของผู้สูงอายุกลุ่มชาติพันธุ์ไทยวน ในอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ คันสนีย์ กระจำจิม และสุวิภา จำปาวัลย์.....	161
การรับประทานอาหารไทยตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของนักศึกษามหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่ กิตติพงษ์ ขัติยะ.....	171
การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนจากทุนทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์สงครามโลกครั้งที่ 2 บ้านต่อแพ ตำบลแม่เฒ่า อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน ณภัฏ รัตนาวรรณกร และสุนทร รมหาวรรณ.....	179
ภูมิปัญญาของหมอน้ำมันตึ้นบ้านในการรักษาโรคกระดูกจากอุบัติเหตุศึกษาเฉพาะนายประเสริฐ ผลาพฤษ วรรณ ทัพจ้อย.....	189
การเพิ่มมูลค่าของเปลือกเมล็ดมะขามที่เหลือทิ้ง โดยการผลิตเป็นครีมบำรุงผิว ในหมู่บ้านหนองหล่ม อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา ภคสิริ สินไชยกิจ ภูวิช ไชยคำวัง กนกกาญจน์ พรหมน้อย และปิตินุช ผิวชัย.....	203
รูปแบบการเรียนการสอนที่บูรณาการกับการวิจัย การบริการวิชาการ และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ของสาขาวิชาเทคโนโลยีสถาปัตยกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี สมบัติ ประจัญสานต์ วิสารต์ แผงเวียง ปิยชนม์ สังข์ศักดิ์ดา และกิตติฤกษ์ ปิตาทะสังข์.....	215
สมรรถนะการประกอบวิชาชีพและความสามารถทำงานข้ามวัฒนธรรมในประชาคมอาเซียนของบัณฑิตไทย วิเชียร พันธุ์เครือบุตร.....	225

คำแนะนำในการเตรียมต้นฉบับ

เรื่องที่ตีพิมพ์

บทความวิจัย บทความปริทัศน์ หรือบทความวิชาการ

การเตรียมต้นฉบับ

1. ภาษา เป็นภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษ

2. การพิมพ์ พิมพ์หน้าเดียวบนกระดาษขนาด A4 ด้วยไมโครคอมพิวเตอร์โปรแกรมไมโครซอฟต์เวิร์ด ตัวอักษร Corda new ขนาด 14 ตัวอักษรต่อนิ้ว ความยาวไม่เกิน 10 หน้า (รวมบทคัดย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ)

3. การเรียงลำดับเนื้อหา

3.1 ชื่อเรื่อง (Title) ควรสั้นชัดเจน และต้องสื่อเป้าหมายหลักของการศึกษาวิจัย ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

3.2 ชื่อผู้เขียน เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ สำหรับที่อยู่ (ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ) ให้พิมพ์เป็นเชิงอรรถ (Footnote) ในหน้าแรกของบทความ

3.3 บทคัดย่อ (Abstract) ควรเป็นเนื้อหาที่สั้น ชัดเจนและเข้าใจง่าย โดยรวมเหตุผลในการศึกษาวิจัย อุปกรณ์วิธีการทดลองจนผลการศึกษาและสรุปด้วย ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ไม่ควรเกิน 200 คำ และให้ระบุคำสำคัญ (keywords) ไว้ท้ายบทคัดย่อแต่ละภาษาด้วย (บทความปริทัศน์อาจไม่ต้องมีบทคัดย่อ)

3.4 คำนำ (Introduction) แสดงความเป็นมาและเหตุผลที่นำไปสู่การศึกษาวิจัย อาจรวมการตรวจเอกสาร (Review of Literature) และวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัยไว้ด้วย

3.5 อุปกรณ์และวิธีการ (Materials and Methods) ให้อธิบายละเอียดที่สุด อุปกรณ์ที่ใช้ ตลอดจนวิธีและแบบจำลองการศึกษาวิจัยที่ชัดเจน และสมบูรณ์

3.6 ผลการศึกษาหรือผลการทดลอง (Results) ให้อธิบายผลการศึกษาวิจัย พร้อมเสนอข้อมูลในรูปแบบ ตารางหรือภาพประกอบได้ โดยตารางหรือภาพ ให้จัดทำเป็นภาษาอังกฤษทั้งหมด

3.7 วิจารณ์ (Discussion) ควรเชื่อมโยงกับผลการศึกษาว่าสอดคล้องกับสมมุติฐาน หรือแตกต่างไปจากผลงานวิจัยที่มีผู้รายงานไว้ก่อนหรือไม่ อย่างไร และด้วยเหตุใด โดยมีพื้นฐานการอ้างอิงที่เชื่อถือได้ วิจารณ์อาจนำไปรวมกับผลการศึกษาเป็นผลการศึกษาและวิจารณ์ (Results and Discussion)

3.8 สรุป (Conclusion) ควรสรุปที่ได้รับจากการศึกษาวิจัย ว่าเป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือไม่ หรือให้ข้อเสนอแนะ หรือสรุปสรุปและแผนงานวิจัยที่จะดำเนินการต่อไป

4. กิตติกรรมประกาศ หรือ คำขอบคุณ (Acknowledgement)

หากมีหรือไม่มีก็ได้ เป็นการแสดงความขอบคุณแก่ผู้ช่วยเหลือในงานวิจัยแต่ไม่ได้เป็นผู้ร่วมงานวิจัย

5. เอกสารอ้างอิง (References)

5.1 ในเนื้อเรื่องไม่ควรอ้างอิงถึงเรื่องที่ไปเกี่ยวข้องกับชื่อหรือชื่อย่อใดเลย ยกเว้นชื่อคนชื่อ และปี (Name-and-year-System) ในเอกสารภาษาไทย ให้ใช้ชื่อตัวและปี พ.ศ. เช่น สมชาย (2545) รายงานว่า... หรือ... (สมชาย, 2545) หากมีผู้เขียน 2 คน ให้ใช้ เป็น สมชาย และสงพึง (2547) รายงานว่า... หรือ... (สมชาย และสงพึง, 2547) และถ้ามีผู้เขียนตั้งแต่ 3 คนขึ้นไป ให้ใช้ชื่อคนแรกแล้วตามด้วยคำว่า และคณะ เช่น สมชาย และคณะ (2546) รายงานว่า... หรือ... (สมชาย และคณะ, 2546) ในกรณีเอกสารเป็นภาษาอังกฤษ ให้ใช้ชื่อสกุลและปี ค.ศ. เช่น John (2003)... หรือ... (John, 2003) ถ้าผู้เขียนมี 2 คน ให้ใช้ เป็น John and Walker (2004) ... หรือ... (John and Walker, 2004) หากมีมากกว่า 3 คน ให้ใช้ เป็น John *et al.* (2005) หรือ (John *et al.*, 2005) สำหรับในกรณีที่เอกสารอ้างอิงไม่ได้ชื่อผู้เขียนทุกคนห้ามใช้คำว่า และคณะ หรือ *et al.*

5.2 ในบัญชีเอกสารอ้างอิง ให้เรียงลำดับเอกสารภาษาไทยก่อนภาษาอังกฤษ โดยเรียงตามลำดับอักษรในแต่ละภาษา ตามรูปแบบการเขียนมีดังนี้

1) วารสาร (Journals)

ชื่อผู้เขียน ปีที่พิมพ์ ชื่อเรื่อง ชื่อวารสาร (เขียนเต็ม) ปีที่ (ฉบับที่): เลขหน้าเริ่มต้น-เลขหน้าที่สิ้นสุด.

ภาณุ ธนบำรุงกุล และ จำไพพรรณ อภิชาติพิศสัย. 2556. ความรู้ ทัศนคติ และการปฏิบัติของเกษตรกรที่ผ่านการฝึกอบรม จากศูนย์เครือข่าย ปรชาญชาวนบ้าน จังหวัดนครสวรรค์. วารสารเกษตร 29(1): 79-88.

Barcenas, N.M., T.R. Uhrh and L.G. Neven. 2005. DNA diagnostics to identify internal feeders (Lepidoptera: Tortricidae) of pome fruits of quarantine importance. Journal of Economic Entomology 98(2): 299-306.

2) หนังสือ และตำรา (Books & Textbooks)

ชื่อผู้เขียน ปีที่พิมพ์ ชื่อหนังสือ. สำนักพิมพ์. เมืองที่พิมพ์. จำนวนหน้าทั้งหมด.

สฤชัย จตุรสิทธิ์. 2555. เทคโนโลยีเนื้อสัตว์. โรงพิมพ์มีเมือง. เชียงใหม่. 367 หน้า.

Gullan, P.J. and P.S. Cranston. 2005. The Insects: An Outline of Entomology. 3rd ed. Blackwell Publishing, Malden. 505 p.

3) เรื่องย่อในตำราหรือหนังสือที่มีผู้เขียนแยกกันเขียน และมีบรรณาธิการ

ชื่อผู้เขียน. ปีที่พิมพ์. ชื่อเรื่องย่อ. หน้า เลขหน้าเริ่มต้น-เลขหน้าที่สิ้นสุด. ใน: ชื่อบรรณาธิการ. (บก.). ชื่อหนังสือ. สำนักพิมพ์. เมืองที่พิมพ์.

ดำรง เวกิจ และ สมบูรณ์ ทองสกุล. 2535. เทคนิคการใช้สารป้องกันกำจัดศัตรูพืช. หน้า 22-42. ใน: สุวัฒน์ รวยชัย (บก.). แล่งและสัตว์ศัตรูที่สำคัญของพืชเศรษฐกิจและการบริหาร. ห้างหุ้นส่วนจำกัด โอเดียสแควร์, กรุงเทพฯ.

Tilgner, E.H. 2009. Phasnida (Slick and leaf insects). pp.765-766. In: V.H. Resh and R.T. Cardé (eds). Encyclopedia of Insects. 2nd ed. Academic Press, London.

4) วิทยานิพนธ์

ชื่อผู้เขียน. ปีที่พิมพ์. ชื่อเรื่อง. ระดับวิทยานิพนธ์. สถาบันการศึกษา. เมืองที่พิมพ์. จำนวนหน้าทั้งหมด.

รัตน์ ภรรยาโย. 2550. ผลของน้ำตาลในสารละลายยีสต์ที่มีต่อแบคทีเรียของน้ำตาลและจากของเหลวหมักอินทรีย์ในดอกกล้วยไม้สกุลหวาย วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ. 84 หน้า.

5) เอกสารวิชาการอื่นๆ

ชื่อผู้เขียน หรือหน่วยงาน ปีที่พิมพ์. ชื่อเรื่องหรือชื่อหนังสือ. ประเภทของเอกสาร. สถาบันหรือหน่วยงานที่จัดทำ. เมืองที่พิมพ์. จำนวนหน้าทั้งหมด.

ทวีศักดิ์ ชัยบาล. 2544. แผลศัตรูปลาน้ำจืดในประเทศไทย. เอกสารวิชาการ. กองบัญชาการสัตววิทยา กรมวิชาการเกษตร, กรุงเทพฯ. 126 หน้า.

6) สื่ออิเล็กทรอนิกส์

ชื่อผู้เขียน ปีที่พิมพ์. ชื่อเรื่อง. (ระบบออนไลน์). แหล่งข้อมูล: ชื่อ Website (วันเดือนปีที่สืบค้นข้อมูล).

กรมวิชาการเกษตร. 2554. เชื้อโรค (Pathogen). (ระบบออนไลน์). แหล่งข้อมูล: http://www.dbagovth/felcrops/ipm/th/books/cabi_natural_enemies_1/book_3.html (28 มีนาคม 2555).

Wedmann, S., S. Bradler and J. Rust. 2006. The first fossil leaf insect: 47 million years of specialized cryptic morphology and behavior. (Online). Available: <http://www.pnas.org/content/104/2/565.full> (December 16, 2009).

รูปแบบในการใช้ภาษาอังกฤษในเนื้อเรื่องภาษาไทย

- ชื่อวิทยาศาสตร์ คำนับต้นให้ใช้อักษรตัวใหญ่ และใช้อักษรตัวน้อย

Meloidogyne incognita

- ชื่อเฉพาะ ให้ขึ้นต้นด้วยอักษรตัวใหญ่ทุกคำ

Berdmann, Marschner

- ภาษาอังกฤษใช้ในวงเล็บและวงเล็บ ให้ใช้ตัวเล็ก

completely randomized design, (transition period)

- ตัวย่อ ให้ใช้อักษรตัวใหญ่ทั้งหมด และควรมีคำเต็มบอกไว้ในการใช้ครั้งแรก

(randomized complete block design, RCBD)

- หัวข้อเรื่อง ให้ขึ้นด้วยอักษรตัวใหญ่

Abstract, Introduction

- คำศัพท์ตามหลัง คำสำคัญ ให้ขึ้นต้นด้วยอักษรตัวใหญ่

Keywords: Mango, chlorophyll

การส่งเรื่องเพื่อตีพิมพ์

ให้ส่งต้นฉบับ หรือ Online submission

การตอบรับบทความ

บทความที่ตีพิมพ์ในวารสาร ต้องได้รับการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิ

วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต

(JOURNAL OF COMMUNITY DEVELOPMENT AND LIFE QUALITY)

ผู้จัดพิมพ์	เครือข่ายบริหารการวิจัย	Publisher	Research Administrative Network
กำหนดการพิมพ์	วารสารราย 4 เดือน (3 ฉบับ/ปี) ฉบับที่ 1 มกราคม-เมษายน ฉบับที่ 2 พฤษภาคม-สิงหาคม ฉบับที่ 3 กันยายน-ธันวาคม	Publication	Tri-annually Issue 1 January-April Issue 2 May-August Issue 3 September-December
วัตถุประสงค์	ตีพิมพ์ผลงานวิจัยของนักวิชาการและบุคคลทั่วไปที่มีคุณภาพและสามารถนำไปใช้ประโยชน์ โดยเฉพาะเพื่อการพัฒนาชุมชนและเพิ่มคุณภาพชีวิตโดยการสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.)	Objective	To publish the results of research scholars and the general quality and can be used, especially for community development and enhance the quality of life. The journal was supported by the Office of the Higher Education Commission (OHEC)
ที่ปรึกษา	ศาสตราจารย์พิเศษ ดร.ทศพร ศิริสัมพันธ์ เลขาธิการคณะกรรมการการอุดมศึกษา รศ.นพ. กำจร ตติยกวี รองเลขาธิการคณะกรรมการการอุดมศึกษา ดร.สุภัทร จำปาทอง ผู้ช่วยเลขาธิการคณะกรรมการการอุดมศึกษา ดร.อรสา ภาววิมล ผู้อำนวยการสำนักประสานและส่งเสริมกิจการอุดมศึกษา	Consultants	Thosaporn Sirisumphand, Ph.D., Prof. Secretary-General, OHEC Kamjorn Tatiyakavee, M.D., Assoc. Prof. Deputy Secretary-General, OHEC Suphat Champatong, Ph.D. Assistant Secretary-General, OHEC Aurasa Pavavimol, Ph.D. Director Bureau of Cooperation and Promotion, OHEC
บรรณาธิการ	ศ.ดร.สัญญา จตุรสีธา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่	Editor	Sanchai Jaturasitha, Ph.D., Prof. Chiang Mai University
ผู้ช่วยบรรณาธิการ	ดร.จารุรินทร์ ภูระย้า สำนักประสานและส่งเสริมกิจการอุดมศึกษา รศ.ดร.ไสว บุรณพานิชพันธุ์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่	Asst. Editor	Jarurin Pooraya, Ph.D. Bureau of Cooperation and Promotion, OHEC Sawai Buranapanichpan, Ph.D., Assoc. Prof. Chiang Mai University
กองบรรณาธิการ (ฝ่ายวิชาการ)	ศ.นพ.วีระชัย ไควสุวรรณ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ผศ.ดร.ภูพงษ์ พงษ์เจริญ มหาวิทยาลัยนเรศวร รศ.ดร.ก้าน จันทร์พรหมมา มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ รศ.ดร.สุธรรม นียมวาส มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ รศ.มุกดา สุขสวัสดิ์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย รศ.ดร.ชิตณรงค์ ศิริสถิตย์กุล มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์	Editorial Board (Academic)	Weerachai Kosuwon, M.D., Prof. Khon Kaen University Pupong Pongcharoen, Ph.D., Asst. Prof. Naresuan University Kan Chantrapromma, Ph.D., Assoc. Prof. Walailak University Sutham Niyomwas, Ph.D., Assoc. Prof. Prince of Songkla University Mookda Suksawat, Assoc. Prof. Rajamangala University of Technology Sivijaya Chitnarong Sirisathitkul, Ph.D., Assoc. Prof. Walailak University

วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต

(JOURNAL OF COMMUNITY DEVELOPMENT AND LIFE QUALITY)

รศ.ดร.อนันต์ ทองระอา

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี

รศ.ดร.เสรี ชัดเข้ม

มหาวิทยาลัยบูรพา

ผศ.ดร.ปฐมทัศน์ จิระเดชะ

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ผศ.ดร.อริศร เทียนประเสริฐ

มหาวิทยาลัยศิลปากร

ผศ.ดร.สุพัฒน์ กู้เกียรติกุล

มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

รศ.ดร.นาธาน บาเดนอค

มหาวิทยาลัยเกียวโต

กองบรรณาธิการ

นายคชาพล ทองเลิศ

(ฝ่ายการจัดการ)

นางสาวผ่องพรรณ ปินตาโมงค์

สำนักงานและ

กองบรรณาธิการวารสารการพัฒนาชุมชน

การติดต่อ

และคุณภาพชีวิต เครือข่ายบริหารการวิจัย

ภาคเหนือตอนบน คณะเกษตรศาสตร์

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

จ. เชียงใหม่ 50200

โทรศัพท์ 0 5394 4097 ต่อ 102

โทรสาร 0 5394 4097 ต่อ 103

E-mail: uppernorth.unrn@gmail.com

Anan Tongraar, Ph.D., Assoc. Prof.

Suranaree University of Technology

Seree Chadcham, Ph.D., Assoc. Prof.

Burapha University

Pathomthat Chiradeja, Ph.D., Asst. Prof.

Srinakharinwirot University

Alice Thienprasert, Ph.D., Asst. Prof.

Silpakorn University

Supath Kookiattikoon, Ph.D., Asst. Prof.

Ubon Ratchathani University

Nathan Badenoch, Ph.D., Assoc. Prof.

Kyoto University

Editorial Board

Khachapon Thonglert

(Management)

Phongphan Pintamong

Office and

Editorial Board, Journal of Community

Inquiries

Development and Life Quality, Upper

Northern Research Administrative Network,

Faculty of Agriculture, Chiang Mai University,

Chiang Mai 50200, Thailand

Tel: 0 5394 4097 ext 102

Fax: 0 5394 4097 ext 103

E-mail: uppernorth.unrn@gmail.com

กองบรรณาธิการขอสงวนสิทธิ์ในการตรวจและแก้ไขบทความที่
เสนอเพื่อการตีพิมพ์ในวารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต

The Editorial Board claims a right to review and correct
all articles submitted for publishing

บทบรรณาธิการ

วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต ฉบับนี้ทำเป็นปีที่ 2 ฉบับที่ 2 ประกอบด้วยบทความวิจัยจำนวน 12 เรื่อง ที่มีความหลากหลายตามบริบทของพื้นที่และชุมชน ซึ่งต้องขอขอบคุณคณะผู้วิจัยที่ได้นำมาตีพิมพ์เผยแพร่ให้กับผู้อ่านต่อไป ซึ่งผลการวิจัยนี้สามารถนำไปปรับใช้ในชุมชนแต่ละแห่งได้ นับว่าเป็นผลงานวิจัยที่ลงจากหิ้งมาสู่ห้านั่นเอง

จากการที่ กพอ. ได้ให้โอกาสวารสารใหม่ ๆ ที่มีคุณภาพ ให้กับผู้เขียนบทความสามารถนำไปใช้ประโยชน์ทั้งขอตำแหน่งทางวิชาการ หรือเพื่อประกอบการขอจบในระดับบัณฑิตศึกษานั้น มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้ดำเนินการขอให้สภามหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พิจารณาวารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต ผลปรากฏว่า สภามหาวิทยาลัยมีมติให้การรับรองคุณภาพวารสารฯ นี้ น่าจะเป็นนิมิตรหมายอันดีสำหรับมหาวิทยาลัยแห่งอื่นที่น่าจะดำเนินการ เพื่อยกระดับคุณภาพวารสารฯ และคงผลประโยชน์ของคณาจารย์ และนักศึกษาไว้เป็นอย่างดี

จากเหตุการณ์ที่ผ่านมาความวุ่นวายทางการเมือง ก่อให้เกิดความขัดแย้งของการที่บุคคลมีความคิดเห็นที่แตกต่างกัน และไม่ยอมรับฟังความคิดเห็นของฝ่ายตรงข้าม ทำให้ประเทศชาติบอบช้ำไปมากทั้งเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ดังนั้น วารสารฯ ได้นำเสนอบทความ “วัฒนธรรมชุมชนกับการสร้างความสมานฉันท์ ในสังคมไทยโดยใช้วัฒนธรรมเป็นฐาน” นับว่าเป็นบทความวิจัยที่ได้นำเสนอ การแก้ไขความขัดแย้งในชุมชนได้อย่างไร ตรงใจหลาย ๆ คนแน่นอน อีกทั้งบทความหนึ่งเป็นบทความทันสมัยเช่นกันกับยุคสังคมผู้สูงอายุ (ageing society) เนื่องจากปัจจุบันประเทศไทยกำลังก้าวสู่สังคมสูงวัยมากขึ้น ดังนั้นน่าจะอ่านเคล็ดลับของการมีอายุยืนยาวจากบทความวิจัย “การบริโภคอาหารที่ทำให้มีอายุยืนยาวของผู้สูงอายุกลุ่มชาติพันธุ์ไทวน ในอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่” นอกจากนี้ยังมีบทความอีกมากที่น่าเสนอทั้งเรื่อง ฟ้า การเรียนการสอน การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ รวมทั้งความพร้อมในการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนในปีหน้านี้ครับ

พบกันใหม่ฉบับหน้าครับ

ศาสตราจารย์ ดร.สัญญา จตุรสิทธา

บรรณาธิการวารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต

วัฒนธรรมชุมชนกับการเสริมสร้างความสมานฉันท์ ในสังคมไทย โดยใช้วัฒนธรรมเป็นฐาน

Community Culture and Bringing about Reconciliation in Thai Society Using Culture as Key Instruments

ไชยรัตน์ ปราณ^{1/}

Chairat Pranee^{1/}

Abstract: The purposes of this research were to study the community culture and the psychological characteristics of some Thai people that affect the reconciliation, and to bring about the reconciliation among Thais in Uthai Thani province by using local culture as instruments. The study found that the local culture of the community in Uthai Thani province was mainly rice culture. Model of psychological characteristics was consistent with empirical data. ($\chi^2 = 36.19$, $df = 58$, $sig = 0.98901$). For the realization of the reconciliation, it was found that the social movements to bring about the reconciliation among Thais by using the culture as instruments consisted of 3 components: 1) Concept about content as rice culture and process as the participation community and community empowerment, 2) How to perform as the development of cooperative, planning, implementing, reflection, conclusion together and 3) Reflection data and operation conclusion. Results of operations were the act of creating a social movement and enhance the reconciliation of Thais as cultural based in four communities. The results were as follows: 1) Nong Ngulueam community, 2) Taluk Du community 3) Pa Or community and 4) Nuea Ron community. There were four communities that had activities as charity paddy rice, farming activities thrown, the tradition of making Kwan khao comprehensive bio-organic activity and the establishment of banking organic fertilizer. The results of evaluation of the reconciliation of Thai society in each community had reconciliation at high level.

Keywords: Rice culture, local culture, reconciliation of Thai society

^{1/}สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ จ.นครสวรรค์ 60000

^{1/}Research and Development Institute, Nakhon Sawan Rajabhat University, Nakhon Sawan 60000, Thailand

บทคัดย่อ: การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวัฒนธรรมชุมชน และตัวแปรจิตลักษณะของคนไทยบางประการ ที่ส่งผลต่อคุณลักษณะความสมานฉันท์ รวมทั้งการเสริมสร้างความสมานฉันท์ของคนไทยในจังหวัดอุทัยธานี โดยใช้วัฒนธรรมชุมชนเป็นฐาน ผลการศึกษาพบว่า วัฒนธรรมชุมชนของจังหวัดอุทัยธานีส่วนใหญ่เป็นวัฒนธรรมข้าว และโมเดลจิตลักษณะของคนไทย ที่ส่งผลต่อลักษณะความสมานฉันท์ของคนไทย มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ($\chi^2 = 36.19$, $df = 58$, $sig = 0.98901$) สำหรับแนวทางการสร้างขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อเสริมสร้างความสมานฉันท์ของสังคมไทย โดยใช้วัฒนธรรมชุมชนเป็นฐาน พบว่ามี 3 องค์ประกอบ คือ 1. แนวคิด ได้แก่ แนวคิดเชิงเนื้อหา ใช้แนวคิดการใช้วัฒนธรรมข้าวเป็นฐาน และแนวคิดเชิงกระบวนการใช้แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนและการเสริมพลังอำนาจของชุมชน 2. การดำเนินการ ประกอบด้วย การพัฒนาความร่วมมือของกลุ่ม กำหนดแผนดำเนินงาน การร่วมกันดำเนินการ การสะท้อนข้อมูล และร่วมกันสรุปผลการดำเนินงาน 3. การสะท้อนข้อมูลและการสรุปผลการดำเนินงาน สำหรับการสร้างขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ในพื้นที่กรณีศึกษา 4 ชุมชน ได้แก่ 1) ชุมชนบ้านหนองงูเหลือม 2) ชุมชนตลุกคู่ 3) ชุมชนตำบลป่าอ้อ 4) ชุมชนเนื้อร้อน โดยดำเนินกิจกรรมดังนี้ การทอดผ้าป่าข้าวเปลือก กิจกรรมการทำนาโยน การจัดประเพณีการทำขวัญข้าว การทำเกษตรอินทรีย์ชีวภาพครบวงจร และการจัดตั้งธนาคารปูอินทรีย์ ผลการประเมินคุณลักษณะความสมานฉันท์ของสังคมไทย ในแต่ละชุมชน พบว่ามีคุณลักษณะความสมานฉันท์อยู่ในระดับมากทุกชุมชน

คำสำคัญ: วัฒนธรรมข้าว วัฒนธรรมชุมชน ความสมานฉันท์ของสังคมไทย

คำนำ

การขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศภายใต้บริบทและกรอบความคิดของกระแสโลกาภิวัตน์ ที่มีอุดมการณ์เสรีนิยมเป็นปรัชญาพื้นฐาน ซึ่งให้ความสำคัญกับเสรีภาพของปัจเจกบุคคลเป็นสำคัญ และมีภารกิจหลักในการสนับสนุนระบบทุนนิยม (capitalism) และการค้าเสรี (liberalism) ผลการพัฒนาประเทศตามทิศทางดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นถึงความไม่สมดุลหลายประการ ทั้งมิติด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม อาทิ การขยายตัวทางเศรษฐกิจที่ต้องแลกกับการสูญเสียความสมดุลของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เกิดความขัดแย้งอันเนื่องมาจากการแย่งชิงการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด การพัฒนาที่ต้องพึ่งพาทุนจากต่างประเทศเป็นหลัก สังคมไทยเกิดปัญหาเชิงโครงสร้างหลายประการ ผลการพัฒนาส่งผลทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันระหว่างเมืองกับชนบท ระหว่างคนจนกับคนรวย วิถีชีวิต ค่านิยม บรรทัดฐานทางศีลธรรมในสังคมเปลี่ยนแปลง ความเข้มแข็งของครอบครัว ชุมชน ถูกทำลาย กระแสบริโภคนิยมวัตถุนิยม เปลี่ยนความพอดี ในวิถีคิด และวิถีดำเนินชีวิตของคน เกิดการไหลบ่าทางวัฒนธรรม บ่มเพาะ

ความเป็นปัจเจกนิยม เสรีนิยมสุดขั้ว ทำลายจารีตที่เคยเป็นหลักในการอยู่ร่วมกันในสังคมไทย คุณภาพของคนและสังคมเสื่อมลง โดยที่สถาบันหลักทางสังคมมีบทบาทน้อยลงในการเป็นทุนทางสังคม คนไทยมีภูมิคุ้มกันในการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงได้น้อยลง องค์ความรู้ของคนไทยยังไม่พร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2549)

อย่างไรก็ตามนับแต่ปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา ได้มีความพยายามในการปรับกระบวนการทัศน์การพัฒนาประเทศโดยน้อมนำเอาปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นหลักคิดสำคัญของการพัฒนา ซึ่งนับว่ามีความเหมาะสมและสอดคล้องกับสถานการณ์ในปัจจุบันเป็นอย่างยิ่ง แต่การบริหารจัดการและการนำไปปฏิบัติอย่างจริงจังแตกต่างกันไปตามเงื่อนไข และความตั้งใจจริงของรัฐบาลในแต่ละชุด ดังนั้นผลพวงของการพัฒนาจึงไม่เป็นที่ประจักษ์อย่างชัดเจน ประกอบกับสถานการณ์บ้านเมืองของเรากลับมีปัญหาเพิ่มขึ้นอีกมากมาย รวมทั้งมีความสลับซับซ้อนเพิ่มมากขึ้น ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองโดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาความขัดแย้งทางสังคมและการเมือง ซึ่งพบว่าคนไทยเกิดความขัดแย้งทาง

ความคิดกันอย่างรุนแรง แยกแยะเป็นกลุ่มเป็นพวก เกิดการแบ่งฝักแบ่งฝ่ายอย่างชัดเจน ตลอดจนมุ่งที่จะเอาชนะกันอย่างเด็ดขาด นอกจากนี้ยังเกิดปัญหาความไม่สงบขึ้น ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ อันเป็นปัญหารุมเร้าเข้ามามากมาย สภาพการณ์ดังกล่าว สะท้อนให้เห็นว่าสังคมไทยเป็นสังคมที่มีความรุนแรง ดำรงอยู่ในทุกระดับ ทั้งระดับโครงสร้าง และระดับปัจเจกบุคคล

วิถีทางหรือคำตอบของปัญหาของประเทศไทย ดังกล่าวข้างต้น คือ ต้องมุ่งสร้างสังคมไทยที่มีความสมานฉันท์ เป็นสังคมที่มีสันติภาวะที่ปราศจากความรุนแรง นั่นคือ เกิดความอยู่เย็นเป็นสุขของสังคมนั่นเอง ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-พ.ศ. 2554) ที่มุ่งพัฒนาสู่ “สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน” (green and happiness society) (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550) การสร้างสังคมตามสภาพการณ์ดังกล่าวจำเป็นต้องกลับมาทบทวน กระบวนทัศน์ในการพัฒนาประเทศของเรา โดยที่ต้องตระหนักว่าการพัฒนาประเทศที่ผ่านมาทิศทางไม่มีที่ว่างให้กับสิ่งที่เรียกว่าวัฒนธรรมท้องถิ่น หรือภูมิปัญญาชาวบ้านถูกละเลย มีการถ่ายทอดไปสู่คนรุ่นใหม่น้อย ขาดการสืบสานอย่างต่อเนื่อง ระบบคุณค่าที่ฝังมาของสังคมไทยเสื่อมถอยลง ทั้งเรื่องจิตสาธารณะ ความเอื้ออาทร การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และปฏิสัมพันธ์กัน สังคมไทยหันไปชื่นชอบกับวัฒนธรรมใหม่ มีการรับวัฒนธรรมที่ไม่พึงประสงค์มากขึ้น ซึ่งในอนาคตการพัฒนาสังคมไทยจะต้องไม่เน้นมิติทางเศรษฐกิจมิติเดียว แต่ต้องมีเรื่องของวัฒนธรรม และวิถีชีวิต (ไชยรัตน์, 2549) ซึ่งวัฒนธรรมเป็นระบบความสัมพันธ์และการจัดระเบียบการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน วัฒนธรรมเป็นความเชื่อ เป็นอุดมการณ์ เป็นคุณค่า เป็นมาตรฐานที่คนในชุมชนมีส่วนร่วม มีความยึดโยง เกาะเกี่ยว และสามารถดำเนินชีวิตชุมชนไปได้อย่างราบรื่น เพราะสมาชิกของชุมชนมีวัฒนธรรมระหว่างกันถูกถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง

ดังนั้น การศึกษาและการทำความเข้าใจกับวัฒนธรรมชุมชนให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ จึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง เพราะมิใช่เพียงแค่การไปสืบค้นเพื่อทำความเข้าใจแต่

เพียงอย่างเดียวเท่านั้น หากยังต้องมีการฟื้นฟู สืบทอดปรับเปลี่ยน และสร้างสรรค์วัฒนธรรมดังกล่าว ให้เหมาะสมกับการนำมาปรับใช้ในวิถีชีวิตของผู้คนได้อย่างแท้จริง อีกทั้งจะต้องยอมรับและปกป้องความแตกต่าง หลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งความแตกต่างทางวัฒนธรรมไม่ใช่สาเหตุของความขัดแย้งรุนแรง แต่การเก็บกดปิดกั้นที่แตกต่างทางวัฒนธรรมต่างหากที่จะนำไปสู่ความขัดแย้งรุนแรง จากความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะทำการศึกษาวิจัยถึง วัฒนธรรมชุมชนในพื้นที่เป้าหมาย และนำเอาวัฒนธรรมดังกล่าวมาใช้เสริมสร้างความสมานฉันท์ในสังคมไทย เพื่อสร้างสังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาวัฒนธรรมชุมชนที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะความสมานฉันท์ของคนไทยในจังหวัดอุทัยธานี และเพื่อศึกษาดัชนีประจักษ์ลักษณะของคนไทยบางประการ ที่ส่งผลต่อคุณลักษณะความสมานฉันท์ของคนไทยในจังหวัดอุทัยธานี รวมทั้งนำเอาวัฒนธรรมชุมชนดังกล่าวมาเป็นฐานเพื่อใช้เสริมสร้างความสมานฉันท์ของคนไทยในจังหวัดอุทัยธานี ต่อไป

อุปกรณ์และวิธีการ

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยและพัฒนา (research and development) โดยสนามของการวิจัยคือพื้นที่ชุมชนเป้าหมายในจังหวัดอุทัยธานี กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในจังหวัดอุทัยธานี จำนวน 792 คน โดยได้มาจากการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (multistage random sampling) ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย ปี พ.ศ.2553 – พ.ศ.2554 รวม 2 ปี การวิจัยครั้งนี้มีขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ระยะดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาวัฒนธรรมชุมชนที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะความสมานฉันท์ของคนไทยในจังหวัดอุทัยธานี วิธีการวิจัยและเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ การศึกษาเอกสาร (review of documentary) การศึกษาภาคสนาม (field study) การใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (participant observation) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (unobtrusive method)

การสนทนากลุ่ม (focus group discussion) และการสัมภาษณ์แบบลึก (indepth Interview)

ระยะที่ 2 การศึกษาตัวแปรจิตลักษณะของคนไทยบางประการ ที่ส่งผลต่อคุณลักษณะความสมานฉันท์ของคนไทยในจังหวัดอุทัยธานี วิธีการวิจัยและเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ครั้งนี้ใช้วิธีการเชิงปริมาณ โดยการสำรวจปัจจัยเชิงสาเหตุอันเป็นจิตลักษณะบางประการที่ส่งผลต่อคุณลักษณะความสมานฉันท์ ซึ่งเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยในขั้นตอนนี้ ได้แก่ แบบสอบถามเกี่ยวกับจิตลักษณะของคนไทยบางประการ ที่ส่งผลต่อคุณลักษณะความสมานฉันท์

ระยะที่ 3 การสร้างกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในการเสริมสร้างความสมานฉันท์ ของคนไทยในจังหวัดอุทัยธานี โดยการใช้วัฒนธรรมชุมชนเป็นฐาน วิธีการวิจัยและเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ในการเสริมสร้างความสมานฉันท์ ของคนไทยในจังหวัดอุทัยธานี โดยการใช้วัฒนธรรมชุมชนเป็นฐาน

ผลการศึกษา

ผลการวิจัยระยะที่ 1 การศึกษาวัฒนธรรมชุมชนที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะความสมานฉันท์ของคนไทยในจังหวัดอุทัยธานี พบว่า “วัฒนธรรมข้าว” เป็นวัฒนธรรมหลักของคนในพื้นที่จังหวัดอุทัยธานี ทั้งนี้เพราะบริบททางสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการเพาะปลูกข้าว รวมทั้งวิถีชีวิตของผู้คนที่มีการเกื้อหนุนมาจากการทำการเกษตรที่ส่งสมสืบทอดมาแต่ครั้งบรรพบุรุษ การทำนานอกจากจะมีความสำคัญในฐานะเป็นฐานเศรษฐกิจที่สำคัญในระดับครอบครัวแล้ว ยังเป็นพื้นฐานทางสังคม-วัฒนธรรมของชุมชนและสังคมด้วย นั่นหมายความว่า การทำนาเป็นการสร้างความมั่นคงทางด้านอาหารให้กับครอบครัวและนำไปสู่ความมั่นคงชุมชนและสังคม แล้วยังเป็นแหล่งกำเนิดของวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ ของชุมชนและสังคมไทย ทั้งในระดับพื้นบ้านและระดับชาติ โดยที่ในระดับพื้นบ้าน การทำนา จึงเป็นบ่อเกิดวัฒนธรรม

ประเพณีต่าง ๆ มากมาย ตั้งแต่ความคิดความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ การละเล่น การร้องรำทำเพลง เกมกีฬาต่าง ๆ รวมทั้งขนบธรรมเนียมประเพณีสำคัญ ๆ เช่น การทำขวัญข้าว ทำขวัญควาย ประเพณีการลงแขก เป็นต้น วัฒนธรรมประเพณีดังกล่าวนี้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากจิตวิญญาณของผู้คนและชุมชนที่ผูกพันกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสะท้อนให้เห็นถึงความรู้สึกนึกคิดและจิตวิญญาณของคนในชุมชนและสังคมที่มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความสามัคคี เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน มีความรักความผูกพันกัน อ่อนโยนและเอื้ออาทรต่อผู้คนและธรรมชาติ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยพื้นฐานที่ก่อให้เกิดความมั่นคงในชุมชนและสังคมขึ้น ทำให้ผู้คนในชุมชนและสังคมอยู่ด้วยกันอย่างปกติสุขและสามารถสร้างสรรค์ชุมชนให้อยู่เย็นเป็นสุขด้วยเช่นกัน การศึกษาวัฒนธรรมข้าวในครั้งนี้ แบ่งยุคสมัยของวัฒนธรรมข้าวออกเป็น 2 ยุค คือ ยุควัฒนธรรมข้าวดั้งเดิม และยุควัฒนธรรมข้าวสมัยใหม่ การแบ่งยุคสมัยดังกล่าว พิจารณาจากการเปลี่ยนแปลงในกระบวนการแบบแผนหรือวิธีการปลูกข้าว รวมทั้งเครื่องมือเครื่องใช้ในการปลูกข้าวเป็นสำคัญ ซึ่งสะท้อนถึงกระบวนการขั้นตอนในการปลูกข้าวเพื่อกินหรือเพื่อยังชีพเป็นหลัก กับกระบวนการขั้นตอนในการปลูกข้าวเพื่อการค้า พัฒนาการของวัฒนธรรมข้าวของทั้งสองยุคสมัยดังกล่าว สามารถอธิบายได้ดังนี้ ส่วนที่ 1 คือ ขั้นตอนในการผลิตหรือการปลูกข้าว ในยุควัฒนธรรมข้าวดั้งเดิมนั้น ขั้นตอนการผลิต ตั้งแต่การเตรียมดิน การปลูก การเก็บเกี่ยว เครื่องมือเครื่องใช้ รวมทั้งพันธุ์ข้าว ซึ่งพบว่า ขั้นตอนต่าง ๆ ดังกล่าวล้วนใช้แรงงานคนและสัตว์เป็นส่วนใหญ่ เครื่องมือเครื่องใช้เป็นสิ่งที่ชาวนาสามารถผลิตหรือทำขึ้นเองได้ รวมทั้งพันธุ์ข้าวใช้พันธุ์พื้นบ้านที่สามารถปลูกและเก็บรักษาไว้ได้เองต่างจากยุควัฒนธรรมข้าวสมัยใหม่ ซึ่งส่วนใหญ่ขั้นตอนและเครื่องมือเครื่องใช้ส่วนใหญ่เปลี่ยนแปลงไป โดยใช้เครื่องจักรเครื่องกลในแทบทุกขั้นตอนการผลิต รวมทั้งมีการใช้ปุ๋ยยาและพันธุ์ข้าวใหม่ ๆ ที่ได้ถูกพัฒนาขึ้น และส่วนที่ 2 คือ ความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรมเกี่ยวกับข้าว ในยุควัฒนธรรมข้าวดั้งเดิมนั้นความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรมเกี่ยวกับข้าวในชุมชนและสังคมนั้น ครอบครัวพิธีกรรมเกือบทั้งหมดของสังคมไทย ซึ่งพิธีกรรมเหล่านี้เป็นพิธีกรรมที่มีความหมายและมีความสำคัญต่อชีวิต

ของชาวนา เพราะพิธีกรรมดังกล่าวมีจุดมุ่งหมายเพื่อ
ความอุดมสมบูรณ์ของพืชผลและความอยู่ดีมีสุขของ
บุคคลและชุมชน ดังนั้นความคิดความเชื่อเชิงคุณค่าต่อ
สิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่อแม่โพสพ แม่ธรณี แม่คงคาจึงมี
ความสำคัญยิ่ง ด้วยความคิดความเชื่อที่ว่าความอุดม
สมบูรณ์ของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งความสงบ
สุขของครอบครัวและชุมชนเกิดจากแรงบันดาลใจของ
สิ่งศักดิ์สิทธิ์ แต่ในยุควัฒนธรรมข่าวสารสมัยใหม่นั้นวิธีการ
ผลิตแบบใหม่มุ่งแต่การเพิ่มปริมาณของผลผลิตให้ได้มาก
ที่สุดเพื่อให้ได้ผลตอบแทนมาก ไม่ได้คำนึงถึงผลกระทบ
ต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้ง ความคิดความเชื่อใน
เชิงคุณค่าต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ต่อแม่โพสพ แม่ธรณี แม่คงคา
หมดไป ความอุดมสมบูรณ์มิได้เกิดจากแรงบันดาลใจของ
สิ่งศักดิ์สิทธิ์หากแต่เกิดจากเทคโนโลยีและกรรมวิธีการ
ผลิตสมัยใหม่ รวมทั้งปุ๋ยและยาปราบศัตรูพืช ในเรื่องของ
ความอุดมสมบูรณ์ของดินฟ้าอากาศ ชาวนาเชื่อว่าตนเอง
สามารถควบคุมได้ ความสำคัญของสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านี้จึง
หมดลงไป สัมพันธภาพระหว่างชาวนาด้วยกันเองถูก
ทำลายลงไปด้วยเครื่องจักรเครื่องกลที่ใช้ในการเกษตรที่
เข้ามาแทนที่แรงงานคน ดังนั้นจึงไม่มีความจำเป็นต้อง
อาศัยแรงงานเพื่อนบ้านในการ “ลงแขก” ทำกิจกรรมใดใน
ผืนนาอีกต่อไป ด้วยวิธีการผลิตดังกล่าวส่งผลให้ พิธีกรรม
ต่าง ๆ เริ่มสูญหายไป และการพึ่งพาธรรมชาติน้อยลงไป
ประเพณีและพิธีกรรมเกี่ยวกับข้าวในยุคสมัยนี้จึงทำเพียง
เพื่อสืบทอดประเพณีดั้งเดิมไว้มิให้สูญหายหรือไม่เช่นนั้น
ก็มีวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายอื่นแทน

ผลการวิจัยระยะที่ 2 การศึกษาตัวแปรจิตลักษณะ
ของคนไทยบางประการ ที่ส่งผลต่อคุณลักษณะความ
สมานฉันท์ของคนไทยในจังหวัดอุทัยธานี พบว่า โมเดลจิต
ลักษณะของคนไทยบางประการ ที่ส่งผลต่อคุณลักษณะ
ความสมานฉันท์ของคนไทยในจังหวัดอุทัยธานี กับข้อมูล
เชิงประจักษ์มีความสอดคล้องกัน สามารถแสดงได้ดัง
ตารางที่ 1

จากตารางข้างต้น พบว่า โมเดลจิตลักษณะของ
คนไทยบางประการ ที่ส่งผลต่อคุณลักษณะความ
สมานฉันท์ของคนไทยในจังหวัดอุทัยธานี มีความสอดคล้อง
กับข้อมูลเชิงประจักษ์ พิจารณาจากสถิติที่ใช้ในการ
ตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างโมเดลกับข้อมูลเชิง

ประจักษ์ ได้แก่ ค่าไค-สแควร์ มีค่าเท่ากับ 36.19 ที่องศา
อิสระเท่ากับ 58 และค่าความน่าจะเป็น (p) เท่ากับ
0.98901 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าที่ระดับนัยสำคัญเท่ากับ
0.05 ตามเกณฑ์ที่ผู้วิจัยกำหนด ผลการทดสอบค่า
ไค-สแควร์ ยอมรับสมมติฐานว่าโมเดลการวิจัยที่
พัฒนาขึ้นมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ซึ่ง
สอดคล้องกับผลการวิเคราะห์ค่าดัชนีวัดระดับความ
กลมกลืน (GFI) มีค่าเท่ากับ 0.99 ค่าดัชนีวัดระดับความ
กลมกลืนที่ปรับแก้แล้ว (AGFI) มีค่าเท่ากับ 0.99 ซึ่งมีค่า
เข้าใกล้ 1 และ ค่าดัชนีรากที่สองเฉลี่ยของส่วนที่เหลือ
(RMR) มีค่าเท่ากับ 0.010 ซึ่งเข้าใกล้ 0 เป็นการ
สนับสนุนว่าโมเดลการวิจัยมีความสอดคล้องกับข้อมูล
เชิงประจักษ์

เมื่อพิจารณาค่าความเที่ยงของตัวแปรภายนอก
สังเกตได้ 3 อันดับแรก พบว่า ตัวแปรคุณธรรมพื้นฐาน
4 ประการ (ETHIC) มีค่าความเที่ยงมากที่สุดเท่ากับ
0.79 รองลงมา ได้แก่ ตัวแปรการมองโลกในแง่ดี
(OPTIM) และ ตัวแปรลักษณะการมุ่งอนาคตและ
ควบคุมตน (FUTURE) มีค่าความเที่ยงเท่ากับ 0.68
และ 0.67 ตามลำดับ และเมื่อพิจารณาค่าความเที่ยง
ของตัวแปรภายในสังเกตได้ 3 อันดับแรก พบว่าตัวแปร
พฤติกรรมไม่เห็นแก่ตัว (MAGNA) ค่าความเที่ยงมาก
ที่สุดเท่ากับ 0.80 รองลงมา ได้แก่ ตัวแปรพฤติกรรมมี
จิตสำนึกเพื่อส่วนรวม (PUBLIC) และ ตัวแปรเจตคติต่อ
ความสมานฉันท์ (ATREC) และตัวแปรพฤติกรรม
สามัคคี (HARMO) มีค่าความเที่ยงเท่ากับ 0.68 และ
0.67 ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์ การพยากรณ์ (R^2)
ของสมการโครงสร้างตัวแปรภายในแฝงความ
สมานฉันท์ของบุคคล (RECON) มีค่าเท่ากับ 0.90
แสดงว่าลักษณะของสถานการณ์ (SITUA) จิตลักษณะ
เดิม (MENPE) และจิตลักษณะตามสถานการณ์
(MENSI) สามารถร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของ
ความสมานฉันท์ของบุคคล ได้ร้อยละ 90

เมื่อพิจารณาอิทธิพลทางตรงที่ส่งผลต่อความ
สมานฉันท์ของบุคคล (RECON) พบว่า ความ
สมานฉันท์ของบุคคลได้รับอิทธิพลทางตรงจากตัวแปร
จำนวน 3 ตัวแปร คือ ปัจจัยด้านจิตลักษณะเดิม

(MENPE) ปัจจัยด้านจิตลักษณะตามสถานการณ์ (MENSI) และปัจจัยด้านลักษณะของสถานการณ์ (SITUA) โดยมีขนาดอิทธิพลทางบวกเท่ากับ 0.72, 0.72 และ 0.25 ตามลำดับ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เมื่อพิจารณาอิทธิพลทางอ้อมที่ส่งผลกระทบต่อความสมานฉันท์ของบุคคล (RECON) พบว่า ความสมานฉันท์ของบุคคลได้รับอิทธิพลทางอ้อมจากตัวแปรปัจจัยด้านลักษณะของสถานการณ์ (SITUA) โดยส่งผ่านไปยังตัวแปรปัจจัยด้านจิตลักษณะตามสถานการณ์ (MENSI) โดยมีขนาดอิทธิพลทางบวกเท่ากับ 0.36 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งนี้เมื่อพิจารณาอิทธิพลรวมที่ส่งผลกระทบต่อความสมานฉันท์ของบุคคล (RECON) พบว่าความสมานฉันท์ของบุคคลได้รับอิทธิพลทางตรงจากตัวแปร จำนวน 3 ตัวแปร คือ ปัจจัยด้านจิตลักษณะเดิม (MENPE) ปัจจัยด้านจิตลักษณะตามสถานการณ์ (MENSI) และปัจจัยด้านลักษณะของสถานการณ์ (SITUA) โดยมีขนาดอิทธิพลทางบวกเท่ากับ 0.72 0.72 และ 0.61 ตามลำดับ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กล่าวโดยสรุปตัวแปรที่ส่งผลกระทบต่อความสมานฉันท์ของบุคคลได้แก่ ปัจจัยด้านจิตลักษณะเดิม ปัจจัยด้านจิตลักษณะตามสถานการณ์ และปัจจัยด้านลักษณะของสถานการณ์

เมื่อพิจารณาเมทริกซ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแฝง พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์ สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแฝงมีค่าอยู่ระหว่าง 0.50 ถึง 0.85 ซึ่งทุกคู่มีลักษณะความสัมพันธ์เป็นความสัมพันธ์ทางบวกที่มีทิศทางเดียวกัน แสดงว่า หากตัวแปรปัจจัยตัวหนึ่งมีขนาดเพิ่มขึ้น ตัวแปรปัจจัยอีกตัวหนึ่งจะมีขนาดเพิ่มขึ้นด้วย หรือหากตัวแปรปัจจัยตัวหนึ่งมีขนาดลดลง ตัวแปรปัจจัยอีกตัวหนึ่งจะมีขนาดลดลงด้วย โดยตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กันสูงสุดคือ ตัวแปรปัจจัยด้านจิตลักษณะเดิม (MENPE) กับปัจจัยด้านลักษณะของสถานการณ์ (SITUA) มีขนาดความสัมพันธ์เท่ากับ 0.85 รองลงมา ได้แก่ ปัจจัยด้านจิตลักษณะเดิม (MENPE) กับ ความสมานฉันท์ของบุคคล (RECON) และปัจจัยด้านจิตลักษณะตามสถานการณ์ (MENSI) กับ ปัจจัยด้านจิตลักษณะเดิม (MENPE) โดยมีขนาดความสัมพันธ์เท่ากับ 0.72 และ 0.61 ตามลำดับ ผลการวิจัย ระยะที่ 3 การสร้างกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในการเสริมสร้างความสมานฉันท์ ของคนไทยใน

จังหวัดอุทัยธานี โดยการใช้วัฒนธรรมชุมชนเป็นฐานสรุปได้ดังนี้

แนวทางการสร้างกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อเสริมสร้างความสมานฉันท์ของสังคมไทย โดยใช้วัฒนธรรมชุมชนเป็นฐานนั้น ได้ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการประชุมประชุมเชิงปฏิบัติการ (workshop) เพื่อสร้างแนวทางการสร้างกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อเสริมสร้างความสมานฉันท์ในสังคมไทย โดยมีแนวคิด/หลักการสำคัญ 2 แนวคิด ที่ต้องใช้แบบบูรณาการ คือ แนวคิดเชิงเนื้อหา ได้แก่ แนวคิดเรื่องการใช้วัฒนธรรมชุมชนเป็นฐานกล่าวคือ ใช้วัฒนธรรมข้าวเป็นฐาน หมายถึงเป็นการนำเอาวิถีชีวิต ความคิดความเชื่อ พิธีกรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมที่เกี่ยวข้องกับการเพาะปลูกข้าวของคนในชุมชน และแนวคิดเชิงกระบวนการซึ่งเป็นแนวคิดที่ใช้ในการขับเคลื่อนกิจกรรมของชุมชน คือ การมีส่วนร่วมของชุมชน (participatory) และการเสริมสร้างพลังอำนาจ (empowerment) ซึ่งหมายถึงต้องเป็นกิจกรรมที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชน การที่ทำให้ชุมชนหรือชาวบ้านมีความรู้สึกรู้ว่าตนเองสามารถทำอะไรได้ด้วยตนเอง สามารถพึ่งพาตนเองได้ ซึ่งมีรายละเอียดโดยสรุปคือ การร่วมกันวางแผนดำเนินการโดยใช้วัฒนธรรมชุมชนเป็นฐาน การร่วมกันดำเนินการตามแผน การสรุปและประเมินผลร่วมกัน สำหรับผลของการขับเคลื่อนกิจกรรมต่างๆ จำแนกตามชุมชนตามพื้นที่เป้าหมาย สรุปได้ดังนี้

1. ชุมชนบ้านหนองงูเห่า เลื่อม ตำบลสุขฤทัย อำเภอห้วยคต มีการขับเคลื่อนกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างความสมานฉันท์ โดยการใช้วัฒนธรรมชุมชนเป็นฐาน ดังนี้ 1) กิจกรรมการทอดผ้าป่าข้าวเปลือก 2) กิจกรรมการทำนาโยน
2. ชุมชนตลุกคู่ ตำบลตลุกคู่ อำเภอทัพทัน มีการขับเคลื่อนกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างความสมานฉันท์ โดยการใช้วัฒนธรรมชุมชนเป็นฐาน คือ การพลิกฟื้นและสืบสานประเพณีการทำขวัญข้าวของชาวบ้าน
3. ชุมชนตำบลป่าอ้อ อำเภอลานสัก มีการขับเคลื่อนกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างความสมานฉันท์ โดยการใช้วัฒนธรรมชุมชนเป็นฐาน ดังนี้ 1) โครงการทำเกษตรอินทรีย์ชีวภาพครบวงจร 2) โครงการผลิตและพัฒนาปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ 3) โครงการทำนาข้าวอินทรีย์แบบครบวงจร/การทำนาข้าวแบบลดต้นทุน

4. ชุมชนเนื่อร้อน ตำบลหนองพังค่า อำเภอมืองมี การขับเคลื่อนกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างความสมานฉันท์ โดยใช้ วัฒนธรรมชุมชนเป็นฐาน ดังนี้ 1) การสืบสานประเพณีทำขวัญ ข้าวและผ้าป่าข้าวเปลือก และ 2) การจัดตั้งธนาคารปูอินทรีย์ และจากผลการประเมินคุณลักษณะความสมานฉันท์ของแต่ละ

ชุมชนพบว่า ชุมชนทั้ง 4 ชุมชน คือ 1) ชุมชนบ้านหนองงูเห่าล้อม ตำบลสุขฤทัย อำเภอยะคต 2) ชุมชนดงลูกคู่ ตำบลดงลูกคู่ อำเภอ ทัพทัน 3) ชุมชนตำบลป่าอ้อ อำเภอลานสัก และ 4) ชุมชน เนื่อร้อน ตำบลหนองพังค่า อำเภอมือง จังหวัดอุทัยธานี มี คุณลักษณะความสมานฉันท์อยู่ในระดับมากทุกชุมชน

Table 1 The correlation of variables and psychological characteristic model that affect to conciliation in Uthai Thani

Effect variables Cause variables	Condition Traits (MENSI)			Reconciliation (RECON)		
	DE	IE	TE	DE	IE	TE
Situation (SITUA)	0.50** (0.05)	-	0.50** (0.05)	0.25** (0.05)	0.36** (0.05)	0.61** (0.04)
Traits (MENPE)	-	-	-	0.72** (0.04)	-	0.72** (0.04)
Condition Traits (MENSI)	-	-	-	0.72** (0.06)	-	0.72** (0.06)
Statistical : $\chi^2 = 36.19$ df = 58 p = 0.98901 GFI = 0.99 AGFI = 0.99 RMR = 0.01						
variables	PROJE	ESP	INFOR	FUTURE	ETHIC	OPTIM
Reliability	0.19	0.42	0.55	0.67	0.79	0.68
variables	QUALI	MORAL	ATREC	ATPRO	ATESP	HARMO
Reliability	0.52	0.02	0.67	0.16	0.12	0.67
variables	SATIS	RESPE	HELP	MAGNA	PUBLIC	APPRO
Reliability	0.77	0.74	0.65	0.80	0.68	0.66
Structural Equation Model	MENSI	RECON				
R ²	0.25	0.9				
Correlation Matrix of Latent variables						
Latent variables			SITUA	MENPE	MENSI	RECON
		SITUA	1.00			
		MENPE	0.85	1.00		
		MENSI	0.50	0.61	1.00	
		RECON	-	0.72	-	1.00

** p<.01 (parentheses as Standard Error : SE)

วิจารณ์

ผลการวิจัยปรากฏว่า วัฒนธรรมข้าวเป็นวัฒนธรรมหลักของคนในพื้นที่จังหวัดอุทัยธานีและมีพัฒนาการปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัย อันเนื่องมาจากบริบทในด้านต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงไป ส่งผลให้วิถีชีวิตหรือกระบวนทัศน์ของชาวนาเปลี่ยนแปลงไปด้วยเช่นกัน การศึกษาครั้งนี้แสดงให้เห็นว่าการทำนาซึ่งเป็นวิถีชีวิตหรือเป็นวัฒนธรรมของคนไทยส่วนใหญ่ เกิดจากกระบวนทัศน์ที่มองเห็นและเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติและคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ทำให้เกิดความคิดความเชื่อถือบางอย่างและถือปฏิบัติสืบทอดกันมาเป็นวัฒนธรรมประเพณีที่ฝังาม ทำให้คนสามารถอยู่ร่วมกับธรรมชาติ ผู้คนและสังคมได้อย่างมีความสุข อย่างไรก็ตามพลวัตของการเปลี่ยนแปลงในมิติต่าง ๆ ได้ส่งผลให้วัฒนธรรมดังกล่าวเปลี่ยนแปลงไป ความรู้ความก้าวหน้าในศาสตร์ต่าง ๆ เพิ่มขึ้นขึ้น พร้อมกับการเกิดขึ้นและการรับเอาแนวคิดเรื่องทุนนิยมและปัจเจกนิยมเข้ามาใช้ในวิถีชีวิตมากขึ้น ทำให้กระบวนทัศน์เดิมได้ลดคุณค่าลงไป ห่วงโซ่ของความสัมพันธ์ในการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ระหว่างผู้คน ธรรมชาติและสิ่งเหนือธรรมชาติถูกกัดกร่อนลดทอนลงและค่อย ๆ หดไป จนทำให้ผู้คนในสังคมชุมชนเกิดความแตกแยกต่างคนต่างอยู่และนำไปสู่ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในปัจจุบันนี้ สอดคล้องกับผลการศึกษาวิจัยของจิราภรณ์ (2546) ซึ่งได้ศึกษาเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านภาคเหนือตอนล่าง ซึ่งพบว่าวิถีชุมชนในภูมิภาคนี้มีการปรับเปลี่ยนไปซึ่งมีเหตุผลสำคัญหลายประการ เช่น การขยายตัวของเมืองและหมู่บ้าน การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการผลิต รวมทั้งการใช้ปุ๋ยและสารเคมี ซึ่งการปรับวิถีการผลิตดังกล่าวผลักดันให้เกษตรกรเข้าสู่การผลิตเพื่อขายเป็นหลัก พึ่งพาปัจจัยภายนอกทั้งหมด ทั้งเงินทุนและปัจจัยการผลิต

ในส่วนของการศึกษาโมเดลจิตลักษณะของคนไทยบางประการที่ส่งผลต่อคุณลักษณะความสมานฉันท์ของคนไทยในจังหวัดอุทัยธานี พบว่าโมเดลจิตลักษณะของคนไทยบางประการที่ส่งผลต่อคุณลักษณะความสมานฉันท์ของคนไทยในจังหวัดอุทัยธานี มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ แสดงให้เห็นว่า จิตลักษณะเดิมบางประการของคนไทย ซึ่งประกอบด้วย การมุ่งอนาคต-ควบคุมตน คุณธรรมพื้นฐาน การมองโลกในแง่ดี คุณภาพชีวิตทางสังคม และ

เหตุผลเชิงจริยธรรม สถานการณ์แวดล้อมซึ่งประกอบด้วยการเข้าถึงโครงการพัฒนาของภาครัฐ การรับรู้สภาพทางเศรษฐกิจ / สังคม / การเมือง การปกครอง และการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร และจิตลักษณะตามสถานการณ์ ซึ่งประกอบด้วย เจตคติต่อความสมานฉันท์ เจตคติต่อโครงการพัฒนาของภาครัฐ และเจตคติต่อสภาพทางเศรษฐกิจ / สังคม / การเมือง การปกครองส่งผลต่อคุณลักษณะความสมานฉันท์ของคนไทยซึ่งเป็นไปตามแนวคิดที่มีทฤษฎีปฏิสัมพันธ์นิยม แสดงว่าคุณลักษณะความสมานฉันท์ของคนไทยเกิดจากปัจจัยหรือสาเหตุจากจิตลักษณะเดิม สถานการณ์แวดล้อมและจิตลักษณะตามสถานการณ์

สำหรับการสร้างกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในการเสริมสร้างความสมานฉันท์ ของคนไทยในจังหวัดอุทัยธานี โดยการใช้วัฒนธรรมชุมชนเป็นฐาน สรุปได้ว่าวัฒนธรรมชุมชน (วัฒนธรรมข้าว) เป็นวิถีชีวิตของผู้คนซึ่งเกิดจากระบบความสัมพันธ์อย่างมีดุลยภาพ ระหว่างมนุษย์ สังคม และธรรมชาติ แบ่งออกเป็น 3 ด้าน คือ ด้านจิตใจ ด้านสังคม และด้านวัตถุ มีการเรียนรู้ ปรับเปลี่ยน สังคมและ สืบทอดกัน จนเป็น แบบแผนของการประพฤติปฏิบัติของผู้คนในสังคม เมื่อสังคมมีการเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจาก มีการประดิษฐ์คิดค้นสิ่งใหม่ วิธีใหม่ที่ใช้แก้ปัญหาและตอบสนองความต้องการของสังคมได้ดีกว่า ซึ่งทำให้ผู้คนในสังคมรับเอามาเป็นแบบแผนในการประพฤติปฏิบัติ วัฒนธรรมก็ย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามเงื่อนไขและกาลเวลาดังกล่าว สอดคล้องกับศตวรรษ และญาดาวิมินทร์ (2556) ที่ได้เสนอแนวทางการพัฒนาทุนทางปัญญาและผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อพัฒนาสู่เศรษฐกิจชุมชนเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่ชุมชนบ้านกัวแลน้อย โดยอธิบายถึง การอนุรักษ์สืบสาน กิจกรรมงานประเพณี วัฒนธรรมและศิลปหัตถกรรมไม้แกะสลักแบบดั้งเดิมไว้ โดยที่กิจกรรมบางอย่างต้องมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาเพื่อให้เข้ากับยุคสมัย ก็สามารถทำได้ แต่ต้องไม่ทำให้เสียรูปแบบดั้งเดิม หรือความหมายที่เป็นหัวใจสำคัญของวัฒนธรรมนั้น ดังนั้นการรักษารหัสหรือร่องไว้ซึ่งวัฒนธรรมดั้งเดิมที่ฝังาม จึงต้องมีการจัดระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ สังคม และธรรมชาติ กันขึ้นใหม่ให้มีดุลยภาพและยังทรงคุณค่าและมีความหมายต่อชีวิตของผู้คนในชุมชน ในการดำรงอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ความสัมพันธ์และการจัดการดังกล่าวก่อให้เกิดวัฒนธรรมใหม่ จารีตประเพณี ระบบคุณค่า

กฎเกณฑ์ ความเชื่อและพิธีกรรมต่าง ๆ ที่ปรับเปลี่ยนไป สำหรับ แนวคิดเชิงกระบวนการ ประกอบด้วยแนวคิดสำคัญ คือ การมีส่วนร่วมของชุมชน (participatory) และการเสริมสร้างพลังอำนาจ (empowerment) ซึ่งอาจสรุปได้ว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นกระบวนการที่ชุมชนเข้ามามีบทบาท ตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมประเมินผล เพื่อให้เกิดการยอมรับ และก่อให้เกิดผลประโยชน์สูงสุดด้วยกันทุกฝ่าย ซึ่งจะทำให้ชุมชนรู้สึกว่ามีอำนาจในการจัดการสิ่งต่าง ๆ ที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของตนเองด้วยตนเองได้ ดังนั้นกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในชุมชนพื้นที่เป้าหมายดังกล่าว จึงส่งผลต่อความสมานฉันท์ของคนในชุมชนเองและยังชักจูงสืบสานวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของชุมชนให้ดำรงอยู่อย่างมีคุณค่าสืบไป

สรุป

การศึกษาวิจัยครั้งนี้สรุปผลได้ดังนี้ วัฒนธรรมหลักของคนในพื้นที่จังหวัดอุทัยธานี คือวัฒนธรรมข้าว และโมเดลจิตลักษณะของคนไทยบางประการซึ่งประกอบด้วยจิตลักษณะเดิมบางประการของคนไทย สถานการณ์แวดล้อมและจิตลักษณะตามสถานการณ์ ส่งผลต่อคุณลักษณะความสมานฉันท์ของคนไทยในจังหวัดอุทัยธานี มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดทฤษฎีปฏิสัมพันธ์นิยม แสดงว่า คุณลักษณะความสมานฉันท์ของคนไทยเกิดจากปัจจัยหรือสาเหตุจากจิตลักษณะเดิม สถานการณ์แวดล้อมและจิตลักษณะตามสถานการณ์ สำหรับการสร้างขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในการเสริมสร้างความสมานฉันท์ ของคนไทยในจังหวัดอุทัยธานี โดยการใช้วัฒนธรรมชุมชนเป็นฐาน พบว่าการใช้วัฒนธรรมข้าวเป็นฐานในการจัดกิจกรรมให้คนในชุมชนมาร่วมทำกิจกรรมร่วมกันนั้นส่งผลให้ ผู้คนในชุมชนพื้นที่เป้าหมายมีคุณลักษณะความสมานฉันท์อยู่ในระดับมากทุกชุมชน ซึ่งผลการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะที่สำคัญโดยแบ่งเป็น 1) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ในการสร้างกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมหรือกิจกรรมการพัฒนาใด ๆ ในชุมชนนั้นทั้งในมิติของการอนุรักษ์ พื้นฟู ประยุกต์และสร้างใหม่ที่เกี่ยวข้องกับคนในชุมชน จึงควรคำนึงถึงบริบทที่เกี่ยวข้อง

ทั้งหมดอย่างเป็นองค์รวมและสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน และการสร้างพลังอำนาจให้เกิดขึ้นในชุมชน จึงจะทำให้กิจกรรมการพัฒนานั้น ๆ บรรลุเป้าหมายได้อย่างแท้จริง และ 2) ข้อเสนอแนะในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป ควรมีการศึกษาถึงวัฒนธรรมชุมชนในบริบทหรือพื้นที่ที่แตกต่างกันออกไปเพื่อนำเอาองค์ความรู้ดังกล่าวไปใช้ในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในมิติต่าง ๆ ต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยครั้งนี้สำเร็จได้ ผู้วิจัยขอขอบคุณ รศ.ดร.วิชัย วงษ์ใหญ่ อาจารย์ที่ปรึกษาของผู้วิจัยและชาวบ้านในชุมชนที่เป็นพื้นที่เป้าหมายทุกท่านที่ร่วมดำเนินกิจกรรมในการพัฒนาแต่ละพื้นที่

เอกสารอ้างอิง

- จิราภรณ์ สถาปนาวรรณนะ. 2546. เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านภาคเหนือตอนล่าง. เติตสันพรส, กรุงเทพฯ. 170 หน้า.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. 2549. วาทกรรมกับการพัฒนา : อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกลักษณะและความเป็นอื่น. พิมพ์ครั้งที่ 3. วิชาษา, กรุงเทพฯ. 448 หน้า.
- ศตวรรษ พิภู และญาติวาทวิมินทร์ พิษทองหลาง. 2556. ทูตทางปัญญาและผลิตภัณฑ์ชุมชนของชุมชนบ้านกัวแลน้อยอำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่. วารสารการพัฒนชุมชนและคุณภาพชีวิต 1(3): 153-161.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2549. แนวคิดและยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศไทยในระยะแผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550 – 2554). (ระบบออนไลน์). แหล่งข้อมูล: <http://www.nesdb.go.th/Portals/0/news/plan/p10/plan10/data/O1.pdf> (11 มีนาคม 2557).
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2550. สรุปสาระสำคัญแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554). (ระบบออนไลน์). แหล่งข้อมูล: <http://www.ldd.go.th/Thaihtml/05022007/PDF/PDF01/index.htm> (11 มีนาคม 2557).

การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์น้ำส้มควันไม้เพื่อเป็นผลิตภัณฑ์ ชุมชนของศูนย์เรียนรู้การเกษตรพอเพียงบ้านหนองไซ ตำบลป่าสัก จังหวัดลำพูน

The Value Addition of Wood Vinegar as a Community Product of Sufficient Agriculture Knowledge Center at Ban Nong Sai, Pa sak Sub-district, Muang District, Lamphun Province

กิตติกร สาสุจิตต์^{1/}, นิกราน หอมดวง^{1/} และณัฐวุฒิ ดุษฎี^{1/}
Kittikorn Sasujit^{1/}, Nigran Homduang^{1/} and Natthawud Dussadee^{1/}

Abstract: For sustainable development, it is very essential to utilize resources that already exist in the community to develop community products. The development products of sufficient agriculture knowledge center at Ban Nong Sai, Pa sak Sub-district, Muang District, Lamphun Province, where longan is widely grow, supports people in the community to recycle wood waste from longan. The main activity is to produce charcoal from longan wood using the existing original kiln and the 200 L charcoal kiln where the wood vinegar is collected as the by-product. The charcoal and the wood vinegar production efficiency are about 16% and 5%, respectively. This research project aims to enhance the wood vinegar production efficiency using a condenser system. It was found that the wood vinegar collecting efficiency was raised to 8 % using the modified system. For product development, a 5% by weight of the wood vinegar is blended with various antibacterial agents such as soap, hand washing gel and shampoo. Moreover, several products, such as charcoal briquettes and odor absorbing charcoal, can be manufactured using the low grade longan wood charcoal. Workshops were then organized in order to transfer the knowledge and to encourage people in Ban Nong Sai to further develop the wood vinegar products as the community product.

Keywords: Community products, wood vinegar, value addition

^{1/}สาขาวิชาพลังงานทดแทน วิทยาลัยพลังงานทดแทน มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จ.เชียงใหม่ 50290

^{1/}Renewable Energy Program, School of Renewable Energy, Maejo University, Chiang Mai 50290, Thailand

บทคัดย่อ: การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนนั้นต้องมีการต่อยอดจากสิ่งที่มีอยู่ในชุมชน ศูนย์พัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงบ้านหนองไข ตำบลปาลัก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ซึ่งชุมชนมีการปลูกต้นลำไยเป็นจำนวนมาก นอกจากนั้นยังมีการนำไม้ที่ได้จากการตัดแต่งกิ่งต้นลำไยมาเผาถ่านด้วยเตาแบบดั้งเดิมที่มีอยู่ และเตาเผาถ่านแบบใช้ถังขนาด 200 ลิตร ซึ่งผลพลอยได้จากการเผาถ่านไม้ คือ น้ำส้มควันไม้ โดยผลผลิตถ่านไม้จากเตาเผาถ่านจะมีผลผลิตร้อยละ 16 โดยน้ำหนัก และได้ น้ำส้มควันไม้ร้อยละ 5 ของน้ำหนักไม้ ทั้งนี้ในโครงการวิจัยนี้จึงได้ทำการเพิ่มประสิทธิภาพการเก็บน้ำส้มควันไม้ โดยใช้ชุดหล่อเย็นจากถังน้ำ ซึ่งทำให้ได้น้ำส้มควันไม้เพิ่มขึ้นร้อยละ 8 จากน้ำหนักไม้ การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากน้ำส้มควันไม้ทำโดยใช้ส่วนผสมของน้ำส้มควันไม้ร้อยละ 5 โดยน้ำหนัก ร่วมกับผลิตภัณฑ์ทำสบู่ เจลล้างมือฆ่าเชื้อโรค แชมพู โดยจะใช้ในการฆ่าเชื้อโรค นอกจากนั้นยังนำถ่านไม้ที่ไม่ได้คุณภาพมาทำการอัดแท่ง หรือทำเป็นถ่านดูดกลิ่นอับชื้น ถ่านผลไม้ สำหรับการดับกลิ่นอีกทางหนึ่งด้วย จากผลิตภัณฑ์ดังกล่าวทางคณะผู้วิจัยได้ทำการศึกษาและฝึกอบรมให้กับชุมชน เพื่อให้เกิดผลิตภัณฑ์ชุมชนบ้านหนองไข และต่อยอดในการพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านหนองไขต่อไป

คำสำคัญ: ผลิตภัณฑ์ชุมชน น้ำส้มควันไม้ การเพิ่มมูลค่า

คำนำ

ลำไยถือว่าเป็นไม้ผลเศรษฐกิจของภาคเหนือ โดยเฉพาะจังหวัดลำพูน มีการปลูกจำนวนมากครอบคลุมทั่วจังหวัด ซึ่งในแต่ละปีหลังจากเก็บเกี่ยวผลผลิตลำไยสดนำไปขายแล้ว เกษตรกรจะทำการตัดแต่งกิ่งไม้ลำไยเพื่อรักษาทรงพุ่มของไม้ลำไย ป้องกันการหักของกิ่งไม้ลำไย จากการศึกษาพบว่าไม้ลำไยที่ได้จากการตัดแต่งกิ่งมีน้ำหนักเฉลี่ย 459 กิโลกรัมต่อไร่ (ณัฐวุฒิ และคณะ, 2553) และจากพื้นที่การเพาะปลูกต้นลำไยในจังหวัดลำพูน ปี พ.ศ. 2555 พบว่ามีเนื้อที่ให้ผลผลิตลำไย 267,335 ไร่ ซึ่งมีปริมาณไม้ตัดแต่งกิ่งถึง 122,706 ตันต่อปี (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2556) ซึ่งถือว่ามีจำนวนมาก หากแต่ในพื้นที่จังหวัดลำพูนยังมีภาคอุตสาหกรรมซึ่งมีการรับซื้อไม้ลำไยเหล่านี้ไปใช้ประโยชน์ในด้านพลังงานในอุตสาหกรรมด้วย ขณะเดียวกันชุมชนเองก็ยังมี การนำไปใช้ประโยชน์ในด้านเชื้อเพลิงในครัวเรือน และการนำไปเผาเพื่อให้ได้ถ่านไม้ใช้ในครัวเรือนเช่นกัน ชุมชนบ้านหนองไข ตำบลปาลัก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ก็เป็นชุมชนหนึ่งที่มีการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง ภายใต้การทำการเกษตรแบบพอเพียงตามแนวพระราชดำริ โดยมีการจัดตั้งกลุ่มศูนย์เรียนรู้เกษตรพอเพียงขึ้นมา เพื่อให้ชุมชนได้เรียนรู้ และศึกษาดูงานด้านเกษตรพอเพียง โดยในพื้นที่ก็จะมีการปลูกไม้

ลำไย และภายในชุมชนก็มีการเพาะปลูกด้วยเช่นกัน ทำให้ชุมชนได้เล็งเห็นว่าหากนำไม้ตัดแต่งกิ่งลำไยมาใช้ประโยชน์แบบบูรณาการทั้งหมดก็จะส่งผลต่อสังคมและเศรษฐกิจภายในชุมชน โดยนำไม้ตัดแต่งกิ่งมาเผาถ่านใช้ในชุมชน ขณะเดียวกันผลพลอยได้จากการกระบวนการเผาถ่านไม้คือน้ำส้มควันไม้ ก็จะนำมาใช้ประโยชน์ในด้านเกษตร ปศุสัตว์ และครัวเรือน โดยนำมาใช้ในการผสมน้ำในสัดส่วนที่เหมาะสมนำไปฉีดพ่นไล่แมลงในส่วนลำไย ซึ่งสารประกอบอินทรีย์ต่าง ๆ ในน้ำส้มควันไม้มีประโยชน์ต่อมนุษย์และสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างมาก หากนำมาใช้อย่างถูกต้องและเหมาะสม สามารถทดแทนสารเคมีสังเคราะห์ได้หลายชนิด โดยไม่มีสารพิษตกค้างและก่อให้เกิดอันตรายต่อผู้ใช้และสิ่งแวดล้อม ประกอบกับหากนำน้ำส้มควันไม้ที่บริสุทธิ์ ก็จะสามารถนำมาทำเป็นผลิตภัณฑ์ใช้ในครัวเรือนได้อีก เช่น การนำมาทำเป็นเจลล้างมือฆ่าเชื้อโรค การทำครีมอาบน้ำสัตัวเพื่อไล่เห็บ หมัด ที่อยู่ในตัวสัตว์เลี้ยง การทำสบู่ล้างมือจากน้ำส้มควันไม้ และถ่านดูดกลิ่น เป็นต้น นอกจากนั้นยังสามารถนำน้ำส้มควันไม้ดิบ และที่กลั่นแล้วมาเสริมผสมในอาหารไก่เนื้อ ซึ่งงานวิจัยพบว่าสามารถเสริมได้ทั้ง 2 แบบ โดยไม่ส่งผลกระทบต่อสมรรถภาพการผลิต โดยสูตรที่เหมาะสมคือการใช้ น้ำส้มควันไม้ดิบ และน้ำส้มควันไม้กลั่นผสมผงบดในสัดส่วน 1:1 ระดับร้อยละ 4 ในสูตรอาหารทำให้คุณภาพของซากไก่บางลักษณะ เช่น เปอร์เซ็นต์เนื้อไก่สูงขึ้น ส่งผล

ดีต่อสุขภาพใกล้เคียงได้ ซึ่งก็อาจเป็นแนวทางหนึ่งในการผลิตไม้เนื้ออ่อนหรือไม้ที่นิ่ม (ณัฐมา และคณะ, 2556) ดังนั้นจะเห็นได้ว่าไม้ที่ได้จากการตัดแต่งกิ่งไม้ลำไยจากสวนของชุมชนสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้หลากหลาย จนมีสิ่งเหลือทิ้งสู่สิ่งแวดล้อมน้อยมาก และยังช่วยลดการค่าใช้จ่ายในครัวเรือนของชุมชน ก่อให้เกิดรายได้ให้กับกลุ่มในการทำผลิตภัณฑ์ชุมชนอีกทางหนึ่งด้วย

ดังนั้นงานวิจัยนี้จึงเป็นการบูรณาการร่วมกันระหว่างชุมชนและนักวิจัยในการหาแนวทางการเพิ่มมูลค่าน้ำส้มควั่นไม้จากกระบวนการเผาถ่านไม้ของชุมชน โดยนำผลพลอยได้น้ำส้มควั่นไม้มาใช้ประโยชน์ในการทำผลิตภัณฑ์ชุมชนใช้ในครัวเรือน โดยเทคโนโลยีการเผาถ่านที่ใช้เป็นแบบกระบวนการคาร์บอนไนเซชันใช้ถึงขนาดปริมาตร 200 ลิตร พร้อมชุดเก็บน้ำส้มควั่นไม้ เมื่อได้น้ำส้มควั่นไม้แล้วก็จะนำมาตากด้วยเครื่องกลั่นน้ำส้มควั่นไม้เพื่อให้บริสุทธิ์ ก่อนนำไปใช้ในการทำผลิตภัณฑ์ที่ใช้ในครัวเรือน ได้แก่ สบู่ล้างมือฆ่าเชื้อโรค แชมพูอาบน้ำ สัตว์ เจลล้างมือฆ่าเชื้อโรค ถ่านดูดกลิ่นอับชื้น เป็นต้น พร้อมกับการทำหลากหลายผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม โดยประโยชน์จากงานวิจัยนี้นอกจากจะส่งผลดีต่อชุมชนแล้ว ทางศูนย์เรียนรู้เกษตรพอเพียงบ้านหนองไข ก็สามารถขยายองค์ความรู้สู่กลุ่มเกษตรพอเพียงในตำบล และในระดับจังหวัดต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาและพัฒนาแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตน้ำส้มควั่นไม้จากกระบวนการเผาถ่านไม้ และการเพิ่มมูลค่าน้ำส้มควั่นไม้ของชุมชนโดยทำเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนภายใต้เทคโนโลยีที่เหมาะสมสำหรับชุมชนและท้องถิ่นตามศักยภาพของชุมชน

อุปกรณ์และวิธีการ

1. กลุ่มเป้าหมายโครงการวิจัย

งานวิจัยนี้ได้เลือกกลุ่มเป้าหมายคือชุมชนศูนย์เรียนรู้การเกษตรพอเพียงบ้านหนองไข ตำบลป่าสัก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน โดยเป็นการวิจัยแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน (PAR) เริ่มจากทางคณะผู้วิจัยได้เข้าพื้นที่

เป้าหมายเพื่อศึกษาบริบทของชุมชน แลกเปลี่ยนความรู้อยู่กับประธานศูนย์เรียนรู้ พร้อมทั้งหาแนวทางการพัฒนาปัจจัยวิจัยในเรื่องของการเพิ่มมูลค่าของน้ำส้มควั่นไม้จากกระบวนการเผาถ่านไม้ของชุมชน ทั้งนี้ชุมชนจะมีส่วนร่วมในการศึกษากระบวนการเผาถ่านไม้ ศึกษาแนวทางการพัฒนาเทคโนโลยีในการเก็บน้ำส้มควั่นไม้ การกลั่นน้ำส้มควั่นไม้ให้บริสุทธิ์ และการเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์จากน้ำส้มควั่นไม้ ภายหลังจากการศึกษาวิจัยในชุมชนแล้ว จะมีการเผยแพร่องค์ความรู้จากการศึกษาให้กับผู้สนใจและหน่วยงานต่าง ๆ ในพื้นที่ ผ่านศูนย์เรียนรู้การเกษตรพอเพียงบ้านหนองไข

2. การออกแบบและพัฒนาเตาเผาถ่านไม้และชุดเก็บน้ำส้มควั่นไม้

ทำการออกแบบเตาเผาถ่านไม้ พร้อมชุดเก็บน้ำส้มควั่นไม้ โดยใช้ถึงขนาดปริมาตร 200 ลิตร แบ่งออกเป็น 2 ถัง โดยถังแรกจะเป็นถังสำหรับการผลิตถ่านไม้ลำไย โดยวิธีการคาร์บอนไนเซชัน ส่วนถังที่สอง จะเป็นถังหล่อเย็นสำหรับการกลั่นเอาน้ำส้มควั่นไม้ โดยถังจะบรรจุน้ำปริมาตร 180 ลิตร มีท่อเหล็กเส้นผ่านศูนย์กลาง 4 นิ้ว เป็นท่อปล่อยควันผ่านชุดถังเก็บน้ำเพื่อหล่อเย็น ความยาวท่อ 4 เมตร ดังภาพที่ 1

หลังจากนั้นทำการทดลองประสิทธิภาพการผลิตถ่านไม้ และปริมาณน้ำส้มควั่นไม้ที่ได้จากกระบวนการคาร์บอนไนเซชัน โดยตัดกิ่งไม้ลำไยที่ได้จากการตัดแต่งกิ่งให้มีขนาดความยาวประมาณ 60-80 เซนติเมตร แล้วคัดแยกขนาดไม้ลำไย 3 ขนาด คือ ขนาดใหญ่ กลาง และเล็ก การเรียงไม้ในเตาเผาถ่านไม้ต้องเอาไม้ขนาดเล็กใส่ก่อนตามด้วยขนาดกลางและใหญ่ ตามลำดับ ทั้งนี้ปลายไม้ให้อยู่ด้านใน และโคนไม้ซึ่งมีขนาดใหญ่ให้อยู่ด้านหน้าเตา จากนั้นก็ทำการเปิดเตาและจุดไฟหน้าเตาเพื่อเริ่มกระบวนการคาร์บอนไนเซชัน โดยเริ่มแรกจะเป็นช่วงการไล่ความชื้นของไม้ อุณหภูมิภายในเตาช่วงนี้ก็จะอยู่ระหว่าง 200-270 องศาเซลเซียสสังเกตควันที่ปล่อยจะเป็นสีขาว เนื่องจากเป็นการระเหยความชื้นในเนื้อไม้ ออกมาเป็นไอน้ำ ช่วงนี้จะใช้ระยะเวลาประมาณ 2-4 ชั่วโมงขึ้นอยู่กับความชื้นของไม้ พอหลังจากนั้นก็จะเข้าสู่กระบวนการที่สอง คือ ขั้นตอนการเปลี่ยนจากไม้เป็นถ่าน

ใช้อุณหภูมิ 270–400 องศาเซลเซียส ระยะนี้พื้นจะลุกไหม้ จะต้องควบคุมอุณหภูมิให้คงที่เป็นระยะเวลานาน โดยควบคุมอากาศภายในเตา ถ้าอากาศเข้ามากไปไม้จะกลายเป็นขี้เถ้า ช่วงที่อุณหภูมิภายในเตา 300–400 องศาเซลเซียส ไม้จะกลายเป็นถ่าน ซึ่งขั้นตอนนี้ควันจะเป็นสีเหลืองเพราะมีสารประกอบจากการสลายตัวของสารเคมีต่าง ๆ หลายชนิด และสามารถควบคุมควันให้เป็นของเหลว ที่เรียกว่า น้ำส้มควันไม้ และขั้นตอนที่สาม คือ ขั้นตอนทำให้เย็น โดยปิดปล่องเตาทั้งหมด แล้วทิ้งไว้ให้เย็น อุณหภูมิในเตาต่ำกว่า 50 องศาเซลเซียส เพราะถ่านไม่สามารถลุกติดไฟได้เมื่ออุณหภูมิ 60–70 องศาเซลเซียส ซึ่งการปิดเตาต้องทำการปิดให้มิดชิดใช้ดินโคลนผสมน้ำยาแนวเชื่อมต่อของเตาให้สนิท ไม่เช่นนั้นไม้ที่อยู่ในเตาอาจเป็นขี้เถ้าแทนถ่านไม่ได้ (ณัฐวุฒิ และคณะ, 2554)

3. การพัฒนาชุดกลั่นน้ำส้มควันไม้ชุมชน

น้ำส้มควันไม้ที่ได้จากการเผาถ่านไม้ จะยังไม่สามารถนำมาใช้งานได้เนื่องจากจะมีน้ำมันดิน และทาร์ปนอยู่ ซึ่งเป็นอันตรายหากนำไปใช้ โดยทั่วไปชุมชนจะนำไปตั้งทิ้งไว้ประมาณ 2-3 เดือนเพื่อให้เกิดการแยกชั้นก่อน แล้วค่อยเอาเฉพาะน้ำส้มควันไม้ที่บริสุทธิ์ มาใช้งานแยกกำจัดน้ำมันเบา และน้ำมันทาร์ออกทิ้ง อย่างไรก็ตาม

ในงานวิจัยนี้ก็ทำการออกแบบชุดกลั่นเพื่อลดระยะเวลาการทำให้บริสุทธิ์ ลง โดยใช้วิธีการกลั่นอาศัยความร้อนทำให้น้ำส้มควันไม้กลายเป็นไอ ผ่านการหล่อเย็น ควบแน่นเป็นหยดน้ำ โดยควบคุมอุณหภูมิการกลั่น 60 องศาเซลเซียส เพื่อป้องกันการระเหยของแอลกอฮอล์ และสารอินทรีย์ในน้ำส้มควันไม้ระเหยออกไป โดยชุดกลั่นที่ทำการออกแบบทำการทดสอบเป็นถังขนาดบรรจุได้ 20 ลิตร มีปริมาตรถัง 25 ลิตร สูง 40 เซนติเมตร มีเส้นผ่านศูนย์กลาง 30 เซนติเมตร พร้อมฝาปิด โดยฝาปิดจะมีท่อไอน้ำเพื่อไปหล่อเย็นและควบแน่นอีกครั้ง ผ่านการแลกเปลี่ยนความร้อนด้วยน้ำ ก็จะได้น้ำส้มควันไม้ที่บริสุทธิ์ ซึ่งจะมีลักษณะสีส้มอ่อน ใส ไม่มีตะกอนปน ดังแสดงชุดกลั่นน้ำส้มควันไม้ดังภาพที่ 2

4. การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากน้ำส้มควันไม้

ขั้นตอนนี้เป็นส่วนของการนำน้ำส้มควันไม้ที่ผ่านกระบวนการทำให้บริสุทธิ์ โดยมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชน โดยนำน้ำส้มควันไม้มาผสมกับหัวเชื้อสำหรับการทำผลิตภัณฑ์แชมพู สบู่ เจลล้างมือ เป็นต้น ในส่วนของเศษถ่านไม้ที่ได้จากการเผาถ่านไม้ ก็จะนำมาผ่านกระบวนการเพิ่มความหนาแน่นของถ่านไม้ ก็จะนำมาทำเป็นถ่านดูดกลิ่นอัดขึ้น ได้อีกทางหนึ่งด้วย

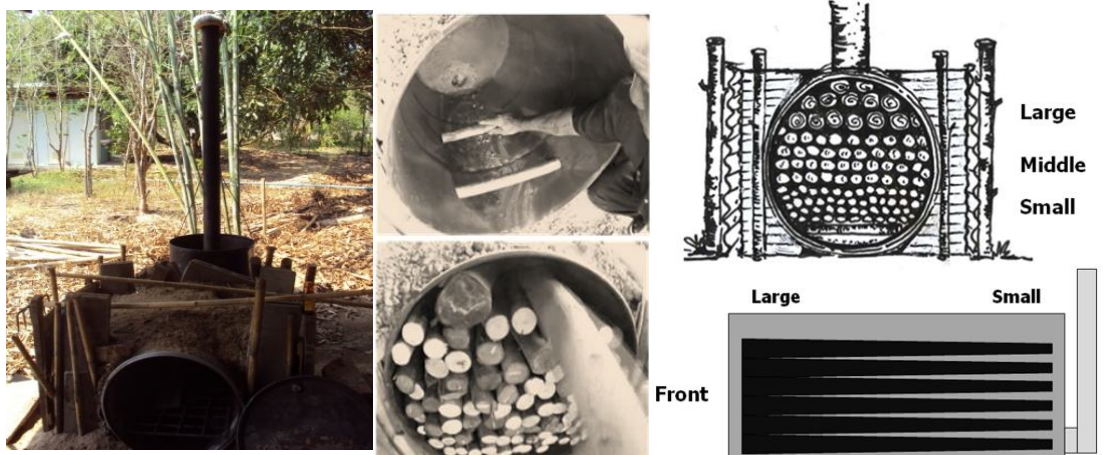

Figure 1 Phototype of charcoal kiln 200 liters

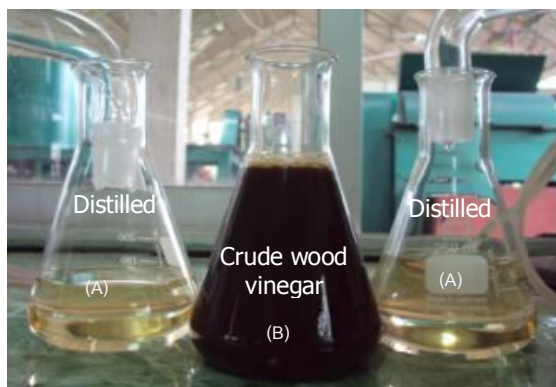

Figure 2 Wood vinegar distillation system and (A) wood vinegar distilled (B) crude wood vinegar

ผลการศึกษาและวิจารณ์

1. ผลการทดลองเผาถ่านไม้ชุมชนพร้อมชุดเก็บน้ำส้มควันไม้

จากผลการทดลองการเผาถ่านไม้โดยใช้เตาเผาที่พัฒนาของโครงการวิจัย ผลการทดสอบ พบว่าไม้ลำไยน้ำหนักประมาณ 65 กิโลกรัม ได้ถ่านไม้จากการเผาถ่าน 10.6 กิโลกรัม ได้น้ำส้มควันไม้ 3.5 ลิตร โดยใช้ระยะเวลาในการเผาถ่านไม้ประมาณ 8 ชั่วโมง และปิดเตาทิ้งไว้ให้เย็น 1 คืน โดยคุณภาพของถ่านไม้ มีลักษณะแห้ง เบา เกิดขี้เถ้าเล็กน้อย ทั้งนี้เนื่องจากเตาเผาถ่านไม้ชนิดนี้จะไล่ความชื้น พร้อมทั้งสารอินทรีย์ในเนื้อไม้ทั้งหมด โดยผลผลิตถ่านไม้ที่ได้จากการทดลองคิดเป็นร้อยละ 16 โดยน้ำหนัก ซึ่งถือว่าต่ำกว่าเตาเผาถ่านไม้ของกระทรวงพลังงานที่ให้ผลผลิตสูงสุดร้อยละ 20-23 โดยน้ำหนัก แต่เตาต้นแบบของโครงการวิจัยจะได้น้ำส้มควันไม้มากกว่าเตาเผาถ่านแบบ 200 ลิตรทั่วไปประมาณ 1-2 เท่า ซึ่งเป็นผลมาจากเตาของโครงการวิจัยนี้ มีชุดลดอุณหภูมิด้วยน้ำ ทำให้มีประสิทธิภาพในการกลั่นน้ำส้มควันไม้ได้มากกว่าดังภาพที่ 3 และตารางที่ 1

2. ผลการทดลองเครื่องกลั่นน้ำส้มควันไม้

ผลการทดสอบการกลั่นน้ำส้มควันไม้ พบว่าสามารถกลั่นน้ำส้มควันไม้ได้ 2.40 ลิตรต่อชั่วโมง เมื่อนำน้ำส้มควันไม้ที่กลั่นได้ไปทดสอบในห้องปฏิบัติการตามมาตรฐาน มผช.

659/2553 ของสำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม (สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม, 2553) ของผลิตภัณฑ์ชุมชน พบว่าอยู่ในเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้ โดยคุณสมบัติทางกายภาพของน้ำส้มควันไม้ที่กลั่นได้มีลักษณะสีส้มอ่อน ค่าความเป็นกรดต่างอยู่ในช่วง 2.1-2.2 ซึ่งมีลักษณะเป็นกรด มีความถ่วงจำเพาะมากกว่า 1.010 ไม่มีสารแขวนลอยในน้ำส้มควันไม้ที่กลั่น ดังแสดงในตารางที่ 2

3. การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากน้ำส้มควันไม้ชุมชน

การพัฒนาผลิตภัณฑ์จะเป็นการนำเอาน้ำส้มควันไม้บริสุทธิ์ ที่ได้จากการกลั่นน้ำมาเป็นส่วนผสมกับหัวเชื้อสารเคมีสำหรับการทำแชมพู สบู่ เจลล้างมือฆ่าเชื้อโรค ในอัตราส่วนร้อยละ 5-10 โดยปริมาตร (สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม, 2547) และ (กลุ่มวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยี, ม.ป.ป.) เนื่องจากว่าน้ำส้มควันไม้มีฤทธิ์ เป็นกรด และมีสารอินทรีย์ที่สำคัญ ได้แก่ กรดน้ำส้ม กรดฟอร์มิก แอลกอฮอล์ และอื่น ๆ ทำให้มีคุณสมบัติในด้านการยับยั้งพวกแบคทีเรียได้ดี และในด้านของกลิ่นควันไม้ที่มีในน้ำส้มควันไม้ก็มีคุณสมบัติที่ดีสำหรับการไล่แมลงอีกด้วย โดยผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ได้ทำการพัฒนาเพื่อเพิ่มมูลค่าของน้ำส้มควันไม้แสดงได้ดังภาพที่ 4

4. ผลทดลองการด้านเชื้อแบคทีเรียของผลิตภัณฑ์จากน้ำส้มควันไม้

การทดสอบผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ได้จากน้ำส้มควันไม้ ทำการทดสอบความสามารถในการยับยั้งแบคทีเรีย โดยใช้ น้ำส้มควันไม้ในอัตราส่วนร้อยละ 5, 10 โดยปริมาตร ต่อน้ำ กลั่น 50 มิลลิลิตร โดยเลี้ยงเชื้อแบคทีเรีย และเชื้อราในอากาศ และนำตัวอย่างน้ำส้มควันไม้ไปทดสอบ 12, 24 และ 48 ชั่วโมง จากผลการศึกษาพบว่าความเข้มข้นน้ำส้มควันไม้ร้อยละ 10 โดยน้ำหนักให้ประสิทธิภาพการยับยั้งแบคทีเรีย และเชื้อราใน อากาศ ได้ดี ขณะเดียวกันเมื่อทดสอบที่ระยะเวลาในการบ่ม เชื้อที่ผ่านการชیدنน้ำส้มควันไม้ นาน ก็ทำให้แบคทีเรีย และเชื้อ เราไม่เจริญเติบโต ดังแสดงในภาพที่ 5 อย่างไรก็ตามใน ผลิตภัณฑ์ชุมชนนี้ น้ำส้มควันไม้ที่ใช้เป็นส่วนผสมเพียงร้อยละ 5-10 โดยน้ำหนัก ผสมกับหัวเชื้อทำผลิตภัณฑ์ซึ่งมีส่วนผสม ของเมทานอลที่เป็นแอลกอฮอล์ฆ่าเชื้อโรค ซึ่งส่งผลให้การ ยับยั้งแบคทีเรีย เชื้อรา ได้ดีขึ้น อย่างไรก็ตามผลิตภัณฑ์ ชุมชนที่พัฒนาขึ้นนี้ต้องไปผ่านการทดสอบตามมาตรฐาน ผลิตภัณฑ์เวชศาสตร์อีกครั้ง เพื่อรับรองคุณสมบัติอย่าง ชัดเจนอีกครั้งหนึ่ง

5. ต้นทุนผลิตภัณฑ์จากน้ำส้มควันไม้

ต้นทุนผลิตภัณฑ์จากน้ำส้มควันไม้จะประกอบ ไปด้วย ต้นทุนด้านบรรจุภัณฑ์ และสารหัวเชื้อสำหรับทำ ผลิตภัณฑ์ ส่วนน้ำส้มควันไม้ ถ่านไม้ จะได้จาก กระบวนการที่ชุมชนทำอยู่แล้วจึงไม่คิดต้นทุนในส่วนนี้ จากผลิตภัณฑ์ที่ได้จากการเพิ่มมูลค่าน้ำส้มควันไม้ของ ชุมชน โดยประเมินเป็นกระเช้าผลิตภัณฑ์ ซึ่งประกอบไป ด้วย แชมพู เจลล้างมือ สบู่ล้างมือ และถ่านดูดกลิ่นอับ ชื่น โดยต้นทุนบรรจุภัณฑ์ขนาด 500 และ 250 มิลลิลิตร จะมีต้นทุนรวม 70 และ 50 บาท ตามลำดับ ส่วนสบู่ล้าง มือฆ่าเชื้อโรค ขนาด 70 กรัม จะมีต้นทุน 15-20 บาท และถ่านดับกลิ่นอับชื้น จะมีต้นทุน 10-20 บาท เมื่อบรรจุ ลงในกระเช้าแล้ว จะมีมูลค่าประมาณ 350-400 บาท หากเปรียบเทียบกับผลิตภัณฑ์ชุมชนดังกล่าวกับที่มีขาย ตามท้องตลาดถือว่าผลิตภัณฑ์ของโครงการวิจัยมีต้นทุน ที่ต่ำกว่า อย่างไรก็ตามผลิตภัณฑ์ดังกล่าวถือว่าเป็นการ ส่งเสริม และใช้ทรัพยากรในชุมชนให้เกิดประโยชน์และ เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมของชุมชน

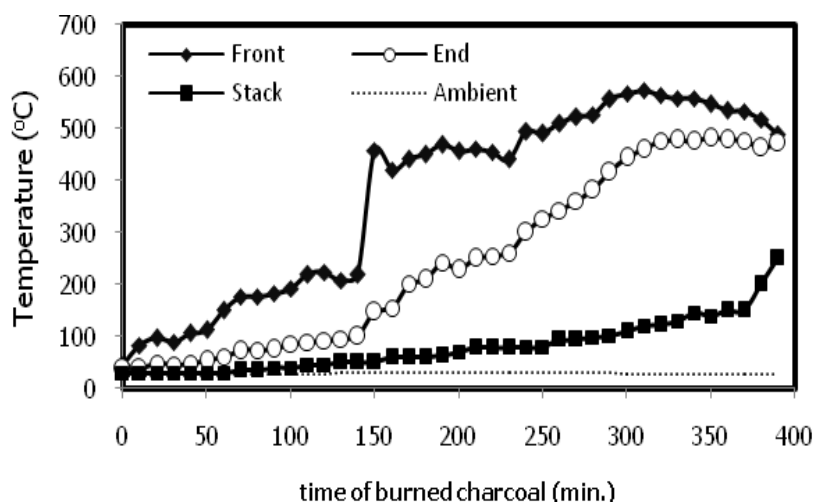

Figure 3 Temperature profile of burned charcoal all points

Table 1 Results of carbonization of longan woods

Details	Results
Longan wood	65 kg
Charcoal from longan wood	10.60 kg
Wood vinegar	3-5 liters
Time of burned	8 hours
Quality of wood charcoal	Lightweight, non-odor, low ash
Yields	16% by weight

Table 2 Properties of wood Vinegar

Details	Crude wood vinegar	Distilled wood vinegar
pH	2.6 – 2.8	2.1-2.2
Specific gravity	>1.010 – 1.015	>1.010
Color	Light Brown / Light Red	Non / Light Brown/ Light Red
Transparency	Light Brown	Colorless
Contamination	Little	non

Shampoo and soap using wood vinegar

Charcoal for odor adsorption

Figure 4 All products from wood vinegar

Before test have colony mold
and bacteria

After test 48 hours use wood
vinegar solutions of 10%v/v

Figure 5 Tested for property by using wood vinegar solution

สรุป

จากผลการดำเนินโครงการแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน (PAR) โดยได้พัฒนาและเพิ่มมูลค่าของน้ำส้มควันไม้ของชุมชนในการทำเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนปาล์ม สรุปลได้ว่าชุมชนมีความพึงพอใจโครงการวิจัยในระดับดีร้อยละ 57 โดยเตาเผาถ่านไม้ พร้อมระบบเพิ่มประสิทธิภาพการเก็บน้ำส้มควันไม้ ทำให้ชุมชนมีผลพลอยได้จากน้ำส้มควันไม้ร้อยละ 8 และได้นำหมักถ่านไม้ได้ร้อยละ 16 โดยน้ำหนักของไม้ที่นำไปเผา น้ำส้มควันไม้ที่ได้ก็สามารถนำไปกลั่นด้วยชุดกลั่นที่ได้ในอัตราถ่วง 2.4 ลิตรต่อชั่วโมง ซึ่งทำให้ได้น้ำส้มควันไม้ที่บริสุทธิ์ โดยนำมาเพิ่มมูลค่าในการทำผลิตภัณฑ์ชุมชนได้ ในส่วนของคุณภาพและมาตรฐานของน้ำส้มควันไม้เป็นไปตามมาตรฐานของผลิตภัณฑ์ชุมชน มผช.659/2553

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี คณะผู้วิจัยต้องขอขอบคุณวิจัยจากเครือข่ายบริหารการจัดการวิจัยภาคเหนือตอนบนสำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา (สกอ.) ประจำปีงบประมาณ 2554 ศูนย์เรียนรู้เกษตรพอเพียงบ้านหนองไข ตำบลปาล์ม อำเภอมะนัง จังหวัดลำพูน และคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ และเจ้าหน้าที่ทุกท่าน

เอกสารอ้างอิง

กลุ่มวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยี. ม.ป.ป. การผลิตถ่านผลไม้ ผักกาดและระดับตกแต่ง. สำนักเทคโนโลยีชุมชน กรมวิทยาศาสตร์บริการ, กรุงเทพฯ. 3 หน้า.
ณัฐวุฒิ คุชฎี นิกราน หอมดวง อภิชาติ สอนคำกอง ญาณกร สุทัศน์มาลี ประกิตต์ โก๊ะสูงเนิน ชูรัตน์ ธารารักษ์ ชุฑ หงส์หิรัญ และเสรี กังวานกิจ. 2553. การสำรวจเชื้อเพลิงจากชีวมวลในพื้นที่ภาคเหนือ (เพิ่มเติม). สำนักงานพลังงานภาค 10 จังหวัดเชียงใหม่ / ศูนย์วิจัยพลังงาน มหาวิทยาลัยแม่โจ้, เชียงใหม่. 130 หน้า.

ณัฐวุฒิ คุชฎี ชูรัตน์ ธารารักษ์ เหมือนจิต แจ่มศิลป์ นิกราน หอมดวง กิตติกร สาสุจิตต์ ณัฐพชรธรรม พชรธรรมเจริญใจ ประวิทย์ ลีเหมือดภัย และธนิศรา ต๊ะเรื่อน. 2554. พัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยีพลังงานที่เหมาะสม งานออกแบบและพัฒนาเตาอบย่างไรควันและเตาผลิตถ่านยาว สำหรับชุมชน. สำนักวิชาการพลังงานภาค 10 เชียงใหม่ / ศูนย์วิจัยพลังงาน มหาวิทยาลัยแม่โจ้, เชียงใหม่. 81 หน้า.

ณัฐมา เกลิมแสน บุญชู นาวนุเคราะห์ อรรถพล ต้นไสว ณรงค์ นันดีจันทร์ ธีรรัตน์ จาริ และพรพล บุญดา. 2556. ผลของการเสริมน้ำส้มควันไม้ดิบและน้ำส้มควันไม้กลั่นในอาหารไก่เนื้อ. วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต 1 (2) : 111-121.

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. 2556. สถิติการเกษตรประเทศไทย ปี 2556. โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, นนทบุรี. 237 หน้า.

สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม. 2547. มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนแอมพุ. (ระบบออนไลน์). แหล่งข้อมูล: <http://app.tisi.go.th/otop/standard/standards.html> (9 เมษายน 2555).

สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม. 2553. มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนน้ำส้มควันไม้. (ระบบออนไลน์). แหล่งข้อมูล: <http://app.tisi.go.th/otop/standard/standards.html> (9 เมษายน 2555).

แนวทางการพัฒนาศักยภาพการจัดการที่ดี ของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดกาฬสินธุ์

The Development of Good Management Practices of the Community Enterprises in Kalasin Province

สุกัญญา ดวงอุปมา^{1/}
Sukanya Duanguppama^{1/}

Abstract: The purpose of this research was to study the methods of developing good management practices of the community enterprises in Kalasin province through the use of qualitative research and participatory action research (PAR). The participants in this study were community enterprises in Kalasin province selected by using purposive sampling method. Data collection was done with documentation study and field study from community enterprises in Kalasin province. The results revealed that the community enterprises were successful and their management practices were sustainable. However, there should be the study of weaknesses, strengths, opportunities, and threats together with the problems and potential of community entrepreneurs. The people in community enterprises should be encouraged to participate in community policy making, and to form collaborative network to build up strength. There should also be the community leadership development and the participation of people in community for the sustainable development.

Keywords: Development, management potential

^{1/}ภาควิชาวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ สำนักวิชาศึกษาทั่วไป คณะอุตสาหกรรมบริการ วิทยาลัยดุสิตธานี กรุงเทพฯ 10250

^{1/}Department of Science and Mathematics, General Education Office, Faculty of Hospitality Industry, Dusit Thani Collage, Bangkok 10250, Thailand

บทคัดย่อ: การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพการจัดการที่ดีของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดกาฬสินธุ์ โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพพร้อมกับกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ วิสาหกิจชุมชนในจังหวัดกาฬสินธุ์ที่ได้มาโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง เก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาเอกสารและข้อมูลภาคสนามจากวิสาหกิจชุมชน ผลการวิจัยพบว่า วิสาหกิจชุมชนประสบผลสำเร็จและสามารถยืนหยัดต่อไปได้ จำเป็นจะต้องศึกษาบริบทและสถานการณ์ของวิสาหกิจชุมชน จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส อุปสรรคที่เกิดขึ้นตลอดจนการศึกษาสภาพปัญหาและศักยภาพที่แท้จริงของวิสาหกิจชุมชน โดยให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย ส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเครือข่ายอย่างเป็นรูปธรรมเพื่อสร้างความเข้มแข็งตลอดจนการพัฒนาก้าวหน้าและการมีส่วนร่วมของของในชุมชนท้องถิ่น เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การพัฒนาศักยภาพ การจัดการที่ดี

คำนำ

เนื่องด้วยปัจจุบันการจัดการวิสาหกิจชุมชนเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ทั้งในด้านผลิตภัณฑ์และการบริการที่ตอบสนองความพึงพอใจของลูกค้ารวมถึงการควบคุมคุณภาพของสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ ซึ่งวิสาหกิจชุมชนจะต้องปรับปรุงและพัฒนาการจัดการวิสาหกิจชุมชนเพื่อให้องค์กรบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้องค์กรประสบความสำเร็จ ก็คือ "การจัดการที่ดี" ผลิตภัณฑ์ที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของลูกค้า เพื่อสร้างความพึงพอใจให้แก่ลูกค้า (คณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน, 2548) วิสาหกิจชุมชนใดก็ตามหากสามารถผลิตสินค้า ที่มีคุณภาพสอดคล้องกับความต้องการของลูกค้า และมีความมุ่งมั่นที่พัฒนาคุณภาพเหนือความคาดหวังของลูกค้าได้ วิสาหกิจชุมชนนั้นย่อมประสบความสำเร็จในการเพิ่มส่วนแบ่งการตลาด และมีผลกำไรสูงสุด ทุกวิสาหกิจชุมชน ไม่ว่าจะเป็นขนาดประเภท หรือสถานที่ตั้งที่แตกต่างกัน จำเป็นต้องมีการจัดการที่ดี ซึ่งการจัดการที่ดีเป็นจุดเริ่มต้นของการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนเพื่อตอบสนองต่อความสำเร็จและยั่งยืนของ (สำนักงานเกษตรจังหวัดกาฬสินธุ์, 2556) โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิสาหกิจชุมชนในยุคปัจจุบันซึ่งต้องเผชิญกับปัจจัยแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี ซึ่งทำให้วิสาหกิจชุมชนต้องมี

แนวทางในการจัดการที่ทันสมัยเพื่อรับมือกับการเปลี่ยนแปลง เพื่อนำพาวิสาหกิจชุมชนสู่ความสำเร็จและยั่งยืนต่อไป (สำนักงานวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม, 2554)

จังหวัดกาฬสินธุ์ มีการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนเพื่อเป็นการสร้างฐานความมั่นคงทางด้านรายได้ให้กับครัวเรือน ชุมชนและสังคม (คณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน, 2548) และเป็นส่วนหนึ่งในการสามารถสร้างรายได้ให้กับประชาชนในจังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งสามารถสรุปได้ว่า วิสาหกิจชุมชนมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน สังคม จากความเป็นมา และความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษา การพัฒนาศักยภาพการจัดการที่ดีของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดกาฬสินธุ์ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการจัดการที่ดีของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดกาฬสินธุ์ให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

อุปกรณ์และวิธีการ

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาศักยภาพการจัดการที่ดีของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดกาฬสินธุ์ครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจาก ผู้นำกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในเขตอำเภอเมืองจังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 30 คน ด้วยวิธีการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) (บุญชม, 2543) ใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ การ

สังเกต การสัมภาษณ์ การวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้เทคนิค SWOT จัดเวทีเปลี่ยนเรียนรู้และประเมินผลแบบมีส่วนร่วม การเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นการลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลทั้งเอกสารที่เกี่ยวข้องและการสำรวจสภาพทั่วไปของวิสาหกิจชุมชนในแต่ละแห่ง พร้อมทั้งการเสวนากลุ่ม วิสาหกิจชุมชนแต่ละกลุ่ม และดำเนินการจัดประชุม แลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อหาแนวทางการจัดการวิสาหกิจชุมชนอย่างมีส่วนร่วม และดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการตรวจสอบข้อมูลอย่างมีส่วนร่วมจำแนกข้อมูลตามประเด็นที่ศึกษา วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลร่วมกันระหว่างผู้วิจัย และสมาชิกผู้นำกลุ่มวิสาหกิจ เพื่อหาข้อสรุปแนวทางการพัฒนาศักยภาพการจัดการที่ดีต่อไป

ขั้นตอนการหาแนวทางการพัฒนาศักยภาพการจัดการที่ดี

งานวิจัยครั้งนี้มีลักษณะการวิจัยเชิงคุณภาพ รวมทั้งมีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ระหว่างนักวิจัย สมาชิก และผู้นำสมาชิกวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดกาฬสินธุ์ โดยสามารถสรุปขั้นตอนกระบวนการในการศึกษาวิจัย ดังนี้ (ภาพที่ 1)

1. วางแผนเตรียมความพร้อมในการดำเนินการวิจัย มีการประชุมทีมงานวิจัยและผู้ร่วมงานวิจัย ติดต่อประสานงานกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดกาฬสินธุ์

2. ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับวิสาหกิจชุมชน การทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับวิสาหกิจชุมชนทำการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล เพื่อเตรียมข้อมูลในการนำไปวิเคราะห์ต่อไป

3. วิเคราะห์ลักษณะและสถานการณ์วิสาหกิจชุมชน วิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาและดำเนินการวิเคราะห์ถึงสถานการณ์ในการจัดการวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดกาฬสินธุ์ พร้อมทั้งเตรียมข้อมูลเพื่อทวนสอบความถูกต้องกับข้อมูลที่จะดำเนินการลงพื้นที่สำรวจข้อมูล

4. การสำรวจ สังเกต สัมภาษณ์ โดยการลงพื้นที่วิสาหกิจชุมชนที่มีวิจัยดำเนินการสำรวจ สังเกต สัมภาษณ์ ผู้นำกลุ่มและสมาชิก โดยครอบคลุมการจัดการโดยรวมของวิสาหกิจชุมชน

5. ประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อหาแนวทางส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพวิสาหกิจชุมชนอย่างมีส่วนร่วม ซึ่งมีการแบ่งกลุ่มย่อยในการประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ให้ดำเนินการสรุปข้อคิดเห็น จุดเด่น จุดด้อย โอกาส และอุปสรรค ในการจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เพื่อหาแนวทางพัฒนาศักยภาพการจัดการที่ดีร่วมกัน

6. สรุปแนวทางการพัฒนาศักยภาพการจัดการที่ดีของวิสาหกิจชุมชน ตลอดจนข้อเสนอแนะเพื่อหาแนวทางแก้ไขและพัฒนาเพื่อให้เกิดการจัดการอย่างยั่งยืนต่อไป

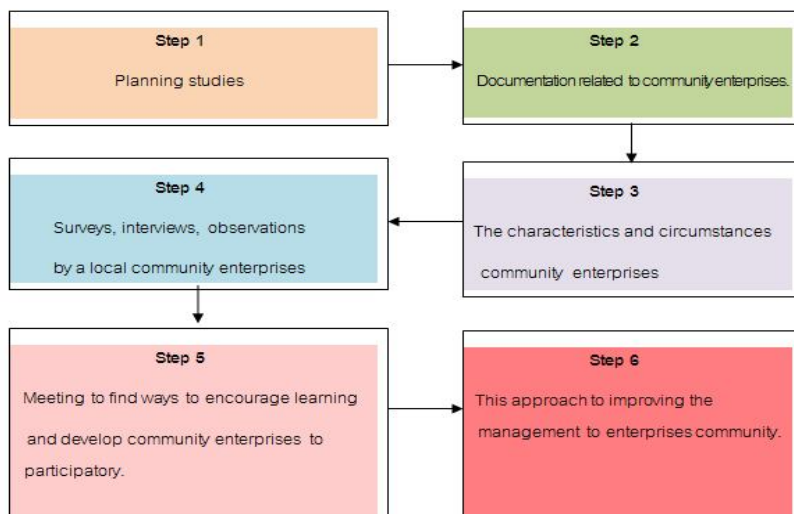

Figure 1 Steps taken to find ways to develop good management

Figure 2 SWOT analysis community enterprise

Figure 3 Knowledge sharing among enterprises in the analysis of SWOT

ผลการศึกษา

การดำเนินการถ่ายถอดองค์ความรู้การพัฒนาศักยภาพการจัดการที่ดีของวิสาหกิจชุมชนสามารถสรุปออกเป็น 2 ตอน คือ ตอนที่ 1 บริบทและสถานการณ์ของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดกาฬสินธุ์ ตอนที่ 2 แนวทางการพัฒนาศักยภาพการจัดการที่ดีของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดกาฬสินธุ์

ตอนที่ 1 บริบทและสถานการณ์ของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดกาฬสินธุ์

จังหวัดกาฬสินธุ์ได้รับการยกฐานะตั้งแต่ปี พ.ศ. 2490 ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ห่างจากกรุงเทพมหานคร ประมาณ 519 กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ 6,946.75 ตารางกิโลเมตร หรือ 4.4 ล้านไร่ ลักษณะภูมิประเทศเป็นบริเวณเทือกเขาสลับซับซ้อน สลับป่าโปร่ง มีพื้นที่เป็นลักษณะทุ่งราบและทุ่งราบต่ำ

ภูมิอากาศร้อนจัดในฤดูร้อน และหนาวในฤดูหนาว มีปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยประมาณ 1,457.9 มิลลิเมตรต่อปี ลักษณะดินร่วมปนทราย มีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ เนื่องจากการใช้สารเคมีในการทำการเกษตรทำให้มีผลกระทบต่อความอุดมสมบูรณ์ของดิน และมีปัญหาการพังทลายของหน้าดินสูง และพื้นที่บางส่วนเป็นดินเค็ม มีแหล่งน้ำเพื่อใช้ทางการเกษตรที่สำคัญ เช่น แม่น้ำปาว แม่น้ำชี แม่น้ำพาน ตลอดจนหนองน้ำ บึง และลำห้วยต่าง ๆ มีพื้นที่ทำการเกษตรทั้งหมดประมาณ 2.9 ล้านไร่ พืชทางการเกษตร ได้แก่ ข้าว มันสำปะหลัง อ้อย ยางพาราและมีการเลี้ยงสัตว์ เช่น โค กระบือ เป็ด ไก่ ฯลฯ ด้านการค้า มีธุรกิจการค้าที่ดำเนินการจำหน่ายสินค้าทั้งอุปโภคและบริโภค ด้านการท่องเที่ยวมีแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีและแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เช่น พิพิธภัณฑ์สิรินธร (ไดโนเสาร์สัตว์โลกล้านปี) หมู่บ้าน

วัฒนธรรมไทยบ้านโคกโก่ง และกลุ่มทอผ้าไหมแพรวา บ้านโพน เป็นต้น

วิสาหกิจชุมชนในจังหวัดกาฬสินธุ์เป็นการประกอบกิจการของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตภัณฑของใช้อุปโภคและบริโภค ที่ดำเนินการโดยกลุ่มบุคคลที่มีความผูกพันมีวิถีชีวิตร่วมกันและรวมตัวกันประกอบกิจการขึ้นโดยมุ่งที่วัตถุประสงค์และเป้าหมายร่วมกัน เพื่อเป็นการสร้างรายได้ให้กับครอบครัว ชุมชนโดยมีพื้นฐานจากการมีวัตถุดิบในท้องถิ่น ซึ่งมีกลุ่มวิสาหกิจชุมชน อาทิเช่น กลุ่มผู้ผลิตข้าวหอมมะลิปลอดสารพิษ กลุ่มแปรรูปสมุนไพรกลุ่มปลาข้าวของกลุ่มผู้ผลิตปุ๋ยหมักอินทรีย์ (ชีวภาพ) เป็นต้น ลักษณะการจัดการกลุ่มนั้นเป็นการจัดการในรูปแบบเครือข่ายผลิตภัณฑ์ส่วนใหญ่เป็นลักษณะของผลิตภัณฑ์ที่ไม่มีความแตกต่างหรือมีเอกลักษณ์เฉพาะด้าน และไม่มีการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ของกลุ่มให้มีความโดดเด่นและน่าประทับใจ ตลอดจนการเลือกวัตถุดิบที่ไม่มีความเสี่ยงในการดำเนินการผลิตทำให้ผลิตภัณฑ์ไม่ได้มาตรฐานขาดการจัดการที่ดีขาดการดำเนินงานอย่างมีส่วนร่วม ส่งผลให้เกิดปัญหาและผลกระทบต่อกลุ่มวิสาหกิจชุมชนนอกจากนี้วิสาหกิจชุมชนในจังหวัดกาฬสินธุ์ยังจะต้องให้ความสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชน สร้างรากฐานที่มั่นคงให้กับชุมชน

ตอนที่ 2 แนวทางการพัฒนาศักยภาพการจัดการที่ดีของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดกาฬสินธุ์

การพัฒนาศักยภาพการจัดการที่ดีของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดกาฬสินธุ์ สู่กระบวนการบริหารจัดการที่มีคุณภาพมีประสิทธิภาพของวิสาหกิจชุมชนพบว่าแนวทางการพัฒนาศักยภาพการจัดการที่ดีของวิสาหกิจชุมชนที่แบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ 1) การพัฒนาภาวะผู้นำและการมีส่วนร่วมของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน 2) การพัฒนาการจัดการที่ดีของวิสาหกิจชุมชน 3) การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืน รายละเอียดนำเสนอตามลำดับดังนี้

1) การพัฒนาภาวะความเป็นผู้นำและการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

ภาวะผู้นำเป็นเรื่องที่สำคัญในการดำเนินการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ผลของการแสดงความคิดเห็นอย่างมีส่วนร่วมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน แบ่งออกเป็น 2

ด้าน 1) ด้านภาวะผู้นำกับการทำงานเป็นทีม มีการประสานงานระหว่างหัวหน้ากลุ่มและสมาชิกในกลุ่มในการขับเคลื่อนกลุ่ม ร่วมกันปรึกษา แก้ไข ปัญหาอย่างมีส่วนร่วมและ 2) ด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิก สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานด้านต่าง ๆ มีการแบ่งหน้าที่ชัดเจนและให้ความสำคัญกับหน้าที่ของตนเองมีความรับผิดชอบในหน้าที่ของตนเอง ช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการดำเนินงานอย่างมีส่วนร่วม

2) การพัฒนาการจัดการที่ดีของวิสาหกิจชุมชน เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

การพัฒนาด้านการจัดการที่ดี สภาพปัจจุบันและปัญหาอุปสรรคของวิสาหกิจ (SWOT) และนำจุดอ่อนมาแก้ปัญหา ทำเป็นเรื่องเร่งด่วนที่ครอบคลุมระบบการจัดการของวิสาหกิจชุมชน มุ่งสู่คุณภาพการจัดการที่ดีของวิสาหกิจชุมชน ซึ่งจากการวิเคราะห์แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันสามารถสรุปออกเป็น 5 ด้าน

1) ด้านวางแผน วิสาหกิจชุมชนควรมีการเตรียมการวางแผนถึงกระบวนการผลิตสินค้าหรือการแปรรูปผลิตภัณฑ์ มีการศึกษาความต้องการของตลาด ด้านวัตถุดิบที่มีคุณภาพผ่านกระบวนการผลิตที่ได้มาตรฐานและรวมถึงแผนการจัดการกลุ่มหรือวิสาหกิจชุมชน 2) ด้านการจัดองค์การ วิสาหกิจชุมชนควรมีระบบโครงสร้างการจัดการที่เป็นระบบ มีการทำงานตามตำแหน่งหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายให้เต็มตามศักยภาพโดยมุ่งที่วัตถุประสงค์และเป้าหมายของกลุ่ม เช่น มีผู้นำ มีผู้ดำเนินงานฝ่ายต่าง ๆ ทุกคนในกลุ่ม มีความรับผิดชอบในหน้าที่ของตนเองอย่างเต็มตามศักยภาพ 3) ด้านการจัดทำรายงาน วิสาหกิจชุมชนควรมีการดำเนินการจัดทำบัญชีควบคุมรายรับและรายจ่าย ตลอดจนรายละเอียดในการดำเนินการต่าง ๆ ในรอบปี เพื่อให้เกิดความโปร่งใสและสามารถตรวจสอบได้ทั้งสมาชิกและบุคคลทั่วไป 4) การควบคุมวิสาหกิจจะต้องดำเนินการควบคุมการจัดการ ทั้งด้านการเงินและด้านกำลังการผลิตการแปรรูปผลิตภัณฑ์ให้ตรงกับความต้องการของตลาด และ 5) ด้านการพัฒนาและแปรรูปผลิตภัณฑ์ มุ่งส่งเสริมการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพและมาตรฐานมุ่งเน้นการแปรรูปผลิตภัณฑ์ที่แตกต่างจากกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอื่น ๆ

3) การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืน การพัฒนาศักยภาพสามารถดำเนินการจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนให้ดีขึ้น ให้มีความยั่งยืนและดำเนินกิจการต่อไปได้ โดยการจัดการที่ดี วิสาหกิจชุมชนจะต้องมีการคัดเลือกวัตถุดิบที่มีคุณภาพมาสู่กระบวนการผลิต ดำเนินการผลิตอย่างมีหลักการตอบสนองความต้องการของลูกค้า มีโครงสร้างการจัดการกลุ่มวิสาหกิจที่ดี มีการจัดการด้านการเงินที่ดี การควบคุมกระบวนการจัดการที่ดีสามารถตรวจสอบได้ และสร้างความน่าเชื่อถือต่อสมาชิกในกลุ่มและบุคคลภายนอก มีการออกแบบพัฒนาผลิตภัณฑ์ การบรรจุหีบห่อและการพัฒนาการแปรรูปผลิตภัณฑ์ สนองความต้องการของลูกค้าต่อไป

อภิปรายผล

ปัจจุบันการจัดการวิสาหกิจชุมชนเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องมีกลยุทธ์การบริหารจัดการที่ชัดเจนในการจัดการวิสาหกิจชุมชนเป็นแนวคิดที่เกิดจากชุมชน ที่ต้องการรวมกลุ่มเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการดำเนินกิจการต่าง ๆ ที่มีลักษณะเป็นการจัดการธุรกิจของชุมชน และเพื่อสร้างรากฐานความมั่นคงให้กับสมาชิกและคนในชุมชน สร้างภูมิคุ้มกันให้กับกลุ่มและคนในชุมชน ฉะนั้นการจัดการวิสาหกิจชุมชนที่ดีเป็นการพัฒนาศักยภาพเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับแนวคิดของ ทศพร (2556) การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศให้เกิดผลสัมฤทธิ์ และเกิดความยั่งยืนนั้นควรเริ่มจากการพัฒนาตั้งแต่ระดับฐานราก โดยการเสริมสร้างความเป็นเครือข่าย ประสานความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ในการนำเอาองค์ความรู้ เทคโนโลยี และนวัตกรรมจากงานวิจัยที่มีอยู่ไปสู่การใช้งานจริง

วิสาหกิจชุมชนเตรียมการวางแผนกระบวนการผลิตสินค้าหรือการแปรรูปผลิตภัณฑ์ โดยการศึกษาความต้องการของลูกค้า วัตถุดิบมีคุณภาพผ่านกระบวนการผลิตที่ได้มาตรฐาน และรวมถึงแผนการจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน มีระบบโครงสร้างการจัดการที่เป็นระบบ การทำงานตามตำแหน่งหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายให้เต็มตามศักยภาพ โดยมุ่งที่วัตถุประสงค์และเป้าหมายผลประโยชน์สูงสุดของ

กลุ่มการดำเนินการจัดทำบัญชีควบคุมรายรับและรายจ่ายตลอดจนรายละเอียดในการดำเนินการต่าง ๆ ในรอบปี เพื่อให้เกิดความโปร่งใสและสามารถตรวจสอบพัฒนาและแปรรูปผลิตภัณฑ์ มุ่งส่งเสริมการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพและมาตรฐานสอดคล้องกับงานวิจัยของ สมศักดิ์ (2549) พบว่าการจัดการวิสาหกิจชุมชนแบบครบวงจร ในมิติชุมชนตามความสนใจหรือกลุ่มอาชีพ ประเด็นสำคัญ คือ การรวมกลุ่มและการจัดการกลุ่ม การผลิตและการแปรรูป การตลาดและการเงินการบัญชี และในมิติชุมชนกลุ่มอาชีพจะมีกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับแผนแม่บทชุมชน และองค์การการเงินชุมชน รวมทั้งการมองมิติการพัฒนาชุมชนแบบองค์รวม และการจัดการความรู้ การพัฒนาภาวะความเป็นผู้นำและการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้นำสามารถทำงานเป็นทีม มีการประสานงานกับสมาชิกในกลุ่ม ร่วมกันปรึกษา แก้ไข ปัญหาอย่างมีส่วนร่วม มีความรับผิดชอบในหน้าที่ ช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการดำเนินงานอย่างมีส่วนร่วมการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืนจะต้องมีการคัดเลือกวัตถุดิบที่มีคุณภาพมาสู่กระบวนการผลิต ดำเนินการผลิตอย่างมีหลักการตอบสนองความต้องการของลูกค้า มีโครงสร้างการจัดการกลุ่มที่ดี สามารถตรวจสอบได้และสร้างความน่าเชื่อถือต่อสมาชิกและบุคคลภายนอกสอดคล้องกับงานวิจัยของอัจฉรา (2549) พบว่าวิสาหกิจชุมชนต้องมีการวิเคราะห์สถานการณ์ทางการตลาด โดยวิเคราะห์หาโอกาสทางการตลาด จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคเพื่อหาศักยภาพ และควรต้องทำการวิจัยและการเลือกตลาดที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะพัฒนากลยุทธ์ทางการตลาด และสอดคล้องกับแนวคิดของจิตจำนงค์ (2532) รายงานว่า การมีส่วนร่วมในการพัฒนา และลดความซ้ำซ้อนในการทำงาน พัฒนาระบบข้อมูลและเสริมสร้างขีดความสามารถในการวางแผนและวิเคราะห์ควบคู่กับการกระจายภารกิจ สร้างเสริมความรับผิดชอบต่อสังคมของวิสาหกิจชุมชน เพื่อวางรากฐานระบบเศรษฐกิจและสังคมที่เข้มแข็ง อันจะนำไปสู่การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของวิสาหกิจชุมชน และเป็นการวางรากฐานการพัฒนาที่ยั่งยืนของสังคมไทย

สรุป

การพัฒนาศักยภาพการจัดการที่ดีของวิสาหกิจชุมชนเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้ประสบความสำเร็จและสามารถยืนหยัดต่อไปได้นั้นจำเป็นต้องศึกษาบริบทและสถานการณ์ของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดกาฬสินธุ์ในเรื่องของจุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส อุปสรรคที่เกิดขึ้นของวิสาหกิจชุมชนตลอดจนการศึกษาแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของวิสาหกิจชุมชน และให้วิสาหกิจชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย การสนับสนุนงบประมาณหรือทรัพยากรอื่น ๆ ดำเนินการให้ตรงกับความต้องการและความจำเป็นที่แท้จริงของแต่ละวิสาหกิจชุมชนอย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมให้มีการรวมวิสาหกิจชุมชนเป็นกลุ่มหรือเป็นเครือข่ายอย่างชัดเจน เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่กลุ่มซึ่งมีการ ส่งเสริมรูปแบบการจัดการบนสมรรถนะของกลุ่ม โดยเน้นกระบวนการพัฒนาจากการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมให้มีการจัดการที่ดีตลอดจนการพัฒนาภาวะผู้นำและการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนท้องถิ่น เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยในครั้งนี้จะสำเร็จบรรลุล่วงวัตถุประสงค์โดยการสนับสนุนจาก มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน ที่ได้ให้การสนับสนุนงบประมาณในการศึกษาวิจัย ขอขอบพระคุณ คณะเทคโนโลยีสังคม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตกาฬสินธุ์ ที่ได้ให้การสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ในการศึกษาวิจัยอำนวยความสะดวกในการติดต่อประสานงาน และขอขอบพระคุณสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดกาฬสินธุ์ ที่ให้ความร่วมมือในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ตลอดจนการให้ข้อมูลเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์เกิดคุณค่าประโยชน์สูงสุด

เอกสารอ้างอิง

- คณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน. 2548. พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน. (ระบบออนไลน์). แหล่งข้อมูล: <http://www.sceb.doe.go.th/> (20 มีนาคม 2557).
- จิตจำนงค์ กิตติกรติ. 2532. การพัฒนาชุมชน: การมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาชุมชน. สำนักพิมพ์พัฒนาหลักสูตร, กรุงเทพฯ.
- ทศพร ศิริสัมพันธ์. 2556. ชุมชนเข้มแข็ง สังคมน่าอยู่ เศรษฐกิจยั่งยืน ด้วยงานวิจัย. วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต 1(2): 1-5.
- บุญชม ศรีสะอาด. 2543. การวิจัยเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 6. สุวีริยาสาส์น, กรุงเทพฯ.
- สำนักงานวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม. 2554. รายงานสถานการณ์ SMEs ประจำปี 2556. (ระบบออนไลน์). แหล่งข้อมูล: <http://www.sme.go.th/> (8 มีนาคม 2557).
- สมศักดิ์ ชอบตอง. 2549. การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม การพัฒนาชุดวิทยุวิจัยเพื่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนแบบครบวงจรของจังหวัดสุราษฎร์ธานี. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.). (ระบบออนไลน์). แหล่งข้อมูล: <http://elibrary.trf.or.th/> (5 เมษายน 2557).
- สำนักงานเกษตรจังหวัดกาฬสินธุ์. 2556. ข่าวสารวิสาหกิจชุมชน. (ระบบออนไลน์). แหล่งข้อมูล: <http://www.kalasin.doe.go.th/> (8 ธันวาคม 2556).
- อัจฉรา หลาวทอง. 2549. การศึกษาแนวทางการจัดการทางการตลาดของวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวในเขตอีสานใต้ (สกว.). (ระบบออนไลน์). แหล่งข้อมูล: <http://elibrary.trf.or.th/> (2 มีนาคม 2557).

การสร้างนักออกแบบกลุ่มวิสาหกิจชุมชนให้มีความเป็น อัตลักษณ์ล้านนาต่อการพัฒนาแฟชั่น ในระบบเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์

Creating Fashion Designers in Business Community Enterprise with the Ability in Reflecting Lanna's Identity According to the Concept of Creative Economy

รจนา ชื่นศิริกุลชัย^{1/}

Rojana Chuensirikulchai^{1/}

Abstract: The research has developed a model reflecting Lanna's identity and applied it in clothing design and helped teach fashion designers in business community who have the ability in reflecting Lanna's identity according to the concept of creative economy. Moreover, the research has studied ways to bring Lanna's fashion products to the international markets using the method of applied research, the passive participation's data collection, PAR's observation (Participatory Action Research), and group discussion with the Phatangthai Business Community enterprise (Ban San Manao, Mae Ai district, Chiang Mai). The researcher has developed a model reflecting the identity of Lanna in the economic, social, and environment perspectives under the concept of creative economy. The researcher has also applied the result in clothing design to Thai national costumes (Thai traditional costumes) designed by Queen Sirikit: Thai Amarin, Thai Chitlada, Thai Boromphiman, Thai Chakkraphat, Thai Chakkri, Thai Ruean Ton, Thai Siwalai, and Thai Dusit. Then, the researcher exhibited clothing products reflecting the identity of Lanna in the fashion exhibition held in Sib Song Punna, China. The products received 90 percent satisfaction from the audience of the target group. Moreover, the enterprise community has been encouraged to develop their ideas in order to reflect their own identity through their products with individual approach technique with the clothing design, accessory design, and housing textile design under the concept of sustainable creative economy.

Keywords: Design, identity, fashion, creative economy, Lanna

^{1/} คณะศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา จ.เชียงใหม่ 50300

^{1/} Faculty of Arts and Architecture, Rajamangala University of Technology Lanna, Chiang Mai 50300, Thailand

บทคัดย่อ: โครงการวิจัยได้ดำเนินการพัฒนารูปแบบสัญลักษณ์สะท้อนอัตลักษณ์ล้านนาและนำมาประยุกต์ใช้ในการออกแบบแฟชั่นเครื่องแต่งกาย การพัฒนานักออกแบบแฟชั่นในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่มีความสามารถในการสะท้อนอัตลักษณ์ล้านนาตามแนวคิดเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ และการนำสินค้าแฟชั่นที่สะท้อนอัตลักษณ์ล้านนาสู่ตลาดสากล โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยประยุกต์ การเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและใช้แบบบันทึกการสังเกตแบบมีส่วนร่วมโดยไม่มีปฏิริยาโต้ตอบ และแบบสังเกตทางกายภาพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และกระบวนการสนทนากลุ่มกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผ้าแต่งไทยบ้านสันมะนาวอำเภอแม่ฮ้อย จังหวัดเชียงใหม่ ได้พัฒนารูปแบบสัญลักษณ์สะท้อนอัตลักษณ์ล้านนาโดยนำเอาความเป็นอัตลักษณ์ล้านนาเชียงใหม่ ในมิติทางเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมออกแบบเป็นสัญลักษณ์ผ่านกระบวนการออกแบบสัญลักษณ์ ตามแนวคิดเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์

สัญลักษณ์ ในมิติทางเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ประยุกต์ใช้ในการออกแบบแฟชั่นเครื่องแต่งกาย จากโครงสร้างชุดเครื่องแต่งกายประจำชาติไทย (ไทยพระราชนิยม) ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ไทยอมรินทร์ ไทยจิตรลดา ไทยบรมพิมาน ไทยจักรพรรดิ ไทยจักรี ไทยเรือดั้น ไทยศิวาลัย และไทยดุสิต พร้อมทั้งนำเสนอสินค้าแฟชั่นที่สะท้อนอัตลักษณ์ล้านนาสู่ตลาดสากล ในการจัดบูธและแสดงแฟชั่น ณ สิบสองปันนา สาธารณรัฐประชาชนจีน ซึ่งได้รับผลการประเมินในความพึงพอใจจากกลุ่มเป้าหมายถึงร้อยละ 90 นอกจากนั้นยังได้ดำเนินการต่อเนื่องให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชน พัฒนาแนวคิด การคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ให้เห็นคุณค่าของอัตลักษณ์ของท้องถิ่นตนเองและสามารถที่จะต่อยอดรูปแบบแฟชั่น ด้วยเทคนิคการเข้าถึงด้วยตนเอง กับการออกแบบแฟชั่นเครื่องแต่งกาย เครื่องประกอบการแต่งกาย และการออกแบบเคหะสิ่งทอในรูปแบบเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: ออกแบบ อัตลักษณ์ แฟชั่น เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ ล้านนา

คำนำ

อุตสาหกรรมสิ่งทอและเครื่องนุ่งห่มมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจไทยและได้ก่อให้เกิดการจ้างงานกว่าหนึ่งล้านตำแหน่งทั่วประเทศ อีกด้วย อีกทั้งปัจจุบันรัฐบาลมุ่งพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อส่งเสริมให้ประชาชนสามารถยกระดับความเป็นอยู่และระดับคุณภาพชีวิต พร้อมทั้งสนับสนุนให้เร่งทำการพัฒนาด้านผลิตภัณฑ์งานหัตถกรรมท้องถิ่นเพื่อจำหน่ายทั้งในประเทศ โดยจัดตั้งเป็นยุทธศาสตร์เน้นการส่งเสริมการผลิตเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน สำหรับประชาชนระดับล่าง หรือระดับรากหญ้าให้สามารถได้ทำงาน มีรายได้อย่างทั่วถึง

วัฒนธรรมที่แตกต่างของแต่ละเชื้อชาติเป็นปัจจัยหนึ่งที่เป็นตัวกำหนดรูปแบบสินค้า สร้างความแตกต่างของสินค้าได้และสามารถทำให้ทั่วโลกนิยมและต้องการนำไปใช้ การนำเอาความเป็นอัตลักษณ์ ความเป็นตัวตนของเรา นำมาปรับและพัฒนาให้เข้ากับเทรนด์แฟชั่นโลกได้นั้นถือเป็นสิ่งสำคัญที่สร้างบทบาทให้กับธุรกิจแฟชั่น

ไทยเป็นอย่างมาก ความงดงามของผ้าทอไทย ไม่ว่าจะเป็นของคนที่ราบ (คนเมือง) หรือคนดอย (ชาวเขา) โดยเฉพาะผ้าทอไทย ล้านนา เป็นผ้าที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาอันยาวนานหลายร้อยปี มีศิลปะการทอผ้าเป็นของตัวเอง ที่สื่อออกมาจากกลิ่นอายของความเป็นธรรมชาติ แสดงถึงความเป็นอัตลักษณ์ของผ้าทอล้านนา

ในฐานะที่ผู้วิจัยสอนทางด้านผ้าไทยและออกแบบแฟชั่นได้มีโอกาสทำงานวิจัยและเป็นวิทยากรบรรยายด้านการออกแบบให้กับกลุ่มชุมชนพบถึงสภาพปัญหาของการนำผ้ามาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ อาทิ เครื่องแต่งกาย เครื่องประกอบการแต่งกาย ซึ่งจัดว่าเป็นปัญหาใหญ่มากเนื่องจากในสภาพปัจจุบันพบว่ากลุ่มทอผ้าไม่สามารถจำหน่ายผ้าทอที่เป็นผ้าผืนได้ จำต้องนำผ้าทอมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายตามความต้องการของตลาด แต่ปัญหาที่ทางกลุ่มทอผ้าประสบก็คือทางกลุ่มขาดความรู้ทางด้านการออกแบบและการพัฒนาแบบในการสร้างสรรค์ผลงานตามความต้องการของตลาดได้อย่างต่อเนื่องทันสมัย ซึ่งปัญหาเรื่องการออกแบบนี้

ไม่ใช่เกิดขึ้นเฉพาะทางกลุ่มทอผ้า ยังเป็นปัญหากับสถานประกอบการอีกหลายแห่งที่ทำตามแบบลูกค้าย่านั้นไม่สามารถทำการออกแบบของตนเอง ต่างก็ระดมความคิด ความคิดทั้งจากภาครัฐและภาคเอกชนในการแก้ไขปัญหาเรื่องการออกแบบให้สินค้าที่ผลิตมีความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะและสามารถเข้าสู่ในระดับสากล

จากเหตุผลดังกล่าวจึงเป็นที่มาของการพัฒนารูปแบบสัญลักษณ์จากอัตลักษณ์ล้านนาให้สามารถนำมาทำเป็นสัญลักษณ์และประยุกต์ใช้ในการผลิตแฟชั่นเครื่องแต่งกายก่อให้เกิดการพัฒนาทางด้านสินค้าแฟชั่นสู่ตลาดโลกและเป็นต้นแบบทางความคิดในการสร้างสรรค์เป็นแหล่งกำเนิดสินค้าด้านแฟชั่นล้านนาที่มีความเป็นอัตลักษณ์ของตนเอง สร้างความแตกต่างให้กับสินค้าเพื่อให้ธุรกิจแฟชั่นเกิดการต่อยอดทางธุรกิจ สร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจสู่กลุ่มวิสาหกิจชุมชน ชุมชน และประเทศไทย ตามยุทธศาสตร์การสร้างความเข้มแข็ง เสริมสร้างศักยภาพของชุมชนและสังคมให้เป็นรากฐานที่มั่นคงของประเทศในการอยู่ร่วมกันกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสันติและเกื้อกูลสอดคล้องกับการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อพัฒนารูปแบบสัญลักษณ์สะท้อนอัตลักษณ์ล้านนาและนำมาประยุกต์ใช้ในการออกแบบแฟชั่นเครื่องแต่งกาย
2. เพื่อพัฒนานักออกแบบแฟชั่นในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่มีความสามารถในการสะท้อนอัตลักษณ์ล้านนาตามแนวคิดเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์
3. เพื่อนำสินค้าแฟชั่นที่สะท้อนอัตลักษณ์ล้านนาสู่ตลาดสากล

อุปกรณ์และวิธีการ

1. วิธีการวิจัย

1.1 แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้า รวบรวมข้อมูลจากหนังสือ บทความ ตำราและเอกสารทางวิชาการ รวมทั้ง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนานักออกแบบในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่มีความสามารถในการสะท้อนอัตลักษณ์ล้านนาต่อการพัฒนาแฟชั่นตามแนวคิดเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ เพื่อนำมาเป็นการรอบแนวคิดการวิจัยและกำหนดประเด็นในการศึกษาข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

1.2 ผู้ให้ข้อมูล

ประชากร สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผ้าแต่งไทยบ้านสันมะนาว อำเภอแม่ฮาด จังหวัดเชียงใหม่ เป็นตัวแทนกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ล้านนา จังหวัดเชียงใหม่ สาเหตุที่เลือก เนื่องจากเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นกลุ่มดีเด่นในจังหวัดเชียงใหม่

2. เครื่องมือการวิจัย

2.1 แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (structured interview) โดยการสัมภาษณ์กับกลุ่มประชากร กลุ่มผ้าแต่งไทยบ้านสันมะนาว อำเภอแม่ฮาด จังหวัดเชียงใหม่ รวมจำนวนทั้งหมด 10 ราย ประกอบด้วย นักออกแบบช่างแพทเทิร์น ช่างเย็บและช่างปักตกแต่งโดยผู้วิจัยได้สัมภาษณ์เกี่ยวกับเรื่อง การพัฒนารูปแบบสัญลักษณ์สะท้อนอัตลักษณ์ล้านนาและนำมาประยุกต์ใช้ในการออกแบบแฟชั่นเครื่องแต่งกาย การพัฒนานักออกแบบแฟชั่นในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่มีความสามารถในการสะท้อนอัตลักษณ์ล้านนาตามแนวคิดเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ (creative economy) และการนำสินค้าแฟชั่นที่สะท้อนอัตลักษณ์ล้านนาสู่ตลาด

2.2 การสังเกต ผู้วิจัยได้สังเกต บุคลิกภาพของบุคคลที่สอบถามและสัมภาษณ์สังเกตสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นสังเกตภาษา ท่าทาง กิจกรรม ทักษะความสามารถและสภาพแวดล้อม

2.3 กระบวนการเทคนิค PAR (participatory action research) ให้ผู้ถูกวิจัยกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผ้าแต่งไทยบ้านสันมะนาว จำนวน 10 ราย เข้ามามีส่วนร่วมในการวิจัย เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ การแลกเปลี่ยนความเห็นระหว่างกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกับผู้วิจัย พุดคุยแลกเปลี่ยนกันอย่างอิสระและผู้วิจัยคอยจดบันทึกสังเกตการณ์เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.4 กระบวนการสนทนากลุ่ม (focus group) กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผ้าแต่งไทยบ้านสันมะนาว อำเภอแม่เมาะ จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อระดมความคิด หาข้อสรุปการนำอัตลักษณ์มาออกแบบเป็นสัญลักษณ์ใช้ในงานออกแบบเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์

2.5 การบันทึกข้อมูลภาคสนาม เป็นการบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกตและสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้อง จดบันทึกข้อมูลทุกครั้งหลังการสัมภาษณ์ พุดคุย สังเกต

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การดำเนินการในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

3.1 ดำเนินการขอหนังสือจาก มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง ภาควิชาพยาบาล เชียงใหม่ ถึง เกษตรจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นผู้ดูแลกลุ่มวิสาหกิจชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ ขออนุญาตเข้าพื้นที่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผ้าแต่งไทยบ้านสันมะนาว อำเภอแม่เมาะ จังหวัดเชียงใหม่

3.2 หลังจากได้รับการอนุญาตแล้ว ได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.3 จัดเตรียม แบบสัมภาษณ์และแบบสังเกตให้เหมาะสมและเพียงพอกับจำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่จะไปเก็บข้อมูล

3.4 ดำเนินการเข้าพื้นที่เก็บข้อมูลด้วยตนเอง ทั้งนี้เพื่อจะได้มีโอกาสชี้แจงและได้รับทราบความคิดเห็นจากผู้ตอบ แบบสัมภาษณ์และแบบสังเกต

3.5 ศึกษาค้นคว้า รวบรวมข้อมูลความเป็นอัตลักษณ์ของจังหวัดเชียงใหม่ในมิติทางเศรษฐกิจ มิติทางสังคม และมิติทางสิ่งแวดล้อม จากหนังสือ บทความ ตำราและเอกสารทางวิชาการ รวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์

3.6 นำเอาความเป็นอัตลักษณ์ล้านนาจังหวัดเชียงใหม่ในมิติทางเศรษฐกิจ มิติทางสังคมและมิติทางสิ่งแวดล้อมทำการออกแบบเป็นสัญลักษณ์ผ่านกระบวนการออกแบบสัญลักษณ์ การกำหนดปัญหาการคิด การออกแบบ

3.7 เข้าพื้นที่ทำการการสัมภาษณ์ กับกลุ่มประชากร กลุ่มผ้าแต่งไทยบ้านสันมะนาว อำเภอแม่เมาะ

จังหวัดเชียงใหม่ รวมจำนวนทั้งหมด 10 ราย ประกอบด้วย นักออกแบบ ช่างแพทเทอร์น ช่างเย็บและช่างปักตกแต่ง เพื่อหาความสอดคล้องและฉันทามติความคิดเห็นของรูปแบบสัญลักษณ์จากอัตลักษณ์ล้านนา จังหวัดเชียงใหม่

3.8 การศึกษาดูงานนำผู้ประกอบการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 4 คน ศึกษาดูงานที่กรุงเทพฯ ด้าน แฟชั่น ด้านการตลาด เพื่อให้ผู้ประกอบการได้เปิดโลกทัศน์ที่กว้างไกลมากขึ้น

3.9 การถ่ายทอดองค์ความรู้ใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ให้ผู้ถูกวิจัยกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผ้าแต่งไทยบ้านสันมะนาว อำเภอแม่เมาะ จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 10 คน เข้ามามีส่วนร่วมในการวิจัยการนำรูปแบบสัญลักษณ์สะท้อนอัตลักษณ์ล้านนาและนำมาประยุกต์ใช้ในการออกแบบแฟชั่นเครื่องแต่งกายเป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ การแลกเปลี่ยนความเห็นระหว่างกลุ่มกับผู้วิจัย พุดคุยแลกเปลี่ยนกันอย่างอิสระและจดบันทึก สังเกตการณ์เพื่อให้ได้ข้อสรุปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

3.10 การให้คำปรึกษาเชิงลึก ในด้านการออกแบบ การสร้างนักออกแบบแฟชั่นที่มีความเป็นอัตลักษณ์ล้านนาของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนและนำเอาความเป็นอัตลักษณ์ล้านนาในมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมมาสร้างเป็นสัญลักษณ์และนำมาประยุกต์ใช้ในการออกแบบแฟชั่น ในรูปแบบชุดลำลองหญิง จำนวน 21 รูปแบบ เพื่อเป็นต้นแบบให้กับทางกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ได้มีความรู้ความเข้าใจด้านการออกแบบแฟชั่นเครื่องแต่งกายในรูปแบบต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภคทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ

3.11 การนำสินค้าต้นแบบแฟชั่นเครื่องแต่งกายที่มีความเป็นอัตลักษณ์ล้านนาสู่ตลาดสากล

3.12 รวบรวมข้อมูล สรุป วิเคราะห์ สังเคราะห์ และเรียบเรียงเป็นร้อยแก้ว

4. การตรวจสอบข้อมูล

ได้เก็บรวบรวมข้อมูลเสร็จเรียบร้อยแล้ว ได้ทำการจัดข้อมูลต่าง ๆ เป็นหมวดหมู่เพื่อสะดวกในการประมวลผลข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลในขณะเดียวกันก็ได้ดำเนินการตรวจสอบข้อมูลไปด้วยทุกครั้ง

5. การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัย

ในการวิเคราะห์ข้อมูล ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล ไปพร้อมกับการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งเป็นการตีความจากการจัดเก็บจากปฐมภูมิ การสังเกต การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม การรวมกิจกรรมและการบันทึกปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น โดยมีกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลตามประเด็นที่ศึกษาดังนี้

การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบสัญลักษณ์สะท้อนอัตลักษณ์ล้านนาลำบากมาประยุกต์ใช้ในการออกแบบแฟชั่นเครื่องแต่งกาย และการพัฒนานักออกแบบแฟชั่นในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่มีความสามารถในการสะท้อนอัตลักษณ์ล้านนาตามแนวคิดเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม การสนทนากลุ่ม วิเคราะห์เนื้อหาข้อมูล การตีความหมาย การอธิบายและการค้นหาในรูปภาพประกอบการบรรยาย รวบรวมข้อมูล สรุปวิเคราะห์ สังเคราะห์และเรียบเรียงเป็นร้อยแก้ว

ผลการศึกษา

1. การพัฒนารูปแบบสัญลักษณ์สะท้อนอัตลักษณ์ล้านนาลำบากมาประยุกต์ใช้ในการออกแบบแฟชั่นเครื่องแต่งกาย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ความเป็นอัตลักษณ์ล้านนาจังหวัดเชียงใหม่ในมิติทางเศรษฐกิจ มิติทางสังคมและมิติทางสิ่งแวดล้อม นำมาออกแบบเป็นสัญลักษณ์ผ่านกระบวนการออกแบบสัญลักษณ์ การกำหนดปัญหา การคิดการออกแบบ และการนำภาพถ่ายต้นฉบับที่เป็นภาพถ่ายให้เป็นภาพลายเส้น เพื่อง่ายต่อการนำไปพัฒนาแนวคิดในการนำเสนอภาพสัญลักษณ์บนเครื่องแต่งกายต่อไปและได้ให้กลุ่มประชากร กลุ่มผ้าแต่งไทยบ้านสันมะนาว อำเภอแม่ฮ้อย จังหวัดเชียงใหม่ รวมจำนวนทั้งหมด 10 ราย เป็นผู้ทวิเคราะห์ สังเคราะห์ ความเป็นอัตลักษณ์ในมิติต่าง ๆ และต่อจากนั้นผู้วิจัยได้นำผลของการสังเคราะห์มาดำเนินการปรับแก้ไขแบบร่างสัญลักษณ์ ได้รูปแบบสัญลักษณ์ของอัตลักษณ์ล้านนาเชียงใหม่ ในมิติทางเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ดังภาพที่ 1-3

2. การพัฒนานักออกแบบแฟชั่นในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่มีความสามารถในการสะท้อนอัตลักษณ์ล้านนาตามแนวคิดเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์

2.1 การศึกษาดูงาน ได้นำผู้ประกอบการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 4 คน ศึกษาดูงานที่ศูนย์สร้างสรรค์องค์ความรู้แฟชั่น สถาบันพัฒนาอุตสาหกรรมสิ่งทอ กรุงเทพฯ ด้าน แฟชั่น ด้านการตลาด เพื่อให้ผู้ประกอบการได้เปิดโลกทัศน์ที่กว้างไกลมากขึ้น ดังภาพที่ 4

2.2 การถ่ายทอดองค์ความรู้ การนำเอาความเป็นอัตลักษณ์ล้านนาในมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมมาสร้างเป็นสัญลักษณ์และนำมาประยุกต์ใช้ในการออกแบบแฟชั่น ผ่านกระบวนการออกแบบการนำภาพถ่ายต้นฉบับที่เป็นภาพถ่ายให้เป็นภาพลายเส้น เพื่อง่ายต่อการนำไปพัฒนาแนวคิดในการนำเสนอภาพสัญลักษณ์บนเครื่องแต่งกายต่อไปในรูปแบบร่างแฟชั่นชุดลำลองหญิง การออกแบบแฟชั่นเครื่องแต่งกายชุดลำลองในครั้งนี้ได้นำเอาความเป็นอัตลักษณ์ของโครงสร้างชุดเครื่องแต่งกายประจำชาติไทย (ไทยพระราชนิยม) ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ชุดไทยพระราชนิยมได้แนวคิดจาก ชื่อ พระตำหนัก และ พระที่นั่ง อาทิ ไทยอมรินทร์ (Thai Amarin) ไทยจิตรลดา (Thai Chitlada) ไทยบรมพิมาน (Thai Boromphiman) ไทยจักรพรรดิ (Thai Chakkraphat) ไทยจักรี (Thai Chakri) ไทยเรือนต้น (Thai Ruean Ton) ไทยศิवालัย (Thai Siwalai) และไทยดุสิต (Thai Dusit) และนำเอาความเป็นอัตลักษณ์ล้านนาของจังหวัดเชียงใหม่ ในมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ในอดีตและปัจจุบัน ออกแบบโดยใช้วัสดุอัตลักษณ์ผ้าทอไทย ผ้าฝ้ายทอมือย้อมสีธรรมชาติจากวัสดุธรรมชาติในจังหวัดเชียงใหม่ และนำเอาความเป็นอัตลักษณ์งานฝีมือ ใช้เทคนิค การเพ้นท์ และการปักตกแต่งเสริม ดังภาพที่ 5

2.3 การให้คำปรึกษาเชิงลึก ใช้กระบวนการสนทนากลุ่มกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผ้าแต่งไทยบ้านสันมะนาว อำเภอแม่ฮ้อย จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อระดมความคิด เข้าใจเกี่ยวกับต่อยอดรูปแบบแฟชั่น ด้วยเทคนิคการเข้าถึงด้วยตนเอง โดยการตั้งคำถามให้กับตนเองว่า

“จะมีหนทางใดบ้างที่จะออกแบบให้แตกต่างจากรูปแบบเดิมที่มีอยู่” Put to Other Uses? 1. Modify การเปลี่ยนแปลง ดัดแปลงแก้ไขบางส่วนเล็กน้อยจากรูปแบบเดิมให้ดีขึ้น 2. Magnify การขยายส่วน การเพิ่มเติมส่วนใหม่เข้าไป 3. Minify การลดส่วน การตัดออก การย่อส่วน หรือการตัดรายละเอียดบางส่วนที่ไม่จำเป็นออก 4. Substitute การแทนที่ใหม่ การหาสิ่งใหม่มาแทน 5. Rearrange การจัดส่วนประกอบใหม่ ให้แปลกไปจากของเดิม 6. Reverse การกลับหน้า กลับหลัง กลับซ้ายขวา

หรือทำให้เกิดผลตรงข้าม 7. Combine การผสม สิ่งที่ดีล้ำหรือใกล้เคียงเข้าด้วยกันทำให้เกิดรูปแบบใหม่ ดังภาพที่ 6 และ 7

3 การนำสินค้าแฟชั่นที่สะท้อนอัตลักษณ์ล้านนาสู่ตลาดสากล

สินค้าแฟชั่นที่สะท้อนอัตลักษณ์ล้านนาสู่ตลาดสากลในระหว่างวันที่ 6-18 เมษายน 2557 ณ สิบสองปันนา สาธารณรัฐประชาชนจีน แต่ผลงานวิจัยทั้งหมดไม่ได้จำหน่าย เพียงแต่นำไปเสนอหากกลุ่มตลาดผู้บริโภค ดังภาพที่ 8

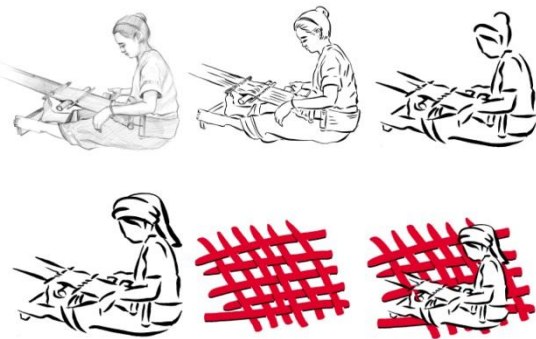

Figure 1 Model “Symbolical Lanna Chiangmai” in dimensional economic purposes

Figure 2 Model “Symbolical Lanna Chiangmai” in social purposes

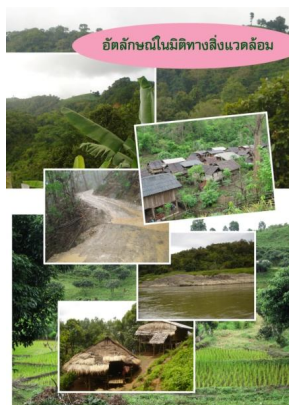

Figure 3 Model “Symbolical Lanna Chiangmai” in enviornmental purposes

Figure 4 Study Tour

ไทยจักรพรรดิ

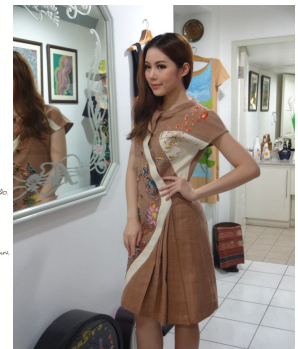
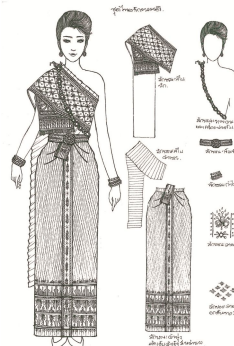

Figure 5 Demonstation on Knowledges

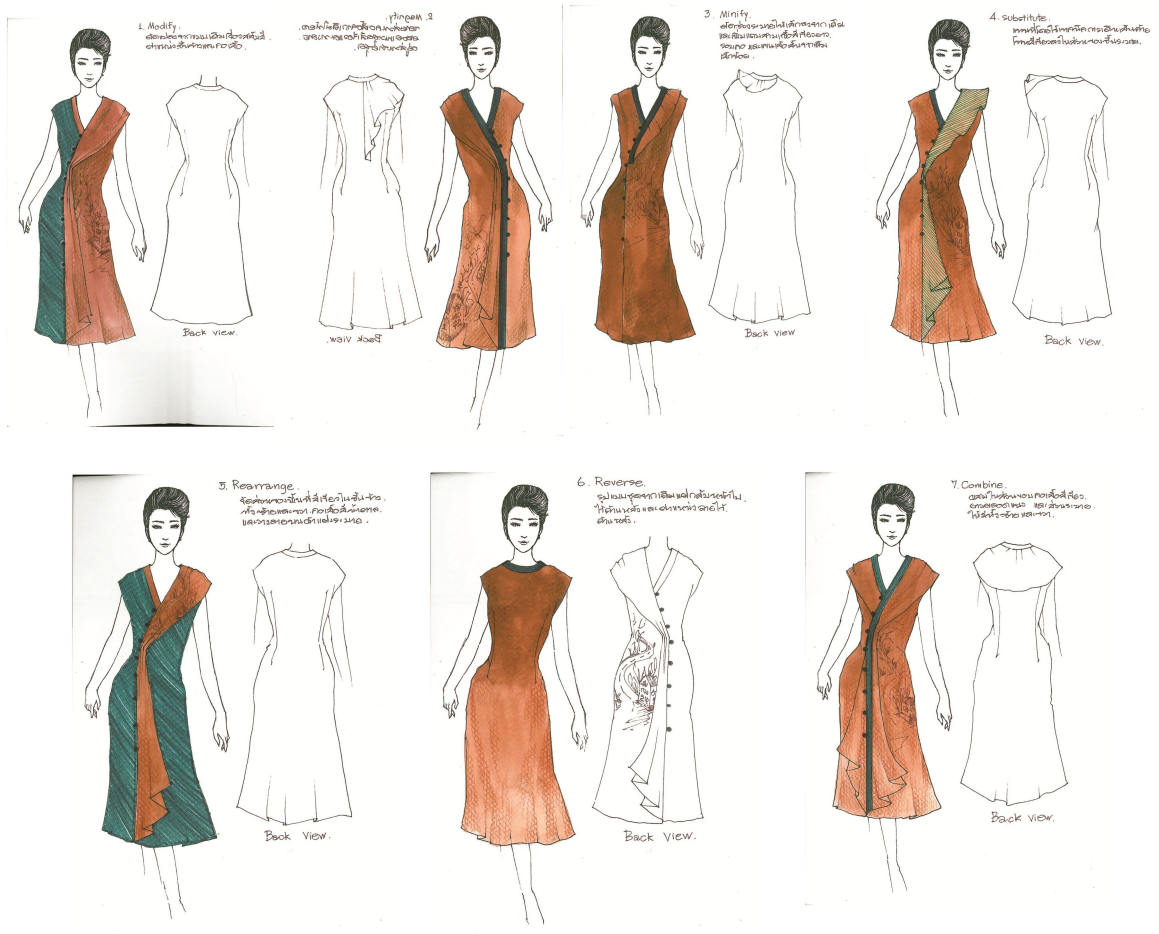

Figure 7 Re-constructing on different techniques in fashion styles

Figure 8 Products-Lanna fashion are into international market consumers

อภิปรายผล

1. การพัฒนารูปแบบสัญลักษณ์สะท้อน อัตลักษณ์ล้านนามาประยุกต์ใช้ในการออกแบบ แฟชั่นเครื่องแต่งกาย

ผลการวิจัยพบว่าอัตลักษณ์ ในมิติทางเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม นำมาออกแบบเป็นสัญลักษณ์ผ่าน กระบวนการออกแบบสัญลักษณ์ ตามแนวคิดเศรษฐกิจ เชิงสร้างสรรค์การกำหนดปัญหา การคิด การออกแบบ และการนำภาพต้นฉบับที่เป็นภาพถ่ายปัจจุบันและจาก ภาพโบราณในอดีตทำให้เป็นภาพลายเส้น เพื่อง่ายต่อการนำมาประยุกต์ใช้ในการออกแบบแฟชั่นเครื่องแต่ง กาย ที่สะท้อนอัตลักษณ์ล้านนาอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับ ทวีศักดิ์ (2554) รายงานว่าการศึกษาเพื่อพัฒนารูปแบบ เครื่องประดับพลอยเนื้ออ่อนของวิชาหิขุชุมชนกาญจนบุรี เพื่อขยายโอกาสในธุรกิจ มีกระบวนการออกแบบ การ วิเคราะห์และสรุปกลุ่มเป้าหมายในการศึกษาการตลาด แนวทางการสร้างสรรค์และพัฒนาภายใต้แนวคิด วิเคราะห์ และสรุปเพื่อเป็นแนวทางในการออกแบบเครื่อง

ประดับสำหรับกลุ่มเป้าหมาย การกำหนดแนวทางการ ออกแบบ (concept of design) ด้านปัจจัยเดิม ของกลุ่ม วิชาหิขุชุมชนและปัจจัยใหม่กลุ่มเป้าหมายตลาด เครื่องประดับแฟชั่นอิตาลีทางเลือกในการออกแบบ (alternative of design) ขั้นตอนการเสกิตครั้งแรก ขั้นตอน การพัฒนาแบบครั้งที่ 1 วิเคราะห์เพื่อเลือกแบบ (fix design) ขั้นตอนการพัฒนาแบบครั้งที่ 2 สรุปผลการ พัฒนาแบบครั้งที่ 2 ขั้นตอนการเขียนแบบและการทำหุ่น ดั้นแบบเพื่อการศึกษา 3 มิติ และท้ายสุด กระบวนการ ผลิตต้นแบบ

2. การพัฒนานักออกแบบแฟชั่นในกลุ่ม วิชาหิขุชุมชนที่มีความสามารถในการ สะท้อนอัตลักษณ์ล้านนาตามแนวคิดเศรษฐกิจเชิง สร้างสรรค์

การถ่ายทอดองค์ความรู้ ให้กับกลุ่มวิชาหิขุ ชุมชนมีส่วนร่วมในการวิจัย การเรียนรู้จากประสบการณ์ ด้านการออกแบบ ให้เป็นนักออกแบบแฟชั่นที่มีความ เป็นอัตลักษณ์ล้านนาของกลุ่มวิชาหิขุชุมชนตามแนวคิด

แนวคิดเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ นำเอาความเป็นอัตลักษณ์ล้านนาในมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมมาสร้างเป็นสัญลักษณ์และนำมาประยุกต์ใช้ในการออกแบบแฟชั่น ผ่านกระบวนการออกแบบตามขั้นตอน ซึ่งสอดคล้องกับ ดนัย (2556) ได้สรุปผลการวิจัยกระบวนการออกแบบชุดประจำชาติไทย สำหรับการนำเสนอระดับนานาชาติเป็นกระบวนการที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นแนวทางในการออกแบบชุดประจำชาติไทยและไม่ต้องการให้เป็นกรอบความคิดแต่อย่างใด โดยนักออกแบบสามารถปรับใช้ได้ตามความถนัดและวัตถุประสงค์ในแต่ละครั้ง ลำดับขั้นตอนต่าง ๆ ในผังการออกแบบที่สร้างขึ้นจะมีขั้นตอนที่นักออกแบบควรคำนึงกระบวนการออกแบบชุดประจำชาติไทยสำหรับการนำเสนอระดับนานาชาติ มี 5 ขั้นตอนดังนี้ ขั้นตอนที่ 1 ขั้นสรุปการออกแบบ (brief) ขั้นตอนนี้นักออกแบบจะสามารถระบุได้แล้วว่าชุดที่ต้องออกแบบเป็นรูปแบบใดและมีกฎเกณฑ์ใดบ้าง ขั้นตอนที่ 2 การร่างภาพ (sketch design) เป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญต่อการออกแบบอย่างยิ่ง เพราะขั้นตอนต่าง ๆ ที่ทำการศึกษาหาข้อมูลต้องสามารถสรุปเป็นภาพร่างให้ได้ ซึ่งภาพร่างที่ดีควรสามารถอธิบายและเล่าแนวความคิดหลักที่นักออกแบบตั้งใจไว้ ขั้นตอนที่ 3 การวิเคราะห์เพื่อเลือกแบบ ขั้นตอนที่ 4 การเขียนแบบและการทำต้นแบบ ขั้นตอนที่ 5 การผลิตต้นแบบจริง

3. การนำเสนอสินค้าแฟชั่นที่สะท้อนอัตลักษณ์ล้านนาสู่ตลาดสากล

สินค้าแฟชั่นที่สะท้อนอัตลักษณ์ล้านนาสู่ตลาดสากลในครั้งนี้ใช้แนวคิดเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ ได้นำเอาความเป็นอัตลักษณ์ของโครงสร้างชุดเครื่องแต่งกายประจำชาติไทย (ไทยพระราชนิยม) ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ชุดไทยพระราชนิยมได้แนวคิดจากชื่อพระตำหนัก และพระที่นั่ง จำนวน 8 รูปแบบดังนี้ ชุดไทยอมรินทร์ ชุดไทยจิตรลดา ชุดไทยบรมพิมาน ชุดไทยจักรพรรดิ ชุดไทยจักรี ชุดไทยเรือนต้น ชุดไทยศิวาลัย ชุดไทยดุสิต และนำเอาความเป็นอัตลักษณ์ล้านนาของจังหวัดเชียงใหม่ ในมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ในอดีตและปัจจุบัน นำเอาวัสดุอัตลักษณ์ผ้าทอไทย ผ้าฝ้ายทอมือย้อมสีธรรมชาติจากวัสดุธรรมชาติ

ในจังหวัดเชียงใหม่ และงานฝีมือ ภูมิปัญญาท้องถิ่น เทคนิค การพิมพ์ และการปักตกแต่งเสริม บนสินค้าแฟชั่นเป็นโอกาสในการประกอบธุรกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผ้าแต่งไทยบ้านสันมะนาว อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงใหม่ ให้สูงขึ้นมีรายได้เพิ่มขึ้นและเป็นพื้นฐานในการสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มได้เป็นอย่างดียิ่งสอดคล้องกับ ทวีศักดิ์ (2554) รายงานว่าการศึกษาเพื่อพัฒนารูปแบบเครื่องประดับพลอยเนื้ออ่อนของวิสาหกิจชุมชนกาญจนาบุรี เพื่อขยายโอกาสในธุรกิจ จากข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย รัฐบาลจะต้องกำหนดเป็นนโยบายแห่งชาติในการที่จะสร้าง “สังคมแห่งการสร้างสรรค์” เพื่อให้เกิดสังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจสร้างสรรค์อย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืนในสังคม (ปันแก้ว, 2546; ปวินรัตน์, 2556) โดยการดำเนินนโยบายเชิงรุกในหลาย ๆ มิติและเป็นการดำเนินการอย่างบูรณาการที่ต่อเนื่องและส่งเสริมซึ่งกันและกันในแต่ละกระทรวง ทบวง กรม รวมทั้งภาคเอกชนและชุมชน เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดและเป็นรูปธรรมต่อผู้คนในสังคม และส่งเสริมพัฒนาคนในสังคมให้มีความคิดสร้างสรรค์ทั้งในวิชาอาชีพและการดำเนินชีวิต (สุภารัตน์, 2548) รวมทั้งการสนับสนุนและส่งเสริมให้เห็นคุณค่าของความคิดและการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ต่อสมาชิกในสังคม

สรุป

การสร้างนักออกแบบกลุ่มวิสาหกิจชุมชนให้มีความเป็นอัตลักษณ์ล้านนาต่อการพัฒนาแฟชั่นในระบบเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ ในครั้งนี้ใช้แนวคิดเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ ได้นำเอาความเป็นอัตลักษณ์ของโครงสร้างชุดเครื่องแต่งกายประจำชาติไทย (ไทยพระราชนิยม) ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ชุดไทยพระราชนิยมได้แนวคิด จาก ชื่อ พระตำหนัก และ พระที่นั่ง จำนวน 8 รูปแบบดังนี้ ชุดไทยอมรินทร์ ชุดไทยจิตรลดา ชุดไทยบรมพิมาน ชุดไทยจักรพรรดิ ชุดไทยจักรี ชุดไทยเรือนต้น ชุดไทยศิวาลัย และชุดไทยดุสิต และนำเอาความเป็นอัตลักษณ์ล้านนาของจังหวัดเชียงใหม่ ในมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ในอดีตและปัจจุบัน นำเอาวัสดุอัตลักษณ์ผ้าทอไทย ผ้าฝ้ายทอมือ

ย้อมสีธรรมชาติจากวัสดุธรรมชาติในจังหวัดเชียงใหม่ และงานฝีมือ ภูมิปัญญาท้องถิ่น เทคนิค การพิมพ์ และการปักตกแต่งเสริม บนสินค้าแฟชั่น

สินค้าแฟชั่นที่สะท้อนอัตลักษณ์ล้านนาสู่ตลาดสากลในระหว่างวันที่ 6 -18 เมษายน 2557 ณ สิบสองปันนา สาธารณรัฐประชาชนจีน แต่ผลงานวิจัยทั้งหมดไม่ได้จำหน่าย เพียงแต่นำไปเสนอหากกลุ่มตลาดผู้บริโภคซึ่งได้รับผลการประเมินในความพึงพอใจจากกลุ่มเป้าหมายถึงร้อยละ 90 กลุ่มผู้บริโภคคนจีนให้ความสนใจกับผลงานแฟชั่นเป็นอย่างมาก นับเป็นสิ่งที่ถือว่าผลงานแฟชั่นที่สะท้อนอัตลักษณ์ล้านนา ที่มีความแตกต่างและเป็นงานฝีมือ เน้นในด้านคุณภาพ การออกแบบและที่สำคัญอย่างยิ่งคือ ราคาที่เหมาะสมกับสินค้า เป็นที่ชื่นชอบของคนจีนเป็นอย่างมาก ซึ่งถือเป็นโอกาสในการประกอบธุรกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผ้าแต่งไทยบ้านสันมะนาว อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงใหม่ ให้สูงขึ้นมีรายได้เพิ่มขึ้นและเป็นพื้นฐานในการสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มได้เป็นอย่างดี

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความกรุณาจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ภาควิชาฯ เชียงใหม่ ที่ได้ให้ทุนในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้ ขอกราบขอบพระคุณผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ และเกษตรจังหวัดเชียงใหม่ ที่ได้กรุณาให้ความร่วมมือและให้ความสะดวกในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

- दनัย เรียบสกุล. 2556. การพัฒนาระบบการออกแบบชุดประจำชาติไทย สำหรับการนำเสนอระดับนานาชาติ. วารสารไทยคดีศึกษา. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- ทวีศักดิ์ มูลสวัสดิ์. 2554. การศึกษาเพื่อพัฒนารูปแบบเครื่องประดับพลอยเนื้ออ่อนของวิสาหกิจชุมชนกาญจนาบุรี เพื่อขยายโอกาสทางธุรกิจ. สถาบันวิจัยและพัฒนาอัญมณีและเครื่องประดับแห่งชาติ, กรุงเทพฯ.
- ปวินรัตน์ แซ่ตั้ง. 2556. การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ผ้าทอย้อมสีธรรมชาติผ่านกระบวนการย้อมสีธรรมชาติโดยใช้สารช่วยย้อมจากน้ำพุร้อนแจ้ซ้อน อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง. วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต 1(1): 9-22.
- ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี. 2546. อัตลักษณ์ ชาติพันธุ์และความเป็นชายขอบ. แปลนพริ้งดำเกิง, กรุงเทพฯ.
- สุภาพร คงศิริรัตน์. 2548. อัตลักษณ์ วิถีความคิดของคนไทยและคนลาวจากวรรณกรรมแบบเรียน. สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, กรุงเทพฯ.

พัฒนาการผลิตและหน้าที่ทางสังคม ของผ้าไหมสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่

Production Development and Social Function of San Kamphang Silk, Chiang Mai Province

วัลลภ ทองอ่อน^{1/}

Wallop Thong-on^{1/}

Abstract: The objectives of this research investigating the production development of San Kamphang silk and its social roles are 1) to study and analyze the locational change of production site 2) to study development and process of the change in its production 3) to study the factors that influence the change in production 4) to study change in the silk's social function and 5) to analyze social network that affects the production process. It is found that San Kamphang silk has originated from the group of merchants who traveled to the communities and introduced the use of silk instead of cotton to skilled villagers. Villagers received wages for their skill, while the merchants were the providers of materials, weaving pattern, color scheme, as well as marketing management. The production increased significantly after Chiang Mai had been developed to be a tourism destination. San Kamphang silk was promoted as the symbol of the San Kamphang. This made San Kamphang become a well known tourism site and attracted many handicraft men and women to flow into the areas. Eventually, San Kamphang has been promoted by government and private agencies, to be the handicraft route of Chiang Mai. The silk production sites have thus been moved closer to the San Kamphang main road. The most important social function of San Kamphang silk is its use to indicate the social and economic status of the owner. This is different from the northeastern region's silk which is used as the symbol of rites of passage for females. Tourism activities greatly influence the changes in types of the products and production techniques. The social network of the investors has significant influence on the design process, style, color scheme, and more importantly, on the production and production cessation of San Kamphang silk.

Keywords: Production development, social function, San Kamphang silk

^{1/}คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร จ.กำแพงเพชร 62000

^{1/}Faculty of Humanities and Social Science, Kamphaeng Phet Rajabhat University, Kamphaeng Phet 62000, Thailand

บทคัดย่อ: การศึกษาพัฒนาการผลิตและบทบาททางสังคมของผ้าไหมสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงทำเลที่ตั้งหน่วยผลิต ศึกษาพัฒนาการและกระบวนการการเปลี่ยนแปลงการผลิต ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงการผลิต ศึกษาหน้าที่ทางสังคมและ และวิเคราะห์โครงสร้างทางสังคมที่มีผลต่อกระบวนการผลิต ศึกษาโดยการวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการศึกษาพบว่าการผลิตผ้าไหมสันกำแพงมีพัฒนาการมาจากการริเริ่มของกลุ่มพ่อค้าที่ทำการติดต่อค้าขายระหว่างชุมชนในสมัยโบราณได้นำเส้นใยไหมเข้ามาทอแทนที่ผ้าฝ้ายในเขตชุมชนสันกำแพง ลักษณะของการว่าจ้างชาวบ้านเป็นแรงงานทักษะในการทอ ในขณะที่กลุ่มพ่อค้าเป็นผู้จัดหาวัตถุดิบ ออกแบบ ลวดลาย สีเส้นและดำเนินการการตลาด การผลิตเจริญขึ้นเมื่อเชียงใหม่ถูกพัฒนาให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว ผ้าไหมสันกำแพงได้รับการพัฒนาให้เป็น “สัญลักษณ์ทางพื้นที่” เป็นของที่ระลึกสำหรับการท่องเที่ยวและได้มีส่วนผลักดันให้อำเภอสันกำแพงเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย มีส่วนดึงดูดงานหัตถกรรมอื่น ๆ เข้าสู่อำเภอสันกำแพงจนทำให้ได้รับการส่งเสริมจากภาครัฐบาลและเอกชนให้เป็นเส้นทางสายหัตถกรรมของจังหวัดเชียงใหม่ แหล่งผลิตผ้าไหมจึงเคลื่อนย้ายติดกับถนนสายหลักของสันกำแพงและเข้าใกล้ตัวเมืองมากขึ้น หน้าที่ทางสังคมของผ้าไหมสันกำแพงที่สำคัญคือเป็นเครื่องนุ่งห่มที่แสดงฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของผู้สวมใส่ การท่องเที่ยวมีอิทธิพลสูงต่อการเปลี่ยนแปลงการผลิตทั้งทางเทคนิคการผลิตและประเภทของผลิตภัณฑ์ ปัจจัยทางโครงสร้างทางสังคมของกลุ่มผู้ลงทุนมีอิทธิพลสูงต่อการผลิต การออกแบบ ลวดลายและสีเส้น ตลอดจนการยกเลิกการผลิตและการดำรงอยู่ของผ้าไหมสันกำแพง

คำสำคัญ: พัฒนาการการผลิต หน้าที่ทางสังคม ผ้าไหมสันกำแพง

คำนำ

ในล้านนาผ้าทอจัดเป็นมรดกทางวัฒนธรรมจากอดีตเป็นผลงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านอันเปี่ยมด้วยคุณค่าทั้งด้านรูปแบบที่งดงาม วิธีการทอที่ละเอียดอ่อน ประณีต ซับซ้อน และทั้งคุณค่าทางวิชาการซึ่งสะท้อนถึงความเป็นมา ความสัมพันธ์และวิถีชีวิตของกลุ่มชนผู้ผลิต (ทรงศักดิ์ และแพทรีเซีย, 2533; ปวินรัตน์, 2556) แหล่งผลิตผ้าทอในล้านนาจะอยู่ในลักษณะของหมู่บ้านที่มีความชำนาญเฉพาะด้านโดยจะผลิตเพื่อสนองความต้องการในชุมชนและแลกเปลี่ยนระหว่างท้องถิ่นใกล้เคียง (Le May, 1930)

ผ้าไหมเป็นงานหัตถกรรมพื้นบ้านอย่างหนึ่งของไทยที่มีลักษณะเด่นเฉพาะแตกต่างจากผ้าไหมแหล่งอื่น ๆ เนื่องจากรวมวิธีการผลิตอันเป็นเอกลักษณ์ ปัจจุบันยังมีการทอผ้าไหมอยู่ทุกภาค สำหรับในภาคเหนือสันกำแพงเป็นแหล่งทอผ้าไหมที่สำคัญแหล่งหนึ่งเป็นแหล่งผลิตที่มีชื่อเสียงและมีความสำคัญมาตั้งแต่อดีต ชุมชนดั้งเดิมในอำเภอสันกำแพงตามหลักฐานสันนิษฐานว่าอพยพมาจากพืนาญเลา แขวงเมืองเชียงแสน ปัจจุบันอยู่ในเขตจังหวัด

เชียงราย มาตั้งถิ่นฐานอยู่แถบริมแม่น้ำแม่ฮอน ต่อมาเมื่อชุมชนขยายตัวขึ้นจึงได้รับการยกฐานะเป็น “แขวงแม่ฮอน” อยู่ในการปกครองของนครเชียงใหม่ จนกระทั่งถึง พ.ศ. 2445 รัชสมัยพระเจ้าอินทรวโรธ ได้มีการย้ายที่ทำการแขวงแม่ฮอนมาที่บ้านสันกำแพงและได้ชื่อว่า “อำเภอสันกำแพง” มาตั้งแต่ปี พ.ศ.2448

การค้าไหมของล้านนาในช่วงแรกเกิดขึ้นเนื่องจากการเกิดการค้าขายระหว่างเมืองในล้านนา พ่อค้าระหว่างเมืองได้นำผ้าไหมจากจีนเข้ามาขายในเชียงใหม่ ซึ่งรับต่อมาจากประเทศพม่า และญวนนานประเทศจีน โดยผ้าไหมจะถูกลำเลียงมาทางบกโดยพ่อค้าชาวจีนฮ่อ เงี้ยว และคนไทย โดยมีเส้นทางการค้าที่สำคัญคือ เส้นทางมะละแหม่ง แม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ ผ้าไหมจึงเป็นสินค้าราคาสูง (ปลาย่อ, 2537; ชูลิทธิ, 2537)

ต่อมาเริ่มมีการผลิตไหมขึ้นที่สันกำแพง โดยกลุ่มพ่อค้าสันกำแพงที่ได้เดินทางค้าขายระหว่างพื้นที่ ได้นำไหมดิบเข้ามายังเชียงใหม่และทอไหมแทนผ้าฝ้ายแต่เดิม ไหมสันกำแพงจึงเกิดขึ้นและมีกระบวนการเกิดการค้าขาย และการผลิตที่แตกต่างจากแหล่งอื่น การผลิตได้มีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ทั้งวัตถุดิบ

การย้อม ลวดลายและสี สัน ส่งผลให้ไหมสันกำแพงมีเอกลักษณ์ทางพื้นที่ และถูกสร้างให้เป็นสินค้าของที่ระลึก เพื่อตอบสนองการท่องเที่ยวของเชียงใหม่ในยุคการท่องเที่ยวเกิดขึ้นไหมสันกำแพงจึงมีกระบวนการผลิต บทบาทหน้าที่ การดำรงอยู่และการสูญหายของแหล่งผลิตที่มีลักษณะเฉพาะ อันเป็นปรากฏการณ์ที่มีความสำคัญในการศึกษาการเปลี่ยนแปลงเพื่อที่จะนำไปสู่การอนุรักษ์และฟื้นฟูแหล่งผลิตต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษาพัฒนาการและกระบวนการเปลี่ยนแปลง การผลิตจากระบบหัตถกรรมพื้นบ้านสู่ระบบอุตสาหกรรมของผ้าไหมสันกำแพง
2. ศึกษาหน้าที่ทางสังคมและความเปลี่ยนแปลงของหน้าที่ทางสังคมของผ้าไหมสันกำแพง

อุปกรณ์และวิธีการ

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (quantitative research) โดยมีรายละเอียดดังนี้

ประชากร

มุ่งศึกษากลุ่มประชากรจาก 3 กลุ่มประกอบด้วย ชาวบ้านผู้ผลิตไหมสันกำแพงจำนวน 30 ราย เจ้าของโรงงานและร้านค้าไหมสันกำแพงจำนวน 10 โรงงาน และประชาชนทั่วไปที่มีอายุมากกว่า 50 ปีที่เคยใช้ผ้าไหมสันกำแพง จำนวน 30 ราย

วิธีการศึกษา

การศึกษาค้นคว้าวิธีการศึกษาดังนี้

1. การกำหนดเป้าหมายหรือประเด็นคำถามร่วมกับชุมชนในการ แสวงหาคำตอบ
2. การสืบค้นและรวบรวมหลักฐานประเภทต่าง ๆ ทั้งที่เป็นลายลักษณ์อักษรและไม่เป็นลายลักษณ์อักษรของชุมชน

2.1 แหล่งของข้อมูลขั้นต้นหรือข้อมูลปฐมภูมิ (primary sources) เป็นแหล่งของข้อมูลที่ได้จากหลักฐานของชุมชนโดยมุ่งรวบรวมดังนี้

1) เอกสารชุมชน (community documents) หรือบันทึกที่รายงานโดยผู้อยู่ในเหตุการณ์หรือเป็นพยานของเหตุการณ์ของชุมชน ได้แก่ เอกสารหรือบันทึกของทางราชการ เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับการเสียภาษี ประกาศ ระเบียบสถิติต่าง ๆ โฉนด ใบอนุญาต ใบรับรอง เป็นต้น หรือเอกสารหรือบันทึก เช่น จดหมาย บันทึก สัญญาต่าง ๆ พิณยกรรม หนังสือ และหลักฐานทางภาพและเสียงของชุมชน เช่น ภาพถ่าย ภาพวาด แผนที่

2) โบราณวัตถุ (remains or relics) ได้แก่ ผ้าไหม เครื่องมือเครื่องใช้ ภาชนะ

3) คำให้การหรือหลักฐานทางคำพูด (oral testimony) ได้แก่ เรื่องที่พูดโดยชุมชนหรือผู้มีส่วนร่วมในเหตุการณ์

2.2 แหล่งของข้อมูลชั้นรองหรือข้อมูลทุติยภูมิ (secondary sources) เป็นแหล่งของข้อมูลที่ได้จากรายงาน หรือถ่ายทอดมาจากข้อมูลขั้นต้นที่เกี่ยวกับชุมชนสันกำแพง

3. การวิเคราะห์หลักฐาน การตรวจสอบหลักฐาน การประเมินความน่าเชื่อถือการประเมินคุณค่าของหลักฐาน และการตีความ

4. การสนทนากลุ่ม (focus group discussion) การรวบรวมข้อมูลจากการสนทนากับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในประเด็นประวัติศาสตร์ชุมชน โดยมีผู้ดำเนินการสนทนา (moderator) และประเด็นของกระบวนการผลิตโดยเน้นกลุ่มผู้รู้เห็น (witness seminar) เหตุการณ์ในอดีต

5. แผนที่ความคิด (mind map) เป็นวิธีการช่วยบันทึกความคิดเพื่อให้เห็นภาพความคิดที่หลากหลาย มุมมองที่กว้างและชัดเจนและนำเสนอต่อชุมชนเพื่อให้เห็นภาพโดยง่าย

6. การสัมภาษณ์ (interview) การรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เป็นวิธีการสื่อสารสองทาง (two-way communication) มีการสนทนาระหว่างผู้ให้ข้อมูลกับผู้ต้องการทราบข้อมูล โดยมีประเด็นที่ผู้วิจัยวางโครงไว้ล่วงหน้า และมีการสรุปและนำเสนอองค์ความรู้ นำเสนอข้อมูลเชิงพรรณนา (descriptive data) มีภาพ แผนภูมิ ตารางประกอบ

ผลการศึกษา

การศึกษาพัฒนาการการผลิตและบทบาททางสังคมของผ้าไหมสันกำแพง อำเภอสันกำแพงจังหวัดเชียงใหม่ มีผลการศึกษาดังนี้

1. พัฒนาการของการผลิตไหมสันกำแพง สามารถจำแนกได้เป็น 3 ช่วง คือ 1) การผลิตในยุคแรกเริ่ม (ก่อน พ.ศ. 2478) เกิดขึ้นจากกลุ่มพ่อค้าสันกำแพงนำไหมดิบเข้ามาในเชียงใหม่และว่าจ้างชาวบ้านที่ทอผ้าฝ้ายเป็นแรงงานแล้วส่งขายในท้องถิ่นและประเทศพม่า รูปแบบผลิตภัณฑ์ในช่วงแรกเป็นผ้าชิ้นเช่น ผ้าชิ้นลายเลียน (สีพื้น) ผ้าชิ้นลายเคียนลาย หรือ ลายก่าน (ลายสลักสีในแนวนอน) และลายตาราง แหล่งผลิตในยุคแรกได้แก่บ้านสันเหนือ ต่อมาได้กระจายไปบ้านสันใต้ บ้านป่าหว บ้านป่าสักขวาง บ้านปุดา บ้านป่าไผ่ บ้านทรายมูล และบ้านป่าเล้า 2) ยุคทองของผ้าไหมสันกำแพง (พ.ศ. 2478-2525) เป็นยุคที่กลุ่มผู้ลงทุนสามารถเปิดตลาดผ้าไหมในกรุงเทพฯ ได้และเกิดการเชื่อมโยงเส้นทางรถไฟระหว่างกรุงเทพฯ-เชียงใหม่พัฒนาขึ้น เชียงใหม่ถูกพัฒนาให้เป็นเมืองท่องเที่ยว ตลอดจนการสนับสนุนของรัฐที่เข้ามาส่งเสริมอุตสาหกรรมพื้นบ้านรูปแบบผลิตภัณฑ์ได้ปรับเป็น ผ้าผืน ผ้าโพกศีรษะ เนคไท ชุดร่อนน้ำชา ปลอกหมอนอิง ฯลฯ และ 3) ยุคหลัง (หลัง พ.ศ. 2525) การท่องเที่ยวมีบทบาทสูงในการผลิตและการตลาด มีการปรับตัวจาก “ไหมสันกำแพง” สู่ “ไหมไทย” ที่มีตลาด

กว้างขึ้น เกิดร้านค้า โรงงาน แหล่งแสดงสินค้า เช่น ชินวัตรพาณิชย์ บริษัทเล่งหงส์ไหมไทย บริษัทเลอบอมบิค บริษัทเชียงใหม่ซิลค์ ฯลฯ มีห้างร้านโรงงานบนถนนเชียงใหม่-สันกำแพง ใช้ความมีชื่อเสียงเดิมของสันกำแพงเป็นแหล่งผลิต รูปแบบสินค้าแทบทั้งหมดตอบสนองตลาดนักท่องเที่ยวต่างชาติ

2. การผลิตผ้าไหมสันกำแพงเป็นอุตสาหกรรมที่ต้องพึ่งพาตลาด (market oriented) การผลิตผ้าไหมสันกำแพงถึงแม้จะเป็นงานหัตถกรรมท้องถิ่นของชาวบ้านแต่จัดเป็นงานหัตถกรรมที่พึ่งพาตลาด จากการศึกษาในเชิงประวัติศาสตร์ การเริ่มต้นการผลิตก็เกิดจากเงื่อนไขทางด้านการค้า กล่าวคือ เกิดจากกลุ่มพ่อค้ากองคาราวานวัวต่างที่เดินทางเร่ขายสินค้าในระหว่างเมืองในทางภาคเหนือ พม่า และตอนใต้ของจีน ได้จัดซื้อเส้นไหมและนำมาทอในเขตสันกำแพง เมื่อได้ผ้าไหมก็นำเข้าสู่ระบบการค้าแบบกองคาราวานอีกครั้งหนึ่ง เมื่อการคมนาคมทางรถไฟและทางถนนได้เชื่อมโยงเชียงใหม่กับกรุงเทพฯ การค้าแบบกองคาราวานจึงเริ่มหยุดลง เชียงใหม่เริ่มมีการเชื่อมโยงกับกรุงเทพฯ มากขึ้นทั้งการค้าและการท่องเที่ยว ในช่วงปี พ.ศ. 2500 เชียงใหม่เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวมากขึ้น การเดินทางเข้าสู่เชียงใหม่ของนักท่องเที่ยวส่งผลต่อการขยายตัวของงานหัตถกรรมในเชียงใหม่ให้ตอบสนองนักท่องเที่ยวมากขึ้น อันได้แก่ เครื่องเงิน เครื่องปั้นดินเผา และผ้าไหมสันกำแพง

Table 1 San Kamphang silk production development

Production development	Entrepreneur	Material resources	Production	Image marketing	Social Function	Location
Initial period (before 1935)	-Local merchants	- Myanmar, China silk thread	- Silk Sinhs (skirt fabric)	- San Kamphang silk	- The social and economic status of the owner	-San Kamphang Village
Golden period (1935-1982)	- Local merchants networks	- China, Japan silk thread	- Fabric - Headdress, turban - Necktie - Tea set pads - Pillowcase	- San Kamphang silk -Chiang Mai silk	- Souvenir	-San Kamphang town
3) Post-golden period (after 1982)	-Business groups -Enterprise -Firm	- China, Japan silk thread and Northeast Thailand region	- Tourism souvenir	-Thai silk	- Souvenir	- San Kamphang- Chiang Mai Rode (handicraft route of Chiang Mai)

อภิปรายผล

พัฒนาการการผลิตของผ้าไหมสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ในช่วงเริ่มต้นเกิดจากอุตสาหกรรมในครัวเรือนขนาดเล็กที่มุ่งผลิตเครื่องใช้ในครัวเรือนมาก่อนแล้วจึงเติบโตและขยายขึ้นเมื่อความต้องการของผู้บริโภคเพิ่มขึ้นสอดคล้องกับแนวคิดของ Smith (1981) Chapman and Walker (1978) แต่แตกต่างกันที่การผลิตของผ้าไหมสันกำแพงเกิดจากการดำเนินงานของโครงข่ายทางเครือข่ายของกลุ่มพ่อค้าจีนในท้องถิ่นที่เข้ามาเริ่มดำเนินการเช่นเดียวกับอุตสาหกรรมประเภทอื่นในภาคเหนือ เช่น เซรามิกไม้สัก สอดคล้องกับการศึกษาในอุตสาหกรรมประเภทอื่นในจังหวัดเชียงใหม่ของปลาย้อ (2530) แหล่งผลิตในช่วงแรกเกิดขึ้นในชุมชนและกระจายขึ้นตามโครงข่ายของการคมนาคมอันได้แก่ การขนส่งทางบกคือถนนสายสันกำแพง-เชียงใหม่และเคลื่อนตัวเข้าใกล้เมืองมากขึ้นเนื่องจากพัฒนาการของการท่องเที่ยวของเมืองแตกต่างจากการศึกษาโรงงานเซรามิกของเชียงใหม่ที่เคลื่อนตัวออกสู่ชนเมืองมากขึ้น (ปลาย้อ, 2530; วัลลภ, 2535) ส่วนด้านบทบาททางสังคมผ้าไหมสันกำแพงอยู่ในฐานะเป็นเครื่องแสดงฐานะทางสังคมและทางเศรษฐกิจของผู้สวมใส่ ในขณะที่บทบาทเป็นเครื่องผ่านสภาวะและเป็นเครื่องแสดงความเป็นผู้หญิงน้อยชาวบ้าน (ผู้หญิง) มีหน้าที่เพียงแรงงานทักษะรับจ้างทอผ้า ตลาดจะเป็นตัวกำหนดผลิตภัณท์และรูปแบบของผลิตภัณท์เนื่องจากในช่วงหลังการขยายตัวของการท่องเที่ยวในเชียงใหม่ได้มีอิทธิพลต่อการปรับผ้าไหมสันกำแพงให้เป็นของที่ระลึกสำหรับการท่องเที่ยว

“ผ้าไหมสันกำแพง” คงความเป็นงานศิลปะหัตถกรรมพื้นบ้านน้อย แต่ได้ปรับให้ตอบสนองเงื่อนไขทางการค้า การท่องเที่ยวเป็นหลัก ด้านจุดขายของการค้าผ้าไหมสันกำแพงยังคงพยายามเน้นถึงจุดขายในด้านความเป็นศิลปะท้องถิ่น ศิลปะพื้นบ้าน ดังนั้นผ้าไหมสันกำแพงจึงอยู่ในรูปลักษณะของ “พื้นบ้านเทียม” ที่มีความงามตามความนิยมของตลาด ไม่มีความหมายทางด้านสัญลักษณ์เดิม มีการเปลี่ยนแปลงทั้งด้าน 1. ขนาดและรูปร่าง (form) ให้แปรเปลี่ยนไปจากเดิม 2. มีลักษณะเป็นของตกแต่ง (decoration) มากกว่าของ

ใช้สอย และ 3. มีการแบ่งงานกันทำในแต่ละหน้าที่ แต่ลักษณะดังกล่าวของไหมสันกำแพงไม่ได้เป็นประเด็นที่ทำให้ “ไหมสันกำแพง” อยู่ในลักษณะด้วย รูปแบบของการผลิต การตลาดของผ้าไหมสันกำแพงยังคงเป็นรูปลักษณะที่มีลักษณะเด่นเฉพาะตัว โดยเฉพาะกลยุทธ์ในการการตลาดที่ผลักดันให้ “ไหมสันกำแพง” เป็นที่รู้จักโดดเด่นจนกระทั่งสามารถเป็นสัญลักษณ์ทางพื้นที่ได้ กระบวนการดังกล่าวจึงเป็นกระบวนการที่สมควรได้รับการศึกษาและปรับปรุงเพื่อนำมาใช้ในการพัฒนางานหัตถกรรมประเภทอื่น ๆ ต่อไป

สรุป

1. การผลิตผ้าไหมสันกำแพงมีพัฒนาการมาจากการค้าระหว่างชุมชนในอดีต โดยการริเริ่มของพ่อค้า การผลิตขยายตัวมากขึ้นทั้งปริมาณการผลิต และประเภทของสินค้าที่ถูกพัฒนาขึ้นเพื่อตอบสนองนักท่องเที่ยวในช่วงหลัง รูปแบบของการผลิตอันเกิดจากความสัมพันธ์ระหว่าง “กลุ่มผู้ลงทุน” ซึ่งเป็นผู้ลงทุนจัดซื้อหาวัตถุดิบการออกแบบลวดลายและสีสันทัดตลาดจนดำเนินการตลาดกับ “กลุ่มชาวบ้าน” ซึ่งเป็นแรงงานทักษะรับจ้างทอผ้าไหมมีความเด่นชัดขึ้น ต่อมาเมื่อรูปแบบของการท่องเที่ยวเปลี่ยนไป ผ้าไหมสันกำแพงซึ่งถูกประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องก็เริ่มลดบทบาทลง เนื่องจากมีผ้าไหมจากแหล่งอื่นซึ่งมีความเป็น “ของแท้” ที่กระบวนการผลิตเกิดจากวัฒนธรรมการพึ่งพาตนเองมีโอกาสสอดคล้องความนิยมมาของวิถีชีวิต ชชาติพันธุ์ มากกว่าได้รับความนิยมมากขึ้น การผลิตไหมสันกำแพงในระบบแบบดั้งเดิมจึงเริ่มยุติและหยุดการผลิตลงเมื่อ “ผู้ลงทุน” ได้หยุดการผลิต กลุ่มแรงงานชาวบ้านที่เคยรับจ้างทอก็ได้เปลี่ยนแรงงานเข้าสู่ภาคเกษตรและภาคบริการในที่สุด

2. ผ้าไหมสันกำแพง คือ งานหัตถกรรมที่ถูกพัฒนาให้ขึ้นเป็นสัญลักษณ์ทางพื้นที่ (spatial symbol) หลุดจากเชียงใหม่เชื่อมโยงกับกรุงเทพฯ ทั้งทางรถยนต์และทางรถไฟในช่วงก่อน พ.ศ. 2500 เชียงใหม่ได้รับการประชาสัมพันธ์จากสื่อมวลชนในขณะนั้นพร้อมกับการสร้างให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยมีลักษณะเด่น คือ ธรรมชาติสวยงาม ผู้หญิงสวย วัฒนธรรมการท่องเที่ยว

ได้เข้ามามีบทบาทต่อวิถีชีวิตของประชาชน วัฒนธรรม ประเพณีได้มีบทบาทในการรับใช้วัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น ประเพณีงานสงกรานต์ ประเพณีงานลอยกระทง วิถีชีวิตวัฒนธรรมบางอย่างได้ถูกสร้างขึ้น เช่น การสวมใส่ เสื้อหม้อฮ่อม การรับประทานอาหารแบบ “ขันโตกดินเนอร์” ฯลฯ เมืองเชียงใหม่จึงมีบทบาทหน้าที่ (function) เป็น “เมืองท่องเที่ยว” ภายใต้วัฒนธรรมการท่องเที่ยวอย่างเต็มรูปแบบก่อนเมืองอื่น ๆ ในประเทศไทย งานหัตถกรรมพื้นบ้านได้ถูกพัฒนาขึ้นมาเพื่อตอบสนองวัฒนธรรมการท่องเที่ยวในรูปแบบของ “ของที่ระลึก” อันได้แก่ ไม้แกะสลัก เครื่องปั้นดินเผา เครื่องปั้นดินเผา เครื่องเงิน และผ้าไหมสันกำแพง

ผ้าไหมสันกำแพงถูกพัฒนาให้เป็นสัญลักษณ์ของพื้นที่ภายใต้การรู้จักในชื่อของ “ไหมสันกำแพง” หรือ “ไหมเชียงใหม่” โดยเฉพาะทศวรรษในช่วงหลัง พ.ศ. 2500 ไหมสันกำแพงมีชื่อเสียงโดดเด่นเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายจนเป็นสัญลักษณ์ของพื้นที่ มีศักยภาพดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้าสู่พื้นที่อำเภอสันกำแพงเข้าสู่แหล่งการผลิตจนทำให้ “อำเภอสันกำแพง” จึงกลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มี “การท่องเที่ยว” เป็นจุดสนใจในการดึงดูดนักท่องเที่ยวส่งผลให้งานหัตถกรรมประเภทอื่นได้เริ่มเกิดขึ้น เช่น การทำร่มที่บ่อสร้าง การทำกระดาษสา เมื่อนักท่องเที่ยวสู่อำเภอสันกำแพงมากขึ้นงานหัตถกรรมที่มีชื่อเสียงของเชียงใหม่จึงได้มาผลิตในถนนสายเชียงใหม่-สันกำแพงมากขึ้นอันได้แก่ เครื่องปั้นดินเผา ไม้แกะสลัก เครื่องเงิน ซึ่งได้เคลื่อนย้ายมาจากแหล่งผลิตอำเภอแมริม อำเภอหางดง และอำเภอเมืองตามลำดับ ถนนสายเชียงใหม่-สันกำแพงจึงได้รับการส่งเสริมให้เป็นถนนสายหัตถกรรมของจังหวัดเชียงใหม่

ความเป็น “ไหมสันกำแพง” หรือ “ไหมเชียงใหม่” ที่เคยถูกสร้างขึ้นให้เป็นจุดของนโยบายการตลาดของร้านค้า ได้ถูกเปลี่ยนแปลงให้เป็นภาพลักษณ์ของ “ไหมไทย” (Thai silk) ด้วยกลยุทธ์การตลาดที่มุ่งตอบสนองนักท่องเที่ยวต่างชาติเป็นสำคัญ “ไหมสันกำแพง” จึงมีบทบาทในการตอบสนองนักท่องเที่ยวต่างชาติพร้อม ๆ กับความหมายของภาพลักษณ์ในเชิงพื้นที่ที่ถูกเปลี่ยนแปลงไป

3. โครงข่ายทางสังคม (social network) มีอิทธิพลสูงต่อการผลิต การดำรงอยู่ และการเปลี่ยนแปลง

ของผ้าไหมสันกำแพง การผลิตผ้าไหมสันกำแพงเป็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล 2 กลุ่ม คือ “กลุ่มผู้ลงทุน” และ “กลุ่มชาวบ้านรับจ้างทอ” กลุ่มที่มีบทบาทในการผลิตมากที่สุด คือ กลุ่มผู้ลงทุน เนื่องจากเป็นผู้จัดหาวัตถุดิบ ออกแบบลวดลายสีสันทัน และการดำเนินการการตลาด กลุ่มผู้ลงทุนจึงเป็นกลุ่มที่ “ครอบครองความรู้” ของการผลิตและการตลาดของผ้าไหมสันกำแพง ในขณะที่กลุ่มชาวบ้านมีบทบาทเพียงแรงงานทักษะในการทอกลุ่มผู้ลงทุนที่สำคัญ ประกอบด้วย 4 กลุ่มคือ 1. กลุ่มตระกูลชินวัตร 2. กลุ่มตระกูลเพียรกุล 3. กลุ่มตระกูลพรหมชนะ และ 4. กลุ่มผู้ค้าส่งรายย่อย ทั้ง 4 กลุ่ม มีบทบาทสูงมากต่อการผลิตและการตลาด นับตั้งแต่การริเริ่มทอผ้าไหม การผลักดันให้ผ้าไหมสันกำแพงให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย การออกแบบลวดลายและสีสันทัน การคิดค้นรูปแบบของผลิตภัณฑ์ใหม่เพื่อตอบสนองตลาดและแม้กระทั่งการเลิกผลิต ในกลุ่มผู้ลงทุนทั้ง 4 กลุ่มมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องเชิงเครือญาติซึ่งกันและกัน และในแต่ละตระกูลก็ได้ดำเนินธุรกิจเกี่ยวกับผ้าไหมเป็นโครงข่าย ตัวอย่างที่ชัดเจนคือโครงข่ายของตระกูลชินวัตร ซึ่งเป็นตระกูลที่ริเริ่มการทอผ้าไหมสันกำแพงและเป็นตระกูลที่มีโครงข่ายของธุรกิจเกี่ยวกับผ้าไหมสูงสุด จากนายเชียง นางแสง ชินวัตร ซึ่งได้ดำเนินการค้าผ้าไหมเมื่อเข้าสู่รุ่นที่สองซึ่งเป็นรุ่นลูกต่างก็ดำเนินกิจการธุรกิจด้านผ้าไหม เช่น ร้าน ท.ชินวัตรไหมไทย หอประสาธน์มิตร ถนนสุขุมวิท กรุงเทพฯ ห้างหุ้นส่วนจำกัดชินวัตรพาณิชย์ ตลาดสันกำแพง เชียงใหม่ ส. ชินวัตรไหมไทย โรงงานชินวัตรไหมไทยร้านชินวัตรเทรดดิ้งและห้างหุ้นส่วนชินวัตรแพชั่นเฮาส์ เป็นต้น กลุ่มผู้ลงทุนได้ขยายระบบการลงทุนในกิจการค้าผ้าไหมและสิ่งทอ โดยใช้ “ชินวัตร” เป็นตรา (brand) ของการดำเนินธุรกิจอันเป็นการขยายการลงทุนตามโครงข่ายทางสังคม การจำหน่าย “ผ้าไหมสันกำแพง” ได้เปลี่ยนภาพลักษณ์ไปสู่ความเป็น “ไหมไทย” (Thai silk) ทำให้ผลิตภัณฑ์ที่จำหน่ายมาจากต่างพื้นที่ และการทอผ้าไหมในเขตสันกำแพงในรูปแบบเดิมก็ถูกยกเลิกไปด้วย เมื่อกลุ่มผู้ลงทุนเลิกการผลิต กลุ่มชาวบ้านก็ต้องเลิกการผลิตไปด้วยเพราะกลุ่มผู้ลงทุน “เก็บความรู้” ทั้งด้านการผลิตและการตลาดไว้ แม้ว่าชาวบ้านจะพยายามเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตโดยการ

หันมาทอผ้าฝ้ายแต่ก็ไม่ประสบผลสำเร็จจึงหยุดการผลิตไปหน้าที่สำคัญของผ้าไหมสันกำแพงอยู่ในฐานะเป็นเครื่องแสดงฐานะทางสังคมและทางเศรษฐกิจของผู้สวมใส่ ในขณะที่ผ้าไหมจากแหล่งอื่นมีบทบาทต่อชุมชนในด้านอื่น ๆ สูง เช่น ผ้าไหมในอีสาน มีบทบาทเป็นเครื่องผ่านสถานะ (rites of passage) และเป็นเครื่องแสดงความเป็นผู้หญิง (womanhood) แต่หน้าที่ในด้านดังกล่าวของไหมสันกำแพงมีน้อยเนื่องจากชาวบ้าน (ผู้หญิง) มีหน้าที่เพียงแรงงานที่กะรับจ้างทอผ้าผลผลิตของผ้าไหมสันกำแพงที่ออกสู่ชุมชนในรูปแบบของ “ผ้าชิ้น” จะมีบทบาทต่อชุมชนคือเป็นเครื่องแสดงฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของผู้สวมใส่ แสดงถึง “ความร่ำรวย” ในขณะที่ผู้ทอและชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่ได้สวมใส่ผู้ที่สวมใส่ก็จะได้แก่ผู้หญิงที่มีฐานะดีของชุมชน และโอกาสที่ใช้ในการสวมใส่ก็จะสวมใส่ในงานสำคัญ เช่น งานปอยหลวง ขึ้นบ้านใหม่ แต่งงาน ฯลฯ เท่านั้น จะไม่ใช่ผ้าไหมดำเนินกิจกรรมปกติในวิถีชีวิตประจำวันต่อมาจึงได้พัฒนาบทบาททางด้านการเป็นสินค้าที่ระลึกที่ตอบสนองการท่องเที่ยวในยุคหลัง

4. ผ้าไหมสันกำแพงคงความเป็น “ศิลปะพื้นบ้าน” น้อยแต่คงความเป็น “ศิลปะพื้นเมือง” หรือความเป็น “พื้นบ้านเทียม” (pseudo-traditional arts) สู่ความเป็นศิลปะพื้นบ้าน ปรานี และสุจินต์ (2535) ได้สรุปว่าจะต้องมีลักษณะ คือ 1. มีการถ่ายทอดด้วยปากเปล่า 2. มีกำเนิดหรือที่มาของความคิดเป็นพื้นบ้าน มิได้เป็นส่วนหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงตามสมัยนิยม 3. ผลงานนั้นจะต้องดำรงอยู่ในชุมชน 4. ชุมชนที่เป็นเจ้าของมักไม่รู้หนังสือ มีการติดต่อกันแบบตัวต่อตัว 5. การผลิตมิได้ผลิตเป็นอาชีพ 6. เป็นเศรษฐกิจแบบเลี้ยงตัวเองได้ 7. เป็นที่สังคมที่เคร่งในประเพณีและศาสนาและที่สำคัญศิลปะพื้นบ้านจะมีคุณประโยชน์ใช้สอยมากเมื่อเทียบกับศิลปะพื้นเมืองซึ่งเน้นความสวยงาม ผ้าไหมสันกำแพงเป็นงานศิลปหัตถกรรมที่เกิดเนื่องมาจากบริบททางการค้าเป็นหลักผลิตขึ้นเพื่อการค้าไม่ได้ผลิตเพื่อใช้สอยในชุมชน ผลผลิตที่ได้ก็เพื่อจำหน่ายนอกชุมชน ดังนั้น “ไหมสันกำแพง” จึงคงความเป็นศิลปะพื้นบ้านน้อย จากการผลิตเพื่อการค้าของผ้าไหมสันกำแพงอยู่ได้ทั้งในลักษณะของ 1. การเปลี่ยนแปลงประโยชน์ใช้สอยของผ้าไหมสันกำแพง

ประโยชน์ใช้สอยของผ้าไหมได้ถูกปรับเพื่อตอบสนองเงื่อนไขทางการค้า เช่น ผ้าชิ้น ถูกนำไปทำชุดรองน้าชา เนคไท กระเป๋ ผ่าปูโต๊ะ ผ่าตัด ประโยชน์ใช้สอยดังกล่าวได้ปรับเปลี่ยนออกไปจากเดิม 2. การผลิตแบบมวล (mass production) การทอผ้าไหมสันกำแพงแม้ว่าจะยังทำด้วยมือแต่ก็เป็นการผลิตจำนวนมากในแต่ละครั้งและแบ่งงานการผลิตอย่างชัดเจนและ 3. ตลาดเป็นตัวกำหนดลักษณะของผลิตภัณฑ์มากกว่าชาวบ้านชุมชนเป็นตัวกำหนด (market orientation)

เอกสารอ้างอิง

- ชลธิ์ ชูชาติ. 2537. “พ่อค้าวัวตาง: ผู้บุกเบิกการค้าขายในหมู่บ้านภาคเหนือ”. เศรษฐกิจนครเชียงใหม่ จากอดีตสู่อนาคต, เชียงใหม่.
- ทรงศักดิ์ ปรางค์พัฒนากุล และแพทรีเซีย แน่นหนา. 2533. ผ้าล้านนา: ยวน ลื้อ ลาว. อัมรินทร์พรินติ้ง, กรุงเทพฯ.
- ปิ่นรัตน์ แซ่ตั้ง. 2556. การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ผ้าทอย้อมสีธรรมชาติผ่านกระบวนการย้อมสีธรรมชาติ โดยการใช้สารช่วยย้อมจากน้ำพุร้อนแจ้ซ้อน อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง. วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต 1(1): 9-22.
- ปลาย้อ ทงสวัสดิ์. 2536. เศรษฐกิจนครเชียงใหม่ ยุค 2339-2484. ใน: เศรษฐกิจนครเชียงใหม่จากอดีตสู่อนาคต, เชียงใหม่.
- วัลลภา ทองอ่อน. 2535. การวิเคราะห์ทำเลที่ตั้งอุตสาหกรรมเชิงพฤติกรรม: กรณีศึกษาโรงงานอุตสาหกรรมเซรามิกส์ ในจังหวัดเชียงใหม่. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- Chapman, K., and D. Walker. 1987. Industrial Location: Principles and Politics. Basil Blackwell, New York.
- Le May, R. 1930. Siam: Nature and Industry. The Ministry of Commerce and Communication, Bangkok.
- Smith, D.M. 1981. Industrial Location of Location Decision: An Economic Geography Analysis. Wiley, New York.

การบริโภคอาหารที่ทำให้มีอายุยืนยาวของผู้สูงอายุ กลุ่มชาติพันธุ์ไทยวน ในอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่

Food Consumption for Longevity of Tai Yuan Elderly in Mae Chaem District, Chiang Mai Province

ศันสนีย์ กระจ่างใจม^{1/} และสุวิภา จำปาวัดย์^{1/}

Sansanee Krajangchom^{1/} and Suwipa Champawan^{1/}

Abstract: This research aimed to study the food consumption for longevity of Tai Yuan elderly under Lanna culture and study the conditions related to food consumption for longevity of Tai Yuan elderly. The target populations of this research were Tai Yuan elderly in Mae Chaem district, Chiang Mai province, 8 people aged over 80 years. Snowball sampling was used for this research. Research Instrument was structured Interview and face-to-face interview. The research found that the food consumed by Tai Yuan elderly, were mostly derived from nature. Sticky rice is the main food. Chili sauce (Namprik) is a staple food items almost every meal, eaten with fresh and steamed vegetables. Other foods would be curry soup, poached, roasted, stir or fried food. Each food would be added with flavored soybean fermented (Tuanao) which is the main ingredient for Tai Yuan cooking. Tai Yuan elderly usually eat less sugar, sour tasting derived from olive, and most foods do not add coconut milk and low fat content. In aspect of the conditions related with food consumption for longevity, Tai Yuan elderly are closer to nature, thus keeping local vegetables for cooking and enjoy growing vegetables as well. The intake of meat is mainly fish, 3 meals a day with an emphasis on breakfast and lunch. Tai Yuan large family would make elderly eat more. The descendants would be preparing food; each meal would consist 3-4 items, several cooking, and comprising nutrition which is good for health.

Keywords: Food consumption, longevity, elderly, Tai Yuan

^{1/}สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จ.เชียงใหม่ 50200

^{1/}Social Research Institute, Chiang Mai University, Chiang Mai 50200, Thailand

บทคัดย่อ: การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการบริโภคอาหารที่ทำให้ผู้สูงอายุกลุ่มชาติพันธุ์ไทยวนมีอายุที่ยืนยาว ภายใต้วัฒนธรรมล้านนาและศึกษาเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับการบริโภคอาหารที่นำไปสู่การมีอายุที่ยืนยาวของผู้สูงอายุกลุ่มชาติพันธุ์ไทยวน ประชากรเป้าหมายของการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้สูงอายุกลุ่มชาติพันธุ์ไทยวนในอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ที่มีอายุ 80 ปีขึ้นไป จำนวน 8 คน โดยใช้การสัมภาษณ์แบบบอกต่อ ผู้วิจัยได้ใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและเก็บข้อมูลแบบเผชิญหน้า ผลการศึกษาพบว่า การบริโภคอาหารที่ทำให้ผู้สูงอายุกลุ่มชาติพันธุ์ไทยวนมีอายุที่ยืนยาวนั้น อาหารส่วนใหญ่ได้จากธรรมชาติ รับประทานข้าวเหนียวเป็นหลัก น้ำพริกถือเป็นหนึ่งในรายการอาหารหลักแต่ละมื้อ ทานพร้อมผักสดและผักหนึ่ง ส่วนอาหารอื่นจะเป็นอาหารประเภทแกง ต้ม คั่ว ผัด ตำ ยำ หรือทอด อาหารแต่ละประเภทมักเพิ่มรสชาติโดยการปรุงด้วยถั่วเน่าซึ่งถือเป็นวัตถุดิบหลักในการปรุงอาหารของชาวไทยวน ผู้สูงอายุชาวไทยวนจะไม่นิยมรสหวานมากนัก อาหารที่มีรสเปรี้ยวมักได้มาจากมะกอก อาหารส่วนใหญ่จะไม่ใส่กะทิ และมีปริมาณไขมันค่อนข้างต่ำ ส่วนเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับการบริโภคอาหารที่นำไปสู่การมีอายุที่ยืนยาวนั้น การอยู่ใกล้ชิดกับธรรมชาติ จึงนิยมเก็บผักพื้นบ้านที่ปลูกเองมาประกอบอาหาร ทำให้ผู้สูงอายุผลิตเพลินจากการปลูกผัก เนื้อสัตว์ที่รับประทานจะเน้นการทานปลาเป็นหลักรับประทานอาหารวันละ 3 มื้อ เน้นมื้อเช้าและมื้อกลางวัน การอยู่อาศัยร่วมกันเป็นครอบครัวใหญ่ รับประทานอาหารพร้อมลูกหลาน ทำให้ผู้สูงอายุรับประทานอาหารได้มาก ลูกหลานจะเป็นผู้ดูแลในเรื่องการทำอาหาร โดยอาหารในแต่ละมื้อจะมีประมาณ 3-4 อย่าง มีวิธีการปรุงที่หลากหลายรูปแบบ ประกอบไปด้วยคุณค่าทางโภชนาการที่เป็นประโยชน์ต่อร่างกาย

คำสำคัญ: การบริโภคอาหาร อายุยืน ผู้สูงอายุ ไทยวน

คำนำ

หลายองค์การได้ประเมินสถานการณ์การเพิ่มจำนวนของผู้สูงอายุ ไม่ว่าจะเป็นองค์การสหประชาชาติที่ได้ประเมินสถานการณ์ในปี พ.ศ. 2544 – 2643 ว่าจะเป็นศตวรรษแห่งผู้สูงอายุ หมายถึง การมีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ 10 ของประชากรรวมทั่วโลก (กรรฐ, ม.ป.ป.) นอกจากนี้ จากการสำรวจสำมะโนประชากรของ U.S. Department of Commerce Economics and Statistics Administration Bureau of the Census (2539) อ้างโดย สมโภชน์ และกชกร (2548) ในปี พ.ศ. 2539 พบว่า ประชากรโลกกลุ่มผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปมีจำนวน 550 ล้านคน และคาดว่าในปี พ.ศ.2568 ประชากรกลุ่มนี้จะมีอายุสูงขึ้นเป็น 1.2 พันล้านคน และมีแนวโน้มว่ากลุ่มประชากรผู้สูงอายุเหล่านั้นจะมีฐานะยากจน รวมถึงประเทศไทยที่มีอัตราการเกิดของประชากรค่อนข้างคงที่ อันเนื่องมาจากนโยบายการคุมกำเนิดที่ได้ผลดีมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทำให้ประเทศไทยกำลังก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ซึ่งจะส่งผลในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการขาดแคลนแรงงานที่จะป้อนสู่ภาคอุตสาหกรรมและธุรกิจต่าง ๆ

วัยผู้สูงอายุต้องพึ่งพิงวัยทำงานเพิ่มขึ้น รายได้เฉลี่ยของประชากรลดลงจนส่งผลต่อรายได้จากเงินภาษีอากรของรัฐบาลลงด้วย โดยรัฐต้องมีรายจ่ายที่เพิ่มขึ้นในด้านที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ เช่น การประกันสังคมสุขภาพอนามัย และสวัสดิการต่าง ๆ ของผู้สูงอายุ เป็นต้น

ปัญหาของผู้สูงอายุที่หลีกเลี่ยงไม่ได้คือปัญหาทางด้านสุขภาพกาย ผู้สูงอายุมักมีปัญหาด้านสุขภาพที่เสื่อมโทรมลงตามอายุ มีโรคภัยต่าง ๆ เบียดเบียน ทั้งโรคทางกายและทางสมอง ส่งผลไปถึงปัญหาของครอบครัวที่นำเป็นห่วง คือ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่ในอดีตสังคมเป็นสังคมที่มีครอบครัวใหญ่หรือที่เรียกว่า “ครอบครัวขยาย” ทำให้มีความสัมพันธ์แน่นแฟ้น และเกิดความอบอุ่นระหว่างพ่อ แม่ และลูกหลาน แต่ครอบครัวคนไทยในปัจจุบันโดยเฉพาะในเขตเมืองจะเป็นครอบครัวเดี่ยวเป็นส่วนใหญ่ ลูกหลานจะมาทำงานในเมือง ทั้งพ่อแม่ให้เฝ้าบ้าน ทำให้ผู้สูงอายุอยู่อย่างโดดเดี่ยว ไม่ได้รับการดูแล และไม่ได้รับความอบอุ่นดังเช่นอดีตที่ผ่านมา (ปัทมา และปราโมทย์, 2549) จากปัญหาหลาย ๆ ด้านจากการเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ การดำรงชีวิตประจำวันและการปฏิบัติตนเพื่อให้มีอายุยืนอย่างมีความสุขนั้น จึงควรเริ่ม

ปฏิบัติตนมาแต่เยาว์วัย ประชากรของประเทศเองควรมีการเตรียมความพร้อมที่จะก้าวไปสู่การเปลี่ยนแปลงนี้โดยการเตรียมความพร้อมของสมาชิกในครอบครัว มีการวางแผนการใช้ชีวิตในทุก ๆ ด้าน โดยเฉพาะในเรื่องการบริโภคอาหารที่มีประโยชน์ ถูกสุขลักษณะที่ทำให้ผู้สูงวัยมีสุขภาพแข็งแรง เพื่อให้เกิดภาระที่น้อยที่สุดของสมาชิกในครอบครัวและต่อสังคมโดยรวม ประเด็นการศึกษาการบริโภคอาหารที่ทำให้มีอายุที่ยืนยาวของผู้สูงอายุกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ จึงเป็นเรื่องที่ควรมีการศึกษา โดยในบทความนี้จะเจาะจงไปที่กลุ่มชาติพันธุ์ไทยวนที่มีการบริโภคอาหารที่เป็นเอกลักษณ์ภายใต้วัฒนธรรมล้านนา เนื่องจากชาวไทยวนหรือโยนกหรือไทลื้อล้านนาเป็นกลุ่มชนกลุ่มใหญ่ที่อาศัยอยู่ในดินแดนล้านนามาเป็นเวลานาน ซึ่งเรียกตนเองว่า “คนเมือง” หรือ “คนล้านนา” มีนิสัยรักสงบและสันโดษ มีความเป็นอยู่แบบเรียบง่าย และมักตั้งบ้านเรือนอยู่ตามพื้นที่ราบอันสมบูรณ์ ใกล้แม่น้ำลำธาร โดยผลการวิจัยจะเป็นผลการศึกษาการบริโภคอาหารที่เงื่อนไขอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องที่นำไปสู่การมีอายุที่ยืนยาวของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยวน เพื่อเป็นแนวทางในการบริโภคอาหารที่เหมาะสมแก่ผู้สูงอายุในการเลือกประโยชน์ต่อครอบครัว และเป็นประโยชน์แก่นุชนรุ่นหลังในการเตรียมตัวเข้าสู่ผู้สูงอายุอย่างมีคุณภาพต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการบริโภคอาหารที่ทำให้ผู้สูงอายุกลุ่มชาติพันธุ์ไทยวนมีอายุที่ยืนยาวภายใต้วัฒนธรรมล้านนา
2. เพื่อศึกษาเงื่อนไขอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริโภคอาหารที่นำไปสู่การมีอายุที่ยืนยาวของผู้สูงอายุกลุ่มชาติพันธุ์ไทยวน

อุปกรณ์และวิธีการ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรเป้าหมาย (target population) ของการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้สูงอายุกลุ่มชาติพันธุ์ไทยวนในอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ที่มีอายุ 80 ปีขึ้นไปซึ่งผู้วิจัยไม่สามารถระบุจำนวนประชากรผู้สูงอายุทั้งหมดในอำเภอ

แม่แจ่มที่มีอายุ 80 ปีขึ้นไปที่แน่นอนได้รวมทั้งไม่มีฐานข้อมูลที่ชัดเจน เนื่องจากหน่วยงานต่าง ๆ ได้กำหนดการเป็นประชากรผู้สูงอายุไว้ที่อายุ 60 ปี รวมถึงการทำวิจัยเชิงคุณภาพจำนวนกลุ่มตัวอย่างอาจไม่จำเป็นต้องมีขนาดใหญ่ เพียงแต่คำนึงถึงความเพียงพอของการได้มาซึ่งข้อมูลที่จะเป็นคำตอบของงานวิจัยเท่านั้น ผู้วิจัยจึงได้กำหนดกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุชาวไทยวนจำนวน 8 คน โดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบบอกต่อ (snowball sampling) ซึ่งเป็นการสุ่มที่ไม่มีการกำหนดว่าจะสุ่มใครไว้ล่วงหน้า ทั้งนี้ได้อาศัยการแนะนำของตัวอย่างท่านแรกที่ได้เก็บข้อมูลไปแล้ว แนะนำผู้ที่สมควรเป็นตัวอย่างคนต่อไปให้ และเก็บข้อมูลจนได้ข้อมูลตัวอย่างครบตามจำนวนที่ต้องการ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย (research instruments) ผู้วิจัยได้ใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (structured interview) ที่มีการกำหนดโครงสร้างของข้อคำถามต่าง ๆ ไว้ก่อนล่วงหน้า โดยซักถามผู้ถูกสัมภาษณ์ทุก ๆ ท่านด้วยข้อคำถามเดียวกันตามแบบสัมภาษณ์โดยผู้วิจัยออกไปเก็บข้อมูลแบบเผชิญหน้า (face to face) พูดโต้ตอบซึ่งกันและกัน เริ่มตั้งแต่การแสดงความเคารพ แนะนำตัวผู้วิจัยและจุดมุ่งหมายของการสัมภาษณ์ เริ่มการสัมภาษณ์ และจดบันทึกคำตอบทั้งหมดลงในแบบสัมภาษณ์

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุกลุ่มชาติพันธุ์ไทยวนที่มีอายุเกิน 80 ปี ในอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ แบบเจาะลึกมาวิเคราะห์ในเชิงคุณภาพ และเขียนรายงานการวิจัยในเชิงพรรณนา (descriptive analysis) ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยนำข้อมูลทุกข้อมูลที่ได้จากตำรา เอกสาร งานวิจัย รวมถึงข้อมูลที่ได้ถูกเก็บรวบรวมจากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งในรูปแบบของรายงาน บทวิเคราะห์ และเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้องมาประกอบเพื่อให้เกิดความครอบคลุมและได้ผลการวิจัยที่มีความชัดเจน

ผลการศึกษาและวิจารณ์

1. ความเป็นอยู่ของผู้สูงอายุชาวไทยวนในอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่

การบอกเล่าความเป็นอยู่ของผู้สูงอายุชาวไทยวนในอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ เป็นการบอกถึงวิถีชีวิต ความเป็นอยู่โดยทั่วไปของผู้สูงอายุ เพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้นในการเชื่อมโยงไปสู่การบริโภคอาหารได้ ผู้สูงอายุชาวไทยวนในอำเภอแม่แจ่มถือเป็นคนเมืองที่มีนิสัยรักสงบและสันโดษ มีความเป็นอยู่แบบเรียบง่ายมักตั้งบ้านเรือนอยู่เป็นหมู่ ๆ ตามพื้นที่ราบอันสมบูรณ์มีที่ทำเลอันเหมาะสม ใกล้เคียงกับแม่น้ำ ลำห้วย หรือลำเหมือง เนื่องจากคนเมืองนิยมปลูกไม้ยืนต้นต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นลำไย มะม่วง มะปราง มะตั้น (กระท้อน) มะกรูด มะนาว ต้นหมาก มะพร้าว ไม้ไผ่ กล้วย อ้อย ไร่ในบริเวณบ้านจึงต้องการน้ำหล่อเลี้ยงต้นไม้

บ้านเรือนของผู้สูงอายุชาวไทยวนจะปลูกอยู่ข้างเป็นระเบียบเรียบร้อยสะอาด ริมรั้วบ้านมักจะปลูกต้นขิง ข่า ตะไคร้ ผักแคบ (ผักตำลึง) ผักบั้ง (ผักปรง) ให้ทอดยอดขึ้นตามรั้วบ้าน เมื่อต้องการรับประทานก็เก็บไปประกอบอาหารไว้รับประทานได้ภายในบริเวณบ้านของผู้สูงอายุจะมีสวนครัวปลูกผักต่าง ๆ ไว้รับประทานตามฤดูกาล เช่น ผักกาด ถั่วฝักยาว มะเขือเทศ พริก มะเขือ ต้นหอม ผักชี ต้นกุ่มก้อม (ต้นแมงลัก) โหระพา กระเพรา เป็นต้น สวนครัวนี้จะล้อมด้วยไม้ไผ่สานเป็นเล็ก ๆ กันไม่ให้เปิดไถ่สัตว์เลื้อย ที่นิยมเลี้ยงกันทุกบ้านเข้าไปรวบกว รวชนิดนี้เรียกตามภาษาพื้นเมืองว่า ฮั่วฮั่ว

บางหลังคาเรือนจะมีรั้วน้ำไว้วางหมอน้ำพร้อมกระบวยสำหรับคนเดินทางดื่มแก้กระหายน้ำ การที่ชาวเหนือนิยมทำรั้วน้ำไว้นี้ เป็นการแสดงออกถึงจิตใจอันเปี่ยมด้วยความเมตตาอารี และถือเป็นคตินิยมมาแต่โบราณกาลว่า การให้ทานข้าวน้ำอันเป็นปัจจัยสำคัญของชีวิตนี้ ได้อานิสงค์ผลบุญมากนัก จนมีคำพังเพยกล่าวไว้ว่า ทานน้ำเป็นเศรษฐี ทานบุหรีเป็นสละควย (สละควย หมายถึง ผู้ที่มั่งคั่ง เช่นเดียวกับคำว่าเศรษฐีแต่ให้คล้องจองกัน)

2. อาหารที่บริโภคทั่วไปของผู้สูงอายุชาวไทยวนในอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่

ผู้สูงอายุชาวไทยวนในพื้นที่อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ มีวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ในกรอบของวัฒนธรรมท้องถิ่น การบริโภคอาหารเป็นไปตามบรรพบุรุษที่เคยบริโภคกันมา ส่วนใหญ่ในสมัยหนุ่มสาวประกอบอาชีพทำนา อาหารส่วนใหญ่ได้มาจากธรรมชาติรับประทานข้าวเหนียว (ข้าวเหนียว) เป็นอาหารหลัก บางหลังคาเรือนหากมีการปลูกข้าวเหนียวดำ (ข้าวดำ) ก็ก็นำมาผสมกับข้าวเหนียวเพื่อเพิ่มสีส้มของอาหารให้น่ารับประทานและยังมีคุณค่าทางโภชนาการอีกด้วย ได้แก่ เป็นแหล่งใยอาหาร (dietary fiber) ช่วยให้ระบบขับถ่ายเป็นปกติ ช่วยเพิ่มภูมิคุ้มกัน ช่วยลดคอเลสเตอรอล และสามารถทำลายเซลล์มะเร็งอีกด้วย (หน่วยวิจัยข้าวดำ, 2555) อาหารประเภทต่าง ๆ ที่ผู้สูงอายุชาวไทยวนมักรับประทานพร้อมข้าวเหนียวเป็นประจำคือ อาหารประเภทแกง/ต้ม เช่น แกงป่าหนูน (แกงขนุน) แกงผักเชียงดา แกงแค จอผักกาด แกงผักกาด แกงบวบ แกงหน่อไม้ แกงป่าผัก (แกงผัก) แกงผักหระ (แกงผักชะอม) เป็นต้น อาหารประเภทคั่ว เช่น คั่วพลูลิง (คั่วใบชะพลู) คั่วถั่วเน่าเมือะ (คั่วถั่วเน่า) คั่วปลาดิบ (คั่วเพกา) เป็นต้น อาหารประเภทผัด เช่น ผัดกะปล่าปลี ผัดมะแตง (ผัดแตงกวา) เป็นต้น อาหารประเภททอด ได้แก่ ปลาทอดหมูทอดไข่ทอด อาหารประเภทตำ/ยำ เช่น ตำป่าหนูน (ตำขนุน) ยำถั่วพู ยำหน่อไม้ เป็นต้น อาหารประเภทอื่น ๆ ได้แก่ ไข่ต้ม น้ำปู (จิ้มกับมะเขือ) น้ำพริกตาแดง น้ำพริกอ่อน น้ำพริกหนุ่ม น้ำพริกถั่วเน่า (น้ำปูและน้ำพริกต่าง ๆ ทานพร้อมผักสดและผักลวกที่หาได้ในท้องถิ่น) ซึ่งสอดคล้องกับ สมหมาย และคณะ (2550) ที่ได้กล่าวถึงผู้สูงอายุชาวล้านนาที่มีอายุยืนมักทานอาหารพื้นบ้านเป็นหลัก ส่วนมากประกอบไปด้วยผักต่าง ๆ ทั้งสุกและดิบ ทั้งผักที่ปลูกเองและผักข้างรั้วที่ปลอดสารพิษ

เป็นที่สังเกตได้ว่า ผู้สูงอายุชาวไทยวนในอำเภอแม่แจ่มแทบทุกหลังคาเรือนจะรับประทานน้ำพริกเป็นหนึ่งในรายการอาหารหลักแต่ละมื้อ ทานพร้อมผักหนึ่ง/ผักลวก ไม่ค่อยรับประทานของทอด และไม่คอยรับประทาน

อาหารประเภทผัด ส่วนใหญ่เป็นการประกอบอาหารแบบ
คั่วมากกว่า ซึ่งไม่ต้องใช้น้ำมันในการประกอบอาหาร
ข้อมูลจากการสัมภาษณ์พบว่า ผู้สูงอายุไม่นิยมรสหวาน
ไม่ค่อยรับประทานหมูและเนื้อมากนัก ไม่นิยมใส่เนื้อสัตว์
ในอาหารแต่ละประเภท หากเป็นเนื้อสัตว์ ส่วนใหญ่จะ
รับประทานปลาที่ลูกหลานหามาให้ อาหารประเภทแกง
จะประกอบไปด้วยผักนานาชนิด ก่อให้เกิดประโยชน์แก่
ร่างกาย พืชผักที่นำมาประกอบอาหารนั้นเป็นผักที่เก็บ
จากสวนครัวและตามริมรั้ว สอดคล้องกับงานวิจัยของ
พรรณเพ็ญ (2552) ที่รายงานว่าเรื่องอาหารการกินของ
ชาวล้านนาว่า มีวิธีการประกอบอาหารได้หลายอย่าง
โดยวัตถุดิบที่นำมาประกอบอาหารส่วนใหญ่แทบไม่ต้อง
ซื้อหา เนื่องจากได้จากพืชผักสวนครัวหรือผักที่ขึ้นเอง
ตามธรรมชาติ ชาวล้านนาทานพืชผักเป็นทั้งอาหารและ
เป็นยาในขณะเดียวกัน ชาวไทยวนให้ความสำคัญกับการ
ปลูกพืชผักสวนครัวมาก เนื่องจากให้เป็นอาหารใน
ครัวเรือน ไม่จำเป็นต้องซื้อหา เป็นการประหยัดค่าใช้จ่าย
รายวันไปได้มาก และผักยังมีความปลอดภัย ไร้สารพิษ
บางครัวเรือนหากมีการปลูกไว้มากก็สามารถนำไป
จำหน่ายได้ด้วยนอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับอัมพรพรรณ
และคณะ (2552) ที่ได้กล่าวถึงเคล็ดลับการกินอยู่เพื่อให้
อายุยืนยาวว่า การส่งเสริมวิถีชีวิตอันเป็นวัฒนธรรม
ดั้งเดิมของไทย ส่งเสริมวิถีชีวิตแบบสังคมในชนบท
ส่งเสริมการเกษตรธรรมชาติที่ช่วยในการประหยัดและ
ปลอดภัยจากสารเคมี และยังช่วยผ่อนคลายความเครียด
อีกด้วย นอกจากนี้ การกินอย่างไทย ปรุงอาหารเองใน
บ้าน ทำให้คนในครอบครัวโดยเฉพาะผู้สูงอายุได้
รับประทานทานอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการเกิด
ประโยชน์ต่อร่างกาย

3. อาหารที่เป็นเอกลักษณ์ของผู้สูงอายุชาว ไทยวนในอำเภอแม่แจ่ม

1) ถั่วเน่า (ภาพที่ 1) ถือเป็นวัตถุดิบหลักในการ
ประกอบอาหารของชาวไทยวนในอำเภอแม่แจ่มบ้านเรือน
แทบทุกหลังต้องมีถั่วเน่าเพื่อใช้ประกอบอาหาร ไม่ว่าจะเป็น
เป็นคั่ว แกง หรือนำมาผสมกับน้ำพริก ช่วยเพิ่มรสชาติ
อาหารให้อร่อยยิ่งขึ้น และยังสามารถทานเป็นกับข้าวได้
เลย ถั่วเน่าเป็นชื่อที่ชาวล้านนาเรียกอาหารที่ทำจาก

ถั่วเหลือง โดยการนำถั่วเหลืองมาต้มจนเปื่อย ใช้เวลาใน
การต้มประมาณ 2 วัน ชาวไทยวนต้องคอยเติมน้ำ เติมน้ำมัน
เรื่อย ๆ จากนั้นนำไปใส่ใบตอง หมักไว้ประมาณ 4 วัน
เพื่อให้ขึ้นราเล็กน้อย นำมาตำให้ละเอียด จากนั้นทำเป็น
แผ่นวงกลมบาง ๆ ตากแดดให้แห้งหรือย่างบนตะแกรง
(ต้องคอยพลิกถั่วเน่าอยู่ตลอด) ประมาณ 1 วัน เพื่อเก็บไว้
ปรุงอาหาร เรียกว่า “ถั่วเน่าแชบ” หากนำมาทอดด้วย
ใบตองแล้วหนึ่งหรืออย่างไว้ปรุงอาหารเรียกว่า “ถั่วเน่าห่อ”
ถั่วเน่าทั้งสองชนิดสามารถใช้แทนกะปิ ถั่วเน่าห่อนำมา
รับประทานกับพริกสด หอมแดงสด แทนน้ำพริกถั่วเน่าใน
กรณีที่ออกไปทำไร่ทำสวนได้ (ฉลาดชาย และคณะ,
2543) ชาวไทยวนในแม่แจ่มเชื่อว่า การรับประทานถั่วเน่า
อย่างสม่ำเสมอเป็นการเสริมโปรตีนให้แก่ร่างกาย ทำให้
สุขภาพแข็งแรงนิยมนำมาผสมกับน้ำพริกตาแดงและ
น้ำพริกอ่อน นับเป็นภูมิปัญญาในการรับประทานอาหาร
เพื่อเสริมโปรตีนให้แก่ร่างกายของชาวไทยวน เป็นที่น่า
สังเกตว่า ผู้สูงอายุชาวไทยวนแทบทุกหลังคาเรือนใน
อำเภอแม่แจ่มล้วนมีที่ในบริเวณบ้านไว้สำหรับทำถั่วเน่า
รับประทานเองทั้งสิ้น

2) น้ำพริกตาแดง (ภาพที่ 2) ถือเป็นอาหารยอด
นิยมในแต่ละมื้อของผู้สูงอายุชาวไทยวนในอำเภอแม่แจ่ม
แต่รสชาติจะไม่เผ็ดนัก เนื่องจากผู้สูงอายุไม่ค่อยทาน
รสเผ็ดเหมือนสมัยหนุ่มสาว น้ำพริกตาแดงนิยมนำมา
เลี้ยงแขกที่มาบ้านและงานบุญต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นงาน
มงคลสมรส งานขึ้นบ้านใหม่ งานบวช และงานต่าง ๆ ที่
วัดจัดขึ้น สามารถรับประทานได้ตลอดทั้งปี เครื่องปรุง
ของน้ำพริกตาแดงประกอบด้วย พริกแห้ง กระเทียม
หอมแดง กะปิ น้ำตาลปี๊ป เกลือ ถั่วเน่าแชบ ปลาร้า ปลา
แห้ง วิธีการทำเริ่มจากการนำพริกแห้งมาปิ้งไฟให้หอม
เผาหอมและกระเทียม ย่างปลาแห้งให้หอม นำปลาร้าและ
กะปิห่อด้วยใบตองแล้วนำไปเผาไฟให้หอม ต่อมาโขลก
กระเทียม พริกแห้ง หอม ปลาร้า กะปิ ปลาแห้งให้ละเอียด
เป็นเนื้อเดียวกันแล้วตักใส่ขวดเก็บไว้ในตู้เย็น จะสามารถ
เก็บไว้รับประทานได้นาน ทั้งนี้ ชาวไทยวนจะเพิ่มความ
พิเศษให้กับน้ำพริกตาแดงคือ เพิ่มถั่วเน่าเป็นอีกเครื่องปรุง
หนึ่ง ที่ช่วยเพิ่มรสชาติ น้ำพริกให้กลมกล่อมยิ่งขึ้น
รับประทานพร้อมผักนึ่งต่าง ๆ ได้ทั้งความอร่อยและมี
คุณค่าทางโภชนาการสูง

3) **น้ำปู** (ภาพที่ 3) เป็นอาหารที่เกิดจากภูมิปัญญาของคนในภาคเหนือ เป็นอาหารคู่บ้าน คู่ครัวของชาวไทยวนในอำเภอแม่แจ่มเหมือนกับกะปิ ปลาแร่ และเป็นอาหารยอดนิยมของผู้สูงอายุชาวไทยวน น้ำปูเป็นอาหารดั้งเดิมของชาวล้านนา เป็นวิธีการแปรรูปและถนอมอาหารที่มาจากปูนา ในหนึ่งปีทำได้เพียงครั้งเดียวโดยนิยมทำในช่วงเดือนกันยายน – เดือนตุลาคม (มานพ, 2556) การทำน้ำปูต้องใช้เวลาและมีความอดทน เริ่มจากการจับปูนาในท้องถิ่น โดยชาวบ้านมักจับปูนาในวันที่มีแดดจัดและอากาศร้อนเนื่องจากปูนาหลบหนีความร้อนจากน้ำในนาขึ้นมาเดินบนคันนา ทำให้ชาวบ้านสามารถจับปูนาได้ง่ายขึ้น จากนั้นนำปูนามาแช่น้ำเพื่อล้างสิ่งสกปรกโดยการล้างด้วยน้ำซ้ำหลาย ๆ ครั้ง น้ำปูที่ได้ไปตำในครกให้ละเอียดแล้วนำมากรอง หลังจากการกรองเสร็จนำกากปูมาตำซ้ำอีก 2 ถึง 3 ครั้งแล้วกรองลงในหม้อ ช่วงนี้เรียกว่าน้ำปูที่ได้ว่าน้ำปูดิบ หมักน้ำปูทิ้งไว้ 1 คืนเพื่อให้ น้ำปูมีกลิ่นและรสชาติที่ดีขึ้น แล้วนำน้ำปูมาเคี่ยวประมาณ 1 วัน ซึ่งในช่วงแรก ๆ จะใช้ไฟแรงก่อนและค่อย ๆ ลดไฟลง คนทำต้องหมั่นคนอยู่เสมอ มิฉะนั้นจะทำให้ น้ำปูล้นหม้อ เมื่อเคี่ยวจน น้ำปูเกือบแห้งแล้วก็จะเติมเกลือเล็กน้อย เมื่อน้ำปูแห้งจะจับกันเป็นก้อนสีดำชาวบ้านจะนำมาใส่กระปุก ปิดฝาให้แน่นแล้วเก็บไว้บริโภคตลอดทั้งปี (ศูนย์ข้อมูลกลางทางวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม, 2542) วิธีการทำน้ำปูของผู้สูงอายุในอำเภอแม่แจ่มนั้นมักทำร่วมกับบะเชือฝอย (มะเขือเปราะ) ทานกับข้าวเหนียวร้อน ๆ ทำให้มีรสชาติอร่อยมาก นอกจากนี้ น้ำปูยังสามารถนำมาเป็นส่วนประกอบของอาหารได้หลายชนิด เช่น ตำส้มโอแกงหน่อไม้ เป็นต้น

พืชผักพื้นบ้านที่ผู้สูงอายุชาวไทยวนในอำเภอแม่แจ่มนิยมรับประทานทั้งแบบทานสดและนำมาลวกทานกับน้ำปูและน้ำพริกต่าง ๆ ได้แก่ พลูลิง (ใบชะพลู) บะแตง (แตงกวา) บ่าเขือฝอย (มะเขือเปราะ) ผักแคบ (ผักตำลึง) ถั่วพู (ถั่วพู) มะผักแก้ว (ผักทอง) บะเชือเครือ (มะระหวาน) หน่อไม้ หัวปลี ซึ่งผักพื้นบ้านเหล่านี้ล้วนมีคุณประโยชน์และดีต่อสุขภาพร่างกาย

4. **เงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับการบริโภคอาหารที่นำไปสู่การมีอายุยืนยาวของผู้สูงอายุกลุ่มชาติพันธุ์ไทยวน**

การที่ผู้สูงอายุชาวไทยวนในอำเภอแม่แจ่มมีอายุยืนยาวนั้น มีเงื่อนไขและปัจจัยที่เกี่ยวข้องด้านการบริโภคอาหารอยู่หลายประการ ได้แก่

1) ผู้สูงอายุชาวไทยวนในอำเภอแม่แจ่มอาศัยอยู่ในพื้นที่สูงและหุบเขาน้อยใหญ่ที่เรียงราย อยู่ใกล้กับธรรมชาติจึงนิยมเก็บผักพื้นบ้านมาประกอบอาหาร จึงนิยมบริโภคอาหารประเภทผักที่ปลูกไว้เองในสวนครัวบริเวณบ้านหรือเก็บจากบ้านข้างเคียง ตามริมรั้วต่าง ๆ สามารถทานได้อย่างปลอดภัย ไม่ต้องเสียเงินซื้อจากตลาด และทำให้เพลิดเพลินจากการปลูกผักอีกด้วย

2) ผู้สูงอายุชาวไทยวนไม่ค่อยรับประทานอาหารประเภทเนื้อสัตว์มากนัก โดยเนื้อสัตว์ที่รับประทานจะเน้นการทานปลาเป็นหลัก

3) ผู้สูงอายุชาวไทยวนได้ถ่ายทอดแบบแผนการบริโภคอาหารที่เหมาะสมคือ การรับประทานอาหารจำนวน 3 มื้อต่อวัน โดยส่วนใหญ่รับประทานมื้อเช้าและมื้อกลางวันมากกว่ามื้อเย็น มีความพอดีในการรับประทานอาหารทั้งในเชิงปริมาณและชนิดของอาหาร การเข้าครัวทำอาหารนั้น ผู้สูงอายุบางท่านตื่นแต่เช้า (เวลา 05:00 – 06:00 น.) มาล้างข้าวเหนียวและเข้าครัวทำอาหารเอง แต่บางท่านลูกหลานของผู้สูงอายุเป็นผู้ดูแลในเรื่องการทำอาหาร โดยเฉพาะลูกหลานที่เป็นผู้หญิง ในปัจจุบันผู้สูงอายุหลายท่านไม่ค่อยรับประทานอาหารที่มีรสชาติจัดจ้าน มักทานรสชาติจืด กลมกล่อม แม้ว่าในสมัยหนุ่มสาวจะชอบทานก็ตาม

4) การรับประทานผลไม้ของผู้สูงอายุชาวไทยวนนั้น ส่วนใหญ่รับประทานผลไม้ตามฤดูกาลที่ลูกหลานซื้อมาให้จากตลาดในชุมชน ทั้งนี้จากการสัมภาษณ์พบว่า ส่วนใหญ่จะรับประทานกล้วยอย่างสม่ำเสมอ

5) อาหารในแต่ละมื้อของผู้สูงอายุชาวไทยวนมักมีประมาณ 3 – 4 อย่าง มีวิธีการปรุงหลากหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นแกง ต้ม คั่ว แต่ส่วนใหญ่ที่ขาดไม่ได้เลย คือน้ำพริก รับประทานพร้อมผักต่าง ๆ โดยในถาดนั้น อาหาร

ครึ่งหนึ่งจะเป็นผักสดหรือผักลวก ถือเป็นการบริโภคอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการที่หลากหลาย มีประโยชน์ต่อร่างกายเป็นอย่างยิ่ง จากเงื่อนไขและปัจจัยที่เกี่ยวข้องด้านการบริโภคอาหารของผู้สูงอายุชาวไทยวนนั้นมีความสอดคล้องกับข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตที่ได้กำหนดมาตรฐาน

ขั้นต่ำไว้ ไม่ว่าจะเป็นการทานอาหารถูกสุขลักษณะปลอดภัย และได้มาตรฐาน ครอบครัวมีความอบอุ่น มีโอกาสอยู่พร้อมหน้ากัน รวมถึงผู้สูงอายุได้รับการดูแลเอาใจใส่จากคนในครัวเรือน ทั้งด้านความเป็นอยู่ อาหารการกิน การดูแลเมื่อยามเจ็บไข้ได้ป่วย และการเอาใจใส่ด้านสภาพจิตใจจากคนในครัวเรือน

Figure 1 Soybean fermented in Mae Cheam, Chiang Mai Province

Figure 2 Red chili dip

Figure 3 Crap paste (Nam Poo) with cockroach berry

Table 1 Conclusion of food consumption and related conditions for longevity of Tai Yuan Elderly

Subjects	Food Consumption of Tai Yuan Elderly
1. Food source	Most foods derived from nature such as backyard vegetable garden, vegetable garden fence, and local products
2. Rice consumption	Mainly consume sticky rice (kao niow)
3. Foods	Kaeng Khanun (Curry young jackfruit), Kaeng Pak Cheang Da, Kaeng Khae (Katurai chili soup), Pak Kad Jo (Sour lettuce soup), Bamboo soup, Kaeng Ba Fak (Winter melon soup), Tam khanun, Koa tua nao, Bamboo salad, Nam Prik Ong (Northern style chili dip), Nam Prik Ta Dang (Red chili dip), Nam Poo (Crap paste) with cockroach berry, Nam Prik Num (Green chili dip), etc.
4. Unique cooking	Add flavor by soybean fermented (Tua nao)
5. Local vegetable	Wildbetal Leaf Bush (Plu ling)
6. Eating behaviors	- Eating 3 meals a day; breakfast (khoa ngai), lunch (khoa ton) and dinner (khoa lang) - Eating sticky rice with various local foods in Khantoke or food tray - Consume local food as drug which are many of ingredients and more nutrition
7. The role of family member on food preparation	Some elderlies cook by themselves, and some of their descendants attend food preparation to Tai Yuan elderlies and firstly food safety concern
8. Activities for body movement	Household work, doing fermented soybeans (Tua nao), growing vegetables, walking to neighbors, and participating in local community

สรุป

1. การบริโภคอาหารที่ทำให้ผู้สูงอายุกลุ่มชาติพันธุ์ไทยวนมีอายุที่ยืนยาวภายใต้วัฒนธรรมล้านนา มีเคล็ดลับการบริโภคอาหารเพื่อให้มีอายุยืนยาว ได้แก่ อาหารส่วนใหญ่มักมาจากธรรมชาติ เป็นไปตามบรรพบุรุษที่เคยบริโภคกันมา รับประทานข้าวเหนียวเป็นหลัก แทบทุกหลังคาเรือนจะรับประทานน้ำพริกเป็นหนึ่งในรายการอาหารหลักแต่ละมื้อ ทานพร้อมผักลวก/ผักหนึ่งที่หาได้จากในท้องถิ่น และบริเวณบ้าน ซึ่งส่วนมากประกอบไปด้วยผักต่าง ๆ ทั้งสุกและดิบ นอกนั้นจะเป็นอาหารที่สลับหมุนเวียนกัน มีวิธีการประกอบอาหารได้หลายอย่าง ไม่ว่าจะเป็น

เป็นอาหารประเภทแกง ต้ม คั่ว ผัด ตำ ยำ หรือทอด โดยวัตถุดิบที่นำมาประกอบอาหารส่วนใหญ่แทบไม่ต้องซื้อหา เนื่องจากได้จากพืชผักสวนครัวหรือผักที่ขึ้นเองตามธรรมชาติ อาหารแต่ละประเภทยังมักนิยมเพิ่มรสชาติของอาหารโดยการใส่ถั่วเน่าซึ่งถือเป็นวัตถุดิบหลักในการปรุงอาหารของผู้สูงอายุชาวไทยวน และแทบทุกหลังคาเรือนจะมีที่ในบริเวณบ้านไว้สำหรับทำถั่วเน่าทานเองทั้งสิ้นและเป็นที่สังเกตได้ว่าผู้สูงอายุชาวไทยวนจะไม่นิยมรสหวาน ส่วนรสเปรี้ยวมักได้มาจากมะกอก อาหารมักไม่ใส่กะทิ และมีปริมาณไขมันค่อนข้างต่ำนอกจากนี้ ผู้สูงอายุชาวไทยวนยังทานพืชผักเป็นทั้งอาหารและเป็นยาในขณะเดียวกันอีกด้วย

2. เงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับการบริโภคอาหารที่นำไปสู่การมีอายุที่ยืนยาวของผู้สูงอายุกลุ่มชาติพันธุ์ไทยวนนั้น การอยู่ใกล้ชิดกับธรรมชาติ จึงนิยมเก็บผักพื้นบ้านที่ปลูกเองมาประกอบอาหาร ทำให้ผู้สูงอายุผลิตเพลินจากการปลูกผัก เนื้อสัตว์ที่รับประทานส่วนใหญ่จะเน้นการทานปลาเป็นหลัก ผู้สูงอายุได้รับการถ่ายทอดแบบแผนการบริโภคอาหาร โดยรับประทานอาหารเป็นเวลาและครบวันละ 3 มื้อ เน้นการรับประทานมื้อเช้าและมื้อกลางวัน คำนึงถึงความสะดวกและความปลอดภัยเป็นอันดับแรก การอยู่อาศัยร่วมกันเป็นครอบครัวใหญ่ การรับประทานอาหารพร้อมลูกหลาน ส่งผลดีต่อภาวะสุขภาพด้านจิตใจอีก ทำให้ผู้สูงอายุรับประทานอาหารได้มาก ไม่นิยมทานอาหารนอกบ้าน ลูกหลานจะเป็นผู้ดูแลในเรื่องการทำอาหารโดยใช้วัตถุดิบอาหารในท้องถิ่น อาหารในแต่ละมื้อจะมีประมาณ 3-4 อย่าง มีวิธีการปรุงที่หลากหลายรูปแบบ แต่ที่ขาดไม่ได้คือ น้ำพริกที่รับประทานพร้อมผักสดหรือผักลวก ซึ่งมีคุณค่าทางโภชนาการที่หลากหลาย เป็นประโยชน์ต่อร่างกายเป็นอย่างยิ่ง

งานวิจัยเรื่องนี้จึงเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อครอบครัวในการดูแลเรื่องการบริโภคอาหารของผู้สูงอายุ ซึ่งถือเป็นการลดภาวะการพึ่งพิงสมาชิกในครอบครัวจากภาวะถดถอยทางกายภาพของผู้สูงอายุเอง เป็นข้อมูลต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านการบริโภคอาหารแก่คนรุ่นใหม่ เพื่อเตรียมการรองรับการเพิ่มจำนวนประชากรผู้สูงอายุที่มีจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ รวมทั้งถือเป็นการส่งเสริม สนับสนุนผักพื้นถิ่นและอาหารไทยพื้นบ้านที่เป็นประโยชน์ต่อสุขภาพ สอดคล้องกับองค์ประกอบสำคัญประการหนึ่งที่สนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน คือ การนำเอาองค์ความรู้ที่มีอยู่ในสถาบันอุดมศึกษาซึ่งเป็นผลจากกระบวนการวิจัยไปดำเนินการเพื่อก่อให้เกิดผลผลิตและผลกระทบต่อชุมชนและสังคม (ทศพร, 2556)

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบ คุณกรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม ที่สนับสนุนงานประมาณการวิจัยครั้งนี้ และขอขอบคุณผู้สูงอายุผู้ให้สัมภาษณ์ทุกท่านที่ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ ทำให้งานวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

- กรรฐ อยู่สุข. ม.ป.ป. บทบาทของธุรกิจประกันชีวิตกับการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ. (ระบบออนไลน์). แหล่งข้อมูล: www.gotoknow.org/posts/375799 (8 มีนาคม 2556).
- ฉลาดชาย รมิตานนท์ ขวลิขิต เสถียรพัฒน์พงศ์ ปัทมาวดี กลสิกรรม และทิพย์รัตน์ มณีเลิศ. 2543. วัฒนธรรมการกินของคนเมือง น้ำพริกและผักพื้นบ้านล้านนา. ศูนย์ศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพ ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน. คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- ทศพร ศิริสัมพันธ์. 2556. สังคมน่าอยู่ เศรษฐกิจยั่งยืน ด้วยงานวิจัย. วารสารการพัฒนารวมชนและคุณภาพชีวิต 1(2): 1-5.
- ปัทมา ว่าพัฒน์วงศ์ และปราโมทย์ ประสาทกุล. 2549. ประชากรไทยในอนาคต. (ระบบออนไลน์). แหล่งข้อมูล: <http://www.ipsr.mahidol.ac.th/IPSR/AnnualConference/ConferenceII/Article/Article02.htm> (27 มีนาคม 2556).
- พรณเพ็ญ เครือไทย. 2552. ครอบครัวสบายสไตล์ล้านนา พ.ศ. 2551: วิถีชีวิตและการดูแลสุขภาพหนุ่มสาว. สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- มานพ แก้วสนิท. 2556. น้ำปู: ของอร่อยจากล้านนา. (ระบบออนไลน์). แหล่งข้อมูล: [http://www.stou.ac.th/study/sumrit/10-56\(500\)/page1-1056\(500\).html](http://www.stou.ac.th/study/sumrit/10-56(500)/page1-1056(500).html) (1 ตุลาคม 2556).
- ศูนย์ข้อมูลกลางทางวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม. 2542. น้ำปู. (ระบบออนไลน์). แหล่งข้อมูล:<http://>

m-culture.in.th/moc_new/ album/170419/น้ำปู/
(1 ตุลาคม 2556).

สมโภชน์ อเนกสุข และกชกร สังขชาติ. 2548. รูปแบบการ
ดำรงชีวิตของผู้สูงอายุอายุเกิน 100 ปี จังหวัด
ชลบุรี. วารสารศึกษาศาสตร์ 17(1): 95 – 107.

สมหมาย เปรมจิตต์ ชัยชนะ ปิ่นเงิน และศรีเลา เกษพรหม.
2550. ครอบครัวสบายสไตล์ล้านนา: วิถีชีวิตและ
การดูแลผู้สูงอายุ. สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัย
เชียงใหม่, เชียงใหม่.

หน่วยวิจัยข้าวเก่า. 2555. สรรพคุณข้าวเก่า. (ระบบออนไลน์).
แหล่งข้อมูล: <http://web.agri.cmu.ac.th/prru>
(1 ตุลาคม 2556).

อัมพรพรรณ ธีรบุตร กนกกาญจน์ กองพิธิ ฐิติกา แสนการุณ
พจน์ วรสุนทร และพานิช มหาชานนท์. 2552. คู่มือ
การส่งเสริมและดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ. โครงการ
พัฒนาชุมชนต้นแบบด้านสุขภาพบ้านโนนม่วง
ภายใต้โครงการศึกษาวิจัยพัฒนาการส่งเสริม
ดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุในชุมชน. คณะพยาบาล
ศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น.

การรับประทานอาหารไทยตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของนักศึกษามหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่

Thai Food Eating of Maejo University Students, Chiang Mai According to the Philosophy of Sufficiency Economy

กิติพงษ์ ขัตติยะ^{1/}

Kitipong Kattiya^{1/}

Abstract: This research aimed to study Thai food eating of Maejo University students, Chiang Mai in light of the philosophy of sufficiency economy and to compare the discrepancies between students' personal information and their Thai food eating according to the philosophy of sufficiency economy. The sample group was 385 students in the academic year 2008, 160 of whom were male and 225 female, selected by multistage random sampling. The tool in this research was a questionnaire. The students' personal data was analyzed by a computer program and One-way analysis of variance (ANOVA) in order to find descriptive statistic values which are frequency, percentage and average and approximate statistics, and the t-test (independent). A comparison of differences between averages gained after ANOVA analysis was done by using the LSD method. The data was presented in a table followed by a written report and suggestions from students and were presented in the form of an essay. The research revealed that:

1) The Thai food eating according to the philosophy of sufficiency economy of Maejo University students, Chiang Mai was at a moderate level ($\bar{x} = 3.486$).

1.1) In the area of moderation of eating Thai food with starch base like cooked rice, noodles, the average was at a moderate level ($\bar{x} = 3.476$).

1.2) In the area of reasonableness such as eating freshly cooked food, the average was at a high level ($\bar{x} = 3.649$).

1.3 In the area of immunity such as food hygiene was at a moderate level ($\bar{x} = 3.335$).

2) When comparing the discrepancies between the students' profile of Thai food eating based on sufficiency economy and their personal profile, which were age, education level, religion, accommodation, monthly income as well as food expense and health, it was found to be statistically different with significance of 0.05 on monthly food expense.

Keywords: Thai food, philosophy of sufficiency economy

^{1/}คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จ.เชียงใหม่ 50290

^{1/}Faculty of Liberal Arts, Maejo University, Chaing Mai 50290, Thailand

บทคัดย่อ: การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการรับประทานอาหารไทยตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของนักศึกษามหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่ และเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างข้อมูลพื้นฐานของนักศึกษากับการรับประทานอาหารไทยตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กลุ่มตัวอย่าง คือ นักศึกษา ระดับปริญญาตรี ภาคปกติ ปีการศึกษา 2551 จำนวน 385 คน แบ่งเป็นนักศึกษาชาย 160 คน และนักศึกษาหญิง 225 คน โดยใช้วิธีสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (multistage sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปเพื่อหาค่าสถิติพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละและค่าเฉลี่ย ค่าสถิติอนุมาน ได้แก่ t-test (independent) วิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (one-way ANOVA) และเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยภายหลังการวิเคราะห์ความแปรปรวนด้วยวิธี LSD แล้วนำเสนอในรูปตารางประกอบความเรียงและข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของนักศึกษา นำเสนอในรูปความเรียง ผลการวิจัยพบว่า

1) การรับประทานอาหารไทยตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของนักศึกษามหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่ โดยเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.486$)

1.1) ด้านการพอประมาณโดยเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.476$) เช่น รับประทานอาหารไทย กลุ่มข้าวแบ่ง

1.2) การมีเหตุผล โดยเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.649$) เช่น ในการรับประทานอาหารไทยได้คำนึงถึงอาหารที่สด

1.3) ด้านการมีภูมิคุ้มกัน โดยเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.335$) เช่น รับประทานอาหารไทยที่ปรุงสะอาด

2) ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างข้อมูลพื้นฐานของนักศึกษา กับการรับประทานอาหารไทยตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยภายหลังการวิเคราะห์ความแปรปรวนด้วยวิธี LSD พบว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ในรายการ ค่าใช้จ่ายในการรับประทานอาหารต่อเดือน

คำสำคัญ: อาหารไทย ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

คำนำ

อาหารเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญสำหรับมนุษย์ เพราะอาหารมีส่วนช่วยในการเจริญเติบโตของร่างกาย จะเห็นได้ว่าหากร่างกายได้รับอาหารที่ไม่เป็นประโยชน์ ไม่มีคุณค่า สุขภาพก็จะเสื่อมโทรม มีโรคภัยไข้เจ็บในขณะเดียวกันหากร่างกายได้รับสารอาหารที่มีคุณค่าแล้วก็จะทำให้ร่างกายแข็งแรง อาหารจึงมีความสัมพันธ์กับร่างกายมนุษย์ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ (อรนุช, 2540) ในเรื่องอาหารของแต่ละชาติ สุนี (2544) รายงานว่า “ถึงแม้อาหารที่รับประทาน อาจมีความแตกต่างกันไปตามสภาพภูมิศาสตร์แต่ก็มีองค์ประกอบพื้นฐาน ดังนี้ ร้อยละ 30 ของแคลอรีทั้งหมดมาจากโปรตีน ร้อยละ 45-60 ของแคลอรีทั้งหมดมาจากคาร์โบไฮเดรต (คาร์โบไฮเดรตเชิงซ้อนทุก

ชนิดมีเส้นใยสูง) ร้อยละ 20-30 ของแคลอรีทั้งหมดมาจากไขมัน (ไขมันชนิดไม่อิ่มตัวเป็นหลัก) อาหารไทยจัดได้ว่าเป็นอาหารเพื่อสุขภาพ ข้อเด่นประการหนึ่งของอาหารไทยคือการที่มีสมุนไพรเป็นส่วนผสมของอาหาร ทั้งรูปของเครื่องเทศและเครื่องแต่งรส แต่งกลิ่นตามธรรมชาติ จึงทำให้อาหารไทยมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวด้านความอร่อยแล้วยังมีความโดดเด่นในแง่ที่เป็นอาหารบำรุงสุขภาพอีกด้วย

ปัจจุบันอิทธิพลของการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมของชาติตะวันตกที่เน้นความเจริญทางด้าน วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ความหรูหรา ทันสมัย ได้แทรกซึมเข้าสู่สังคมไทย ส่งผลให้วิถีชีวิตของคนไทยบางส่วนเปลี่ยนแปลงไปจากอดีต โดยเฉพาะเยาวชนผู้ซึ่งอ่อนด้อยความรู้และประสบการณ์ จึงรับเอาขนบธรรมเนียมหรือวัฒนธรรมของชาติตะวันตกมาปฏิบัติได้โดยง่ายและขาดความระมัดระวัง

ถึงผลเสียหรือปัญหาที่จะตามมา เช่น ปัญหาที่เยาวชนขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในเรื่องโภชนาการทำให้เยาวชนไม่ให้ความสำคัญที่จะรับประทานอาหารไทยในชีวิตประจำวันเท่าที่ควร หันไปนิยมรับประทานอาหารของชาติตะวันตก ที่มีแต่แป้ง น้ำตาล และไขมันสูง มีเส้นใยอาหารต่ำ ดังที่พัฒน์ และคณะ (2547) ได้กล่าวถึงสถานการณ์ปัญหาเยาวชนหรือวัยรุ่นในประเทศไทยปัจจุบัน ได้แก่ “วัยรุ่นจากครอบครัวที่มีฐานะปานกลางถึงสูง บริโภคอาหารที่มีไขมัน และโคเลสเตอรอลสูง และเส้นใยต่ำ โดยร้อยละ 40 มีประวัติรับประทานอาหาร ฟาสต์ฟู้ด (fast food) และวัยรุ่นมีพฤติกรรมที่เสี่ยงต่อโรคหลอดเลือดในหัวใจ ได้แก่ ออกกำลังกายน้อย ได้รับคาเฟอีนและพฤติกรรมกรรมการบริโภคที่ไม่เหมาะสม” นักศึกษามหาวิทยาลัยแม่โจ้ เชียงใหม่ ซึ่งอยู่ในวัยเยาวชนหรือวัยรุ่นเช่นกัน จากการสังเกตและสนทนากับนักศึกษพบว่า มีนักศึกษานิยมรับประทานอาหารของชาติตะวันตก เช่น แซนวิช พิซซ่า แฮมเบอร์เกอร์ เป็นต้น จึงเสี่ยงต่อการเกิดโรคเกี่ยวกับพฤติกรรมสุขภาพดังกล่าวเช่นกัน ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริเพื่อชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยตลอดระยะเวลา 30 ปี มาแล้ว ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้ยึดคำ 3 คำ คือ 1) พอประมาณ คำว่าประมาณของแต่ละคนไม่เท่ากัน เราควรเดินสายกลาง 2) มีเหตุผล ทำอะไรให้มีเหตุผล ใช้สติปัญญา คนเราต้องทำให้พอดีตามศักยภาพของตนเอง 3) มีภูมิคุ้มกัน คือ มีหลักประกัน ยึดให้มั่น จงตั้งใจในความไม่ประมาท คำรองจาก 3 คำ คือ ต้องรอบรู้ รอบคอบ มีคุณธรรม รอบรู้ คือ รู้อย่างไหนควรทำตามศักยภาพที่เรา รู้ อย่าไปทำตามที่เราไม่รู้ รอบคอบ คือ ทำอะไรให้รอบคอบ มีคุณธรรม คือ ต้องซื่อสัตย์ สุจริต ไม่โกง (สุเมธ, 2550) ปัจจุบันมีบุคคลและองค์กรต่าง ๆ ได้น้อมนำเอาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนและปฏิบัติงานกันอย่างแพร่หลาย การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเกิดได้หลายด้าน และหลายรูปแบบ ไม่มีสูตรสำเร็จแต่ละคนจะต้องพิจารณาปรับใช้ตามความเหมาะสม ให้สอดคล้องกับเงื่อนไข และสภาวะที่ตนเผชิญอยู่ (ปรียานุช, 2550) ดังนั้น การที่ได้มีการวิจัยโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการ

รับประทานอาหารไทยตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของนักศึกษามหาวิทยาลัยแม่โจ้ เชียงใหม่ และเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างข้อมูลพื้นฐานของนักศึกษากับการรับประทานอาหารไทยตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงใน 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการพอประมาณ หมายถึง การรับประทานอาหารไทยให้พอดีกับความต้องการของร่างกาย ครบทุกกลุ่มตามหลักของธงโภชนาการและหลากหลายชนิด 2) ด้านการมีเหตุผล หมายถึง การรับประทานอาหารไทยครบ 5 หมู่ อย่างมีเหตุผลและใช้สติปัญญาในการตัดสินใจ ไม่ใช้กิเลสตัณหาเป็นตัวนำ 3) ด้านการมีภูมิคุ้มกัน หมายถึง การรับประทานอาหารไทยโดยยึดหลักคุณค่าและประโยชน์ของอาหารที่จะสร้างภูมิคุ้มกันโรค ผลการวิจัยสามารถนำไปแนะนำให้นักศึกษาในชั้นเรียนได้เกิดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในเรื่องโภชนาการ รวมทั้งการส่งเสริมให้นักศึกษาได้หันมานิยมรับประทานอาหารไทยตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกันมากขึ้น นอกจากจะเป็นการสร้างเจตคติที่ดีให้นักศึกษาได้เห็นคุณค่าและประโยชน์ของอาหารไทยที่มีต่อสุขภาพของตนเองแล้วยังเป็นการน้อมนำเอาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการเลือกซื้ออาหารไทยเพื่อรับประทานจนเป็นวิถีชีวิตได้ (ประทีป และอภิรยา, 2556)

อุปกรณ์และวิธีการ

ในการศึกษาการรับประทานอาหารไทยตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของนักศึกษามหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัย ดังต่อไปนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากรเป็นนักศึกษาชายและนักศึกษามหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่ ปีการศึกษา 2551 จำนวนประมาณ 13,546 คน ผู้วิจัยใช้วิธีสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (multi stage random sampling) และหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ ตารางสำเร็จรูปของ ทาโรยามาเน (ประคอง, 2528) กำหนดให้มีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 385 คน

2. ผู้วิจัยคำนวณหาค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง
ได้นักศึกษาชายจำนวน 160 คน หญิง 225 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัย
สร้างขึ้น โดยแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของนักศึกษาผู้ตอบ
แบบสอบถาม ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบตรวจสอบ
รายการ (check list) และแบบปลายเปิด (open – ended
question)

ตอนที่ 2 ข้อมูลเปรียบเทียบความแตกต่าง
ระหว่างข้อมูลพื้นฐานของนักศึกษากับการรับประทานอาหาร
ไทยตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ใน 3 ด้าน ได้แก่

2.1 ด้านการพอประมาณ หมายถึง การ
รับประทานอาหารไทยให้พอดีกับความต้องการของ
ร่างกาย ครบทุกกลุ่มตามหลักของธรรมาภิบาลและ
หลากหลายชนิด

2.2 ด้านการมีเหตุผล หมายถึง การรับประทานอาหาร
ไทยครบ 5 หมู่ อย่างมีเหตุผลและใช้สติปัญญาใน
การตัดสินใจ ไม่ใช้กิเลสตัณหาเป็นตัวนำ

2.3 ด้านการมีภูมิคุ้มกัน หมายถึง การ
รับประทานอาหารไทยโดยยึดหลักคุณค่าและประโยชน์ของ
อาหารที่จะช่วยสร้างภูมิคุ้มกันโรค ลักษณะแบบสอบถาม
เป็นแบบประเมินค่า (rating scale) โดยกำหนดคำตอบไว้ 5
คำตอบ

ตอนที่ 3 ข้อมูลความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ
เกี่ยวกับการรับประทานอาหารไทยตามปรัชญาของ
เศรษฐกิจพอเพียงของนักศึกษา ลักษณะแบบสอบถาม
เป็นแบบปลายเปิด (open – ended question)

1. การหาคุณภาพของเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ขอ
ความร่วมมือให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน พิจารณาความ
สอดคล้องของข้อคำถามกับจุดประสงค์ (IOC = Index of
item Objective Congruence) และใช้สูตรการคำนวณ IOC
แล้วนำแบบสอบถามไปปรับปรุง และได้นำแบบสอบถามไป
ทดลองใช้ (try-out) กับนักศึกษาที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง
จำนวน 30 คน เพื่อหาความเชื่อมั่น (reliability) ของ
แบบสอบถาม โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปได้ค่า
ความเชื่อมั่นของแบบสอบถามเท่ากับ 0.85

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ขอความร่วมมือให้นักศึกษา ระดับ
ปริญญาตรี ปีการศึกษา 2551 มหาวิทยาลัยแม่โจ้
จังหวัดเชียงใหม่ ได้ตอบแบบสอบถามตามความเป็นจริง

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์
สำเร็จรูปวิเคราะห์ข้อมูลดังต่อไปนี้ ข้อมูลจาก
แบบสอบถามตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของนักศึกษาผู้ตอบ
แบบสอบถาม นำมาแจกแจงจำนวนนับ ความถี่และหาค่า
ร้อยละ แล้วนำเสนอในรูปตารางประกอบความเรียงข้อมูล
จากแบบสอบถามตอนที่ 2 ข้อมูลเปรียบเทียบความ
แตกต่างระหว่างข้อมูลพื้นฐานของนักศึกษากับการ
รับประทานอาหารไทยตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
นำมาหาค่าสถิติพรรณนา คือ ค่าเฉลี่ยโดยได้กำหนด
ระดับค่าคะแนนไว้ดังต่อไปนี้

-ได้รับประทาน หรือได้คำนึงถึงอยู่ในระดับ
มากที่สุด ให้ค่าคะแนน 5

-ได้รับประทาน หรือได้คำนึงถึงอยู่ในระดับ
มาก ให้ค่าคะแนน 4

-ได้รับประทาน หรือได้คำนึงถึงอยู่ในระดับ
ปานกลาง ให้ค่าคะแนน 3

-ได้รับประทาน หรือได้คำนึงถึงอยู่ในระดับ
น้อย ให้ค่าคะแนน 2

-ได้รับประทาน หรือได้คำนึงถึงอยู่ในระดับ
น้อยที่สุด ให้ค่าคะแนน 1

-ไม่ได้รับประทาน หรือไม่ได้คำนึงถึงให้ค่าคะแนน 0
เมื่อได้ค่าเฉลี่ยในแต่ละข้อแล้วนำมาเทียบกับ
ระดับค่าคะแนนที่ได้กำหนดไว้โดยใช้เกณฑ์ค่าเฉลี่ย
ดังต่อไปนี้

-ค่าเฉลี่ยระหว่าง 4.51-5.00 ถือว่าได้รับประทาน
หรือได้คำนึงถึงอยู่ในระดับมากที่สุด

-ค่าเฉลี่ยระหว่าง 3.51-4.50 ถือว่าได้รับประทาน
หรือได้คำนึงถึงอยู่ในระดับมาก

-ค่าเฉลี่ยระหว่าง 2.51-3.50 ถือว่าได้รับประทาน
หรือได้คำนึงถึงอยู่ในระดับปานกลาง

-ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.51-2.50 ถือว่าได้รับประทาน
หรือได้คำนึงถึงอยู่ในระดับน้อย

-ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.00-1.50 ถือว่าได้รับประทานหรือได้ค่านึงถึงอยู่ในระดับน้อยที่สุด (ประภาพรรณ, 2550)

แล้วนำเสนอในรูปตารางประกอบความเรียงและเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างข้อมูลพื้นฐานของนักศึกษากลุ่มตัวอย่างกับการรับประทานอาหารไทยตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยใช้สถิติอนุมานได้แก่ t-test (independent) วิเคราะห์ความแปรปรวน ANOVA (analysis of variance) และเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ย ภายหลังการวิเคราะห์ความแปรปรวนด้วยวิธี LSD แล้วนำเสนอในรูปตารางประกอบความเรียงข้อมูลจากแบบสอบถามตอนที่ 3 ข้อมูลความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการรับประทานอาหารไทยตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของนักศึกษา นำเสนอในรูปความเรียง

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. ข้อมูลพื้นฐานของนักศึกษาผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 58.4) อายุ 19-20 ปี (ร้อยละ 57.7) น้ำหนักตัว 51-60 กิโลกรัม (ร้อยละ 37.7) ส่วนสูง 161-170 เซนติเมตร (ร้อยละ 39.2) วัตรอบเอว 26-30 นิ้ว (ร้อยละ 55.8) กำลังศึกษาอยู่ชั้นปีที่ 1 (ร้อยละ 57.7) ภูมิลำเนาภาคเหนือ (ร้อยละ 73.0) นับถือศาสนาพุทธ (ร้อยละ 95.8) สถานที่พักปัจจุบันพักอยู่หอพักของมหาวิทยาลัย (ร้อยละ 54.5) รายได้เฉลี่ยต่อเดือน น้อยกว่าหรือประมาณ 4,000 บาท (ร้อยละ 65.2) ค่าใช้จ่ายในการรับประทานอาหารต่อเดือนของเงินรายได้ ประมาณร้อยละ 66-80 (ร้อยละ 37.7) สุขภาพสมบูรณ์แข็งแรงดี (ร้อยละ 93.8) ออกกำลังกายเป็นประจำระดับที่ทำให้เหงื่อออก (ร้อยละ 46.8) ออกกำลังกายโดยวิธีการวิ่งเหยาะ ๆ (ร้อยละ 76.1) และอาหารที่

รับประทานเป็นประจำในระยะเวลา 1 ปี ที่ผ่านมา ได้แก่ อาหารประเภทก๋วยเตี๋ยว ขนมจีน ผัดไทย ราดหน้า เป็นต้น (ร้อยละ 83.1)

2. ข้อมูลการรับประทานอาหารไทยตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของนักศึกษามหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่

2.1 ด้านการพอประมาณ โดยเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.476$) เช่น รับประทานอาหารไทย กลุ่มข้าว แป้ง เช่น ข้าวกล้อง ข้าวเหนียว ผัดไทย ก๋วยเตี๋ยว ข้าวราดแกง ข้าวคลุกกะปิ ข้าวยา ข้าวซอย หมี่กะทิ ขนมจีน ฯลฯ

2.2 ด้านการมีเหตุผล โดยเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.649$) เช่น ในการรับประทานอาหารไทยได้ค่านึงถึงอาหารที่สด เพราะมีรสชาติอร่อยและปริมาณของสารอาหารต่าง ๆ สูงกว่า อาหารที่เก็บไว้เป็นเวลานาน

2.3 ด้านการมีภูมิคุ้มกัน โดยเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.335$) เช่น รับประทานอาหารไทยที่ปรุงสะอาดอาหารที่สะอาดไม่ก่อให้เกิดปัญหาอาหารเป็นพิษ โรคอุจจาระร่วง ไทฟอยด์ และบิด เฉลี่ยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.486$) ดังตารางที่ 1

3. ข้อมูลเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างข้อมูลพื้นฐานของนักศึกษา กับการรับประทานอาหารไทยตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยภายหลังการวิเคราะห์ความแปรปรวนด้วยวิธี LSD พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ในรายการค่าใช้จ่ายในการรับประทานอาหารต่อเดือน ส่วนเพศ อายุ ชั้นปีที่กำลังศึกษา ภูมิลำเนา การนับถือศาสนา สถานที่พักปัจจุบัน รายได้เฉลี่ยต่อเดือน สุขภาพ และการออกกำลังกาย ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ดังตารางที่ 2

Table 1 Thai food eating according to the Philosophy of Sufficiency Economy of Maejo University students, Chiang Mai

Area	$\bar{x}$	Levels (n=385)
1. moderation	3.476	moderate
2. reasonableness	3.649	high
3. immune system	3.335	moderate
total	3.486	moderate

Table 2 Comparison of the differences between the students' profile of Thai food eating based on sufficiency economy and their personal profile and comparison of differences between averages gained

Item	$\bar{x}$	t or F	sig
Sex			
-Male	3.477	-1.208	.228
-Female	3.497		
Age			
-Below 19 years	3.449	.216	.806
-19-20 years	3.517		
-Over 20 years	3.452		
Study years			
-Year 1	3.463	.341	.796
-Year 2	3.558		
-Year 3	3.438		
-Year 4	3.510		
Birthplace			
-Northern part	3.486	1.925	.125
-Central part	3.528		
-Northeastern part	3.399		
-Southern part	3.294		
Religion			
-Buddhism	3.487	.311	.733
-Christianity	3.482		
-Islam	3.620		
Current residence			
-University dormitory	3.453	.119	.949
-Private dormitory	3.512		
-Family	3.543		
-Other such as Staying with relatives or at a temple	3.659		
Monthly income			
-Below or approximately 4,000 Baht	3.476	.090	.914
-Approximately 4,100-6,000 Baht	3.525		
-Above or approximately 6,100 Baht	3.459		
Monthly food expense		3.746	.005*
-Below 36 percent	3.704 ^a	1.286	.199
-Approximately 36-50 percent	3.500 ^b		
-Approximately 51-65 percent	3.477 ^b		
-Approximately 66-80 percent	3.429 ^b		
-Over 80 percent	3.778 ^a		
Health			
-Healthy	3.486	1.025	.360
-Relatively unhealthy	3.526		
Exercise			
-Less exercise	3.512		
-Occasional exercise	3.469		
-Regular exercise	3.499		

Remarks : -Statistical significance at $\alpha = 0.05$

-The same letters convey no statistical significance at $\alpha = 0.05$

-Total 285 students

อภิปรายผล

1. จากข้อมูลพื้นฐานของนักศึกษา พบว่าใน
ระยะ 1 ปี ที่ผ่านมา อาหารที่นักศึกษารับประทานเป็น
ประจำ ได้แก่ อาหารประเภทก๋วยเตี๋ยว ขนมจีน ผัดไทย
ราดหน้า เป็นต้น นักศึกษาส่วนใหญ่จะนิยมรับประทาน
อาหารจานเดียว ทั้งนี้เนื่องจากมาจากชีวิตประจำวันของ
นักศึกษปัจจุบันต้องเร่งรีบ และแข่งขันกับเวลา ดังนั้นใน
การรับประทานอาหารจึงนิยมอาหารที่จะต้องใช้เวลาใน
การปรุงไม่นาน สะดวก หาซื้อง่าย และเป็นอาหาร ที่
คุ้นเคย ในเรื่องการที่นักศึกษานิยมรับประทานอาหารจาน
เดียวนั้น มูลนิธิเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ (ม.ป.ป.) ได้
กล่าวไว้ว่า “ถึงแม้ว่าคนไทยจะนิยมรับประทานอาหารเป็น
สำหรับและมีกับข้าวหลายอย่างในแต่ละมื้อ แต่เกือบทุก
ภาคจะมีตำรับอาหารที่เรียกว่า อาหารจานเดียว ซึ่งเป็นที่
นิยมแพร่หลายเพราะการเข้าครัวปรุงอาหารไทยในแต่ละ
มื้อ ต้องใช้เวลาในการเตรียม และปรุงค่อนข้างนาน
ในขณะที่อาหารจานเดียว ใช้เวลาในการปรุงไม่นานนัก
สะดวก รวดเร็ว และครองรสชาติที่ถูกปากคนไทย อาหาร
จานเดียวที่เป็นที่นิยม ได้แก่ ข้าวราดแกงต่าง ๆ
นอกจากนี้ยังมีอาหารบางอย่างที่ดัดแปลงมาจากตำรับ
อาหารหลักของไทย เช่น น้ำพริก และเครื่องแนมต่าง ๆ
นำมาปรุงรสให้เข้ากัน เช่น ข้าวคลุกกะปิ” ส่วนในเรื่อง
คุณค่าของอาหารจานเดียวนั้น สมศรี (2545) ได้ศึกษา
วิเคราะห์คุณค่าทางโภชนาการ อาหารไทยทั้งสิ้น 3
ประเภท คือ อาหารจานเดียว อาหารว่างและอาหารร่วม
สำหรับ จำนวน 21 ตำรับ ที่มีความหลากหลายของรสชาติ
และวิธีการปรุง ผลจากการวิเคราะห์พบว่า อาหารไทยแต่
ละชนิดมีพลังงานและไขมันต่ำ ได้แก่ ขนมจีนน้ำเงี้ยว ข้าว
กับแกงเลียงหรือกับแกงส้มหรือต้มยำกุ้ง อาหารไทยที่มี
ธาตุเหล็กสูง ได้แก่ ขนมจีนน้ำเงี้ยว ขนมจีนน้ำยา ข้าวกับ
แกงเลียงหรือกับแกงส้มหรือห่อหมกปลาช่อนใบยอ
อาหารไทยที่มีแคลเซียมปานกลางถึงสูง ได้แก่ ข้าวคลุก
กะปิ ผัดไทย ข้าวกับน้ำพริกกะปิ ปลาทุทอด อาหารไทย
ส่วนใหญ่ยังมีปริมาณใยอาหารอยู่ในเกณฑ์ที่ดี และมี
ปริมาณสารอาหารที่มีคุณสมบัติเป็นสารต้านอนุมูลอิสระ
อยู่ในเกณฑ์ที่น่าพอใจ เช่น วิตามินซี วิตามินอี และเบต้า
แคโรทีน ประกอบด้วยสารสังเคราะห์จากพืชหลายชนิดที่

ได้จากเครื่องปรุงหลัก คือ จากพืชผักสมุนไพรและ
เครื่องเทศ

2. จากผลการวิจัยพบว่า การรับประทานอาหาร
ไทยตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของนักศึกษามหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่ ด้านการพอประมาณ
ด้านการมีเหตุผล และด้านการมีภูมิคุ้มกัน โดยเฉลี่ย
รวมอยู่ในระดับปานกลาง (ดังตารางที่ 1) จากผลการวิจัยที่
แสดงให้เห็นถึงระดับของความรู้ความเข้าใจและการ
ตระหนักถึงประโยชน์ของการรับประทานอาหารไทยตาม
ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของนักศึกษา จึงทำให้นักศึกษา
เลือกรับประทานอาหารไทยในวิถีชีวิตประจำวันโดยยึด
หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับปานกลาง
สอดคล้องกับคำกล่าวของ ทิพวรรณ (2550) ได้กล่าวถึง
องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อการเลือกครองชีวิตที่ดีต่อ
สุขภาพไว้ว่าความรู้ (knowledge) ความรู้จะทำให้มีความ
เข้าใจในภาวะเสี่ยงของตนเอง และทำให้สามารถตัดสินใจ
เลือกครองชีวิตที่ดีเพื่อพัฒนาสุขภาพตามเป้าหมายได้
การตระหนัก (awareness) การที่จะปรับเปลี่ยนครอง
ชีวิตต้องเริ่มจากการตระหนักว่า การมีภาวะสุขภาพที่ดี
และมีความสุขเป็นสิ่งที่เลือกได้ ตระหนักในความสำคัญ
ของสุขภาพ ความสุข และคุณภาพชีวิต และตระหนักใน
คุณค่าของการมีครองชีวิตที่ดี เพราะการตระหนักหรือ
การมีเจตคติที่ดีจะนำไปสู่การเลือกครองชีวิตที่ดีได้
สอดคล้องกับพระราโชวาทของ สมเด็จพระเทพ
รัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (2550) พระราชทาน
พระราโชวาท ความว่า “หลายสิบปีมาแล้วเมื่อข้าพเจ้าได้มี
โอกาสตามเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในการ
เสด็จทรงเยี่ยมราษฎรในพื้นที่ต่าง ๆ ได้พบเห็นปัญหา
ความทุกข์ของประชาชนในหลายลักษณะ หลายบริบท
ความทุกข์เหล่านั้นบ้างก็เกิดเพราะสิ่งภายนอก เช่น ดิน ฟ้า
อากาศ ทำให้เกิดภัยต่าง ๆ บ้างก็เกิดเพราะขาดโอกาส
เพราะความไม่รู้ และบ้างก็เกิดเพราะขาดสติ เช่น การใช้
จ่ายบริโภคโดยเกินตัวหรือสร้างภาระเกินกำลังที่จะแบกรับ
ที่ได้ประสบเหล่านี้ ทำให้ข้าพเจ้าเห็นว่า ปัจจัยที่สำคัญ
ที่สุดที่จะแก้ไขทุกข์หรือปัญหาของประชาชนได้คือ การมี
สติและการศึกษาเรียนรู้อันเป็นพื้นฐานสำคัญของความมี
คุณธรรม ความรู้จักพอดี ความมีเหตุผล ซึ่งเป็นหัวใจ
สำคัญของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง”

3. จากผลการวิจัย เมื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างข้อมูลพื้นฐานของนักศึกษากับการรับประทานอาหารเช้าตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงพบว่ารายการ ค่าใช้จ่ายในการรับประทานอาหารเช้าของเงินรายได้มีความสัมพันธ์กับการรับประทานอาหารเช้าตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (ดังตารางที่ 2) ถึงแม้ว่านักศึกษาจะมีความรู้ความเข้าใจและการตระหนักถึงประโยชน์ของการรับประทานอาหารเช้าตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับปานกลาง แต่ก็สะท้อนให้เห็นว่านักศึกษาสามารถเลือกซื้ออาหารเช้าเพื่อรับประทานตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในวิถีชีวิตประจำวันได้ สรุปได้ว่าถ้าหากนักศึกษาได้มีความรู้ความเข้าใจและการตระหนักถึงความสำคัญของการรับประทานอาหารเช้าตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง นักศึกษาย่อมตัดสินใจเลือกรับประทานอาหารเช้าตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อวิถีชีวิตและสุขภาพที่ดีของตนเอง

กิตติกรรมประกาศ

เนื่องจากทุนการวิจัยครั้งนี้ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจาก คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ประจำปี พ.ศ. 2551 จึงขอขอบคุณมา ณ ที่นี้ด้วย

เอกสารอ้างอิง

ทิพวรรณ เรืองขจร. 2550. สุขภาพส่วนบุคคลและชุมชน. หจก. ภาพพิมพ์, กรุงเทพฯ. 325 หน้า.
ประคอง กรณสุต. 2528. สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์. บริษัทศูนย์หนังสือ ดร.ศรีสง่า จำกัด, ปทุมธานี.
ประทีป พิษทองกลาง และอภิรยา นามวงศ์พรหม. 2556. รูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มผู้ผลิตโคมล้านนา ชุมชนเมืองสารทอำเภอมือง จังหวัดเชียงใหม่. วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต 1(3) : 129-139.

ประภาพรรณ เสี่ยงวงศ์. 2550. การพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ด้วยการวิจัยในชั้นเรียน. อี.เค.บุ๊คส์, กรุงเทพฯ.
ปริญญช พินุลสรวุธ. 2550. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและการจัดการศึกษา. โครงการวิจัยเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์, กรุงเทพฯ.
พัฒน์ มหาโชคเลิศวัฒนา สุวรรณา เรื่องกาญจน์เศรษฐกิจ วิสารณ บุญสิทธิ และวิโรจน์อารีย์กุล. 2547. กลยุทธ์การดูแลและส่งเสริมสุขภาพ “วัยรุ่น” ชัยเจริญ, กรุงเทพฯ. 296 หน้า.
มูลนิธิเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ. ม.ป.ป. สารคดีเอกลักษณ์ชุดถิ่นอย่างไทย. สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี, กรุงเทพฯ.
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. 2550. หัวใจสำคัญของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. เส้นทางไทย 3(23): 5-7.
สมศรี เจริญเกียรติกุล. 2545. คุณค่าอาหารไทยเพื่อสุขภาพ. รายงานการวิจัย. สถาบันวิจัยโภชนาการ มหาวิทยาลัยมหิดล, นครปฐม.
สุณี ธนาเลิศกุล. 2544. รู้คุณรู้โทษโภชนาการ. พิมพ์ครั้งที่ 4. บริษัทเทรดเดอร์สไอดีเจสท์ (ประเทศไทย) จำกัด, กรุงเทพฯ. 432 หน้า.
สุเมธ ตันติเวชกุล. 2550. แนวการดำเนินชีวิตบนพื้นฐานเศรษฐกิจพอเพียง. มติชนรายวัน (27 มีนาคม 2550): 34.
อรนุช จันทโคตร. 2540. อาหารเพื่อสุขภาพทางเลือกรวดของผูผลิตและผู้บริโภค. กรุงเทพธุรกิจจุดประกาย 10(3272): 3.

การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนจากทุนทางวัฒนธรรมและ ประวัติศาสตร์สงครามโลกครั้งที่ 2 บ้านต่อแพ ตำบลแม่เงา อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน

Community - Based Tourism Management from Capital Culture and History of World War II at Tau Pae Village, Mae Ngao Sub-district, Khun Yuam District, Mae Hong Son Province

ณปภัช รัตนาวรรณกร^{1/} และสุรินทร์ มหาวรรณ^{1/}
Napapatt Rattanawanakon^{1/} and Surin Mahawan^{1/}

Abstract: The purpose of this study is to develop the potential of community based tourism management and design tour programs centered on cultural heritage and World War II history in Ban Tau Pae Community, Mae Ngao, Khun Yuam District, Mae Hong Son Province. This study was conducted by employing participatory action research and the data was collected using several methods, including an area survey and workshop with community leaders, villagers and youth. The data was investigated and evaluated by applying content analysis, as detailed in this paper.

Ban Tau Pae is a Shan village which maintains its traditional way of life and local wisdom. In this respect, the village holds cultural capital, as it provides a valuable learning resource. Examples include Shan artistry, basketry group, blacksmith group and traditional sugarcane pressing machine. Ban Tau Pae is also home to historical sites pertaining to World War II. Such history includes, artifacts of Japanese World War II occupation, Huay Pla Moong trail, the memorial to Japanese soldiers at Tau Pae temple, World War II telegraph poles and pins, air raid shelter, Japanese tank wreck and weapons of Japanese soldiers.

This study demonstrates the benefits of promoting community based tourism in Ban Tau Pae, and indicates that community leaders and residents understand these benefits and are in favour of the development of such a program. To achieve this, four Tau Pae community-based tour programs were designed with consultation and contribution from the CBT Tau Pae group throughout the year. The focal point of the tours is the town's rich culture and history, while also supplemented with trekking and camping activities. The tour designs are as follows: a one day tour, a 1 day - 1 night tour, a 2 day - 1 night tour and lastly, a tour of 3 days and 2 nights. These programs can accommodate both Thai and overseas customers of up to 60 people .

Keywords: Community based tourism management, Ban Tau Pae community, Mae Hong Son province

^{1/}วิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน จ.แม่ฮ่องสอน 58000

^{1/}Mae Hong Son Community College, Mae Hong Son 58000, Thailand

บทคัดย่อ: การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนจากทุนทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์สงครามโลกครั้งที่ 2 บ้านต่อแพ ตำบลแม่เงา อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอนในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทุนทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์สงครามโลกครั้งที่ 2 พัฒนาศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และออกแบบโปรแกรมการท่องเที่ยวจากทุนทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์สงครามโลกครั้งที่ 2 โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสำรวจพื้นที่ ประชุมกลุ่มย่อย สัมภาษณ์เชิงลึก และการประชุมเชิงปฏิบัติการ กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักได้แก่ ผู้นำชุมชน ชาวบ้านและเยาวชน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา นำเสนอเชิงพรรณนา จากการศึกษาพบว่า บ้านต่อแพ เป็นชุมชนไทใหญ่ที่ยังคงไว้ซึ่งวิถีชีวิต และภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน โดยมีทุนทางวัฒนธรรมที่เป็นแหล่งเรียนรู้อันทรงคุณค่า ได้แก่ ศิลปกรรมไทใหญ่ กลุ่มจักสาน กลุ่มตีมีด และการหีบอ้อยแบบโบราณ โดยมีทุนทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับสงครามโลกครั้งที่ 2 คือ ประวัติศาสตร์การเดินทัพของทหารญี่ปุ่น เส้นทางห้วยปลาหลด อนุสรณ์สถานทหารญี่ปุ่น วัดต่อแพ หมู่ดเส้าโทรเลข หลุมหลบภัย ซากปรักและอาวุธของทหารญี่ปุ่น จากการพัฒนาศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน พบว่าผู้นำชุมชนและชาวบ้านต่อแพเกิดความรู้ความเข้าใจถึงกระบวนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนจากทุนทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์สงครามโลกครั้งที่ 2 สามารถเพิ่มคุณค่าและดึงดูดใจนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี สามารถออกแบบโปรแกรมการท่องเที่ยวได้ 4 โปรแกรมที่สำคัญ คือ 1) การท่องเที่ยวในชุมชน 1 วัน ไป – กลับ 2) การท่องเที่ยวในชุมชน 1 วัน 1 คืน 3) การท่องเที่ยวเดินป่า-พักแรม 2 วัน 1 คืน และ 4) การท่องเที่ยวในชุมชนและเดินป่า 3 วัน 2 คืน ซึ่งโปรแกรมการท่องเที่ยวที่ออกแบบขึ้นมานั้น ชุมชนสามารถรองรับนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติได้ถึง 40 - 60 คน โดยผ่านกลุ่มกรรมการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านต่อแพได้ตลอดปี

คำสำคัญ: การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ชุมชนบ้านต่อแพ จังหวัดแม่ฮ่องสอน

คำนำ

จากสถานการณ์ปัจจุบันกระแสของท้องถิ่นนิยม ได้นำการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism : CBT) มาเป็นเครื่องมือในการจัดการทรัพยากรในชุมชนให้เกิดมูลค่า มุ่งเน้นให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางด้วยการท่องเที่ยวบนฐานคิดที่ว่าชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากรและเป็นผู้มีส่วนได้เสียจากการท่องเที่ยว ศักยภาพของคนในชุมชนจะต้องมีความพร้อมด้านองค์ประกอบที่ดึงดูดใจ (รัฐทิติยา, 2544) โดยการนำทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในท้องถิ่น เช่น ทรัพยากรธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตและวิถีการผลิตของชุมชนมาใช้เป็นต้นทุนหรือเป็นฐานในการจัดการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสมรวมทั้งมีการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้มีความรู้ความสามารถและมีบทบาทสำคัญในการดำเนินงาน ตั้งแต่การตัดสินใจ การวางแผน การดำเนินงาน การสรุปบทเรียนและมุ่งเน้นให้เกิดความยั่งยืนและเกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นจังหวัดแห่งการท่องเที่ยวที่สำคัญทางภาคเหนือของประเทศไทย

ที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเข้ามาเยือนในแต่ละปีเป็นจำนวนมาก ด้วยลักษณะภูมิประเทศและทรัพยากรธรรมชาติหลากหลาย ภูมิอากาศที่เย็นสบายมีประเพณีวัฒนธรรมของชนเผ่าที่คงความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนได้อย่างเข้มแข็ง นอกจากนี้จังหวัดแม่ฮ่องสอนยังมีความเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์สงครามโลกครั้งที่ 2 โดยทหารญี่ปุ่นได้เคยใช้เป็นเส้นทางในการเดินทัพจากจังหวัดเชียงใหม่ข้ามไปยังประเทศพม่าที่อำเภอปาย อำเภอปางมะผ้า และเดินทางต่อมายังอำเภอขุนยวม ผ่านบ้านต่อแพ เข้าเส้นทางห้วยปลาหลดต่อไปยังบ้านห้วยต้นนุ่นและเข้าไปยังประเทศพม่า (ศูนย์ไทใหญ่ศึกษา วิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน, 2556) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ทำให้บ้านต่อแพมีความเกี่ยวเนื่องกับประวัติศาสตร์สงครามโลกครั้งที่ 2 โดยทหารญี่ปุ่นได้ใช้เส้นทางห้วยปลาหลดซึ่งเป็นป่าหลังวัดต่อแพ ผ่านไปยังบ้านห้วยต้นนุ่น เข้าประเทศพม่า ระหว่างการเดินทางและการหนีสงครามมีทหารญี่ปุ่นเสียชีวิตมากกว่า 3,000 คนในครั้งนั้นอีกทั้งยังมีทหารญี่ปุ่นบางคนได้ใช้ชีวิตกับสตรีชาวไทยใหญ่ในอำเภอ

ขุนยวม จนเป็นที่กล่าวขานถึงความรักของ "โกโบริและอังสุมาลิน" อีกคู่หนึ่งในช่วงภาวะสงครามโลก ระหว่างทางยังคงมีร่องรอยซากปรักหักพัง เหลือเหลือ หลุมหลบลบภัย จนเป็นเรื่องราวเหตุการณ์ต่อกันมาจากลูกหลาน ที่ใกล้ชิดกับกองกำลังทหารญี่ปุ่นสมัยนั้น และเป็นเหตุให้มีการสร้างอนุสรณ์สถานมิตรภาพไทย-ญี่ปุ่นขึ้นในเขตเทศบาลขุนยวม เพื่อเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ประวัติศาสตร์สงครามโลกครั้งที่ 2 แก่ชนรุ่นหลังมาจนถึงปัจจุบัน ทำให้มีชาวญี่ปุ่นเข้ามาท่องเที่ยวในอำเภอขุนยวมเพื่อรำลึกถึงบรรพบุรุษทุกปีอย่างต่อเนื่อง

ชุมชนบ้านต่อแพ เป็นหมู่บ้านของชาวไทยใหญ่ที่มีจุดเด่นในด้านวัฒนธรรมอันทรงคุณค่า ประกอบด้วยวัดต่อแพผ้ามา่นประดับทับทิมอายุกว่า 150 ปี พระธาตุเก้ายอดเวียงบ้านชาวไทยใหญ่โบราณ (เฮินไต) วิถีชีวิตภูมิปัญญา การสาธิตหมวกด้วยไม้ไผ่ (กูบไต) การอัดอ้อยแบบโบราณ ฯลฯ และเส้นทางประวัติศาสตร์สงครามโลกครั้งที่ 2 หรือเรียกว่าห้วยปลาโมงที่มีร่องรอยการเดินทัพของทหารญี่ปุ่น รวมทั้งขึ้นชมธรรมชาติบนเส้นทางได้อีกด้วยจากการที่ผู้วิจัยได้เสวนากับกรรมการชุมชน พบว่าทรัพยากรในชุมชนบ้านต่อแพ เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวมาอย่างต่อเนื่อง มีสถิตินักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวญี่ปุ่นมาท่องเที่ยวโดยเฉลี่ยปีละ 8 กลุ่ม ได้แก่ นักเรียน นักศึกษา ลูกหลานทหารญี่ปุ่น ผู้สื่อข่าว รายการโทรทัศน์ แยกผู้ใหญ่ของสถาบันการศึกษา และทีมนักวิจัยมหาวิทยาลัยศิลปากร ได้มีการนำเที่ยวตามจุดต่าง ๆ ตามความสนใจโดยผู้ใหญ่บ้านและกรรมการหมู่บ้าน แต่ทั้งนี้ผู้ใหญ่บ้านและกรรมการ ได้แสดงความคิดเห็นเดียวกันคือ ชุมชนมีทรัพยากรมาก แต่ยังไม่มีการจัดการท่องเที่ยวที่เป็นระบบชัดเจน ขาดความน่าเชื่อถือ และยังไม่มีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบโดยคนในชุมชน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาทุนทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์สงครามโลกครั้งที่ 2 ของชุมชนบ้านต่อแพตำบลแม่เงา อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน
2. เพื่อพัฒนาศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ของบ้านต่อแพ ตำบลแม่เงาอำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน

3. เพื่อออกแบบโปรแกรมการท่องเที่ยวจากทุนทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์สงครามโลกครั้งที่ 2 ของชุมชนบ้านต่อแพ ตำบลแม่เงา อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน

อุปกรณ์และวิธีการ

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ ประชาชนบ้านต่อแพทั้งสิ้น 667 คน แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชนกรรมการหมู่บ้านบ้านต่อแพ จำนวน 40 คน 2) ประชาชนและผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 10 คนและ 3) ประชาชนทั่วไปในชุมชนและเยาวชนบ้านต่อแพ ตำบลแม่เงา อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน จำนวน 617 คน

กลุ่มตัวอย่างผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่างโดยการเลือกตามความเหมาะสมของกิจกรรมการวิจัย ดังนี้ 1) ศึกษาทุนทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์สงครามโลกครั้งที่ 2 ของชุมชนบ้านต่อแพ จากประชาชนชุมชนและผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 40 คน 2) พัฒนาศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านต่อแพ โดยการจัดฝึกอบรมหลักสูตรแก่ประชาชนในหมู่บ้านต่อแพ จำนวน 5 หลักสูตร 3) การออกแบบโปรแกรมการท่องเที่ยวจากทุนทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์สงครามโลกครั้งที่ 2 ของชุมชนบ้านต่อแพ โดยการจัดประชุมและศึกษาดูงาน เพื่อออกแบบโปรแกรมการท่องเที่ยวกับกลุ่มผู้นำ กรรมการหมู่บ้าน จำนวน 40 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย

- 1) เครื่องมือและวิธีการศึกษาชุมชน ผู้วิจัยได้ใช้เทคนิคการศึกษาและวิเคราะห์ชุมชนแบบเร่งด่วน (RRA: Rapid Rural Appraisal) เพื่อให้ทราบข้อมูลที่สามารถนำไปใช้เปิดประเด็นในแสดงความคิดเห็นได้โดยใช้เครื่องมือย่อยในการศึกษา ได้แก่ แผนที่เดินดิน ปฏิทินชุมชน แผนที่ความคิด เทคนิคการวัด เทคนิคการลำดับความสำคัญ การสัมภาษณ์ ผู้นำชุมชน ประชาชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น การประชุมกลุ่มผู้นำชุมชน

2) เครื่องมือและวิธีการในการวางแผนพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวผู้วิจัยได้ใช้เทคนิคการประชุมเพื่อค้นหาอนาคต (FSC : Future Search Conference)

3) เครื่องมือและวิธีการในการพัฒนาศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้แก่ กิจกรรมการประชุม 8 กิจกรรม การฝึกอบรม 5 หลักสูตร และการศึกษาดูงาน 2 กิจกรรม

4) เครื่องมือและวิธีการในการประเมินระหว่างการค้าเนนกิจกรรมในโครงการวิจัย ผู้วิจัยได้ใช้เทคนิคการประเมินแบบเสริมพลัง โดยการวิเคราะห์เหตุ - ปัจจัย จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรค เพื่อนำไปสู่การวางแผนพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้มีความยั่งยืนร่วมกัน

5) เครื่องมือและวิธีการในการประเมินสรุปผลการวิจัย ผู้วิจัยได้ใช้เวทีสะท้อนข้อมูลเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และแบบประเมินความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวเพื่อนำไปสู่การปรับปรุงการต้อนรับและการนำเที่ยวที่เหมาะสมจำนวน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการให้บริการของชุมชน ด้านสื่อและสิ่งแวดล้อมในชุมชน ด้านการให้บริการที่พักโฮมสเตย์ และด้านการให้บริการนำเที่ยว

ผลการศึกษา

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาชุมชนบ้านต่อแพตามกระบวนการ ผลของการศึกษาที่ได้ตอบตามวัตถุประสงค์ดังนี้ วัตถุประสงค์ที่ 1 การศึกษาทุนทางวัฒนธรรมบ้านต่อแพ บ้านต่อแพ มีวิถีชีวิตที่มีความสำคัญกับวัฒนธรรม ประเพณีภูมิปัญญา เป็นอย่างยิ่ง ในแต่ละปีจะมีนักท่องเที่ยวเข้ามาชมวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชนอย่างต่อเนื่องที่มาอย่างเป็นทางการเฉลี่ยปีละประมาณ 80 - 150 คน สิ่งที่แสดงถึงสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมของบ้านต่อแพ ประกอบด้วย วัดต่อแพ เดิมเป็นเจดีย์เก่าอายุหลายพันปี ต่อมามีการปฏิสังขรณ์ โดยพ่อค้าโดยการต่อแพขนส่งสินค้าไปยังอำเภอแม่สะเรียงและประเทศพม่าเมื่อถึงช่วงสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ประมาณปี พ.ศ. 2485 - 2488 วัดแห่งนี้ได้ถูกใช้เป็นที่พักเป็นหน่วยพยาบาลและเป็นโรงพิมพ์ธนบัตรญี่ปุ่นสิ่งที่น่าสนใจภายในวัด ได้แก่ วิหารหรือจອງของวัดต่อแพเป็นอาคารที่สร้างตามแบบสถาปัตยกรรมไทใหญ่ ฝั่ม่านประดับด้วยมุก ลูกปัดและทับทิม ปักและเย็บด้วยมือทั้งผืน

อายุกว่า 150 ปี ศาลาสงฆ์พระหรือจອງซอนนอกจากนี้ ยังมีบ้านเฮินโตสองส่อกอายุกว่าร้อยปี กลุ่มจักสานก๊วยไต กลุ่มทึบอ้อยแบบโบราณ กลุ่มตีมีด ที่ยังคงวิถีชีวิตของชาวไทใหญ่ที่มีคุณค่ายิ่ง

ทุนทางประวัติศาสตร์สงครามโลกครั้งที่ 2 บ้านต่อแพ ในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ประมาณปี พ.ศ. 2484 - 2486 มีทหารญี่ปุ่นใช้ใต้ถุนวัดต่อแพ ในระหว่างนั้นทหารญี่ปุ่นมีความเกี่ยวเนื่องกับคนในบ้านต่อแพที่ไม่มิตรต่อกันเหมือนพี่น้อง คนในหมู่บ้านจะรับจ้างชุดถนนในการลำเลียงเสบียงและกองทัพไปยังประเทศพม่าในเส้นทางห้วยปาลามุง โดยเริ่มต้นจากวัดต่อแพไปยังเส้นทางห้วยปาลามุง และบ้านห้วยต้นนุ่นตามลำดับ ความสัมพันธ์ในขณะนั้นมีการค้าขายแบบเรียบง่าย ทหารญี่ปุ่นใช้ชีวิตแบบกลมกลืนกับคนในหมู่บ้าน ลุคคิดซึ่งเป็นปราชญ์ของชุมชนกล่าวว่า "เวลาคนในหมู่บ้านทำอาหารและขนมอะไรทหารญี่ปุ่นก็จะทานได้หมดหลังจากที่สิ้นสุดสงคราม ทหารญี่ปุ่นได้ทิ้งสิ่งของไว้มากมาย เช่น พวกล้อเกวียน ปืน มีด อาวุธ หมวก หม้อ สนาม ชุดทหาร เครื่องใช้ในป่า คนต่อแพที่เดินหาอาหารในป่าเมื่อพบสิ่งของเหล่านี้ ก็เอาไปขายให้กับเมืองขุนยวม ซึ่งตอนนี้ทางขุนยวมก็ได้รวบรวมไว้ในอนุสรณ์สถานมิตรภาพไทย - ญี่ปุ่นที่อยู่ในความดูแลของเทศบาลตำบลขุนยวม" สิ่งที่เกิดขึ้นในชุมชนบ้านต่อแพ แต่ละปีจะมีชาวญี่ปุ่นประมาณ 10 - 30 คน เข้ามาเยือนรอยเส้นทางประวัติศาสตร์แห่งนี้เพื่อรำลึกถึงบรรพบุรุษ โดยชุมชนจะให้การต้อนรับและเป็นผู้นำเที่ยวไปยังเส้นทางห้วยปาลามุงอย่างมิตรไมตรีที่ดี ค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นชุมชนไม่ได้เรียกร้อง จึงทำให้เกิดความสัมพันธ์อันดีต่อกันระหว่างเชื้อชาติ มีการทำบุญผ้าป่าสามัคคีไทย - ญี่ปุ่นร่วมกันทุกปีเพื่อบูรณะปฏิสังขรณ์วัดต่อแพการมีเรื่องราวให้ลูกหลานได้เรียนรู้ว่าชุมชนบ้านต่อแพมีความเกี่ยวข้องกับอย่างไรบ้างในประวัติศาสตร์สงครามโลกครั้งที่ 2 กับทหารญี่ปุ่นนั้น ได้มีการถ่ายทอดต่อกันมา เกิดการเรียนรู้แลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกันร่อยรอยประวัติศาสตร์ที่ยังคงเหลืออยู่ ประกอบด้วยอนุสรณ์สถานทหารญี่ปุ่นในวัดต่อแพร่องรอยของสะพานไม้เก่า หมุดเสาโทรเลข หลุมเพาะ (หลุมหลบภัย) ซากรถ ซากอาวุธของทหารญี่ปุ่น

ตอบตามวัตถุประสงค์ข้อ 2 การพัฒนาศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชน

บ้านต้อแพ ผู้วิจัยได้ดำเนินการพัฒนาศักยภาพชุมชน กิจกรรมการประชุม 8 กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมการสร้าง ความเข้าใจระหว่างผู้วิจัยและชาวบ้าน จำนวน 3 ครั้ง การ ประชุมหารือแนวคิดและแนวทางการดำเนินงานวิจัยใน ชุมชน กิจกรรมการศึกษาบริบทหมู่บ้าน กิจกรรมค้นหาของดี และทรัพยากรในชุมชน กิจกรรมการประชุมสัมมนาผู้นำ หมู่บ้านและผู้เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดวิสัยทัศน์และ วัตถุประสงค์ของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านต้อแพ กิจกรรมการคัดเลือกกรรมการดำเนินงานจัดการ การท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านต้อแพ กำหนดบทบาทหน้าที่ การ ฝึกอบรม 5 หลักสูตร ได้แก่ หลักสูตรความรู้เบื้องต้น เกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน หลักสูตรการบริการ นำเที่ยวในชุมชนและการสื่อความหมาย หลักสูตรการ จัดการที่พักแบบโฮมสเตย์ หลักสูตรภาษาอังกฤษเพื่อการ สื่อสาร และหลักสูตรการสืบสานดนตรีและการแสดง พื้นบ้านไทใหญ่รวมทั้งกิจกรรมการศึกษาดูงานหมู่บ้าน ตัวอย่างและหมู่บ้านเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน 2 กิจกรรม คือ การศึกษาดูงานการจัดการทรัพยากรชุมชน ชุมชนดือนิธิพัฒน์ จังหวัดพิษณุโลก และหมู่บ้านแม่ละ นา อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน ผลจากการพัฒนาศักยภาพชุมชนดังกล่าว พบว่า ผู้ผ่านกิจกรรม จำนวน 90 คนมีความรู้ความเข้าใจและมีส่วนร่วมในกิจกรรมเป็นอย่างดี มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการการท่องเที่ยว บ้านต้อแพออกเป็น 4 ฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายปรับปรุงโครงสร้าง พื้นฐานและพัฒนาเส้นทาง ฝ่ายรวบรวมองค์ความรู้และ วัฒนธรรมชุมชน ฝ่ายทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและ มาตรฐานการท่องเที่ยวและฝ่ายกิจกรรมและประชาสัมพันธ์ การท่องเที่ยว มีการจัดทำคู่มือแนะนำเที่ยวให้กับอาสาสมัคร นำเที่ยวหรือไกด์ชุมชนมีการจัดตั้งกลุ่มโฮมสเตย์ จำนวน 12 หลัง มีกฎระเบียบการเข้าพักกำหนดราคาและ ผลประโยชน์ร่วมกัน โดยชุมชนมีความพร้อมที่จะสามารถ รองรับนักท่องเที่ยวได้ จำนวน 40 - 60 คนต่อวัน

ตอบถามวัตถุประสงค์ข้อ 3 การออกแบบโปรแกรมการท่องเที่ยว ผู้วิจัยและชุมชนร่วมกันออกแบบ โปรแกรมนำเที่ยวในรูปแบบการจัดรายการนำเที่ยวซึ่งเป็น รูปแบบตามลักษณะการเหมาะสม (บุญเลิศ, 2540)

จากตารางที่ 1 พบว่า ชุมชนได้ออกแบบโปรแกรม การท่องเที่ยว จำนวน 4 โปรแกรม ดังนี้

โปรแกรมที่ 1 ท่องเที่ยวในชุมชน 1 วัน ไป - กลับ ราคา 320 บาทต่อคน ได้แก่ กิจกรรมนำเที่ยวในชุมชน จำนวน 5 จุด ได้แก่ วัดต้อแพ กลุ่มจักสาน เอ็นไต กลุ่ม หีบอ้อยแบบโบราณและกลุ่มตีมีด

โปรแกรมที่ 2 ท่องเที่ยวในชุมชน 1 วัน 1 คืน ราคา 630 บาทต่อคน ได้แก่ กิจกรรมนำเที่ยวในชุมชน จำนวน 5 จุด ได้แก่ วัดต้อแพ กลุ่มจักสาน เอ็นไต กลุ่มตีมีด กลุ่ม หีบอ้อยแบบโบราณ พักค้างบ้านโฮมสเตย์ 1 คืน ดำเนิน กิจกรรมตามวิถีชีวิตของคนไทใหญ่ เช่น การจัดปิ่นโต ถวายพระ ทำก๊อชอมต้อ (วันพระ) ร่วมงานประเพณีใน แต่ละเดือน

โปรแกรมที่ 3 ท่องเที่ยวเดินป่า-พักแคมป์ 2 วัน 1 คืน ราคา 980 บาทต่อคน ได้แก่ กิจกรรมนำเที่ยว เส้นทางประวัติศาสตร์สงครามโลกครั้งที่ 2 (ห้วยปลาหมู) มีไกด์นำทางและมีบริการหาบสัมภาระ ทางกลุ่มนำเที่ยว จะจัดเตรียมอาหารกลางวันให้เป็นห่อข้าวใบตองที่ไม่ ทำลายสิ่งแวดล้อมเพื่อพักทานระหว่างทาง มีกิจกรรม ดนตรีพื้นเมืองก่อนนอน

โปรแกรมที่ 4 ท่องเที่ยวในชุมชนและเดินป่า 3 วัน 2 คืน ราคา 1,610 บาทต่อคน ได้แก่ กิจกรรมที่กำหนดใน โปรแกรมที่ 2 และ 3 รวมกัน ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถ ต่อรองกิจกรรมได้ตามความเหมาะสม

จากตารางที่ 2 พบว่า จากการที่ชุมชนได้เลือก โปรแกรมที่ 2 เพื่อทดลองนำเที่ยวกับกลุ่มที่มาเยือน ได้แก่ นักเรียน นักศึกษา นักวิจัย ผู้สื่อข่าว คณะศึกษาดูงานของ วิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน และเครือข่ายการท่องเที่ยว โดยชุมชนจังหวัดแม่ฮ่องสอน จำนวน 36 คน โดยได้ใช้ แบบสอบถามความพึงพอใจของการให้บริการ พบว่าส่วน ใหญ่มีระดับความพึงพอใจมากที่สุด ในการนำเที่ยวของ ไกด์นำเที่ยวโดยมีค่าเฉลี่ยที่ระดับ 4.25

จากภาพที่ 3 แสดงถึงการประเมินแบบเสริมพลังจาก ฐานคิดของผู้นำและกรรมการชุมชน จำนวน 31 คน พบว่ามี ความพึงพอใจในกิจกรรมการบริหารจัดการรายได้มากที่สุด รองลงมาคือ ทักษะการนำเที่ยวเส้นทางวัฒนธรรมการแสดง พื้นบ้าน การต้อนรับและการบริการ การให้บริการที่พักโฮมสเตย์ การนำเที่ยวเส้นทางประวัติศาสตร์และการประชาสัมพันธ์ ตามลำดับและสิ่งที่ควรพัฒนามากที่สุดคือทักษะทางด้าน ภาษาและการสื่อสาร ซึ่งชุมชนเห็นว่าเป็นสิ่งที่ควรพัฒนาต่อไป

Figure 1 The cultural heritage at Ban Tau Pae

Figure 2 Historical sites related to the World War II at HuayPlaMoong

Figure 3 Empowerment evaluation with community leaders and residents

Table 1 CBT packages tour Ban Tau Pae

Program	Price (TH :Baht)/person
one day tour	320
1 day-1 night tour	630
2 day-1 night tour	980
3 days and 2 nights tour	1,610

Table 2 Tourists satisfaction in 1 day-1 night tour

Marketing mix factors	X	S.D	Importance level
Services in the community	4.05	0.56	high
Community's environment	4.23	0.40	highest
Services in home stay	4.61	0.49	highest
Hospitality services providers	4.10	0.31	high
Overall Satisfaction	4.25	0.44	highest

อภิปรายผล

การวิจัยในครั้งนี้ ชุมชนบ้านตอแพให้ความร่วมมือกับผู้วิจัยเป็นอย่างดี ชุมชนมีความพร้อมที่จะพัฒนาศักยภาพตนเองในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนทุกกระบวนการ โดยเฉพาะผู้นำ คือผู้ใหญ่บ้านชัยเดช สุทินภรณ์ เป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน ถือว่าเป็นผู้นำที่เข้มแข็งนำไปสู่การพัฒนาได้อย่างต่อเนื่อง การศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อ 1 พบว่า บ้านตอแพ เป็นหมู่บ้านชาวไทใหญ่ที่ยังคงไว้ซึ่งวิถีชีวิตทางวัฒนธรรมอันงดงาม ควรค่าแก่การอนุรักษ์สืบสาน เป็นกระบวนการที่ชุมชนเป็นผู้กำหนดร่วมกัน สอดคล้องกับแนวคิดของยศ (2544) ที่กล่าวไว้ว่า วัฒนธรรมคือกระบวนการที่มนุษย์กำหนดนิยามความหมายให้กับชีวิต และสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวอาจจะออกมาในรูปแบบของความเชื่อทางศาสนา พิธีกรรม แล้วกลายเป็นกฎระเบียบร่วมกัน ซึ่งแนวคิดของคนในชุมชนบ้านตอแพ ส่งผลให้เกิดจุดนำเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะศิลปกรรมไทใหญ่ผสมผสานของวัดตอแพที่พุทธศาสนิกชนกราบไหว้ และชมผลงานของฝีมือช่างสมัย

ก่อตั้งหมู่บ้าน แต่ละส่วนของอาราม เจดีย์ ศาลาการเปรียญ สามารถนำเสนอเป็นเรื่องราวแก่นักท่องเที่ยวหรือผู้สนใจที่จะศึกษาได้อย่างน่าประทับใจ นอกจากนี้บ้านตอแพยังมีประเพณีวัฒนธรรม 12 เดือนที่มีความเชื่อตั้งแต่บรรพบุรุษ เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตตามพระพุทธศาสนา มีความเชื่อเรื่องของการทำบุญที่จะส่งผลให้ตนเองครอบครัว และชุมชนมีความสุข มีการอนุรักษ์เรื่องของการแต่งกาย อาหาร ดนตรี การแสดง งานฝีมืออันทรงคุณค่า ซึ่งจำเป็นต้องมีการถ่ายทอดไปยังเด็กเยาวชนให้มีการสืบสาน เพื่อไม่ให้วัฒนธรรมเหล่านี้หมดไปตามอายุขัยของปราชญ์ภูมิปัญญา การท่องเที่ยวโดยชุมชนจะเป็นเครื่องมือที่สำคัญเพื่อฟื้นฟูและรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมให้คงอยู่ต่อไป ทั้งนี้การที่จะให้การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้มีความยั่งยืนได้นั้น องค์ประกอบที่สำคัญที่ผู้วิจัยพบว่าชุมชนบ้านตอแพให้ความสำคัญยิ่งคือ การยอมรับในศักยภาพของผู้นำชุมชนและกรรมการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ชุมชนตระหนักว่าวัฒนธรรมคือสมบัติของส่วนรวม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของนิยพวรรณ (2540) ที่บุคคลจะต้องมีการเรียนรู้ และปฏิบัติต่อส่วนรวมร่วมกัน การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้มีประสิทธิภาพได้นั้นผู้นำ

ชุมชนจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจและทักษะในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในทุกด้าน เพื่อที่จะเป็นผู้นำทางให้ชุมชนดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีแบบแผนมาตรฐานเดียวกัน เช่น การกำหนดราคาค่าบริการที่ไม่เอาเปรียบนักท่องเที่ยวมากเกินไป รูปแบบการบริการนำเที่ยวในชุมชนที่มีจุดเด่นทางวัฒนธรรมของบ้านต่อแพ การประชาสัมพันธ์ที่หลากหลายต่อสาธารณะ ซึ่งทั้งหมดนี้จำเป็นต้องมีการวางแผนร่วมกันหลายฝ่าย

หลังจากการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาศักยภาพชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนจำนวน 15 กิจกรรมพบว่า คนในชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลง คือ ผู้นำชุมชนและชาวบ้านต่อแพ เกิดความเข้าใจในระบบวนการวิจัยและเห็นแนวทางการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนจากทุนทางวัฒนธรรมและทุนทางประวัติศาสตร์สงครามโลกครั้งที่ 2 ที่ชุมชนบ้านต่อแพมีอยู่ โดยเล็งเห็นถึงประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นจากการใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือในการสืบสานอนุรักษ์ไว้ซึ่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ต่อชนรุ่นหลังการเตรียมความพร้อมของคนในชุมชนเป็นสิ่งสำคัญยิ่งในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้ประสบความสำเร็จ ดังที่ยศ (2544) ได้ศึกษาเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการจัดการทรัพยากร โดยศึกษาในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้เสนอแนะวิธีการเตรียมความพร้อมของชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวไว้ ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดของ ศูนย์ประสานงานเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน (2556) ไปประยุกต์ใช้กับชุมชน โดยเริ่มตั้งแต่การแต่งตั้งคณะกรรมการการท่องเที่ยว จำนวน 31 คน เพื่อประสานงานและจัดกิจกรรมร่วมกับผู้วิจัยมีการจัดทำข้อมูลคู่มือการท่องเที่ยวของหมู่บ้านต่อแพ มีความรู้ และมีแนวทางในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เป็นระบบ โดยศึกษาจากกรณีหมู่บ้านเครือข่ายตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จร่วมกันกำหนดวิสัยทัศน์ และแผนการดำเนินกิจกรรมการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน กำหนดแผนความร่วมมือเพื่อพัฒนาศักยภาพของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านต่อแพ ร่วมกับวิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน และทีมวิจัยโบราณคดีของมหาวิทยาลัยศิลปากร เพื่อเตรียมความพร้อมในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยผู้เข้าอบรมมีความเข้าใจในการบริการนำเที่ยวในชุมชน พร้อมทั้งได้ฝึก

ทักษะการนำเที่ยวในชุมชนมีการจัดทำคู่มือการนำเที่ยวดังที่พจนนา (2546) ให้ความสำคัญกับการจัดทำคู่มือแก่อสาสมัครมัคคุเทศก์น้อยที่สามารถนำเที่ยวให้กับผู้สนใจได้ ทั้งนี้สิ่งที่ยังต้องปรับปรุงคือความกล้าแสดงออกและความมั่นใจของการเป็นผู้นำเที่ยวที่ต้องฝึกปฏิบัติอยู่เสมอ ผู้เข้าอบรมมีความรู้ความเข้าใจ และทักษะในการจัดการที่แพแบบโฮมสเตย์ พร้อมทั้งมีการอาสาสมัครเป็นบ้านพักโฮมสเตย์และจัดตั้งกลุ่มโฮมสเตย์ ซึ่งมีสมาชิกจำนวน 12 หลัง และเพื่อให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นระบบยิ่งขึ้นได้มีการกำหนดระเบียบและค่าบริการร่วมกันมีความรู้ และทักษะในการสนทนาภาษาอังกฤษในการต้อนรับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติเบื้องต้นมีความรู้ และมีแนวทางในการบริหารจัดการทรัพยากรในชุมชน ได้แนวทางในการจัดตั้งกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน เพื่อพัฒนาชุมชนของตนเองให้มีความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนเด็กเยาวชนที่สนใจเรียนรู้ มีทักษะในการแสดงที่ถูกต้องตามแบบฉบับของชาวไทยใหญ่ ได้ร่วมสืบสานการแสดงและดนตรี และเกิดกลุ่มเยาวชนการแสดงพื้นบ้านของบ้านต่อแพเพื่อแสดงต้อนรับนักท่องเที่ยว

ในการออกแบบโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนของบ้านต่อแพเป็นในรูปแบบที่สอดคล้องกับบุญเลิศ (2540) คือ รูปแบบการจัดรายการนำเที่ยวตามลักษณะการเหมาะสมจำนวน 4 โปรแกรมที่น่าสนใจ เพื่อที่จะเป็นตัวเลือกให้กับนักท่องเที่ยวได้เลือกโปรแกรมได้ตามความเหมาะสมของเวลาและโอกาส กำหนดราคาค่าการให้บริการที่เป็นธรรม มีการกระจายผลประโยชน์สู่ชุมชนและเมื่อมีการทดลองนำเที่ยวกับนักท่องเที่ยวแล้วทำการประเมินผล โดยให้ตอบแบบสอบถามความพึงพอใจ พบว่า อยู่ในระดับความพึงพอใจมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.25)

สรุป

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ นับว่าเป็นเครื่องมือที่สำคัญต่อการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิตของชุมชนบ้านต่อแพเกิดการยกระดับองค์ความรู้ที่ได้จากทุนทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์สงครามโลกครั้งที่ 2 มีคุณค่าต่อการเสริมสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน เป็นการวิจัยเชิงรุกที่สามารถกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนนำไปสู่การพัฒนาที่เข้มแข็งยั่งยืนได้ดังที่ทศพร (2556) ได้ให้ความสำคัญของ

การวิจัยของสถาบันอุดมศึกษาในฐานะแหล่งรวมขององค์ความรู้ เทคโนโลยีและนวัตกรรม ควรเผยแพร่และถ่ายทอดองค์ความรู้ไปสู่ภาคการผลิต เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าและบริการ

ผลการศึกษาวิจัยจึงมีประโยชน์ต่อชุมชนอย่างยั่งยืนในการฟื้นฟู อนุรักษ์ สืบสาน และสร้างมูลค่าแก่ทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชน เกิดการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยเฉพาะการสร้างแรงจูงใจให้เด็กเยาวชนเข้ามามีบทบาทต่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมากยิ่งขึ้น และเพื่อให้เกิดความต่อเนื่องอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- ทศพร ศรีสัมพันธ์. 2556. ชุมชนเข้มแข็ง สังคมน่าอยู่ เศรษฐกิจยั่งยืนด้วยงานวิจัย. วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต 1(2): 1-5.
- นิยพรรณ วรณศิริ. 2540. มานุษยวิทยา สังคม และวัฒนธรรม. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.

- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. 2540. ธุรกิจการจําหน่าย. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- พจนนา สอนศรี. 2546. คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน. โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ, กรุงเทพฯ.
- ยศ สันตสมบัติ. 2544. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ: ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการจัดการทรัพยากร. นพบุรีการพิมพ์, เชียงใหม่.
- รัฐทิศา หิรัณยหาด. 2544. แนวทางการพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว โดยใช้กรณีศึกษาหมู่บ้านหนองขาว อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี. ศิลปะศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- ศูนย์ประสานงานเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน. 2556. (ระบบออนไลน์). แหล่งข้อมูล: <http://thaicomcommunitybasedtourismnetwork.wordpress.com> (10 กุมภาพันธ์ 2556).
- ศูนย์ไทใหญ่ศึกษา วิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน. 2556. (ระบบออนไลน์). แหล่งข้อมูล: <http://www.taiyai.org>. (10 กุมภาพันธ์ 2556).

ภูมิปัญญาของหมอน้ำมนต์พื้นบ้านในการรักษาโรคกระดูกจากอุบัติเหตุศึกษาเฉพาะนายประเสริฐ ผลาพฤกษ์

Local Wisdom of Holy Water Healers in Accidental Bone-fixing Healing A study of Mr. Prasert Phalapleuk

วรวัฒน์ ทิพจ้อย^{1/}

Worawat Tipchoi^{1/}

Abstract: The objective of this study was to study wisdom of the holy water healers in accidental bone-fixing healing including background knowledge and processes of healing. The area of study was Ban Nadee-Sangbong, Kumphawapi district, Udon Thani province and the main data was collected from a sample of 30 people; 1 holy healer, 3 holy healer's relatives and 26 patients or relatives by semi-structured interview and non-participatory observation. Triangulation method was applied for precision and confidence of data, the data were returned to the sample group using focus group discussion. Descriptive analysis and content analysis were applied for conclusion and data analysis. The findings revealed that 1) background knowledge; the holy healer learned from his father through helping his father in the healing and he was inspired and motivated by his first - hand experience with the patients and his concern for the disappearance of the local wisdom of bone fracture healing. There was a fixed date for teaching; only on the day, the month, and the year that ends with 5 and the learner had to prepare Khan 5, Hoi Nimon and Khan Mak Beng and Kai to worship the teaches. The teacher prayed for 5 parts and the learner recited after the teacher for 3 times and had to recite everyday for another 2 years until a member in the family or relatives had an accident and the learner cured that person. In case of success, the learner would be considered a holy water healer 2) the processes of bone-fracture healing; before healing the healer would ask the patient to prepare Khan 5, Kai and water for showing respect to teachers and making holy water. The holy water healer performed incantations over the water and spouted the water over the broken bone area for 7-15 days continuously or more than that period depending on the level of bone injury and age of patients. The patients had to drink the holy water after the healing process and took the holy water home to drink it. The holy water should be kept in a high place and cannot be touched by anybody. Whenever, the patient recovered, he had to return to the holy water healer to perform the Kai ritual.

Keywords: Holy water healer, bone accident injury, background knowledge, process of healing

^{1/}สำนักวิชาศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี จ.อุดรธานี 41000

^{1/}The Office of General Education, Udon Thani Rajabhat University, Udon Thani 41000, Thailand

บทคัดย่อ: การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาภูมิปัญญาของหมอน้ำมนต์พื้นบ้านในการรักษาโรคกระดูกจากอุบัติเหตุ ประกอบด้วย ภูมิหลังขององค์ความรู้ ขั้นตอน และวิธีการรักษา ใช้พื้นที่ในการวิจัย ได้แก่ บ้านนาดี-สร้างบง อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี เก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน ประกอบด้วย หมอน้ำมนต์ จำนวน 1 คน ญาติของหมอน้ำมนต์ จำนวน 3 คน และผู้ป่วยหรือญาติของผู้ป่วย จำนวน 26 คน ใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างเป็นเครื่องมือในการวิจัยโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก สทนากลุ่ม การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ตรวจสอบความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของข้อมูลโดยการตรวจสอบแบบสามเส้า (triangulation method) แล้วส่งข้อมูลกลับให้กลุ่มตัวอย่างโดยการสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผลตามจุดมุ่งหมายของการวิจัยโดยการพรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่า 1) ด้านภูมิหลังขององค์ความรู้ หมอน้ำมนต์ได้เรียนวิชาการรักษาโรคกระดูกมาจากบิดามีเหตุจูงใจจากประสบการณ์ที่เคยช่วยเหลือบิดารักษาผู้ป่วยและความกังวลว่าภูมิปัญญาการรักษาโรคกระดูกจะสูญหาย การเรียนวิชาจะเรียนได้เฉพาะวันเดือนปีที่ตั้งท้ายด้วยเลข 5 ได้แก่ วันที่ 5 เดือน 5 ปี พ.ศ. ที่ลงท้ายด้วยเลข 5 โดยผู้เรียนต้องเตรียมสิ่งของ ได้แก่ ขันธ 5 ห่อนิมนต์ ขันหมากเบ็ง และค่าค่าย สำหรับใช้บูชาครู วิธีการเรียนครูผู้ถ่ายทอดวิชาจะบอกกล่าวเวทมนตร์คาถา จำนวน 5 บท ให้ผู้เรียนท่องตาม 3 ครั้ง เมื่อเรียนเสร็จผู้เรียนต้องท่องภาวนาเวทมนตร์คาถาต่อเนื่องกันทุกวันเป็นเวลาอีก 2 ปี จนกว่าจะมีบุคคลในครอบครัวหรือเครือญาติประสบอุบัติเหตุให้ผู้เรียนได้ลงทำการรักษา ถ้ารักษาหายก็จะสามารถเป็นหมอน้ำมนต์ได้ 2) ด้านขั้นตอนและวิธีการรักษา ก่อนการรักษาหมอน้ำมนต์จะบอกกล่าวให้ผู้ป่วยเตรียมสิ่งของ ได้แก่ ขันธ 5 ค่าค่าย และน้ำสะอาด สำหรับใช้บูชาครูและทำน้ำมนต์ การรักษาหมอน้ำมนต์จะเสกเป่าเวทมนตร์คาถาลงในน้ำสะอาดแล้วนำมาพ่นบริเวณที่ได้รับบาดเจ็บต่อเนื่องกันประมาณ 7-15 วัน หรืออาจมากกว่านั้นขึ้นอยู่กับความรุนแรงของโรคกระดูกและอายุของผู้ป่วย หลังการรักษาเสร็จในแต่ละวันผู้ป่วยต้องดื่มน้ำมนต์และนําน้ำมนต์ไปรักษาต่ออยู่ที่บ้านโดยเก็บน้ำมนต์ไว้บนที่สูง ห้ามบุคคลอื่นมาสัมผัส เมื่อหายเป็นปกติผู้ป่วยต้องกลับมาทำพิธีปลงคายที่บ้านของหมอน้ำมนต์

คำสำคัญ: หมอน้ำมนต์ โรคกระดูกจากอุบัติเหตุ องค์ความรู้ ขั้นตอนและวิธีการรักษา

คำนำ

การรักษาของหมอพื้นบ้านเป็นภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน มีวิวัฒนาการมาจากความต้องการช่วยเหลือคนในครอบครัว ญาติพี่น้อง หรือเพื่อนบ้าน ในยามเจ็บป่วย เนื่องจากในอดีตการคมนาคมขนส่งยังไม่ได้สะดวก ฐานะทางเศรษฐกิจของคนในชุมชนยังไม่ได้ดีเท่าที่ควร การเดินทางไปรักษายังสถานพยาบาลของรัฐต้องเสียค่าใช้จ่ายสูง ดังนั้น เมื่อเกิดการเจ็บป่วยจึงไม่สามารถนำผู้ป่วยไปรักษากับแพทย์แผนปัจจุบันได้ทันทีทำให้มีความพยายามที่จะเอาชนะปัญหาและอุปสรรคดังกล่าวโดยการแสวงหาวิธีการต่าง ๆ มาใช้ในการรักษาผู้ป่วย ไม่ว่าจะเป็นการนวด การใช้สมุนไพร ใช้พิธีกรรมทางไสยศาสตร์หรือเวทมนตร์คาถาต่าง ๆ ซึ่งอาจได้มาจากการสังเกต จดจำจากคำบอกเล่า การลองผิดลองถูก หรือได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ ผู้รู้ปราชญ์ชาวบ้าน จุดเด่นของหมอพื้นบ้านจะมีรูปแบบและ

วิธีการรักษาที่เรียบง่าย ไม่ยุ่งยากซับซ้อน ผู้ป่วยสามารถเข้าถึงการรักษาได้ทันทีที่เพราะส่วนใหญ่แล้วหมอพื้นบ้านจะเป็นบุคคลที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านเดียวกับผู้ป่วย ทำให้มีความเป็นกันเองขณะทำการรักษา มีเวลาในการรักษาผู้ป่วยอย่างเต็มที่ เพราะมีพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกัน ตลอดจนใช้ภาษาสื่อสารที่เป็นภาษาเดียวกัน ซึ่งถือเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้ผู้ป่วยเลือกที่จะมารักษาโรคกับหมอพื้นบ้าน และทำให้หมอพื้นบ้านอยู่คู่กับสังคมชนบทมาเป็นระยะเวลานาน

ปัจจุบันจำนวนผู้ป่วยที่มาปรึกษาโรคกับหมอพื้นบ้านลดจำนวนลงกว่าแต่ก่อน สาเหตุส่วนหนึ่งมาจากความเจริญก้าวหน้าของวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีทำให้วิทยาศาสตร์การแพทย์เจริญก้าวหน้ามากขึ้น ดังนั้นเมื่อประชาชนเจ็บป่วยส่วนใหญ่จึงไปรักษากับแพทย์แผนปัจจุบันเนื่องจากมีความทันสมัยเห็นผลการรักษาเร็ว ประกอบกับหมอพื้นบ้านไม่ค่อยได้รับการยอมรับเท่าที่ควรในกลุ่มคนรุ่นใหม่ทำให้ขาดผู้มาสืบทอด

กระบวนการรักษา ส่งผลให้หมอน้ำมนต์พื้นบ้านถูกลดระดับความสำคัญลงและเริ่มสูญหายไปจากสังคมไทย สอดคล้องกับแนวคิดของ พระวิวัฒน์ (2551) กล่าวว่า ความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีในด้านต่าง ๆ ได้ส่งผลให้การแพทย์พื้นบ้านถูกลดความสำคัญลงไปมาก ผู้คนก็นิยมที่จะทำการรักษาโดยวิธีการรักษาแบบพื้นบ้านลดน้อยลง สอดคล้องกับแนวคิดของ อรุษา (2550) รายงานว่าความเจริญก้าวหน้าของสังคมสมัยใหม่ทำให้คนส่วนใหญ่หันไปรับบริการจากสถานพยาบาลในท้องถิ่นหรือในอำเภอแทนที่จะมารับบริการกับหมอหรือหมอน้ำมนต์พื้นบ้านทำให้ภูมิปัญญาด้านการรักษาของไทยจำนวนมากได้สูญหายไปกับหมอน้ำมนต์พื้นบ้านรุ่นเก่า แต่อย่างไรก็ตามหมอน้ำมนต์พื้นบ้านถือว่ามีคุณค่าต่อสังคมไทยอยู่เสมอมา เป็นมรดกทางปัญญาของบรรพบุรุษไทยที่ทรงคุณค่ามหาศาลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อของคนไทยอย่างมาก (สมพร, 2542) และถือได้ว่าหมอน้ำมนต์พื้นบ้านเป็นภูมิปัญญาด้านการดูแลสุขภาพซึ่งอิงหลักธรรมชาติที่เรียบง่าย หาง่าย ผลข้างเคียงน้อย ยั่งยืน ประหยัด และพึ่งตนเองได้ (ยิ่งยง, 2538) เป็นทางเลือกหนึ่งของการรักษาที่ช่วยแก้ปัญหาสุขภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนได้เป็นอย่างดี แม้ว่าปัจจุบันหมอน้ำมนต์พื้นบ้านบางคนจะเลิกทำการรักษาหรือลดบทบาทการรักษาลงก็ตามแต่หมอน้ำมนต์พื้นบ้านบางคนได้มีการปรับตัวให้เข้ากับยุคสมัยและยังคงบทบาทในการรักษาโรคตาม ที่ตนเองถนัดโดยไม่เรียกร้องค่ารักษาใด ๆ จากผู้ป่วย “หมอน้ำมนต์” หรือ “หมอน้ำ” เป็นหมอน้ำมนต์ที่รักษาผู้ป่วยโรคกระดูกจากอุบัติเหตุโดยใช้พิธีกรรมทางไสยศาสตร์เสกเป่าเวทมนตร์คาถาลงในน้ำสะอาด เรียกว่า “น้ำมนต์” แล้วใช้ รักษาผู้ป่วยโดยการดื่ม อาบ ทา หรือประพรม บริเวณที่ได้รับบาดเจ็บ (พระมหาทองจันทร์, 2543) หมอน้ำมนต์จะมีรูปแบบและวิธีการรักษาแตกต่างกันขึ้นอยู่กับว่าได้รับการถ่ายทอดวิชาความรู้มาจากครูอาจารย์ท่านใด สอดคล้องกับแนวคิดของ สวรรค์ (2541) กล่าวว่า การบำบัดรักษาโรคกระดูกของหมอน้ำมนต์แต่ละคนจะมีพิธีกรรมการรักษาแตกต่างกันโดยมีลักษณะเฉพาะของหมอน้ำมนต์แต่ละคนที่ได้ศึกษาวิชาความรู้จากบูรพาจารย์ผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ให้บ้านนาดี-สร้างบง มีหมอน้ำมนต์พื้นบ้าน จำนวน 1 คน ได้แก่ นายประเสริฐ ผลาฤกษ์

อายุ 63 ปี ทำการรักษาผู้ป่วยโรคกระดูกมาเป็นระยะเวลากว่า 40 ปี จนบุคคลในหมู่บ้านส่วนใหญ่ให้การยอมรับในผลการรักษาและมีผู้ป่วยมารักษาโรคกระดูกกับหมอน้ำมนต์ท่านนี้อย่างต่อเนื่อง “ตอนนั้นหลานชายข้าหักมันปวด มันให้อย่างเดียว หมอโรงพยาบาลไม่ได้ให้ยาอะไรมาเลย ไปถามผู้้นั้น ผู้้นี้เขาก็บอกว่าพ่อใหญ่เสริฐดี ก็เลยไปเอาเพื่อนมาใส่น้ำมนต์ให้ ถ้าไม่ได้หมอน้ำมนต์คงเสีย หมอน้ำมนต์พื้นมีเวทมนตร์คาถาเสกเป่าให้หายกระดูกหักได้” (เดือน, 2555) สอดคล้องกับคำกล่าวของ สมจิตร (2555) กล่าวว่า “คนที่อยู่ทางค่ายประจักษ์เขาก็มาเป่าที่นี่ ใส่รถสามล้อมาเป่าอยู่นี่แหละ ขาหัก ขาอียิง ข่าเจ้าก็ใส่รถมา” และยังสอดคล้องกับคำกล่าวของ ประไพศรี (2555) กล่าวว่า “คนบ้านอื่นพุนหละ เขาขาหัก หมอสิตัดขา ก็บ่ยอมให้ตัด มาให้เพื่อนเป่าก็เซตได้เตะ และก็นงานในฟาร์มหมู ถูกหมูต่าขาหัก ข่าเจ้าก็มาเป่านี้หละ”

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า การดำรงอยู่ของหมอน้ำมนต์ อาจมีเวลาอยู่ได้ไม่นานและมีโอกาสเสี่ยงที่ภูมิปัญญาดังกล่าวอาจสูญหายไปจากสังคมเนื่องจากไม่มีผู้ใดมาสืบทอดวิชาการรักษา ซึ่งอาจเป็นผลมาจากกิจวัตรประจำวันของหมอน้ำมนต์มีข้อห้ามหรือคະล้าที่คนรุ่นใหม่ไม่สามารถปฏิบัติได้ เช่น ห้ามดื่มเหล้า สูบบุหรี่ ห้ามกินผักที่มีชื่อขึ้นต้นด้วย คำว่า “บัก” ได้แก่ บักน้ำ บักอี บักโดน ห้ามกินข้าวในงานศพ ห้ามกินของจากการบูชาหรือของไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ต่าง ๆ รวมถึงความกังวลว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ จะลงโทษให้ผู้ป่วยเรียนวิชาอื่นเป็นไป หากไม่สามารถปฏิบัติตามข้อห้ามหรือคະล้าของการเป็นหมอน้ำมนต์ได้ ทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาภูมิหลังขององค์ความรู้ ขั้นตอน และวิธีการรักษาโรคกระดูกจากอุบัติเหตุของหมอน้ำมนต์ ซึ่งข้อมูลดังกล่าวจะเป็นประโยชน์สำหรับโครงการสายใยรักแห่งครอบครัวบ้านนาดี-สร้างบง องค์การบริหารส่วนตำบลผาสุก โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลผาสุก และหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง สำหรับใช้กำหนดยุทธศาสตร์หรือแนวทางการอนุรักษ์และส่งเสริมภูมิปัญญาการรักษาโรคกระดูกให้อยู่คู่กับวิถีชีวิตของคนในชุมชน และเป็นการเผยแพร่องค์ความรู้ของหมอน้ำมนต์ออกสู่สาธารณชนทั่วไปให้รับทราบ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาภูมิปัญญาของหมอน้ำมนต์พื้นบ้านในการรักษาโรคกระดูกจากอุบัติเหตุ ประกอบด้วย ภูมิหลังขององค์ความรู้ ขั้นตอน และวิธีการรักษา

อุปกรณ์และวิธีการ

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพเก็บรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาของหมอน้ำมนต์พื้นบ้านในการรักษาโรคกระดูกจากอุบัติเหตุ ประกอบด้วย ภูมิหลังขององค์ความรู้ ขั้นตอนและวิธีการรักษา ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. กำหนดพื้นที่ในการวิจัย

พื้นที่ในการวิจัยใช้พื้นที่โครงการการพัฒนาชุมชนนักปฏิบัติการวิจัย ของสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี ได้แก่ บ้านนาดี-สร้างบง ตำบลผาสุก อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี

2. กำหนดประเด็นการวิจัย

2.1 เกณฑ์การกำหนดประเด็นการวิจัยเป็นไปตามยุทธศาสตร์การวิจัยของชาติ (พ.ศ. 2555-2559) ได้แก่ ยุทธศาสตร์การวิจัยที่ 1 การสร้างศักยภาพและความสามารถในการพัฒนาทางสังคม กลยุทธ์การวิจัยที่ 4 พัฒนาและการคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย การแพทย์พื้นบ้าน การแพทย์ทางเลือกและสมุนไพร และแผนยุทธศาสตร์หมู่บ้านสายใยรักแห่งครอบครัว บ้านนาดี-สร้างบง อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี การกิจส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต กลยุทธ์ที่ 2 ส่งเสริมการรวมกลุ่มสร้างแกนนำชุมชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

2.2 ขั้นตอนการกำหนดประเด็นการวิจัย

2.2.1 ค้นหาข้อมูลภูมิปัญญาของหมอน้ำมนต์พื้นบ้านจากข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ แผนยุทธศาสตร์หมู่บ้านสายใยรักแห่งครอบครัว การสอบถามบุคคลแบบลูกโซ่ (snowball) และสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการกับบุคคลทั่วไป

2.2.2 ได้ข้อมูลภูมิปัญญาของหมอน้ำมนต์พื้นบ้านจำนวน 4 ภูมิปัญญา ได้แก่ ภูมิปัญญาการรักษาโรคด้วยสมุนไพร ภูมิปัญญาการรักษาโรคกระดูกด้วยน้ำมัน

ภูมิปัญญาการรักษาโรคกระดูกด้วยน้ำมัน และภูมิปัญญาการรักษาโรคด้วยวิธีเป่ามนต์คาถา ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1) ภูมิปัญญาการรักษาโรคด้วยสมุนไพร มีหมอน้ำมนต์พื้นบ้านที่เป็นเจ้าของภูมิปัญญา ได้แก่ นายอ่อน มาตรา ปัจจุบันยังคงดำเนินการรักษาและเสาะแสวงหาสมุนไพรจากสถานที่ต่าง ๆ เช่น ภูผอยลม นำมาแปรรูปเพื่อจำหน่ายให้กับบุคคลหรือหน่วยงานต่าง ๆ (อ่อน, 2555) นอกจากนี้ ยังเป็นเจ้าของภูมิปัญญาการรักษาโรคด้วยวิธีการเป่ามนต์คาถา เช่น โรคงูสวัด ผี และโรคเรื้อรัง อีกด้วย

2) ภูมิปัญญาการรักษาโรคกระดูกด้วยน้ำมัน มีหมอน้ำมนต์พื้นบ้านที่เป็นเจ้าของภูมิปัญญา ได้แก่ นายประเสริฐ ผลาพฤกษ์ ปัจจุบันยังคงทำการรักษาผู้ป่วยโรคกระดูกจากอุบัติเหตุทั้งในและนอกหมู่บ้านอย่างต่อเนื่อง “หลานข้าหักจะเอาใครมาใส่น้ำมันดี ผู้คนผู้นี้ก็ว่าพ่อใหญ่เสริฐดี” (เดือน, 2555)

3) ภูมิปัญญาการรักษาโรคกระดูกด้วยน้ำมัน มีหมอน้ำมนต์พื้นบ้านที่เป็นเจ้าของภูมิปัญญา ได้แก่ นายชวน โยธาวงษ์ ปัจจุบันเลิกทำการรักษาผู้ป่วยแล้ว “พ่อใหญ่ชวนนี้ก็บ่เห็นเฮ็ดชักเทื่อ แต่ว่าเป็นอยู่ เป็นหมอ พื้นเคยเรียนอยู่” (ประไพศรี, 2555)

4) ภูมิปัญญาการรักษาโรคด้วยวิธีเป่ามนต์คาถา มีหมอน้ำมนต์พื้นบ้านที่เป็นเจ้าของภูมิปัญญา ได้แก่ นายเจริญ บุญทัน ปัจจุบันยังคงทำการรักษาผู้ป่วยโรคงูสวัดเรื้อรัง อาการที่สงสัยว่าเกิดจากการกระทำของภูตผีปีศาจหรือสิ่งลึกลับต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง “ตาเจริญเป่างูสวัด เป่าเด็กน้อยเป็นชัก เป็นอะไร อะไร ร้องไม่ทราบสาเหตุ” (ประเสริฐ, 2555)

2.2.3 คัดเลือกภูมิปัญญาของหมอน้ำมนต์พื้นบ้านสำหรับการใช้ในการวิจัย ได้แก่ ภูมิปัญญาการรักษาโรคกระดูกจากอุบัติเหตุของหมอน้ำมนต์ตามเกณฑ์การคัดเลือก ดังนี้

1) มีการใช้ภูมิปัญญามาเป็นระยะเวลานานจนเป็นที่ยอมรับของบุคคลส่วนใหญ่ “คนที่อยู่ทางค่ายประจักษ์ก็มาเป่าที่นี่ ไส่รถสามล้อมาเป่าอยู่นี่แหละ ข้าหักข้าอียัง ข้าเจ้าก็ไส่รถมา” (สมจิตร, 2555)

2) บุคคลในชุมชนเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาและต้องการอนุรักษ์ให้อยู่คู่กับชุมชนตลอดไป “อยากให้มีผู้มาสืบทอดภูมิปัญญาการรักษาโรคกระดูกเพราะมีมานาน

แล้วและอยากให้จัดตั้งชมรมอนุรักษ์หมอน้ำมนต์พื้นบ้านเพื่อเป็น
แนวทางในการอนุรักษ์ภูมิปัญญา” (ทัศนีย์, 2555)

3) หมอน้ำมนต์เป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้าน
เนื่องจากมีความประพัตติสามารถปฏิบัติตามข้อห้ามหรือ
คำสั่งของการเป็นหมอน้ำมนต์ได้เป็นอย่างดี “เกรงชาติ แก่
บ่กินเหล้า กินอิหยัง แก่คำสั่งของได้” (ประไพศรี, 2555)

4) การรักษาของหมอน้ำมนต์มีกระบวนการ
รักษาที่เกี่ยวข้องกับเวทมนตร์คาถาซึ่งเป็นบทสวดภาวนา
ที่มีความขลังและศักดิ์สิทธิ์ เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวและ
อยู่คู่กับวิถีชีวิตของคนในชุมชนมาตั้งแต่อดีต สมควรแก่
การอนุรักษ์และสืบทอดไม่ให้เกิดการสูญหาย

3. การสร้างเครื่องมือในการวิจัย

เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบ
กึ่งโครงสร้าง (semi-structure interview) แบบสังเกตแบบ
มีส่วนร่วม (participant observation) และแบบสังเกต
แบบไม่มีส่วนร่วม (non-participant observation) โดยนำ
ผลการศึกษาข้อมูลทฤษฎีภูมิและการสำรวจข้อมูลเบื้องต้น
เกี่ยวกับหมอน้ำมนต์มาเป็นกรอบแนวคิดในการกำหนด
ประเด็นคำถาม โดยเครื่องมือทั้งหมดได้ผ่านการ
ตรวจสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิและทดลองใช้เก็บข้อมูลกับ
กลุ่มตัวอย่างจริง

4. กำหนดกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยหรือกลุ่มผู้ให้ข้อมูล
หลัก (key informant) เป็นประชาชนในหมู่บ้านนาดี-
สร้างบง จำนวน 30 คน แบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

4.1 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลภูมิหลังขององค์ความรู้
ขั้นตอน และวิธีการรักษาโรคกระดูก ประกอบด้วย หมอ
น้ำมนต์ จำนวน 1 คน และญาติของหมอน้ำมนต์ จำนวน
3 คน ซึ่งได้มาโดยการสุ่มอย่างเจาะจง (purposive
sampling)

4.2 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลขั้นตอนและวิธีการรักษา
โรคกระดูก ประกอบด้วย ผู้ป่วยหรือญาติของผู้ป่วยโรค
กระดูก จำนวน 26 คน (รหัสผู้ให้ข้อมูล B1-B11 และ C1-
C15) ซึ่งได้มาโดยการเลือกตัวอย่างแบบลูกโซ่ (snowball
sampling) เป็นการเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยอาศัยการ
แนะนำของหน่วยตัวอย่างที่ได้เก็บข้อมูลไปแล้ว

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบ
เจาะลึก การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสังเกตแบบไม่มี
ส่วนร่วม ตามประเด็นคำถามในเครื่องมือในการวิจัย ประกอบด้วย
ภูมิหลังขององค์ความรู้ ขั้นตอน และวิธีการรักษา

6. การตรวจสอบข้อมูล

ผู้วิจัยตรวจสอบความถูกต้องและความเพียงพอ
ของข้อมูลว่ามีมากน้อยเพียงใด (content validity) ตรง
ตามประเด็นคำถามและเพียงพอต่อการวิเคราะห์ผล
หรือไม่ ตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล (reliability)
โดยใช้การตรวจสอบแบบสามเส้า (triangulation method)
แล้วส่งข้อมูลกลับให้กลุ่มตัวอย่างโดยการสนทนากลุ่ม

7. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยการนำข้อมูลที่ได้จากของ
กลุ่มตัวอย่างมาวิเคราะห์ตีความหมาย อธิบาย และสรุปผล
ตามจุดมุ่งหมายของการวิจัยโดยการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการศึกษา

1. ภูมิหลังขององค์ความรู้

ภูมิหลังขององค์ความรู้ที่ผู้วิจัยทำการศึกษา
ประกอบด้วย ประวัติส่วนตัว เหตุสนใจในการเรียนรู้ วันเวลาใน
การเรียน สิ่งของสำหรับบูชาครู ขั้นตอนการเรียนรู้ ข้อห้ามหรือ
คำสั่ง และประสบการณ์ในการรักษา

1.1) ประวัติส่วนตัว

นายประเสริฐ ผลาพฤษ เกิดเมื่อวันที่ 3 พฤษภาคม
พ.ศ. 2492 อายุ 65 ปี อาชีพ ทำนา รับจ้าง สถานภาพโสด
สัญชาติไทย เชื้อชาติไทย นับถือศาสนาพุทธ อยู่บ้านเลขที่ 51
หมู่ 1 บ้านนาดี ตำบลผาสุก อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี
จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนบ้านนาดี-
สร้างบง มีโรคประจำตัว ได้แก่ โรคเบาหวาน บิดาชื่อ นายแจ้ว
ผลาพฤษ มารดาชื่อ นางบัว ผลาพฤษ ปัจจุบันทั้งคู่เสียชีวิต
แล้ว มีพี่น้องร่วมบิดามารดา 7 คน ประกอบด้วย 1) นายทองดี
ผลาพฤษ 2) นายปรีชา ผลาพฤษ 3) นายบุญมี ผลาพฤษ
4) นางสมจิตร ดวงสายวอ 5) นางคำมู่ ทุมแก้ว 6) นายประเสริฐ
ผลาพฤษ และ 7) นายธนพร ผลาพฤษ

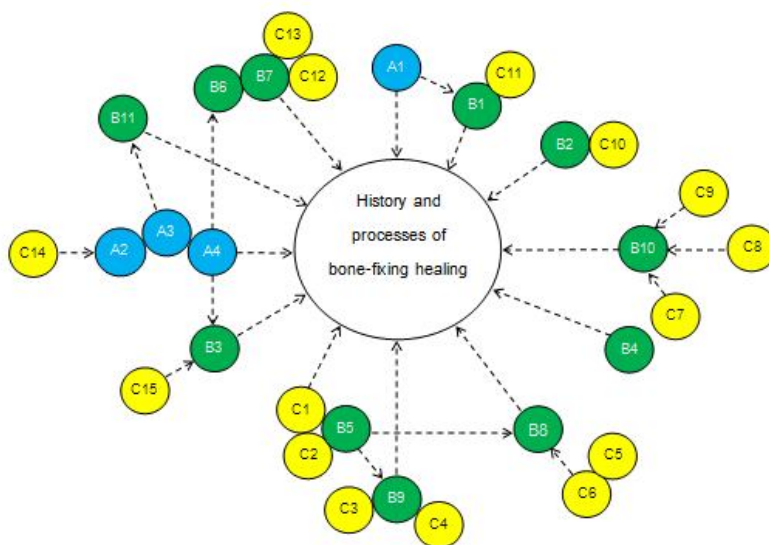

Figure 1 The connection between data collecting and a sample

1.1) เหตุจูงใจในการเรียนรู้

นายประเสริฐ ผลาพฤกษ์ ได้เรียนรู้วิชาการรักษาโรคกระดูกมาจากบิดาซึ่งเป็นหมอน้ำมนต์อยู่ก่อน เมื่อ พ.ศ. 2515 มีเหตุจูงใจมาจากประสบการณ์ที่คอยช่วยเหลือบิดารักษาผู้ป่วยและความกังวลว่าภูมิปัญญาการรักษาโรคกระดูกจะสูญหาย ประกอบกับเป็นผู้ที่มีความประพฤติที่ดี ไม่ดื่มเหล้า ไม่สูบบุหรี่ ซึ่งถือเป็นคุณสมบัติเบื้องต้นของการเป็นหมอน้ำมนต์ บิดาจึงได้สอบถามว่า “จะเอาไหมวันที่จะสืบทอดวิชาให้ในวันนั้นนะ ใกล้ถึงแล้วนะ มีวันเดี๋ยวนะ ถ้าเลยวันแล้วต้องรออีก เดียวพอจะไม่อยู่เสียก่อนนะ” การที่บิดาถามเช่นนั้นเพราะกำลังหาผู้ที่จะมาสืบทอดวิชาวิชาการกระดูกเนื่องจากบิดาเองมีอายุมาก เก่งว่าจะมีชีวิตอยู่ไม่ถึงวันเวลาในการถ่ายทอดวิชาครั้งต่อไป

1.2) วันเวลาในการเรียน

การเรียนวิชาการกระดูกต้องเป็นวันเดือนปี ที่ลงท้ายด้วยเลข 5 ได้แก่ วันที่ 5 เดือน 5 ปี พ.ศ. ที่ลงท้ายด้วยเลข 5 เช่น วันที่ 5 เดือน 5 พ.ศ. 2555 หากพ้นวันดังกล่าวต้องรออีก 10 ปี ข้างหน้า ซึ่งจะตรงกับวันที่ 5 เดือน 5 พ.ศ. 2565 ขณะนั้นหมอน้ำมนต์ใช้เวลาคิดไตร่ตรองอยู่ 1 เดือน จึงตัดสินใจตอบตกลงกับบิดาว่าจะเรียนวิชาการกระดูกโดยเรียนร่วมกับนายอินทร์

(ไม่ทราบนามสกุล) ซึ่งเป็นญาติห่าง ๆ กับหมอน้ำมนต์ “การเรียนหมอน้ำมนต์นั้นไม่ได้จำกัดว่าผู้เรียนจะต้องเป็นเครือญาติกับหมอน้ำมนต์เสมอไป ผู้อื่นก็สามารถเรียนได้ ขอให้ประพฤติตนอยู่ในเกณฑ์ดี จะแต่งงานมีครอบครัวมาแล้วก็สามารถเรียนได้”

1.3) สิ่งของสำหรับบูชาครู

สิ่งของสำหรับบูชาครูก่อนเรียนวิชาการกระดูก ได้แก่

- 1) ขันธ 5 ประกอบด้วย ดอกไม้สีขาว 5 คู่ เทียนไขเล่มใหญ่ 1 คู่ เทียนไขเล่มเล็ก 5 คู่ นำมาจัดวางรวมกันในจานหรือพานดังภาพที่ 2
- 2) ห่อนิมนต์ 2 ห่อ แต่ละห่อประกอบด้วย ไม้ขีด 1 ห่อ กรวยดอกไม้ 1 อัน และเทียนไขเล่มใหญ่ 1 เล่ม นำมาห่อด้วยผ้าเช็ดหน้าผูกมัดด้วยด้ายสีขาวหรือสายสิญจน์ ดังภาพที่ 3
- 3) ขันหมากเบ็ง 2 อัน แต่ละอันประกอบด้วย บายศรีเรียงซ้อนกันเป็นดับ แต่ละดับมีบายศรี 5 อัน พันห่อทับด้วยใบตอง ส่วนปลายประดับด้วยดอกไม้สีขาวดังภาพที่ 4
- 4) ค่าคาย 6 บาท ต้องเป็นเงินเหรียญบาท 6 เหรียญ เท่านั้น หากเป็นเหรียญ 5 บาท รวมกับเหรียญบาท จะไม่สามารถใช้เป็นค่าคายได้

1.5) ขั้นตอนการเรียนรู้

เมื่อนำสิ่งของสำหรับบูชาครู ได้แก่ ขัน 5 ห่อ นิมนต์ 2 ห่อ ขันหมากเบ็ง 2 อัน และค่าคาย 6 บาท จัดเรียงใส่ในภาควางด้านหน้าผู้เรียน เรียกว่า “เครื่องบูชาครู” จากนั้นครูอาจารย์ผู้ถ่ายทอดวิชา (บิดาของหมอน้ำมนต์) จะทำพิธีบูชาครูโดยบอกกล่าวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ว่า “จะมีผู้นั้น เขามาเรียนวิชาความรู้ ขอให้ช่วยดลบันดาลให้การเรียนสำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี” แล้วนำสายสิญจน์ผูกโยงจากมือมายังภาควางเครื่องบูชาครูและศีรษะของผู้เรียน แล้วบอกกล่าวเวทมนตร์คาถาให้ผู้เรียนท่องตาม 3 ครั้ง “คาถารักษาโรคกระดูกมีทั้งหมด 5 บท ชื่อคาถาและรายละเอียดหมอน้ำมนต์ไม่สามารถบอกกล่าวให้ผู้วิจัยทราบได้เพราะถือเป็นข้อห้ามหรือเคล้าของหมอน้ำมนต์ หากมีการบอกกล่าวถือเป็นการผิดครูและอาจเกิดสิ่งไม่ดีขึ้นกับหมอน้ำมนต์ได้” เมื่อท่องเวทมนตร์คาถาจบถือว่าเสร็จสิ้นการเรียนวิชาแต่ยังไม่สามารถเป็นหมอน้ำมนต์ได้ ผู้เรียนต้องหมั่นท่องคาถาทุกวัน เรียกว่า “ภาวนาคาถา” และปฏิบัติตามข้อห้ามหรือเคล้าอย่างเคร่งครัด โดยภาวนาคาถาติดต่อกันเป็นเวลา 2 ปี เมื่อครบกำหนดจะมีบุคคลในครอบครัวหรือเครือข่ายได้รับบาดเจ็บเกี่ยวกับกระดูกให้ผู้เรียนได้ทดลองรักษา หากรักษาหายจึงจะสามารถเป็นหมอน้ำมนต์ได้ “ขณะนั้นมีหลานชายของหมอน้ำมนต์ประสบอุบัติเหตุรถจักรยานล้มกระดูกแขนหักให้หมอน้ำมนต์ได้ทำการรักษา ผลปรากฏว่าหมอน้ำมนต์รักษาหลานชายของตนเองจนหายเป็นปกติ โดยนำน้ำมนต์มาพ่นบริเวณขาที่หักแล้วให้หลานชายดื่มน้ำมนต์ ใช้เวลาในการรักษาทั้งสิ้น 14 วัน ซึ่งถือเป็นผู้ป่วยรายแรกที่หมอน้ำมนต์ทำการรักษา หลังจากที่ได้เรียนวิชาจากบิดาและภาวนาคาถาเป็นระยะเวลากว่า 2 ปี”

1.6 ข้อห้ามหรือเคล้า

การเป็นหมอน้ำมนต์ต้องปฏิบัติตามข้อห้ามหรือเคล้า ดังนี้

- 1) ห้ามกินของจากการบูชาหรือของไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ
- 2) ห้ามกินข้าวในงานศพที่มีศพอยู่ในบ้าน ให้ศพเคลื่อนไปวัดเพื่อเผาปนกิจหรือเคลื่อนออกจากบ้านก่อนหมอน้ำมนต์จึงจะสามารถกินข้าวในงานได้ แต่ส่วนมากเมื่อ

มีคนเรียกให้กินข้าว หมอน้ำมนต์จะตอบว่าอิ่มแล้วหรือกินมาแล้ว

3) ห้ามกินผักที่มีชื่อขึ้นต้นด้วยคำว่า “บัก” ในภาษาอีสาน ได้แก่ บักน้ำ บักอี บักโตน หากมีใครเรียกให้หมอน้ำมนต์กิน หมอน้ำมนต์จะไม่สามารถกินได้ แต่ถ้าเรียกด้วยคำว่า น้ำเต้า ฟักทอง ฟัก หมอน้ำมนต์ก็สามารถกินได้ตามปกติ เช่น ถ้ามีคนเรียกหมอน้ำมนต์ให้กินข้าวกับแกงบักอี หมอน้ำมนต์จะไม่สามารถกินข้าวกับกินแกงบักอีได้ ต้องเรียกว่ากินข้าวกับแกงฟักทอง หมอน้ำมนต์จึงจะสามารถกินด้วยกันได้

4) ห้ามเดินรอดใต้ถุนน้ำเต้า ฟัก และฟักทอง

5) ห้ามดื่มเหล้า สูบบุหรี่

6) ห้ามประพฤติผิดในกาม พุดจาไม้ไผ่อดดู
ลูกคนอื่น

7) ห้ามปฏิเสธการรักษาผู้ป่วย

8) ห้ามบอกกล่าวเวทมนตร์คาถาให้ผู้อื่นทราบ
นอกจากผู้ที่มาฝากตัวเป็นศิษย์หรือเรียนวิชาด้วยเท่านั้น

9) ห้ามเรียกร้องคำรักษาจากผู้ป่วย ยกเว้นค่าคาย “เงินค่าคายหมอน้ำมนต์สามารถเรียกรับจากผู้ป่วยได้โดยไม่ถือเป็นเคล้าเพราะเป็นค่าบูชาครู”

10) เงินค่าคายและค่าสมนาคุณที่ได้จากการรักษา ส่วนหนึ่งหมอน้ำมนต์จะต้องนำไปทำบุญถวายพระสงฆ์ “เงินปลงศพตาจะบอกให้เอาไปซื้อของถวายวัดเป็นอาหาร เป็นขนม อะไรอะไร ก็ซื้อไปฝาก และก็เงินที่เขาเอามาให้ ส่วนหนึ่งก็ต้องซื้อของไปถวายวัด”

การปฏิบัติตามข้อห้ามหรือเคล้าจะส่งผลต่อความศักดิ์สิทธิ์ของเวทมนตร์คาถา และประสิทธิภาพในการรักษาผู้ป่วย ถ้าหมอน้ำมนต์ละเมิดข้อห้ามหรือเคล้าข้อใดข้อหนึ่งก็จะถือว่า “ผิดครู” ทำให้การรักษาไม่ประสบผลสำเร็จ

1.7 ประสบการณ์ในการรักษา

หมอน้ำมนต์พื้นบ้าน เป็นแพทย์พื้นบ้านประเภทหมอเป่ากระดูก (ต่อกระดูก) ที่มีความชำนาญด้านคาถาเป่ากระดูก แขนหัก แขนเดาะ โดยตลอดระยะเวลากว่า 40 ปีที่ผ่านมา หมอน้ำมนต์ได้ดำเนินการรักษาผู้ป่วยโรคกระดูกจากอุบัติเหตุมาอย่างต่อเนื่อง ได้รวบรวมข้อมูลของผู้ป่วยที่มาปรึกษาโรคกระดูกกับหมอน้ำมนต์ (เฉพาะผู้ป่วยที่อาศัยในหมู่บ้านนาดี-สร้างบง) แสดงดังตารางที่ 1

Figure 2 Khan 5

Figure 3 Hoi Nimon

Figure 4 Khan Mak Beng

Table 1 Data of bone disease patients treated by a holy water healer

Patients	Code	Age	Illness	Process of healing	Healing duration (days)	Remark
Mr. Kamtan Phothisat	B1	80	A son had a broken left leg from car accident	A holy water healer spouts the holy water toward a cast and takes the patient drink and applies holy water on that cast	15	Healing or treatment together with medical doctor
Mrs. Sasikan Somjai	B2	36	A sister fell from motorcycle and had left wrist sprained	A holy water healer spouts the holy water toward the left wrist and takes the patient drink and applies holy water on the bandage	14	Healing or treatment together with medical doctor
Mr. Samai Srijulhat	B3	56	The broken left leg from motorcycle accident	A holy water healer spouts the holy water toward the left leg and takes the patient drinks holy water	30	Healing or treatment together with medical doctor
Mrs. Prajoub Pakdeerat	B4	47	The broken facial bone from a motorcycle crashed with a tractor	A holy water healer conjures the face and makes a patient drink and washes her face	14	Healing or treatment together with medical doctor
Mr. Putsa Yothawong	B5	49	Left wrist deformed (Dung) from falling from a buffalo	A holy water healer spouts the holy water toward a cast and takes the patient drink and applies holy water on that cast	Can not specify the length of time.	Healing or treatment together with medical doctor
Mr. Suthin Duangsaiwo	B6	63	One finger cut and fractured bones from tractor belt clamping	A holy water healer spouts the holy water toward fingers and takes the patient drink and applies holy water on those fingers	15	Healing or treatment together with medical doctor
Mrs. Prapaisri Pompeng	B7	45	A husband had foot fractured from motorcycle accident.	A holy water healer spouts the holy water toward a foot and takes the patient drink and applies holy water on that foot	7	Healing or treatment together with medical doctor
Phra Khru Pradit Suwanakhun	B8	53	An ankle moved from its original location from falling from a pavilion of temple	A holy water healer spouts the holy water toward an ankle and takes the patient drink and applies holy water on that ankle	15	Healing or treatment together with medical doctor
Mrs. Duan Kittalang	B9	60	A grandson had broken leg bone from motorcycle crashed a tree	A holy water healer spouts the holy water toward a leg and takes the patient drink and applies holy water on that leg	7	Healing or treatment together with medical doctor
Mr. Weerasak Sitti	B10	21	Swollen ankles from playing football	A holy water healer spouts the holy water toward an ankle and takes the patient drink and applies holy water on that ankle	7	Healing or treatment together with medical doctor
Mr. Kampan Namsaihin	B11	59	Aching muscles and bones	A holy water healer takes the patient drink and applies holy water on muscles and bones	7	Healing or treatment together with medical doctor

2. ขั้นตอนและวิธีการรักษา

หมอน้ำมันต์ได้รับการถ่ายทอดวิชารักษาโรคกระดูกมาจากบิดา เมื่อประมาณ 40 ปีที่แล้ว เป็นบุตรชายคนที่ 3 ที่บิดาเป็นผู้ถ่ายทอดวิชาให้ต่อกันมาทอดดี และนายบุญมี ผลาพฤกษ์ ผู้เป็นพี่ชาย “ปัจจุบันทั้งสองท่านงดรักษาผู้ป่วยแล้ว” ดังนั้น ขั้นตอนและวิธีการรักษาของหมอน้ำมันต์ทั้ง 3 ท่าน จึงเหมือนกันโดยเริ่มจาก 1) การจัดเตรียมสถานที่ 2) การวินิจฉัยโรค 3) การบูชาครู 4) การทำน้ำมันต์ 5) การรักษา 6) การปลงศพ และ 7) การสมนาคุณ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1) การจัดเตรียมสถานที่ ก่อนการรักษาทุกครั้ง หมอน้ำมันต์จะเป็นผู้เตรียมสถานที่ในการรักษาไว้ล่วงหน้าก่อนผู้ป่วยจะเดินทางมาถึง โดยเลือกที่ ที่อยู่สูงกว่าพื้น เช่น บนแคร่ไม้ หรือถ้าไปรักษาผู้ป่วยนอกสถานที่ จะมีญาติของผู้ป่วยเป็นผู้จัดเตรียมสถานที่ในการรักษาไว้ให้ “ถ้าคนไหนเวลาเรียกเราไปเป่าที่บ้านอะไรก็ไม่เตรียมเสื้อก็ไม่ปู อะไรก็ต้องให้ไปหา เรียกกันว่าน่วยอยู่นั้นแหละ อันนั้นจะหายยาก ถ้าคนไหนได้เวลาหมอนไป เขาเตรียมพร้อม ถึงเวลาเราก็ไปเป่า อันนั้นจะหายไว

2) การวินิจฉัยโรค หมอน้ำมันต์จะสนทนาพูดคุยซักถามสาเหตุ อาการเจ็บป่วย และรายละเอียดการรักษาว่าผู้ป่วยเคยรักษาโรคกระดูกที่ใดมาบ้างแล้ว ผลการรักษาเป็นอย่างไร การวินิจฉัยของหมอน้ำมันต์ไม่ได้ใช้อุปกรณ์ใดช่วยในการตรวจวินิจฉัยแต่จะใช้มือคลำหรือสัมผัสบริเวณที่มีอาการเจ็บป่วยเพียงอย่างเดียว ผู้ป่วยที่มารักษาโรคกระดูกกับหมอน้ำมันต์ส่วนใหญ่จะเข้ารับการรักษา กับแพทย์แผนปัจจุบันมาก่อน หากพบว่าอาการยังไม่ดีขึ้น เช่น ยังคงมีอาการบวมหรือปวดกระดูกอยู่จึงมารักษา กับหมอน้ำมันต์ ดังนั้น การวินิจฉัยโรคของหมอน้ำมันต์จึงเป็นไปตามการวินิจฉัยของแพทย์แผนปัจจุบัน “ถ้าเป็นมากก็ต้องให้เขาไปรักษาทางโน้นก่อน ถ้าขาหักขาอะไรเขาก็เข้าเฝือกให้ก่อน แล้วจึงมารักษา กับเราทางนี้ อะไรจะดีมาใส่แต่เราก็ไม่ได้ ทางโน้นเขาเรียนมานะ”

3) การบูชาครู ก่อนการรักษาผู้ป่วยหมอน้ำมันต์จะประกอบพิธีบูชาครูเพื่อระลึกถึงคุณของครูอาจารย์ที่ได้เคยประสิทธิ์ ประสาวิชาให้และเป็นการบอกกล่าวหรืออัญเชิญครูอาจารย์ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ต่าง ๆ ให้

มาช่วยในการบำบัดรักษาให้การรักษาสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี โดยผู้ป่วยต้องเตรียมสิ่งของสำหรับบูชาครูมาเอง “ถ้าคนไหนเก็บดอกไม้มาเอง เทียนเอามาเอง อะไรอะไรเอง ผลมันจะมาดีที่คนไข้ จะหายไว” สิ่งของสำหรับบูชาครู ได้แก่ ดอกไม้สีขาว 5 คู่ เทียนเล่มบาท 1 คู่ เทียนไขเล่มเล็ก 5 คู่ นำมาจัดวางในงานหรือพาน เรียกว่า “ขันธ 5” รวมกับค่าคาย 6 บาท “เงิน 6 บาท เอาแต่เหรียญบาทโต๊ะเอาเหรียญ 5 กับเหรียญบาทไม่ได้”

4) การทำน้ำมันต์ หมอน้ำมันต์จุดเทียนเล่มบาทตั้งบนจานขันธ 5 ยกขึ้นระดับอก ท้องนะโม 3 จบ แล้วเสกเป่าเวทมนตร์คาถา จำนวน 5 บท ลงในน้ำสะอาด “ชื่อคาถาและรายละเอียดหมอน้ำมันต์ไม่สามารถบอกกล่าวให้ผู้อื่นทราบได้ หากบอกกล่าวออกไปจะถือว่าผิดครูอาจทำให้เกิดสิ่งไม่ดีขึ้นกับหมอน้ำมันต์ได้” หากผู้ป่วยที่มารักษาประสบอุบัติเหตุ เช่น ช้อเคล็ด กระดูกหัก กระดูกแตก หมอน้ำมันต์ใช้คาถาเพียง 3 บท (บท 1-3) สำหรับเสกเป่าเพื่อทำน้ำมันต์ แต่ถ้าผู้ป่วยประสบอุบัติเหตุด้วย ถูกน้ำร้อนลวก ไฟลวก หรือมานอนอย่างที่บ้านของหมอน้ำมันต์ หมอน้ำมันต์จะเสกเป่าคาถาเพิ่มอีก 2 บท (บท 4-5) รวมทั้งหมดเป็น 5 บท “อย่าง เป็นการรักษาอาการฟกช้ำดำเขียวของกล้ามเนื้อหลังจากผู้ป่วยประสบอุบัติเหตุเพื่อไม่ให้เลือดคั่งหรือเกาะตัวเป็นก้อน โดยนำสมุนไพร ได้แก่ ใบเป้ง่า ใบหนาด เครือเอ็นอ่อน (เถาเอ็นอ่อน) มาหั่นหรือสับให้เป็นชิ้นเล็ก ๆ วางหรือโรยให้ทั่วบนเสื้อที่ปูอยู่บนแคร่ไม้ แล้วนำผ้าห่มมาชุบน้ำแล้วปูทับบนสมุนไพร แล้วใช้เตาถ่านก่อไฟไว้ด้านล่าง จำนวน 2 เตา จากนั้นให้ผู้ป่วยนอนบนผ้าห่มคล้ายกับการอยู่ไฟของแม่ลูกอ่อน”

5) การรักษา หมอน้ำมันต์อธิบายขอให้การรักษาประสบผลสำเร็จแล้วพ่นน้ำมันต์บริเวณที่ได้รับบาดเจ็บ 3 ครั้ง เปล่งเสียงพูดออกมาว่า “หาย หาย หาย เดียวก็เดินได้แล้ว” แล้วให้ผู้ป่วยดื่มน้ำมันต์และนำไปใช้รักษาต่อบ้านโดยประพรม ลูบ หรือทา บริเวณที่บาดเจ็บ “ก่อนดื่ม น้ำมันต์ให้ผู้ป่วยตั้งจิตอธิษฐานนึกถึงครูอาจารย์ ขอให้ตนเองหายป่วย ถ้าเจ็บก็ให้เอาน้ำมันต์มาทาไม่ต้องใช้ยานวด การเก็บรักษาน้ำมันต์ผู้ป่วยต้องเก็บไว้ในที่สูงกว่าศีรษะ ห้ามเก็บไว้ใต้เตียง ห้ามให้ผู้อื่นนำน้ำมันต์ดื่ม ห้ามให้เด็กเล่นหรือถูกน้ำมันต์ เพราะจะทำให้ผู้ป่วยมี

อาการแพ้โรคที่กำลังรักษาอยู่ทำให้โรคกระดูกหายช้ากว่าปกติ หากผู้ป่วยที่ต้องการดื่มน้ำมนต์เย็น ๆ ก็สามารถนำน้ำมนต์แช่ในตู้เย็นได้ แต่ต้องไว้ในชั้นที่สูงกว่าสิ่งของอื่น ๆ” วันเวลาในการรักษา ผู้ป่วยสามารถมาได้ทุกวันยกเว้นวันเดือนดับ ได้แก่ วันแรม 15 ค่ำ การรักษากำหนดไว้ 2 ช่วงเวลา คือ ช่วงเช้ากับช่วงเย็นใช้เวลาในการรักษา 7-15 วัน หรืออาจมากกว่านั้นขึ้นอยู่กับความรุนแรงของโรคกระดูกและอายุของผู้ป่วย

6) การปลงคาย เมื่อผู้ป่วยหายเป็นปกติต้องกลับมาทำพิธีปลงคายเพื่อบอกกล่าวครูอาจารย์และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เคยมาช่วยในการรักษาว่าได้หายจากโรคกระดูกแล้ว การปลงคายจะกระทำในวันอังคารมีสิ่งของที่ต้องใช้ ได้แก่ ขันธ 5 กรวย 5 ผ้าขาว 2 เมตร น้ำหอม 2 จอก ข้าวสาร 2 จอก และค่าคาย 6 บาท นำมาใส่รวมกันในถาด เรียกว่า “เครื่องปลงคาย” โดยให้ผู้ป่วยยกถาดขึ้นระดับศีรษะ “อธิษฐานแต่สิ่งดี ๆ บอกกล่าวสิ่งศักดิ์ต่าง ๆ ที่มาช่วยในการรักษาโรคกระดูก อย่าให้เกิดอุบัติเหตุอะไรอะไรขึ้นกับตนเองอีก” เมื่ออธิษฐานเสร็จให้วางถาดเครื่องปลงคายลงแล้วหมอน้ำมนต์ก็นำถาดเครื่องปลงคายไปทำพิธีปลงคายอีกครั้งในตอนกลางคืน “เมื่ออาบน้ำเสร็จ

อะไรอะไรเสร็จ กินข้าวเสร็จ ตอนจะเข้านอนตาก็ทำของตัวเอง” เมื่อเสร็จพิธีหมอน้ำมนต์จะวางถาดเครื่องปลงคายไว้บนหมอนขิด เป็นเวลา 4-5 วัน หรืออาจมากกว่านั้นแล้วแต่หมอน้ำมนต์ “พูนแหละเราเอาไว้ 3, 4 คืน 5 คืน แล้วแต่คิดเป็นเดือนก็อยู่นั่นแหละ แล้วแต่ลืคดีพ้อ” สิ่งของที่อยู่ในถาดเครื่องปลงคาย ได้แก่ เทียน ผ้าขาว ข้าวสาร หมอน้ำมนต์จะเก็บเอาไว้ ส่วนเงินค่าคายและค่าสมนาคุณหมอน้ำมนต์จะไม่สามารถนำมาใช้สอยทั้งหมดแต่จะเก็บรวบรวมไว้สำหรับทำบุญ “เงินปลงคายตาจะบอกว่าให้เอาไปซื้อของถวายวัดเป็นอาหาร เป็นขนม อะไรอะไรก็ซื้อไปฝาก และก็เงินที่เขามาให้ ส่วนหนึ่งก็ต้องซื้อของไปถวายวัด” ซึ่งถือเป็นข้อปฏิบัติสืบต่อกันมาของหมอน้ำมนต์ ส่วนน้ำหอม กรวยดอกไม้มอน้ำมนต์จะนำไปทิ้งยังที่ใดก็ได้ไม่มีการเก็บเอาไว้

7) สมนาคุณ การสมนาคุณเป็นการตอบแทนการรักษาของหมอน้ำมนต์ ผู้ป่วยจะสมนาคุณเป็นเงินจำนวนเท่าใดก็ได้ตามฐานะและความพอใจ โดยหมอน้ำมนต์ไม่สามารถเรียกร้องค่าสมนาคุณได้เพราะเป็นข้อห้ามหรือจะถ้า “บางคนก็ให้ สอร้อย สามร้อย บางคนสามพัน สองพันก็มี พันหนึ่งก็มี ห้าสิบบาทต่ำสุด แล้วแต่เขาจะให้เราพูดเอาไม่ได้ เรียกเอาไม่ได้

Figure 5 Making holy water

Figure 6 Spraying holy water

Figure 7 Patient drinks holy water

Figure 8 Krauy 5

Figure 9 2 cups of rice

Figure 10 Kreung Plong Kai

อภิปรายผล

1. ภูมิหลังขององค์ความรู้

หมอน้ำมนต์บ้านนาดี-สร้างบง เป็นเพศชาย เหมือนกับหมอน้ำมนต์ท้องถิ่นอื่น ๆ ได้เรียนวิชามาจาก บิดาเพราะมีประสบการณ์เกี่ยวกับการรักษาโรคกระดูกมาก่อน ประกอบกับเป็นผู้มีความประพฤติดีทำให้บิดาประสงค์จะถ่ายทอดวิชาให้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ปิยนุช และสุพิมพ์ (2552) พบว่า ส่วนใหญ่หมอน้ำมนต์เป็นเพศชายและผ่านการบวชเรียนมาแล้วจึงเป็นผู้มี ศีลธรรม สอดคล้องกับงานวิจัยของ นิตยา (2539) พบว่าผู้ที่ จะเรียนวิชารักษาโรคกระดูกได้ต้องมีความประพฤติดี มี ศีลธรรม มีจิตใจเฝ้าแผ่ โอบอ้อมอารี ไม่มีความโลภ ไม่เห็น แก่ตัว หากประพฤติตนไม่ดีแม้ว่าจะเรียนวิชาไปแล้วก็ไม่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ วันเวลาในการเรียนวิชา รักษาโรคกระดูกต้องเป็นวันเดือนปีที่ตั้งท้ายด้วยเลข 5 ได้แก่ วันที่ 5 เดือน 5 ปี พ.ศ. ที่ลงท้ายด้วยเลข 5 เพราะถือว่าเป็น วันเวลาที่เมื่อเรียนวิชาหรือถ่ายทอดวิชาให้กับบุคคลใด เวทมนตร์คาถาจะมีความขลังและศักดิ์สิทธิ์ มากที่สุด การเรียนต้องเตรียมสิ่งของสำหรับบูชาครู ได้แก่ ข้าว 5 ค่า คาย 6 บาท ขันหมากเบ็ง 2 อัน ห่อนิมন্ত 2 ห่อ การบูชาครู ถือเป็นพิธีกรรมที่จะขาดไม่ได้เพราะเป็นการระลึกถึงคุณ ของครูอาจารย์และบอกกล่าวเพื่อขออนุญาตเรียนวิชาใน การรักษา ให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จเป็นหมอน้ำมนต์ได้ ตามที่ตั้งใจ สอดคล้องกับงานวิจัยของ มีชัย (2543) พบว่า การสืบทอดวิชารักษาโรคกระดูก ครูผู้ถ่ายทอดวิชาจะ ประกอบพิธีบูชาครูหรือยกครูเพื่อเป็นการรำลึกนึกถึง พระคุณของครูผู้ประสาวิชารักษาโรคกระดูก เป็นการบอก กล่าวเพื่อขออนุญาตครูตามแบบวัฒนธรรมพื้นบ้านโดยใช้ สิ่งของเครื่องใช้หรือคายเป็นหลายอย่าง ซึ่งอาจมีความ คล้ายคลึงกันหรือแตกต่างกันสำหรับหมอน้ำมนต์แต่ละคน

การเรียนวิชารักษาโรคกระดูกผู้เรียนต้องมีความ ประพฤติดี มีความมุ่งมั่น ตั้งใจ และสมัครใจที่จะเรียนด้วย ตนเอง สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาทองจันทร์ (2543) พบว่า หมอน้ำมนต์จะไม่ยอมถ่ายทอดวิชาให้กับ บุคคลที่ไม่มีคุณธรรมเพราะถือว่าไม่มีสมบัติในการเป็น หมอน้ำมนต์ เนื่องจากเกรงว่าบุคคลเหล่านั้นจะปฏิบัติตาม ข้อห้ามหรือข้อปฏิบัติในการเป็นหมอน้ำมนต์บ้านไม่ได้ซึ่งอาจ

ก่อให้เกิดโทษต่อตนเองและผู้อื่น ข้อห้ามของหมอน้ำมนต์บ้าน ต้องถือปฏิบัติด้วยความระมัดระวัง หากไม่ปฏิบัติก็จะไม่ ประสบความสำเร็จในการรักษา แต่ในทางตรงข้ามหาก ปฏิบัติโดยเคร่งครัดด้วยความเลื่อมใสศรัทธาก็จะก่อให้เกิด ผลดีต่อตัวหมอน้ำมนต์บ้านเองเช่นกัน ปัจจุบันหมอน้ำมนต์ บ้านนาดี-สร้างบง ยังไม่ได้ถ่ายทอดวิชาให้กับบุคคลใด เนื่องจากยังไม่มีผู้ที่มีคุณสมบัติเหมาะสมในการเรียนวิชา รักษาโรคกระดูกได้ ประกอบกับข้อห้ามหรือคำสั่งของการ เป็นหมอน้ำมนต์มีจำนวนมาก เช่น ห้ามดื่มเหล้า ห้ามกิน ผักที่มีชื่อขึ้นต้นด้วยคำว่า “บัก” ในภาษาอีสาน ทำให้เป็น ปัญญาและอุปสรรคของผู้ที่จะตัดสินใจเรียน สอดคล้องกับ คำกล่าวของ สมจิตร (2555) “โดยมากบ่มีผู้อยากเอาดอก มั่นคะลำ เอ็ดครูนำนมนต์มั่นคะลำ ถ้าผู้ใดคะลำบ่ได้ ก็บ่ดี” สอดคล้องกับคำกล่าวของ หัด (2555) กล่าวว่า “เด็กน้อยบ่ มีผู้ชื้อเรียน มั่นก็คะลำยาก คนบ่บ่ค่อยอยากเรียน หากคะลำ บ่ได้มั่นลิบปี” และที่สำคัญการรักษาโรคกระดูกของหมอน้ำมนต์เป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับไสยศาสตร์และความเชื่อ ทำให้อาจ ถูกมองว่าเป็นเรื่องไร้สาระ ไม่มีแก่นสาร สอดคล้องกับคำกล่าวของ ประเวียน (2555) กล่าวว่า “เด็ก ๆ ในปัจจุบันจะไม่เชื่อเรื่องการรักษาโรคกระดูกของหมอน้ำมนต์ จึงยังไม่มีเด็กคนใดคิดจะมาสืบทอดการรักษาโรค กระดูกต่อจากหมอน้ำมนต์เลย” ตลอดจนระดับการศึกษา ของประชาชนในชุมชนที่สูงขึ้นทำให้มีโอกาสเรียนรู้หรือพบ เห็นวิธีการรักษาใหม่ ๆ ที่ทันสมัยกว่า ทำให้ไม่มีผู้ใดมา เรียนรู้วิชารักษาโรคกระดูกจากหมอน้ำมนต์และมีโอกาสที่ ภูมิปัญญาดังกล่าวจะสูญหายไปจากชุมชน สอดคล้องกับ งานวิจัยของ ชัตติยา (2557) รายงานว่า คนรุ่นหลังขาด ความรู้ความเข้าใจที่จะสืบทอดภูมิปัญญา ทำให้เรื่องราว อันทรงคุณค่าและภูมิปัญญาอาจสูญหายได้ซึ่งเป็นสิ่งที่น่า เสียหายยิ่ง ดังนั้น ทุกคนควรร่วมกันหาแนวทางส่งเสริมและ อนุรักษ์ภูมิปัญญาการรักษาโรคกระดูกของหมอน้ำมนต์ให้ อยู่คู่กับบุคคลและชุมชนสืบไป

2. ขั้นตอนและวิธีการรักษา

การรักษาโรคกระดูกของหมอน้ำมนต์บ้านนาดี-สร้างบง มีขั้นตอนและวิธีการรักษาผู้ป่วยโรคกระดูกโดยเริ่ม จาก 1) จัดเตรียมสถานที่ในการรักษา เนื่องจากหมอน้ำมนต์ รักษาโรคกระดูกตามระบบความเชื่อโดยใช้หลักของ

ไสยศาสตร์ที่ต้องพึ่งพาครูอาจารย์ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ให้มาช่วยในการรักษาผ่านพิธีกรรมที่หมอน้ำมนต์สืบทอดมาจากครูอาจารย์ ดังนั้น สถานที่ในการรักษาจึงเป็นเสมือนองค์ประกอบหนึ่งที่ช่วยสนับสนุนให้พิธีกรรมของหมอน้ำมนต์มีความขลังและศักดิ์สิทธิ์ 2) การวินิจฉัยโรคหมอน้ำมนต์จะวินิจฉัยโรคตามการวินิจฉัยของแพทย์แผนปัจจุบัน เนื่องจากมีความเฉพาะทางในการรักษา มีเครื่องมือตรวจวินิจฉัยที่ทันสมัย สามารถพิสูจน์ได้สอดคล้องกับคำกล่าวของ ทศน์ (2555) กล่าวว่า การรักษาของแพทย์แผนปัจจุบันมีหลักฐานเชิงประจักษ์สามารถพิสูจน์ได้แตกต่างไปจากหมอพื้นบ้านที่ใช้การคาดเดาจากประสบการณ์ 3) การบูชาครู เป็นการระลึกถึงคุณของครูอาจารย์และบอกกล่าวสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ให้มาช่วยบำบัดรักษาผู้ป่วย สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาทองจันทร์ (2543) พบว่า พิธีกรรมไหว้ครูเป็นการน้อมรำลึกถึงบุญคุณของบูรพาจารย์ที่ได้ประสิทธิ์ ประสาทวิชาให้และเป็นการอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ให้มาช่วยในการรักษาผู้ป่วย นอกจากนี้ การบูชาครูยังช่วยเพิ่มความขลังและศักดิ์สิทธิ์ให้กับเวทมนตร์คาถาของหมอน้ำมนต์อีกด้วย 4) การทำน้ำมนต์ เป็นการเสกเป่าเวทมนตร์คาถาลงในน้ำสะอาดเพื่อนำมารักษาผู้ป่วย เวทมนตร์คาถาของหมอน้ำมนต์ไม่สามารถบอกกล่าวรายละเอียดให้ทราบได้ เพราะเป็นข้อห้ามหรือเคล้าของหมอน้ำมนต์ สอดคล้องกับงานวิจัยของสรวรรค์ (2541) พบว่า เวทมนตร์คาถาเป็นบทเสกเป่าที่มีความขลังและศักดิ์สิทธิ์ หมอน้ำมนต์แต่ละคนจะไม่เปิดเผยหรือบอกกล่าวให้ผู้อื่นได้รับรู้ได้ หากบอกกล่าวไปจะทำให้ได้รับอันตรายถึงขั้นเสียชีวิตได้ แต่หมอน้ำมนต์บางคนก็สามารถบอกกล่าวเวทมนตร์คาถาให้ผู้อื่นรับทราบได้โดยที่ตนเองไม่เป็นอันตราย 5) การรักษาโรคกระดูก โรคกระดูกแต่ละชนิดหมอน้ำมนต์จะใช้วิธีการรักษาเหมือนกัน คือ พ่นน้ำมนต์บริเวณที่เป็นโรคกระดูก ให้ผู้ป่วยดื่มกินน้ำมนต์แล้วให้ผู้ป่วยนำน้ำมนต์ไปรักษาต่ออยู่ที่บ้าน 6) การปลงศพ เป็นการบอกกล่าวกับครูอาจารย์และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ที่เคยมาช่วยบำบัดรักษาว่าหายจากอาการป่วยแล้วและขอให้สิ่งศักดิ์คุ้มครองไม่ให้ป่วยเป็นโรคกระดูกซ้ำอีก สอดคล้องกับงานวิจัยของ เรณูภา (2545) พบว่า เมื่อผู้ป่วยหายเป็นปกติจะมีพิธีกรรมปลงศพ หากไม่มาทำพิธีจะทำให้ผู้ป่วยปวดศีรษะ ไม่สบายหรืออาจเกิดอุบัติเหตุต่อเนื่อง

ได้อีก นอกจากนี้ หากผู้ป่วยไม่มาปลงศพยังอาจก่อให้เกิดสิ่งที่ไม่ดีขึ้นกับหมอน้ำมนต์ด้วยก็ได้ 7) การสมนาคุณ เป็นการตอบแทนการรักษาของหมอน้ำมนต์โดยผู้ป่วยจะสมนาคุณเป็นเงินจำนวนเท่าใดก็ได้ตามฐานะและความพอใจ สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาทองจันทร์ (2543) พบว่า ผู้ป่วยจะสมนาคุณหมอพื้นบ้านตามศรัทธาโดยหมอไม่ได้เรียกร้องค่ารักษา พยาบาลแต่อย่างใด การสมนาคุณถือเป็นกระบวนสุดท้ายของการรักษาโรคกระดูกโดยจะกระทำควบคู่กับการปลงศพในวันอังคาร ซึ่งเงินค่าสมนาคุณส่วนหนึ่งหมอน้ำมนต์ต้องนำไปทำบุญโดยการซื้อของถวายวัด

สรุป

นายประเสริฐ ผลาพุกษ์ ได้เรียนรู้วิชาการรักษาโรคกระดูกมาจากบิดาเนื่องจากประสบการณ์ที่คอยช่วยเหลือบิดารักษาผู้ป่วยและความกังวลว่าภูมิปัญญาดังกล่าวจะสูญหาย การเรียนกระทำในวันเดือนปีที่ลงท้ายด้วยเลข 5 โดยผู้เรียนต้องเตรียมสิ่งของสำหรับบูชาครู ได้แก่ ขันธ 5 ห่อนิมนต์ ขันหมากเบ็ง และค่าคาย 6 บาท ตั้งไว้ด้านหน้าแล้วครูอาจารย์จะบอกกล่าวเวทมนตร์คาถาให้ท่องตามทีละบท จนครบ 5 บท จากนั้นผู้เรียนต้องท่องเวทมนตร์คาถา “ภาวนาคาถา” ก่อนเข้านอนต่อเนื่องกันทุกวันเป็นเวลา 2 ปี จนกว่าจะมีบุคคลในครอบครัวหรือเครือญาติประสบอุบัติเหตุให้ผู้เรียนนั้นได้ลงทำการรักษา ถ้ารักษาหายก็จะสามารถเป็นหมอน้ำมนต์ได้

เอกสารอ้างอิง

- ชัตติยา ชัตติยวรา. 2557. การคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ กรณีศึกษา: การทำตะเกียงน้ำมันพืชแบบโบราณของชุมชนปงยางคก อำเภอนางรอง จังหวัดลำปาง. วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต 2(1): 81-88.
- เดือน กิจแถลง. 2555. สัมภาษณ์ (8 ธันวาคม 2555). ขั้นตอนและวิธีการรักษาโรคกระดูกของหมอน้ำมนต์.

- ทัศนีย์ สองจันทร์. 2555. สัมภาษณ์ (10 พฤศจิกายน 2555). นักวิชาการสาธารณสุข. แนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการรักษาโรคกระดูกของหมอน้ำมนต์.
- นิตยา กิจไพศาล. 2539. การศึกษาภูมิปัญญาหมอน้ำมนต์รักษากระดูก: กรณีศึกษาหมอน้ำมนต์หนึ่งใบในตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหิดล, กรุงเทพฯ. 191 หน้า.
- ประไพศรี พรเพ็ญ. 2555. สัมภาษณ์ (10 พฤศจิกายน 2555). ขั้นตอนและวิธีการรักษาโรคกระดูกของหมอน้ำมนต์.
- ประเวียง ทองฟู. 2555. สัมภาษณ์ (10 พฤศจิกายน 2555). สมาชิกกลุ่มทอเสื่อกก. ความคิดเห็นต่อการรักษาโรคกระดูกของหมอน้ำมนต์.
- ประเสริฐ ผลาพุกษ์. 2555. สัมภาษณ์ (2, 7 ตุลาคม, 3, 25 พฤศจิกายน, 8, 23 ธันวาคม 2555). หมอน้ำมนต์. ประวัติความเป็นมา ขั้นตอนและวิธีการรักษาโรคกระดูกของหมอน้ำมนต์.
- ปิยนุช ยอดสมสวย และสุพิมพ์ วงษ์ทองแท้. 2552. การศึกษาภูมิปัญญาของหมอน้ำมนต์ในอำเภอบึงสามพัน จังหวัดนครนายก. รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, นครนายก. 72 หน้า.
- พระมหาทองจันทร์ ทิพย์วัฒน์. 2543. ภูมิปัญญาหมอน้ำมนต์ในการรักษาโรคกระดูก อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด. การศึกษาค้นคว้าอิสระศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, มหาสารคาม. 192 หน้า.
- พระวิวัฒน์ ทาวิน. 2551. บทบาทของหมอน้ำมนต์ในปัจจุบัน: กรณีศึกษาหมอน้ำมนต์ในอำเภอบ้านไผ่ จังหวัดลำพูน. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, กรุงเทพฯ. 257 หน้า.
- มีชัย จริยะนวิชัย. 2543. ภูมิปัญญาหมอน้ำมนต์ในการรักษาโรคกระดูก กรณีศึกษาอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, มหาสารคาม. 279 หน้า.
- ยิ่งยง เทาประเสริฐ. 2538. การประยุกต์ใช้ทฤษฎีพื้นฐานการแพทย์แผนไทยและการแพทย์พื้นบ้าน. ใน: เอกสารประกอบการสัมมนา เรื่อง การแพทย์แผนไทยกับสังคมไทย. สถาบันการแพทย์แผนไทย กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข, นนทบุรี.
- เรณูภา ศรีผ่องงาม. 2545. การรักษาโรคกระดูกแบบโบราณของหมอน้ำมนต์ สู่ทัน จันทมาศดี. วารสารจอมสุรินทร์ 2(9): 24-27.
- สมจิตร ดวงสายวอ. 2555. สัมภาษณ์ (3 พฤศจิกายน 2555). ประวัติความเป็นมาและขั้นตอนและวิธีการรักษาโรคกระดูกของหมอน้ำมนต์.
- สมพร ภูติยานันต์. 2542. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการแพทย์แผนไทย: ว่าด้วยสมุนไพรกับแพทย์แผนไทย. โครงการพัฒนาตำราสถาบันการแพทย์แผนไทย กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข, กรุงเทพฯ.
- สรวรรค์ สมสาย. 2541. การรักษาโรคกระดูกของหมอน้ำมนต์ บ้านพลับ ตำบลคูทุ่ง อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, มหาสารคาม. 161 หน้า.
- หัต จตุแทน. 2555. สัมภาษณ์ (24 พฤศจิกายน 2555). ขั้นตอนและวิธีการรักษาโรคกระดูกของหมอน้ำมนต์.
- อรอุษา ปุณณบุรณะ. 2550. การศึกษาภูมิปัญญาหมอน้ำมนต์ไทย: กรณีศึกษาการดูแลรักษาผู้ป่วยที่กระดูกหัก. รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัย สงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, ปัตตานี. 49 หน้า.
- อ่อน มาตรา. 2555. สัมภาษณ์, (10 พฤศจิกายน 2555). ประวัติความเป็นมาและกระบวนการรักษาโรคด้วยสมุนไพร.

การเพิ่มมูลค่าของเปลือกเมล็ดมะขามที่เหลือทิ้ง โดยการผลิตเป็นครีมบำรุงผิว ในหมู่บ้านหนองหล่ม อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา

Value-added of Tamarind Seed Husk Waste for Skin Cream Production in Nong Lom Village, Dok Kamtai District, Phayao Province

ภคศิริ สินไชยกิจ^{1/} ภูวิช ไชยคำวัง^{2/} กนกกาญจน์ พรหมน้อย^{1/} และปิตินุช ผิวชัย^{2/}
Puksiri Sinchaiyakit^{1/}, Phuwit Chaikumwang^{2/}, Kanokkarn Phromnoi^{1/} and Pitinuch Piochai^{2/}

Abstract: The contents from Tamarind seed husk waste were extracted and used to produce skin cream in Nong Lom village, Dok Kamtai district, Phayao province. The Nong Lom housewives group uses local equipments to produce the cream in their factory; therefore, a low-cost and suitable extraction method should be applied. A suitable way in the process was hot water extraction at 60 °C. The water extract was mixed with the base cream to produce skin cream and tested for physical appearance and stability. The skin cream formulated by pharmacists (experimental cream) had a problem of color migration which was not found in the skin cream of Nong Lom's factory (new development cream). The tyrosinase enzyme inhibitor activity of the experimental cream and the new development cream were studied. These results indicated that tamarind seed husk extract might be beneficially used in antioxidant and whitening skin cream. Finally, more than 80% of the consumers were satisfied with the new development cream. However, there is room for improvement of the color, odor and viscosity of the skin cream.

Keywords: Tamarind seed husk, cream, polyphenol, tyrosinase

^{1/}คณะวิทยาศาสตร์การแพทย์ มหาวิทยาลัยพะเยา จ.พะเยา 56000

^{1/}School of Medical Sciences, University of Phayao, Phayao 56000, Thailand

^{2/}คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา จ.พะเยา 56000

^{2/}School of Pharmacy, University of Phayao, Phayao 56000, Thailand

บทคัดย่อ: เปลือกเมล็ดมะขามที่เหลือทิ้งถูกนำไปสกัดสำหรับผลิตเป็นครีมบำรุงผิวโดยกลุ่มแม่บ้านตำบลหนองหล่ม อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา โรงงานของกลุ่มแม่บ้านตำบลหนองหล่มใช้เครื่องมือราคาไม่แพงในท้องถิ่นในการผลิตครีม ดังนั้นการผลิตต้องหากระบวนการสกัดที่เหมาะสมกับโรงงาน โดยพบว่าการสกัดเปลือกเมล็ดมะขามที่เหมาะสมกับโรงงาน คือ การใช้น้ำร้อนที่อุณหภูมิ 60 องศาเซลเซียส จากนั้นจึงนำสารสกัดน้ำที่ได้ไปผสมกับครีมพื้นเพื่อผลิตเป็นครีมบำรุงผิว และนำไปทดสอบลักษณะทางกายภาพและความคงตัวของครีมพบว่าครีมบำรุงผิวที่ผลิตโดยเภสัชกร (ครีมสูตรทดลอง) มีปัญหาเรื่องการเคลื่อนย้ายของสี ซึ่งไม่พบในครีมบำรุงผิวสูตรของโรงงาน (ครีมสูตรพัฒนาใหม่) ต่อมากลุ่มผู้วิจัยได้ศึกษาการยับยั้งเอนไซม์ไทโรซิเนสของครีมบำรุงผิวสูตรทดลองและสูตรพัฒนาใหม่ จากผลการทดลองเหล่านี้ชี้ให้เห็นว่าสารสกัดจากเปลือกเมล็ดมะขามน่าจะมีคุณสมบัติในการผลิตเป็นครีมเพื่อป้องกันผิวหน้าจากอนุมูลอิสระและทำให้ผิวขาวขึ้นได้ การทดลองสุดท้ายกลุ่มผู้วิจัยได้นำครีมบำรุงผิวสูตรโรงงานภายใต้ตราสินค้าแม่แสงดีไปประเมินความพึงพอใจโดยกลุ่มผู้ใช้ผลิตภัณฑ์ พบว่ามากกว่า 80% ของผู้ใช้มีความพึงพอใจในครีมบำรุงผิวสูตรนี้ อย่างไรก็ตาม เรื่องของสี กลิ่น และความข้นหนืดของครีมบำรุงผิวยังจำเป็นต้องมีการปรับปรุงต่อไป

คำสำคัญ: เปลือกเมล็ดมะขาม ครีม โพลีฟีนอล เอนไซม์ไทโรซิเนส

คำนำ

กลุ่มแม่บ้านตำบลหนองหล่ม อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา มีผู้นำที่เข้มแข็งและมีโรงงานแม่แสงดีรองรับในการผลิตครีมมะขามพะเยา ซึ่งทำให้มีวัสดุเหลือทิ้งคือ เปลือกเมล็ดมะขาม ที่ต้องกำจัดโดยการฝังกลบซึ่งหากนำเปลือกเมล็ดมะขามมาแปรรูปเพื่อสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่จะเป็นการลดขยะในชุมชน เป็นการพัฒนารวมชนเพื่อเตรียมรับภาวะโลกร้อนในแนวทางปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง (สุวจิต, 2557) ซึ่งโรงงานแม่แสงดีมีการจัดการด้านการตลาดที่ชัดเจน มีกลุ่มเป้าหมายเป็นผู้บริโภคในระดับกลางถึงล่าง ซึ่งจะซื้อสินค้าในราคาที่ไม่แพง

เปลือกเมล็ดมะขามประกอบไปด้วยสารพวกโพลีฟีนอลโดยไม่อยู่ในรูปแบบของไกลโคไซด์ (Tsuda, 1994) และสารจำพวกคอนเดนส์ แทนนิน (condensed tannin) ซึ่งมีโพรแอนโทไซยานินส์ที่ต่อกันเป็นสายยาวเป็นส่วนประกอบ (Sinchaiyakit *et al.*, 2011) สารโพรแอนโทไซยานินส์เป็นสารฟลาโวนอยด์ (flavonoids) ซึ่งจัดอยู่ในกลุ่มสารโพลีฟีนอล (polyphenols) เช่นกัน โดยมีรายงานเกี่ยวกับฤทธิ์ต้านอนุมูลอิสระของสารกลุ่มโพลีฟีนอลในเปลือกเมล็ดมะขามในการทดสอบด้วยวิธีที่แตกต่างกัน ได้แก่ thiocyanate method (Tsuda, 1994), TBA method (Tsuda, 1994), ABTS method (Sidduraju, 2007; Sinchaiyakit, 2011), FRAP method (Sidduraju,

2007), NBT method (Sidduraju, 2007), linoleic acid system (Tsuda, 1994; Sidduraju, 2007), PV method (Luengthanaphol, 2004) และ DPPH method (Sidduraju, 2007; Sinchaiyakit, 2011) เปลือกเมล็ดมะขามมีฤทธิ์ต้านอนุมูลอิสระสูงมากเมื่อเทียบกับเมล็ดผลไม้ และสมุนไพรหลายชนิด โดยที่ในส่วน germ ของเมล็ดมะขามนั้นไม่มีฤทธิ์ต้านอนุมูลอิสระ (Tsuda, 1994) ในการทดลองนี้ได้มีการเปรียบเทียบเพื่อพัฒนาเทคโนโลยีที่เหมาะสมในการสกัดสารโพรแอนโทไซยานินส์จากเปลือกเมล็ดมะขาม และจะต้องคำนึงถึงความเป็นไปได้ในการผลิตในทางอุตสาหกรรมด้วย ทั้งในด้านอุณหภูมิที่ใช้ตัวทำละลาย การกรองและการทำให้แห้ง

การทำให้แห้งโดยการแช่เยือกแข็ง (freeze-drying) ไม่เหมาะสมในการสกัดสารฟีนอลิก ไกลโคไซด์ (phenolic glycosides) นอกจากจะสามารถป้องกันการละลาย (thawing) ในช่วงระหว่างการทำให้แห้งได้ หากใช้การทำแห้งโดยการแช่เยือกแข็งจะทำให้ได้ปริมาณสารฟีนอลิก ไกลโคไซด์น้อยกว่าการทำแห้งโดยใช้ความร้อน (hot air-drying) หรือการทำแห้งแบบสุญญากาศ (vacuum-drying) (Orlans, 1995) โดยมีรายงานว่าสารฟีนอลิกบางตัวสูญเสียไประหว่างการทำ freeze-drying ภายใต้สุญญากาศเนื่องจากสารฟีนอลิกที่ระเหยได้นี้รวมตัวกันเข้มข้นภายในผลึกน้ำแข็งและสูญเสียไปในระหว่างการทำให้แห้งแบบสุญญากาศ (Van sumere *et al.*, 1983)

การทำให้แห้งโดยใช้ความร้อน (hot air-drying) มีความเหมาะสมในการสกัดสารฟีนอลิกไกลโคไซด์ แต่ไม่เหมาะสมที่จะสกัดสารคอนเดนส์ แทนนิน (Orians, 1995) อย่างไรก็ตาม Lindroth and Koss (1996) รายงานว่าการทำให้แห้งโดยการแช่เยือกแข็งไม่สามารถเปลี่ยนแปลงความเข้มข้นของทั้งสารฟีนอลิก ไกลโคไซด์และแทนนินหลังการทำแห้งเมื่อเทียบกับวิธี vacuum-drying อีกทั้งยังแนะนำว่าการทำให้แห้งโดยใช้สุญญากาศ (vacuum-drying) สามารถใช้ได้ดีในการทดลองที่ไม่สนใจศึกษาการโบไฮเดรต การทำให้แห้งโดยใช้สุญญากาศนี้เป็นวิธีที่เหมาะสมที่จะสกัดทั้งสารฟีนอลิก ไกลโคไซด์และคอนเดนส์แทนนิน (Orians, 1995) โดยปกติการทำแห้งแบบใช้ความร้อนทั้งการทำให้แห้งแบบใช้ถัง (drum dried) และการทำให้แห้งโดยใช้ถาด (tray drying) ใช้ต้นทุนต่ำกว่าการทำให้แห้งโดยใช้ความร้อนด้วยวิธีการสเปรย์ (spray dried) ในการทดลองนี้เลือกการทำให้แห้งแบบถาด (tray drying) เนื่องจากใช้ทำได้ง่ายและเหมาะสมในการสกัดสารโพลีฟีนอลด้วยเครื่องมือที่มีอยู่ในโรงงานแม่แสงดี ซึ่งผลิตครีมให้ตำบลหนองหล่ม อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยาผู้วิจัยได้เคยตีพิมพ์และขอจดสิทธิบัตรวิธีการแยกสกัดสารโพรแอนโทไซยานินส์จากเปลือกเมล็ดมะขาม ซึ่งเป็นวิธีการที่ง่ายโดยการสกัดครั้งเดียวแล้วได้ปริมาณโพลีฟีนอลมากกว่า 90% (ภักดีศรี และไมตรี, 2554) ตามคำขอสิทธิบัตรเลขที่ 1001001666 อย่างไรก็ตามการจะนำมาประยุกต์ใช้ในทางอุตสาหกรรมจริงต้องคำนึงถึงต้นทุนการผลิตของผู้ประกอบการด้วย

เอนไซม์ไทโรซิเนส (tyrosinase) เป็นเอนไซม์ที่ควบคุม (rate-limiting enzyme) การสร้างเมลานิน (melanin) โดยเปลี่ยนกรดอะมิโนไทโรซีน (tyrosine) เป็น 3,4-dihydroxyphenylalanine (DOPA) และ DOPA quinone และเปลี่ยนแปลงจนกระทั่งได้เมลานิน ในที่สุด (Ando *et al.*, 2007) เมลานินเป็นเม็ดสีที่พบในผิวหนัง สารที่ยับยั้งเอนไซม์ไทโรซิเนสได้จะยับยั้งการสร้างเมลานินทำให้ผิวขาวขึ้น

การวิจัยก่อนหน้านี้นี้มีการรายงานการพัฒนาครีมจากเปลือกเมล็ดมะขามมาแล้ว แต่ยังไม่มีการนำออกมาประยุกต์ใช้ในทางอุตสาหกรรม (Lourith *et al.*, 2009) จากคุณสมบัติที่กล่าวมาข้างต้นของเปลือกเมล็ด

มะขามทำให้กลุ่มผู้วิจัยสนใจที่จะพัฒนาครีมมะขามพะเยาให้มีคุณภาพมาตรฐานเป็นที่ยอมรับ และพัฒนาครีมจากเปลือกเมล็ดมะขามซึ่งเป็นส่วนเหลือทิ้งจากอุตสาหกรรมเพื่อเพิ่มมูลค่า โดยในส่วนเปลือกเมล็ดมะขามจะนำมาสกัดสารสำคัญ ได้แก่ สารโพรแอนโทไซยานินส์หรือแทนนิน เพื่อนำไปพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์เสริมความงามต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อนำเปลือกเมล็ดมะขามซึ่งเป็นวัสดุเหลือทิ้งมาพัฒนาทำเป็นผลิตภัณฑ์ครีม เป็นการเพิ่มมูลค่าในทางเศรษฐกิจ และลดขยะเหลือทิ้งจากเปลือกเมล็ดมะขาม
2. เพื่อพัฒนาการสกัดเปลือกเมล็ดมะขามให้ต้นทุนต่ำในทางอุตสาหกรรมโดยศึกษาปริมาณสารโพลีฟีนอลและฤทธิ์ต้านอนุมูลอิสระ

อุปกรณ์และวิธีการ

1. การสกัดเปลือกเมล็ดมะขาม

การสกัดเปลือกเมล็ดมะขามทำในโรงงานที่อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา ซึ่งมีการผลิตครีมมะขามอยู่แล้ว ดังรูปที่ 1 ขั้นตอนการกะเทาะเปลือกเมล็ดมะขามด้วยน้ำ แล้วนำไปอบที่อุณหภูมิ 100 องศาเซลเซียส เป็นเวลา 1 ชั่วโมง ปล่อยให้เย็น กะเทาะเปลือกออกแล้วบดเป็นผงนำเปลือกเมล็ดมะขามที่ได้มาสกัดด้วย 4 วิธี คือ

1. เอทานอล : น้ำ ในอัตราส่วน 3 : 2 (60% เอทานอล) ที่อุณหภูมิ 60 องศาเซลเซียส เป็นเวลา 24 ชั่วโมง
2. เอทานอล : น้ำ ในอัตราส่วน 3 : 2 (60% เอทานอล) ที่อุณหภูมิห้องเป็นเวลา 24 ชั่วโมง
3. น้ำที่อุณหภูมิ 60 องศาเซลเซียส เป็นเวลา 24 ชั่วโมง
4. น้ำที่อุณหภูมิห้องเป็นเวลา 24 ชั่วโมง

2. การหาปริมาณสารโพลีฟีนอล

วิธีการทดลองปรับปรุงจาก Slinkard (1977) โดยวิเคราะห์หาปริมาณสารในกลุ่มโพลีฟีนอลในเปลือกเมล็ดมะขามที่ได้จากการทำแห้งแบบต่าง ๆ และภายหลังการทำเป็นครีมแล้ว ด้วยวิธี Folin-Ciocalteu โดยชั่งสาร

สกัดตัวอย่าง 0.01 กรัม ละลายในน้ำกลั่น 1 มิลลิลิตร คิดเป็นความเข้มข้น 10,000 ไมโครกรัมต่อมิลลิลิตร จากนั้นเจือจางให้มีความเข้มข้นสุดท้ายเป็น 0.5, 1, 2, 4, 6, 8 และ 10 ไมโครกรัมต่อมิลลิลิตร ปิเปตสารที่มีความเข้มข้นต่าง ๆ ปริมาตร 300 ไมโครลิตร ผสมกับสารละลาย Folin Ciocalteu ปริมาตร 1,500 ไมโครลิตร เขย่าให้เข้ากันและตั้งทิ้งไว้เป็นเวลา 3 นาทีในที่มืด จากนั้นเติมสารละลายโซเดียมคาร์บอเนต ปริมาตร 1,200 ไมโครลิตร เขย่าให้เข้ากันและตั้งทิ้งไว้ 30 นาทีในที่มืด นำสารละลายไปวัดค่าการดูดกลืนแสง ด้วยเครื่องยูวี-วิสิเบิลสเปกโตรโฟโตมิเตอร์ที่มีความยาวคลื่น 731 นาโนเมตรโดยใช้น้ำกลั่นเป็นสารละลายอ้างอิง จากนั้นนำค่าที่วัดได้เทียบกับกราฟมาตรฐานกรดแกลลิก

3. การตั้งตำรับครีมโดยเภสัชกร

การหาตำรับครีมที่เหมาะสมโดยทำการเตรียม 2% carbomer 940 โดยชั่ง carbomer ปริมาตร 2 กรัม ปรอยลงในน้ำ 100 มิลลิลิตร คนให้เป็นเนื้อเดียวกันจนได้ลักษณะเป็นเนื้อเจล จากนั้นตั้งทิ้งไว้ที่อุณหภูมิห้อง เป็นเวลา 24 ชั่วโมงทำการตั้งตำรับครีมขึ้น โดยวิธี beaker method หลอมวฏภาคน้ำมันโดยเริ่มจากการหลอมสารที่มีจุดหลอมเหลวสูงไปยังจุดหลอมเหลวต่ำ คือ stearic acid, stearyl alcohol, glycerylmonostearate, anhydrous lanolin, cetyl alcohol และ light mineral oil ตามลำดับ (เรียงตามจุดหลอมเหลว) stearic acid > stearyl alcohol > glycerylmonostearate > anhydrous lanolin > cetyl alcohol > light mineral oil ที่อุณหภูมิ 70 องศาเซลเซียสทำการผสมวฏภาคน้ำโดยผสมสาร triethanolamine, propyl paraben, methyl paraben และ deionized water เข้าด้วยกันตั้งทิ้งไว้ที่อุณหภูมิ 75 องศาเซลเซียส จากนั้นเทวฏภาคน้ำมันลงในวฏภาคน้ำคนเบา ๆ จนกระทั่งเป็นเนื้อเดียวกันเมื่อคนจนเป็นเนื้อครีมและอุณหภูมิลดต่ำลงจนถึงอุณหภูมิห้องแล้ว เติม 2% carbomer ที่ได้เตรียมไว้ลงไป คนให้เป็นเนื้อเดียวกัน ภายหลังการผสมครีมขึ้นแล้วจึงผสมสารสกัดที่เตรียมไว้ให้เข้ากับครีมขึ้นคนให้เข้าเป็นเนื้อเดียวกัน (หากตั้งตำรับครีมขึ้นไม่ต้องเติมสารสกัดลงไป) หลังจากทดสอบความคงตัวทางกายภาพของตำรับครีมขึ้นจนได้ครีมขึ้นที่มีลักษณะทางกายภาพที่ดีที่สุดจึงนำไปพัฒนาเป็นตำรับครีมจากสารสกัดเปลือก

เมล็ดมะขามที่ความเข้มข้นแตกต่างกัน คือ เติมสารสกัดจากเปลือกเมล็ดมะขามลงไปในวฏภาคน้ำ ปริมาตร 0.5, 1.0 และ 1.5% w/w ตามลำดับ (ภาพที่ 2)

4. การตั้งตำรับครีมจากโรงงาน

สูตรที่ใช้ในการตั้งตำรับครีมเป็นสูตรเดียวกับครีมขมิ้นกระชับผิวของโรงงาน ซึ่งผลิตขายอยู่ในปัจจุบัน โดยในงานวิจัยนี้เปลี่ยนจากขมิ้นเป็นเปลือกเมล็ดมะขามโดยการผลิตครั้งแรก ใส่แต่สารสกัดเปลือกเมล็ดมะขามพบว่าตัวครีมเมื่อทดลองทาพบว่าทำให้ผิวแห้ง จึงมีการปรับสูตรโดยเพิ่มว่านหางจระเข้เข้าไปเพิ่มเติม โดยว่านหางจระเข้เป็นผลิตภัณฑ์ที่ทางโรงงานมีการผลิตครีมว่านหางจระเข้อยู่แล้ว

5. การทดสอบคุณสมบัติทางกายภาพและความคงตัวของตำรับครีม

การศึกษาความคงตัวของตำรับครีมสารสกัดเมล็ดเปลือกเมล็ดมะขาม โดยใช้วิธีเร่งแบบ Heating-cooling cycle นำครีมที่ผสมสารสกัดเปลือกเมล็ดมะขามไปเก็บในตู้เย็น ที่อุณหภูมิ 45 องศาเซลเซียส นาน 24 ชั่วโมง จากนั้นนำไปเก็บไว้ในตู้เย็น ที่อุณหภูมิ 4 องศาเซลเซียส นาน 24 ชั่วโมง ทำเช่นนั้นนับเป็น 1 รอบ ทำการทดสอบทั้งหมด 6 รอบ จากนั้นนำครีมสารสกัดเมล็ดมะขามที่สภาวะต่าง ๆ ได้แก่ ครีมที่เตรียมใหม่ ๆ ครีมที่ตั้งทิ้งไว้ที่อุณหภูมิห้องเป็นเวลา 1 สัปดาห์ และ 3 เดือน รวมทั้งครีมที่ผ่านสภาวะเร่ง ไปทำการประเมินคุณสมบัติทางกายภาพ ได้แก่ ความเป็นกรดเป็นด่าง สี กลิ่น ความหนืด ความเข้าเป็นเนื้อเดียวกันได้ของตำรับ

6. การทดสอบความสามารถในการยับยั้งเอนไซม์ไทโรซิเนส

การศึกษาความสามารถในการยับยั้งการทำงานของเอนไซม์ไทโรซิเนสของครีมที่ได้ โดยวิธี dopachrome ใช้ L-DOPA เป็นสารตั้งต้น โดยนำสารสกัดเปลือกเมล็ดมะขามมาละลายใน DMSO แล้วทำปฏิกิริยาใน 96-well plate ประกอบด้วย สารสกัดปริมาตรหลุมละ 40 ไมโครลิตร ฟอสเฟตบัฟเฟอร์ (0.1 M, pH 6.8) 80 ไมโครลิตร เอนไซม์ไทโรซิเนส (31 ยูนิตต่อมิลลิลิตร) 40 ไมโครลิตร และ L-DOPA

(2.5 มิลลิโมลาร์) 40 ไมโครลิตร ใช้เวลาทำปฏิกิริยาที่ 0, 15 และ 30 นาที จากนั้นนำไปวัดค่าการดูดกลืนแสงที่ความยาวคลื่น 475/700 นาโนเมตร โดยใช้ ใน DMSO เป็นสารละลายควบคุม ชนิด negative control โดย DMSO ไม่มีผลต่อการทำงานของเอนไซม์ไทโรซิเนส และสารละลายที่เติมเฉพาะเอนไซม์ ไม่เติมครีมเปลือกเมล็ดมะขามเป็น positive control เอนไซม์ทำงานได้สูงสุด นำค่าการดูดกลืนแสงที่ได้มาคำนวณเทียบกับ positive controlหาความสามารถของครีมเปลือกเมล็ดมะขามในการยับยั้งการทำงานของเอนไซม์ไทโรซิเนส

7. การทดสอบความพึงพอใจต่อครีมเปลือกเมล็ดมะขาม

อาสาสมัคร จำนวน 50 คนเป็นชาย 3 คน หญิง 47 คน ไม่มีโรคประจำตัว ไม่เป็นโรคภูมิแพ้ ไม่มีประวัติแพ้เครื่องสำอางและยา เข้าร่วมทดสอบความพึงพอใจของผู้บริโภคต่อผลิตภัณฑ์ครีมเปลือกเมล็ดมะขามที่ผลิตมาได้หนึ่งเดือนโดยใช้แบบสอบถาม ประเมินสี กลิ่น ความข้นหนืด รูปแบบของครีม ความสามารถในการซึมซาบเข้าสู่ผิว ความมันบนผิวหนัง ความนุ่มของผิวหนัง ความสวยงามของบรรจุภัณฑ์ และความพึงพอใจโดยรวม

Figure 1 Factory in Nong Lom village, Dok Kamtai district, Phayao province

Figure 2 Basic cream and experimental cream with 0.5, 1.0 and 1.5% w/w of tamarind seed husk extract

ผลการศึกษา

จากการทดลองทางกลุ่มแม่บ้านได้เลือกใช้การสกัดเปลือกเมล็ดมะขามด้วยน้ำที่อุณหภูมิ 60 องศาเซลเซียส ใช้กระตักน้ำร้อนแทนอ่างควบคุมอุณหภูมิในการกรองให้มีการปรับใช้ผ้าขาวบางแทนกระดาษกรอง ดังผลการทดลองในตารางที่ 1 โดยค่าปริมาณสารโพลีฟีนอลในสารสกัดเปลือกเมล็ดมะขามที่สกัดได้โดยวิธีต่าง ๆ เมื่อเทียบกับสารมาตรฐานกรดแกลลิก ได้ผลดังตารางที่ 1 แม้ว่าการสกัดด้วยเอทานอลจะทำให้ได้ปริมาณสารโพลีฟีนอลมากกว่าการสกัดด้วยน้ำ แต่ทางกลุ่มแม่บ้านต้องการใช้น้ำในการสกัดเพื่อเป็นการลดต้นทุนการผลิตและลดการใช้สารเคมี อีกทั้งเพื่อจะให้ได้สามารถละลายกลับโดยใช้น้ำเพื่อง่ายต่อการผสมในครีม

ผลของลักษณะทางกายภาพและความคงตัวของครีมเปลือกเมล็ดมะขาม

ทำการทดสอบทางกายภาพและความคงตัวของกายภาพของตัวครีมก่อนและหลังทดสอบความคงตัวภายใต้สภาวะเร่ง (heating-cooling cycle) จำนวน 6 รอบ ได้ผลตามตารางที่ 2 และ 3

ผลการทดลองครีมสูตรที่ผลิตโดยเภสัชกรหลังจากทำการทดสอบความคงตัวในสภาวะเร่งที่เกิดขึ้นคือ ตัวครีมมีความคงตัวเนื้อครีมไม่มีการเปลี่ยนแปลง ไม่เกิดการแยกชั้น แสดงว่าสารที่ทำให้ก่ออิมัลชันมีประสิทธิภาพในการทำงาน แต่เกิดการเคลื่อนย้าย (migration) ของสีขึ้นไปด้านบนของขวดบรรจุ ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่ไม่ดีของผลิตภัณฑ์ ทำให้ไม่น่าใช้ สีมีความเข้มขึ้นเล็กน้อยเมื่อเทียบกับก่อนทำการทดสอบความคงตัว ไม่มีกลิ่นหืน ความเป็นกรดต่ำมีการเปลี่ยนแปลงเพียงเล็กน้อย แต่ยังคงอยู่ในค่า pH ที่เป็นกลาง ส่วนความหนืดของตัวครีม มีการเปลี่ยนแปลงเพียงเล็กน้อยเท่านั้น

ลักษณะทางกายภาพและความคงตัวของครีมสูตรโรงงาน

จากตัวครีมสูตรโรงงานที่ผสมสารสกัดเมล็ดเปลือกมะขาม 1.5% w/w พบว่าตัวครีมเป็นเนื้อ

เดียวกัน มีลักษณะเนียนละเอียด ไม่มีการแยกชั้นของน้ำมันและน้ำ สีของตัวครีมมีสีอมชมพูปานกลาง ไม่มีกลิ่นหืน มีค่าความเป็นกลางค่อนข้างต่ำ กรดเล็กน้อย pH เท่ากับ 6.12 ความหนืด เท่ากับ 55365 เซนติพอยส์ และเมื่อนำตัวครีมจากสารเปลือกเมล็ดมะขามไปทดสอบความคงตัวภายใต้สภาวะเร่ง (heating-cooling cycle) จำนวน 6 รอบและทำการประเมินลักษณะทางกายภาพอีกครั้งพบว่า ตัวครีมเป็นเนื้อเดียวกันลักษณะเนียนละเอียด ยังคงไม่มีการแยกชั้นของน้ำมันและน้ำ สีของตัวครีมมีสีอมชมพูปานกลางไม่เปลี่ยนแปลง ไม่เกิดการเคลื่อนย้ายของสี แต่มีกลิ่นหืนเล็กน้อย มีค่าความเป็นกรด-ด่างหลังการทดสอบเท่ากับ 6.48 ซึ่งยังคงอยู่ในช่วงที่เป็นกลาง และความหนืดมีการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นเมื่อเทียบกับก่อนการทดลอง คือเท่ากับ 66577 เซนติพอยส์ ยังคงมีความน่าใช้ อยู่แสดงว่าตัวครีมมีความคงตัวดี น่าจะทำการทดสอบความพึงพอใจต่อไป

ผลของครีมต่อฤทธิ์ต้านอนุมูลอิสระของไฮโดรเจนเปอร์ออกไซด์

ตัวครีมที่ผลิตขึ้นจากเภสัชกร เมื่อเติมครีมทันทีที่มีฤทธิ์ยับยั้งอนุมูลอิสระไฮโดรเจนเปอร์ออกไซด์ และเมื่อเติมตัวครีมที่เติมเปลือกเมล็ดมะขามที่ 0.5% พบว่าสามารถเพิ่มฤทธิ์ การยับยั้งอนุมูลอิสระไฮโดรเจนเปอร์ออกไซด์ได้นานถึง 15 นาที แต่ถ้าตัวครีมที่เติมปริมาณเปลือกเมล็ดมะขามขึ้นมากกว่า 0.5% พบว่าฤทธิ์ การยับยั้งอนุมูลอิสระลดลงดังตารางที่ 4 ผลที่ได้ อาจจะเนื่องมาจากการที่มีปริมาณคอนเดนส์แทนนินจากเปลือกเมล็ดมะขามมากขึ้นจนรวมตัวกันเองหรือรวมตัวกับสารอื่นๆในครีมแล้วแยกชั้นออกไปจากตัวครีม ทำให้ครีมยับยั้งอนุมูลอิสระไฮโดรเจนเปอร์ออกไซด์ได้น้อยลง จะเห็นได้ว่าเมื่อทิ้งครีมไว้นานจะเกิดการเคลื่อนที่ของสีน้ำตาล ซึ่งเป็นสีของสารกลุ่มคอนเดนส์แทนนินเคลื่อนขึ้นไปด้านบนของครีม อีกทั้งครีมสูตรใหม่ที่ไม่มีการเคลื่อนที่ของสีพบว่า มีฤทธิ์ ยับยั้งอนุมูลอิสระไฮโดรเจนเปอร์ออกไซด์ดีกว่าครีมสูตรทดลองที่เกิดการเคลื่อนที่ของสีเมื่อทิ้งไว้นาน

ครีมเปลือกเมล็ดมะขามที่ผลิตจากโรงงาน ตัวครีมที่เติมเปลือกเมล็ดมะขามที่ความเข้มข้น 0.5, 1 และ 1.5% เมื่อเติมครีมเปลือกเมล็ดมะขามลงทันทีที่มีฤทธิ์ยับยั้งอนุมูลอิสระไฮโดรเจนเปอร์ออกไซด์สูง แต่หากทิ้งเวลาไว้ 15 นาทีขึ้นไปก็จะหมดฤทธิ์ ในการยับยั้งอนุมูลอิสระ ซึ่งกลไกในการจับ

ของเปลือกเมล็ดมะขามยังไม่ทราบแน่ชัด แต่อาจจะเป็นไปได้ว่าเป็นการจับกันแบบย้อนกลับได้ reversible ในขณะที่ครีมขมิ้นกระชับผิวของโรงงานที่ผลิตอยู่ในปัจจุบันมีฤทธิ์ยับยั้งเอนไซม์ไทโรซิเนสที่สูงกว่าครีมเปลือกเมล็ดมะขามที่พัฒนาขึ้น และออกฤทธิ์ได้นานกว่าแต่ฤทธิ์ของครีมเปลือกเมล็ดมะขามก็สูงอยู่ในระดับที่น่าพอใจ การใช้ครีมขมิ้นมาเป็นตัวเปรียบเทียบเนื่องจากครีมขมิ้นเป็นครีมที่ทางโรงงานผลิตเพื่อจำหน่ายอยู่ในปัจจุบันจากการถ่ายทอดความรู้คุณประโยชน์ของความพึงพอใจพบว่า จากอาสาสมัคร 50 คน พบว่าผู้บริโภคมีความ

พึงพอใจโดยรวมที่ 82.86 % โดยชอบที่ทำให้ผิวหน้านุ่มขึ้นเมื่อทาครีมประมาณ 10 นาที รูปแบบครีม บรรจุภัณฑ์ (ภาพที่ 4) โดยควรปรับปรุง ด้าน สี กลิ่น และความชื้นหนืด ซึ่งได้คะแนนความพึงพอใจ 71.43, 71.84 และ 70.8% ตามลำดับ ครีมเปลือกเมล็ดมะขามถูกตรวจสอบโดยศูนย์วิทยาศาสตร์การแพทย์ที่ 1 เชียงใหม่ กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ เพื่อวิเคราะห์หาปริมาณสารปนเปื้อนต้องห้าม ได้ผลการตรวจสอบดังตารางที่ 5 พบว่าครีมเปลือกเมล็ดมะขามสูตรโรงงานที่ปรับแล้วไม่มีสารต้องห้ามอื่น ๆ ในครีม

Table 1 Polyphenol content (GAE) of various conditions of tamarind seed husk extractions

solvent	temperature	filter	Gallic Acid Equivalents (GAE), mg/100 mg		
			Number 1	Number 2	GAE±SD
water	Room	Filter cloth	0.520	0.516	0.518 ± 0.002
water	60°C	Filter cloth	0.778	0.774	0.776 ± 0.003
60% ethanol	60°C	Filter cloth	1.063	1.069	1.066 ± 0.005
60% ethanol	60°C	Filter paper	1.153	1.142	1.148 ± 0.008
60% ethanol	Room	Filter cloth	0.852	0.858	0.855 ± 0.004
60% ethanol	Room	Filter paper	0.602	0.602	0.602 ± 0.001

Table 2 Stability test of experimental cream (pharmacist) before heating and cooling cycle

Indicator	Results of cream			
	Cream base	0.5% TSH	1.0% TSH	1.5% TSH
Smooth texture	yes	yes	yes	yes
Homogenous	yes	yes	yes	yes
Color	white	pink (+)	pink (++)	pink (+++)
Odor	no	no	no	no
pH (pH meter)	7.94	7.84	7.53	7.53
Viscosity (Cp)	> 100000	98360	60028	86520

TSH = tamarind seed husk extract

Table 3 Stability test of experimental cream after heating and cooling cycle

Indicator	Results of cream			
	Cream base	0.5% TSH	1.0% TSH	1.5% TSH
Smooth texture	yes	yes	yes	yes
Homogenous	yes	yes	yes	yes
Migration	no	yes	yes	yes
Color	white	brown pink (+)	brown pink (++)	brown pink (+++)
Odor	no	no	no	no
pH (pH meter)	7.95	7.70	7.20	7.16
Viscosity (Cp)	> 100000	> 100000	68660	64096

Table 4 Tyrosinase inhibition in cream

Creams	Amount of TSH or curcumin	Final concentration TSH	% tyrosinase inhibition $\pm$ S.E.		
			0 minute	15 minutes	30 minutes
Cream base	0	0	13.74 $\pm$ 9.37	-21.42 $\pm$ 8.15	-20.72 $\pm$ 10.72
Experimental cream	0.5%	3 μ g/ml	15.73 $\pm$ 10.54	6.38 $\pm$ 12.61	-1.83 $\pm$ 4.46
	1.0 %	6 μ g/ml	-10.84 $\pm$ 3.26	-36.36 $\pm$ 0.49	-41.83 $\pm$ 4.67
	1.5%	9 μ g/ml	-18.55 $\pm$ 4.49	-42.17 $\pm$ 3.75	-42.32 $\pm$ 5.23
Curcumin commercial cream	0.5%	3 μ g/ml	24.27 $\pm$ 2.10	4.83 $\pm$ 2.79	-4.28 $\pm$ 4.41
	1.0%	6 μ g/ml	36.52 $\pm$ 2.74	27.43 $\pm$ 10.85	-6.55 $\pm$ 2.24
	1.5%	9 μ g/ml	47.47 $\pm$ 1.77	40.85 $\pm$ 1.74	10.42 $\pm$ 2.06
New development TSH cream	0.5%	3 μ g/ml	4.83 $\pm$ 2.79	-40.33 $\pm$ 1.68	-46.96 $\pm$ 2.48
	1.0%	6 μ g/ml	27.43 $\pm$ 10.85	-60.24 $\pm$ 2.17	-69.12 $\pm$ 2.63
	1.5%	9 μ g/ml	40.85 $\pm$ 1.74	-74.35 $\pm$ 1.62	-76.65 $\pm$ 2.91

Data are mean $\pm$ SE from three independent experiments in triplicate

Table 5 Forbidden ingredients in new developed TSH cream

Forbidding ingredient	Results	Methods
Hydroquinone	Not detected (LOD = 0.01% w/w)	ASEAN Harmonized Method, 2005
Mercury	Not detected (LOD = 0.02% w/w)	Clark's Analysis of Drugs and Poisons
Retinoic acid	Not detected (LOD = 0.01% w/w)	ASEAN Harmonized Method, 2005
Steroid	Not detected	Clark's Analysis of Drugs and Poisons

LOD : Limit of detection

Figure 3 Education about tamarind seed husk creams

Figure 4 Package of tamarind seed husk creams from Maesangdee (Nong Lom subdistrict, Phayao)

อภิปรายผล

การใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ มาปรับใช้กับอุตสาหกรรมขนาดเล็กเพื่อให้ได้กรรมวิธีการผลิตที่ต้นทุนต่ำ แต่ยังคงคุณภาพที่น่าพึงพอใจ ในการผลิตครีมของกลุ่มแม่บ้านเลือกใช้น้ำเป็นตัวทำละลาย แม้ว่าการสกัดเปลือกเมล็ดมะขามด้วย 60% เอทานอลจะทำให้ได้สารโพลีฟีนอลมากกว่าการสกัดด้วยน้ำ แต่ทางกลุ่มแม่บ้านต้องการใช้น้ำ ด้วยเหตุผลคือประหยัดค่าใช้จ่าย การสกัดน้ำจะทำให้ได้สารที่มีชีวมากกว่าทำให้ง่ายต่อการละลายกลับเมื่อจะนำไปทำครีม โดยไม่ต้องใช้ตัวทำละลายอินทรีย์ตัวอื่นช่วย และจากรายงานของศิริพร (2545) พบว่าสารสกัดน้ำ สารสกัดตัวทำละลายอินทรีย์ที่ชอบน้ำ (hydrophilic organic solvent) และสารสกัดน้ำผสมตัวทำละลายอินทรีย์ที่ชอบน้ำ จากเปลือกเมล็ดมะขาม มีฤทธิ์ยับยั้งเอนไซม์ไทโรซิเนส ซึ่งจะมีผลยับยั้งการสร้างเมลานิน จึงมักใช้เป็นส่วนผสมในเครื่องสำอางทำให้ผิวขาวขึ้นครีมที่พัฒนาโดยโรงงานแม่แสงดี

ที่พัฒนาครั้งแรก เมื่อทดลองทาแล้วทำให้รู้สึกว่ามีเหงื่อลดความชุ่มชื้นของครีมปกติ น่าจะเป็นผลของสารพวกแทนนินที่ยังหลงเหลืออยู่ในผลิตภัณฑ์ ซึ่งคุณสมบัติของแทนนินคือจับโปรตีนได้ ทางผู้ประกอบการแนะนำว่าน่าจะนำไปใช้ผลิตเป็นโทนเนอร์ หรือผลิตภัณฑ์สำหรับคนหน้ามัน ส่วนการพัฒนาสู่ตลาดมีคำถามว่าทางจะเข้าไปทำให้ตัดปัญหาเรื่องความชุ่มชื้นไปได้ ทั้งนี้ผลการทดสอบในตารางเป็นครีมที่ยังไม่ได้เติมว่านหางจระเข้

จากผลการทดสอบความพึงพอใจ ครีมเปลือกเมล็ดมะขามควรต้องปรับปรุงเรื่อง สี กลิ่นและความชื้นเหน็ด โดยในเรื่องสีเนื่องจากครีมมีสีน้ำตาลของเปลือกเมล็ดมะขาม ทำให้ดูแปลกสำหรับผู้ที่ใช้ที่เคยชินกับครีมสีขาว ซึ่งการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสีจากสีน้ำตาลให้เป็นสีขาวนั้นทำได้ยาก ส่วนเรื่องกลิ่น เปลือกเมล็ดมะขามไม่มีกลิ่นแต่เป็นกลิ่นของครีมพื้น ซึ่งการแก้ไขอาจจะเพิ่มเติมกลิ่นให้น่าใช้ได้ สุดท้ายในส่วนของความชื้นเหน็ด การปรับจะต้องคำนึงถึงผลการเคลื่อนที่ของสีของครีมด้วย หากปรับสัดส่วนไม่เหมาะสม จะทำให้สีน้ำตาลของครีมเคลื่อนที่ขึ้นไปข้างบนทำให้เก็บรักษาไว้ไม่ได้นาน

สรุป

จากการวิจัยในครั้งนี้ค้นพบว่าการสกัดเปลือกเมล็ดมะขามให้ได้สารโพลีฟีนอลมากที่สุดจะต้องสกัดด้วย 60%เอทานอล ที่อุณหภูมิ 60 องศาเซลเซียส แล้วกรองด้วยผ้าขาวบาง แต่เพื่อลดต้นทุนการผลิตและได้สารสกัดที่มีความปลอดภัย ไม่ต้องใช้ตัวทำละลายอินทรีย์ช่วยในการละลายกลับ ทางโรงงานจึงได้เลือกใช้น้ำแทน 60% เอทานอล ซึ่งยังได้ฤทธิ์ต้านอนุมูลอิสระในระดับที่ทางโรงงานยอมรับได้ ผลิตภัณฑ์ครีมเปลือกเมล็ดมะขามที่พัฒนาแล้วโดยโรงงานแม่แสงดี ได้ถูกนำไปทดสอบความพึงพอใจ พบว่าควรปรับปรุง สี กลิ่น และความชื้นหนืด ต้นทุนการผลิตครีมเปลือกเมล็ดมะขามในส่วนวัตถุดิบไม่มี เพราะซื้อพร้อมกับเนื้อมะขาม และเป็นการลดค่าใช้จ่ายของโรงงานในการกำจัดเมล็ดมะขามซึ่งเป็นของเหลือทิ้งของโรงงาน มีต้นทุนเฉพาะค่าแรงในการกะเพาะเปลือกเมล็ดมะขามทำให้ได้ครีมเปลือกเมล็ดมะขามที่มีต้นทุนต่ำ

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณ ศ.ดร.ไมตรี สุทธิจิตต์ ที่ปรึกษาโครงการ และงานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากเครือข่ายบริหารงานวิจัยภาคเหนือตอนบน สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา

เอกสารอ้างอิง

- ภาคศิริ สินไชยกิจ และไมตรี สุทธิจิตต์. 2554. คุณสมบัติชีวเคมีและการประยุกต์ใช้ของเมล็ดมะขาม. วารสารนเรศวรพะเยา 4(2): 5-16.
- สุวจิ แสงอ่อน. 2557. แนวทางพัฒนารวมชนต้นตาลเพื่อเตรียมรับภาวะโลกร้อนในแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. วารสารพัฒนารวมชนและคุณภาพชีวิต 2(1): 23-25.
- ศิริพร เหลืองกอบกิจ. 2545. มะขาม (Tamarind). จุลสารข้อมูลสมุนไพร 19(2): 4-13.

- Ando, H., H. Kondoh, M. Ichihashi and V.J. Hearing. 2007. Approaches to identify inhibitors of melanin biosynthesis via the quality control of tyrosinase, Journal of Investigative Dermatology 127(4): 751-761.
- Lindroth, R.L. and P.A. Koss. 1996. Preservative of Salicaceae leaves for phytochemical analysis: further assessment. Journal of Chemical Ecology 22: 765-771.
- Lourith, N. M. Kanlayavattanukul and S. Chanpirom. 2009. Free radical scavenging efficacy of tamarind seed coat and its cosmetics application. Journal of Health Research 23(4): 159-162.
- Luengthanaphol, S., D. Mongkholkhajornsilp, S. Douglas, P. Douglas, L. Pengsopa and S. Pongamphai. 2004. Extraction of antioxidants from sweet Thai tamarind seed coat-preliminary experiments. Journal Food Engineering 63: 247-252.
- Orians, C.M. 1995. Preservative leaves for tannin and phenolic glycoside analyses: a comparison of methods using three willow taxa. Journal of Chemical Ecology 21: 1235-1243.
- Siddhuraju, P. 2007. Antioxidant activity of polyphenolic compounds extracted from defatted raw and dry heated *Tamarindus indica* seed coat. Lebensmittel-Wissenschaft und-Technologie (LWT)-Food Science and Technology 40(6): 982-990.
- Sinchaiyakit, P., Y. Ezure, S. Sriprang, S. Pongbangpho, N. Povichit and M. Suttajit. 2011. Tannins of tamarind seed husk: preparation, structural characterization and antioxidant activity. Natural Product Communication 6(6): 829-834.
- Slinkard, K. and V.L. Singleton. 1977. Total phenol analysis: automation and comparison with manual methods. American Journal of Enology and Viticulture 28: 49-55.

Tsuda, T., K. Ohshima, A. Yamamoto, S. Kawakishi, and T. Osawa. 1994. Antioxidative components isolated from the seed of tamarind (*Tamarindus indica* L.). Journal of Agriculture Food Chemistry 42(12): 2671-2674.

Van Sumere, C.F., H. Geiger, D. Brai, G. Fockenier, K. Vande Castelee, M. Martens, R. Hansflaer and L. Gebaert. 1983. Freeze-drying and analysis of plant and other biological material. Analytical Biochemistry 131: 530-532.

รูปแบบการเรียนการสอนที่บูรณาการกับการวิจัย การบริการวิชาการ และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของ สาขาวิชาเทคโนโลยีสถาปัตยกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

Instructional Model of Integration of Research, Academic Service as well as Art and Culture Preservation of Department of Architectural Technology, Buriram Rajabhat University

สมบัติ ประจักษ์สันต์^{1/} วิสาข์ แฝงเวียง^{1/} ปิยชนม์ สังข์ศักดิ์^{1/} และกิตติฤกษ์ ปีตาทะสังข์^{1/}
Sombat Prajongsant^{1/}, Visar Feavieng^{1/}, Piyachon Sangsakda^{1/} and Kittireg Pitathasang^{1/}

Abstract: The Instructional Model of Integration of Research, Academic Service as well as Art and Culture Preservation of Department of Architectural Technology, Buriram Rajabhat University aims to develop students of the study and presentation vernacular architecture project. Assessment and evaluation of the project and after the project ended. The study relied on tools such as observation, evaluation, and questions in the forum concluded the lesson by using A.A.R. assessment of students, teachers and persons in community. The research results showed that students in the learning process with the research of vernacular architecture, alert to learning more than old teaching and have a sense of place. Vernacular architecture have been made to conserve the building. Community satisfaction overall of results was at a good level and the community was aware of the importance and inspiration in the vernacular architecture at a good level.

Keywords: Instructional Model, architecture, vernacular architecture

^{1/}สาขาวิชาเทคโนโลยีสถาปัตยกรรม คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ จ.บุรีรัมย์ 31000

^{1/}Department of Architectural Technology, Faculty of Industrial Technology, Buriram Rajabhat University, Buriram 31000, Thailand

บทคัดย่อ: รูปแบบการเรียนการสอนที่บูรณาการกับการวิจัย การบริการวิชาการ และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของสาขาวิชาเทคโนโลยีสถาปัตยกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาผู้เรียนด้วยการเรียนการสอนแบบทำงานเสมือนจริงในการศึกษาและนำเสนอแบบทางสถาปัตยกรรมของอาคารพื้นที่ในจังหวัดบุรีรัมย์และทำการประเมินระหว่างโครงการและประเมินหลังสิ้นสุดโครงการโดยอาศัยเครื่องมือ ได้แก่ แบบสังเกต แบบประเมิน และประเด็นคำถามในการจัดเวทีสรุปบทเรียน โดยเทคนิค A.A.R. ทำการประเมินจากกลุ่มนักศึกษา กลุ่มอาจารย์ผู้สอน และกลุ่มชุมชนเจ้าของสถาปัตยกรรมพื้นที่ ผลการวิจัยระบุว่านักศึกษาเกิดกระบวนการเรียนรู้ด้วยการวิจัยทางสถาปัตยกรรมพื้นที่กระตือรือร้นต่อกระบวนการเรียนการสอนแบบบูรณาการมากกว่าการเรียนการสอนแบบเดิม เกิดสำนึกรักถิ่นเกิดผลกระทบต่อการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมพื้นที่ โดยชุมชนมีความพึงพอใจในภาพรวมของผลงานในระดับดี และมีความตระหนักถึงความสำคัญและเกิดแรงบันดาลใจในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมพื้นที่ในระดับดี

คำสำคัญ: การเรียนการสอน สถาปัตยกรรม สถาปัตยกรรมพื้นที่

คำนำ

ความมั่นคงของชาติไทยขึ้นอยู่กับความสามารถของคนไทยในการดำรงตนอย่างมีวิจรรณญาณในทุกโอกาส สามารถคิดวิเคราะห์ สร้าง พัฒนา ประเมิน ตัดสินใจและแก้ปัญหาได้อย่างเป็นระบบ ถือเป็นหลักการของการปฏิรูปการศึกษาในรูปแบบการพัฒนาบัณฑิตที่เน้นกิจกรรมการเรียนรู้ที่กระตุ้นให้นักศึกษาให้ความสำคัญต่อทรัพยากรในชุมชน โดยนำเอาประเด็นปัญหาของชุมชนเข้ามาเป็นโจทย์ในการเรียนรู้ตลอดหลักสูตรและการวิจัยระดับอุดมศึกษา นักศึกษาต้องมีบทบาทในการเรียนรู้แบบทำงานเสมือนจริงลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง โดยวิจารณ์ (2557) กล่าวถึง การเรียนการสอนบัณฑิตในศตวรรษที่ 21 ที่มีลักษณะความรู้มีอยู่ท่วมท้นที่นักศึกษาสามารถสืบค้นได้ แต่ผู้สอนควรสอนวิธีการแสวงหาความรู้ไม่ใช่สอนความรู้โดยเน้นการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เมื่อนักศึกษาได้รับการพัฒนาทักษะที่เอื้อต่อการคิดวิเคราะห์ดังเช่นกระบวนการวิจัย คุณลักษณะเหล่านี้จะติดตัวนักศึกษาไปตลอด เมื่อเข้าสู่ตลาดแรงงานก็จะดำรงตนได้อย่างมีวิจรรณญาณ คิด วิเคราะห์ สังเคราะห์อย่างเป็นระบบ โดยไม่ละทิ้งการแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชนทำให้ได้กำลังคนที่มีความสามารถทางความคิดและมีฝีมือจำนวนมากพอที่จะสร้างผลกระทบเชิงบวกต่อการพัฒนาชาติได้ งานวิจัยจึงเป็นเครื่องมือสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศเพราะ

ยกระดับขีดความสามารถในเชิงแข่งขัน พัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมของคนในประเทศอย่างยั่งยืน (ทศพร, 2556) ประกอบกับแผนพัฒนาการศึกษาระดับ อุดมศึกษาฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 - 2559) ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนและสังคมไทยให้มีคุณภาพ ผลักกำลังคนที่มีศักยภาพตรงตามความต้องการของตลาดงาน สามารถทำงานเพื่อดำรงชีพตนเองและเพื่อช่วยเหลือสังคม มีคุณธรรม มีความรับผิดชอบ และมีสุขภาวะทั้งร่างกายและจิตใจ ทั้งนี้ อาจารย์ผู้สอนในระดับอุดมศึกษาจึงมีบทบาทหน้าที่ตามพันธกิจหลักของมหาวิทยาลัย ได้แก่ สอน วิจัย บริการวิชาการและทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม โดยเกณฑ์การประกันคุณภาพการศึกษาระดับอุดมศึกษาได้ส่งเสริมและผลักดันให้การดำเนินการตามพันธกิจหลักของหลักสูตรและอาจารย์ผู้สอนในรูปแบบการบูรณาการและด้วยบทบาทของมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ซึ่งเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นและมีอัตลักษณ์ที่มุ่งผลิตบัณฑิตให้มีความรู้ คุณธรรม นำชุมชนพัฒนาจากความสำคัญดังกล่าวข้างต้น สาขาวิชาเทคโนโลยีสถาปัตยกรรมจึงตระหนักถึงการพัฒนาศักยภาพของนักศึกษาสู่ความเข้มแข็งของชุมชนบนฐานองค์ความรู้ด้านสถาปัตยกรรมพื้นที่ โดยเห็นว่าภูมิปัญญาของบรรพชนที่สามารถสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและบริบททางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ ล้วนเป็นมรดกที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ คุณค่าทางศิลปสถาปัตยกรรมและ

คุณค่าทางจิตใจ ดังที่กลุ่มประชาคมยุโรปได้ให้ความหมายของสถาปัตยกรรมว่าเป็นพื้นฐานที่สำคัญของประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและเป็นองค์ประกอบส่วนสำคัญของวิถีชีวิตของแต่ละประเทศ บ่งบอกถึงนัยสำคัญของลักษณะรูปแบบทางศิลปะในชีวิตประจำวันของประชากรและเป็นมรดกสำหรับอนาคตของคนรุ่นต่อไป (วีระพันธุ์, 2547) ดังนั้น หากจัดการเรียนการสอนโดยการบูรณาการกับการวิจัย การบริการวิชาการและการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมให้นักศึกษาร่วมกันเรียนรู้ในชุมชน แสวงหาความรู้และนำเสนอองค์ความรู้โดยการทำงานร่วมกันของพี่น้องต่างชั้นปีที่รวมคนความสามารถ ทักษะที่หลากหลาย เรียนรู้จากการทำงานเสมือนจริง ตามทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเอง (constructivism) เป็นการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนลงมือกระทำในการสร้างความรู้มากกว่าเป็นผู้รับการถ่ายทอดความรู้จากครูผู้สอน ได้ผลงานจากการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นนำไปสู่การแก้ปัญหาหรือเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนต่อการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น จึงเป็นบทบาทที่จำเป็นและสำคัญยิ่งซึ่งควรดำเนินการให้เป็นรูปธรรมเพื่อให้เกิดผลลัพธ์และผลกระทบที่ดีกับนักศึกษา คณาจารย์ และชุมชน อีกทั้งเป็นวิถีแห่งการคงอยู่ของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นมรดกทางวัฒนธรรมของไทยสืบไป

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนแบบบูรณาการกับการวิจัย การบริการวิชาการและการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม
2. เพื่อประเมินผลลัพธ์และผลกระทบของการเรียนการสอนแบบบูรณาการกับการวิจัย การบริการวิชาการและการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

อุปกรณ์และวิธีการ

การวิจัยนี้มีวิธีดำเนินการวิจัยแบบผสมผสาน (mix research method) โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชุมคณาจารย์ โดยมีแนวคิดสลายการเรียนการสอนเฉพาะรายวิชาของสาขาวิชาแบบรายวิชาออกหลังจากการเรียนการสอนแบบแยกรายวิชาตาม

หลักสูตร ในสัปดาห์ที่ 9-12 สาขาวิชาจะจัดการเรียนการสอนแบบทำงานเสมือนจริง โดยแบ่งนักศึกษาออกเป็นกลุ่มได้จำนวน 5 กลุ่ม ให้แต่ละกลุ่มประกอบด้วยนักศึกษาชั้นปีที่ 2-4 บูรณาการกับการวิจัย บริการวิชาการและทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ตามแผนงานของสาขาวิชาเทคโนโลยีสถาปัตยกรรม

2. คณาจารย์ประชุมนักศึกษาชั้นปีที่ 2-4 เพื่อสร้างแรงบันดาลใจ และความเข้าใจในการดำเนินโครงการ

3. คณาจารย์แนะนำสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในพื้นที่เป้าหมายแก่นักศึกษา ได้แก่ อุโบสถวัดขุนก้อง อ.นางรอง อุโบสถวัดชัยมงคล อ.ประโคนชัย อุโบสถวัดหนองบัวเจ้าป่า อ.สตึก ห้องแถวตลาดหัวยราช อ.หัวยราช จ.บุรีรัมย์ เรือนอีสาน อ.เมืองยาง จ.นครราชสีมา นักศึกษาแต่ละกลุ่มเลือกพื้นที่ตามความสนใจหรือคณาจารย์พิจารณาจากภูมิภานาเดิมของนักศึกษาเพื่อเลือกกลุ่ม

4. นักศึกษาแต่ละกลุ่มลงพื้นที่สำรวจเบื้องต้นพิจารณาความเป็นไปได้ของการดำเนินโครงการโดยความร่วมมือของชุมชน เขียนโครงการ โดยมีการแบ่งบทบาทหน้าที่ของสมาชิกในกลุ่ม และเสนอโครงการต่อคณาจารย์เพื่อพิจารณาให้ข้อเสนอแนะและร่วมวางแผน จัดสรรวัสดุ อุปกรณ์และงบประมาณสมทบการดำเนินโครงการแก่นักศึกษาแต่ละกลุ่ม

5. คณาจารย์และนักศึกษาร่วมกันกำหนดตัวบ่งชี้ความสำเร็จของโครงการ และวิธีติดตามประเมินผล

6. ดำเนินโครงการตามแผนงานด้วยอาศัยการแสวงหาความรู้และสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตัวของนักศึกษาเอง โดยผู้สอนเป็นเพียงผู้อำนวยความสะดวกและที่ปรึกษา

6.1 เมื่อเริ่มดำเนินการคณาจารย์ลงพื้นที่เพื่อชี้แจงโครงการต่อชุมชน ในสัปดาห์ที่ 9-10 และนักศึกษาแต่ละกลุ่มจะลงไปยังพื้นที่ชุมชนเป้าหมายเพื่อศึกษาบริบทของชุมชน ประวัติการสร้างและบูรณะอาคารผ่านการสัมภาษณ์เจาะลึกผู้นำชุมชน ผู้เฒ่าผู้แก่ เจ้าของหรือผู้ดูแลอาคารหรือผู้เกี่ยวข้อง ดังภาพที่ 1 รวมทั้งการสำรวจ รั้ววัดขนาด สัดส่วนในทุกองค์ประกอบของอาคารด้วยเครื่องมือวัด ศึกษาวัสดุ

และโครงสร้างของอาคารโดยเขียนภาพร่างประกอบ การศึกษา ดังภาพที่ 2

6.2 ในสัปดาห์ที่ 11-12 นักศึกษาแต่ละกลุ่มจะกลับจากพื้นที่ชุมชนเป้าหมายมายังมหาวิทยาลัย โดยจัดพื้นที่ห้องเรียนเป็นห้องปฏิบัติการ ให้แต่ละกลุ่มปฏิบัติงานเขียนแบบ หุ่นจำลอง แบบนำเสนอทางสถาปัตยกรรม สื่อวีดิทัศน์นำเสนอประวัติชุมชนและอาคาร ผลงานดังภาพที่ 3

7. เตรียมนิทรรศการและเวทีการนำเสนอ เผยแพร่ผลงานจากการเรียนรู้สู่ชุมชนหรือสาธารณชน โดยนักศึกษาจะต้องติดต่อนัดหมาย กำหนดวัน เวลา สถานที่ และเตรียมชุมชนที่จะรับฟังการนำเสนอเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล และประเมินความพึงพอใจในผลงานนำเสนอผลการศึกษาศาปัตยกรรมพื้นถิ่นแก่ชุมชนทั้ง 5 โครงการ ดังภาพที่ 4 และมอบข้อมูลอาคารและแบบทางสถาปัตยกรรมที่จัดทำขึ้นให้แก่ชุมชนเพื่อใช้ประโยชน์ต่อการอนุรักษ์อาคารต่อไป

8. ติดตามและประเมินผลงานตามตัวบ่งชี้ความสำเร็จของโครงการ โดยระหว่างดำเนินการได้จัดให้มีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้การทำงานของแต่ละกลุ่มเป็นประจำทุกสัปดาห์ รวม 3 ครั้ง เพื่อให้แต่ละกลุ่มได้นำเสนอกระบวนการศึกษา การทำงาน ปัญหาและอุปสรรครวมทั้งการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นในแต่ละสัปดาห์และการประเมินหลังสิ้นสุดโครงการซึ่งเป็นกระบวนการประเมินแบบ 360 องศาเพื่อการพัฒนา โดยนักศึกษาจะเป็นผู้ประเมินตนเอง ประเมินสมาชิกในกลุ่ม รับฟังเสียงสะท้อนจากคณาจารย์ และชุมชนเพื่อนำข้อมูลมาพัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอ

9. คณาจารย์จัดกระบวนการกลุ่มด้วยเทคนิค A.A.R. (after action reflection) โดยให้แต่ละกลุ่มได้สะท้อนความรู้ ความคิดเห็นและความรู้สึกเกี่ยวกับการดำเนินโครงการ เพื่อสรุปบทเรียนโดยมีผู้สรุปประเด็นบันทึกผลการสนทนาไว้ และให้นักศึกษาปีที่ 4 สามารถต่อยอดองค์ความรู้ที่ได้จากการเรียนการสอนสู่การทำโครงการวิจัยทางสถาปัตยกรรมในภาคเรียนถัดไป

ผลการวิจัย

การประเมินผลโครงการในช่วงสัปดาห์ที่ 12 ซึ่งเป็นช่วงสิ้นสุดโครงการนักศึกษาจัดทำผลงานนำเสนอ การศึกษาศาปัตยกรรมพื้นถิ่นและนำเสนอผลงานในรูปแบบนิทรรศการต่อชุมชน มีผลการประเมิน ดังนี้

1. การประเมินผลตนเองของนักศึกษา

จำนวน 27 คน จากจำนวน 32 คน เป็นนักศึกษาชาย 21 คน และหญิง 6 คน แยกเป็นนักศึกษาชั้นปีที่ 2 จำนวน 9 คน ชั้นปีที่ 3 จำนวน 10 คน และชั้นปีที่ 4 จำนวน 8 คน มีผลการประเมินตนเอง ดังนี้ โครงการนี้ทำให้นักศึกษามีความกระตือรือร้นต่อการเรียนรู้ที่มีความหมายเป็นโจทย์จริงในพื้นที่ชุมชน มีความมุ่งมั่นที่จะเรียนรู้ ค้นคว้า ศึกษาข้อมูลประกอบก่อนลงพื้นที่ รู้จักการวิเคราะห์ สังเคราะห์ความรู้ที่รวบรวมมาจากการสอบถาม สัมภาษณ์ หรือการสืบค้นข้อมูลจากแหล่งสารสนเทศที่หลากหลาย นำเสนอผลงานทางสถาปัตยกรรมอย่างมีเทคนิควิธี เข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย รับผิดชอบต่อตนเอง ต่อหน้าที่ ต่อกลุ่ม ต่อชุมชน พัฒนาความสัมพันธ์ระหว่าง นักศึกษารุ่นพี่รุ่นน้องสามารถทำงานเป็นทีม พัฒนาความเป็นผู้นำ กล้าแสดงความคิดเห็น พัฒนาศักยภาพของตนเองในทุกด้านอย่างก้าวกระโดด โดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากพี่ น้อง เพื่อนสมาชิกในกลุ่ม และคนในท้องถิ่น รู้สึกสำนึกรักถิ่นภาคภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่นหวงแหนสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในระดับมาก และเมื่อเปรียบเทียบกับการเรียนการสอนแบบเดิม พบว่า นักศึกษาประเมินตนเองว่ามีความกระตือรือร้นที่จะแสวงหาความรู้ในพื้นที่ชุมชน มีความตั้งใจที่จะผลิตผลงานที่มีคุณภาพ รู้สึกสนุกและพึงพอใจในภาพรวมของการเรียนรู้แบบบูรณาการมากกว่าการเรียนแบบเดิมในระดับมาก ดังตารางที่ 1 และนักศึกษาได้สะท้อนความคิดว่า

“ ตั้งแต่ได้ทราบจะมีการเรียนแบบบูรณาการฯ ก็รู้สึกอยากเรียนและเมื่อได้ทราบว่าเรียนต้องไปศึกษาเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ก็รู้สึกที่อยากจะเรียนรู้ หลังจากได้ไปศึกษาข้อมูล ประวัติ ก็ทำให้เกิดจิตสำนึกรัก

สิ่งที่ชุมชนมีอยู่ และอยากจะทำอะไรไว้ เป็นโครงการที่ดี ทำให้นักศึกษามีส่วนร่วมในการเข้าไปพัฒนาชุมชน และยังเป็นโครงการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมที่มีอยู่แล้วในท้องถิ่นให้คงอยู่ต่อไป ”

“ การเรียนแบบบูรณาการฯ ทำให้นักศึกษาได้เป็นผู้ใหญ่มากขึ้นและกล้าที่จะแสดงออก และทำให้ผู้คนในชุมชนได้รู้ถึงศักยภาพของสาขาวิชาเทคโนโลยีสถาปัตยกรรม และอีกอย่างยังทำให้รู้จักความรับผิดชอบของคนที่เป็นหัวหน้าและสมาชิกในกลุ่มด้วย เมื่อนักศึกษาได้ลงพื้นที่จริง เห็นงานจริง ทำให้ทราบถึงปัญหาของงาน โดยที่กลุ่มนักศึกษาร่วมกันแก้ไขปัญหาที่ตนเอง ”

2. การประเมินผลการทำงานของผู้เรียน
กลุ่มโดยนักศึกษาภายในกลุ่ม รวมจำนวน 32 คน จากการประเมินผลการทำงานเฉลี่ยของนักศึกษาแต่ละคนพบว่า มีนักศึกษาที่มีผลการประเมินเกิน 50 คะแนนจาก 100 คะแนน จำนวน 28 คน คิดเป็นร้อยละ 87.5 และมีเพียง 4 คน คิดเป็นร้อยละ 12.5 ที่มีผลคะแนนต่ำกว่า 50 คะแนน หมายถึง มีส่วนร่วมในการศึกษาและจัดทำผลงานน้อย ในช่วงระยะเวลาในการทำงานกลุ่ม นักศึกษาส่วนใหญ่ (ร้อยละ 26) เกิดความรู้สึกลดลงด้านบวกโดยยอมรับว่ามีความสามัคคีกันมากขึ้น ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน กระชับความสัมพันธ์ระหว่างรุ่นพี่รุ่นน้อง มีการทำงานเป็นทีมมีการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันทำให้รู้จักฟังความคิดเห็นของผู้อื่นบรรยากาศการทำงานเต็มไปด้วยความอบอุ่น ร้อยละ 22 เห็นว่าการเรียนแบบนี้ทำให้มีความรับผิดชอบมากขึ้น รู้สึกสนุกที่ได้ลงพื้นที่ที่ไม่เบื่อเหมือนการเรียนในห้องทำให้ได้ประสบการณ์ใหม่ได้เรียนรู้จากสถานการณ์จริง

3. การประเมินผลของอาจารย์ผู้สอน จำนวน 4 คน ผลปรากฏว่า ระหว่างดำเนินโครงการอาจารย์เห็นว่าผู้เรียนเกิดทักษะการเรียนรู้ด้านคุณธรรม จริยธรรมที่สะท้อนอัตลักษณ์ของบัณฑิตมหาวิทยาลัยที่ว่า “สำนึกดี มีความรู้คู่คุณธรรม นำชุมชนพัฒนา” ในระดับมากที่สุด เกิดทักษะการเรียนรู้ด้านความรู้ทางสาขาวิชาเทคโนโลยีสถาปัตยกรรม เกิดทักษะทางปัญญา คิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ เกิดทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและ

ความรับผิดชอบ เกิดทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสารและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในระดับมาก เห็นว่า ผู้เรียนเกิด ความตระหนักถึงคุณค่าของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในระดับมาก เห็นประโยชน์ เห็นคุณค่าของโครงการที่มีต่อชุมชนในระดับมากที่สุด คณาจารย์มีความพึงพอใจในภาพรวมของการเรียนรู้แบบบูรณาการมากกว่าแบบเดิมในระดับมากและเห็นด้วยว่าต้องมีการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการโดยใช้โจทย์เชิงพื้นที่เรียนรู้จากสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในชุมชนในระดับมาก ดังตารางที่ 1 และผู้สอนมีความคิดเห็นสำคัญต่อโครงการ คือ

“โครงการนี้เป็นโครงการแรกซึ่งมีทั้งจุดแข็งและจุดอ่อน ซึ่งจุดแข็งคือการทำงานเป็นทีม ความรับผิดชอบ และการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ซึ่งในระดับผู้สอนเองต้องรู้จักการแก้ปัญหา และให้คำแนะนำแก่นักศึกษาได้ และจุดอ่อนในด้านงบประมาณและความปลอดภัยของนักศึกษาที่ผู้สอนต้องให้ความสำคัญ”

“เนื่องจากเป็นกระบวนการเรียนการสอนแบบใหม่ที่สาขาวิชายังไม่เคยจัด จึงต้องทำความเข้าใจกับนักศึกษา ชุมชน ผู้ปกครองมีการเตรียมความพร้อมของผู้เรียนก่อนลงพื้นที่ ฝึกให้นักศึกษามีกระบวนการคิดและทำงานเป็นระบบ ให้เข้าใจบทบาทหน้าที่และการทำงานร่วมกันเป็นทีม การถ่ายทอดประสบการณ์ ทักษะการทำงานจากรุ่นพี่สู่รุ่นน้อง”

4. การประเมินผลของผู้เรียน รวมจำนวน 85 คน ระหว่างดำเนินโครงการคนในชุมชนเห็นว่าผู้เรียนเกิดทักษะการเรียนรู้ด้านคุณธรรม จริยธรรมในระดับมาก เกิดทักษะการเรียนรู้ด้านความรู้ทางสาขาวิชาเทคโนโลยีสถาปัตยกรรม เกิดทักษะทางปัญญา คิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ เกิดทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และ ความรับผิดชอบ เกิดทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในระดับมาก นอกจากนี้มีความพึงพอใจในภาพรวมของการปฏิบัติงานของนักศึกษาในระดับมาก ชุมชนมีความคิดเห็นต่อผลงานการนำเสนอของนักศึกษา ป้ายข้อมูลและสื่อวิดิทัศน์สามารถให้เนื้อหาสาระครบถ้วน มีการออกแบบที่สวยงามเข้าใจง่าย มีจำนวนพอเพียงและเหมาะสมใน

ระดับมาก หุ่นจำลองมีสัดส่วนและความสมจริงในระดับมากที่สุด และเห็นด้วยว่าต้องมีการจัดการเรียนการสอนแบบเรียนรู้จากสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในชุมชนในระดับมาก และเห็นว่าตนเองเกิดความตระหนักถึงคุณค่าของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น เห็นประโยชน์ เห็นคุณค่าของโครงการที่มีต่อชุมชนและเห็นว่าชุมชนสามารถใช้ประโยชน์จากผลงานของนักศึกษาในระดับมาก ผลจากโครงการทำให้ชุมชนเกิดความตระหนักถึงคุณค่าของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ทำให้เกิดแรงจูงใจและแนวทางในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในระดับมาก ดังตารางที่ 1 และคนในชุมชนมีความคิดเห็นสำคัญต่อโครงการว่า “เป็นโครงการที่ดีมากนักศึกษาได้ความรู้และทักษะชาวบ้านได้ความรู้เพิ่มเติมเพราะส่วนมากชาวบ้านไม่ค่อยรู้จักประวัติความเป็นมาของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นนอกเจ้าคนเฒ่าคนแก่ พอให้นักศึกษาทำโครงการนี้ชาวบ้านก็มีความรู้เพิ่มมากขึ้น และมีความภูมิใจที่จะได้ช่วยกันอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อไป ”

5. ผลการสรุปบทเรียนของนักศึกษา โดยจัดกระบวนการกลุ่มด้วยเทคนิค A.A.R. (after action reflection) โดยให้นักศึกษาแต่ละคนได้สะท้อนความรู้ ความคิดเห็นและความรู้สึกเกี่ยวกับการดำเนินโครงการ สรุปประเด็นได้ผล ดังนี้

แรงบันดาลใจในการทำงานครั้งนี้ของนักศึกษาส่วนใหญ่มาจากความสนใจอยากมีส่วนร่วมทดลองการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบบูรณาการโดยนักศึกษาจะได้ปฏิบัติงานด้านการวิจัยเป็นกลุ่ม ในพื้นที่ท้องถิ่นจริงซึ่งแตกต่างจากการจัดการเรียนการสอนระบบเดิม ช่วยสร้างความภาคภูมิใจ โดยนักศึกษาส่วนใหญ่มีความคาดหวังจากการทำโครงการนี้ในเรื่องของความสัมพันธ์ที่ดีของนักศึกษาระหว่างชั้นปี หรือภายในชั้นปี และต้องการเทคนิคในการทำงานด้านเทคโนโลยีสถาปัตยกรรม เช่น การใช้โปรแกรมทางด้าน 3 มิติ หรือโปรแกรมคอมพิวเตอร์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องที่นอกเหนือจากการเรียนภายในห้องเรียนจากนักศึกษารุ่นพี่ และคาดหวังว่าผลงานจะเป็นที่ยอมรับของชุมชน

6. ผลที่เกิดจากการดำเนินการ จากเวทีสรุปบทเรียนสามารถสรุปผลที่ได้จากการดำเนินการได้ดังนี้

1) ผลที่ได้รับจากการลงพื้นที่ชุมชนพบว่า ทำให้นักศึกษาได้เรียนรู้ประวัติ ความเป็นมาและความสำคัญของสถาปัตยกรรมในพื้นที่ และเรียนรู้วิธีการหาข้อมูลอาคารสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในแต่ละชุมชนได้ นอกจากนั้นยังพบว่าหากมีการดำเนินการอย่างเป็นทางการร่วมกับชุมชน เช่น การประชุมร่วม หรือการนำเสนอการดำเนินการโครงการที่ชัดเจน และชุมชนเห็นว่าเป็นประโยชน์ต่อชุมชน ได้รับความร่วมมือ ทั้งในด้านการให้ข้อมูลที่สำคัญ การร่วมกันตรวจสอบข้อมูลให้ถูกต้อง

2) ผลที่ได้รับจากการดำเนินการช่วงห้องปฏิบัติการ พบว่ามีการร่วมมือกันทำงานภายในกลุ่มชั้นปี และระหว่างชั้นปี พบปัญหาเรื่องการบริหารจัดการกลุ่ม เนื่องจากนักศึกษาต่างชั้นปีที่มีตารางเรียนที่มีเวลาเรียนและเวลาว่างไม่ตรงกัน จึงมีปัญหาเรื่องการบริหารจัดการเวลาทำงานร่วมกัน

3) ผลที่ได้รับจากการดำเนินการช่วงนำเสนอผลงานต่อชุมชน ทำให้นักศึกษาจึงเข้าใจได้ว่า ในการนำเสนองานต่อสาธารณชนนั้น มีความจำเป็นที่จะต้องประสานงานกับผู้นำชุมชน ผู้ที่เกี่ยวข้อง และกลุ่มเป้าหมายที่จะนำเสนองานล่วงหน้า จะต้องรู้จักกลุ่มเป้าหมายเพื่อจะได้จัดเตรียมวิธีการนำเสนอที่เหมาะสมเพื่อให้เข้าใจในผลงานที่จะนำเสนอ จะต้องมีการตรวจสอบความพร้อมของสถานที่ อุปกรณ์ภาพและเสียง นำเสนอก่อน รวมทั้งสื่อที่ผู้นำเสนอ มีการเตรียมตัวผู้นำเสนออย่างดี และเทคนิคในการนำเสนอผลงานให้น่าสนใจ คือการพยายามทำให้ผู้ชมมีส่วนร่วม โดยต้องศึกษาว่า ผู้ชมเป็นใคร มีความสำคัญอย่างไรในชุมชน มีส่วนร่วมกับการศึกษานี้อย่างไร รวมทั้งศึกษาวิถีชีวิต วัฒนธรรม พฤติกรรม รสนิยมของชุมชน เพื่อนำมาประยุกต์และใช้ในการออกแบบสื่อนำเสนอให้ดึงดูดความสนใจของผู้ชมในชุมชนได้

ความสำเร็จ ความก้าวหน้าหรือความภาคภูมิใจจากการทำโครงการนี้ สรุปได้ดังนี้

1) เป็นโครงการที่สามารถทำให้นักศึกษาระหว่างชั้นปีมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ได้ทำงานร่วมกัน และมีการถ่ายทอดความรู้ เทคนิควิธีการต่าง ๆ จนผลงานออกมาสำเร็จ

2) ได้ทำงานร่วมกับชุมชนซึ่งบางชุมชนนั้นเป็นบ้านเกิดของนักศึกษาภายในกลุ่ม โดยนักศึกษาได้ใช้ความรู้ทางด้านสถาปัตยกรรมที่มีเข้าไปช่วยทำประโยชน์ในด้านการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมที่มีคุณค่า และได้รับการยอมรับและชื่นชมจากชุมชน

3) สาขาวิชาเทคโนโลยีสถาปัตยกรรมได้ทำงานร่วมกับชุมชนและทำให้สาขาวิชาเป็นที่รู้จัก ซึ่งจะเป็นการพัฒนาด้านวิชาการและวิชาชีพของสาขาวิชาต่อไปได้

สิ่งที่ตั้งใจไว้แต่ไม่ได้ทำ หรือทำไม่ได้ คือ ต้องการนำเสนอผลงานให้ดี แต่ไม่สามารถทำได้เนื่องจากขาดประสบการณ์ เช่น ไม่ได้ตรวจสอบความพร้อมของสถานที่ สื่อนำเสนอ รวมไปถึงผลงานชิ้นสุดท้ายยังขาดความสมบูรณ์ เช่น ไม่สามารถเขียนแบบก่อสร้างได้ทันตามกำหนดเวลา จัดทำหุ่นจำลองมีรายละเอียดที่ยังไม่เรียบร้อย เป็นต้น

สิ่งที่ได้มาโดยไม่คาดหวัง คือ การแสดงน้ำใจระหว่างนักศึกษาด้วยกัน เห็นความตั้งใจทำงานและความรับผิดชอบของเพื่อนนักศึกษา และมีนักศึกษาต่างคณะให้ความสนใจร่วมติดตามไปสังเกตการณ์ด้วย นอกจากนี้ยังมีความยอมรับและชื่นชมจากชุมชน ความตั้งใจของชุมชนที่จะอนุรักษ์สถาปัตยกรรมพื้นที่ที่มีคุณค่าด้วยชุมชนเอง

ปัญหาและอุปสรรคในการทำงานที่ผ่านมาและมีแนวทางแก้ไข สามารถสรุปได้เป็นประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1) การทำงานในห้องปฏิบัติการ ปัญหาเรื่อง การสื่อสาร การประสานงานภายในกลุ่ม เนื่องจากสมาชิกภายในกลุ่มประกอบด้วยนักศึกษาหลายชั้นปี ทำให้เวลาไม่ตรงกัน อุปกรณ์ไม่พร้อมเช่นกล้องถ่ายรูป กล้องบันทึกวีดิทัศน์ ความตรงต่อเวลาในการทำงาน การขาดการวางแผนงานร่วมกัน รวมไปถึงสถานที่ทำงานไม่เอื้ออำนวยต่อการทำงาน แนวทางแก้ปัญหาคือ นักศึกษาควรจะต้องมีการสร้างระบบการทำงานแบบเสมือนจริงให้มีการลงเวลาเข้าทำงานที่แน่นอนเหมือนการทำงานจริงโดยให้นักศึกษาทุกชั้นปีในกลุ่ม ประชุมวางแผนการทำงานร่วมกัน

2) การลงพื้นที่ชุมชน พบปัญหาเรื่อง ความเข้าใจของชุมชนต่อการเข้าไปดำเนินโครงการในพื้นที่ของนักศึกษาแบบประมาณในการเดินทาง ค่าวัสดุและอุปกรณ์ต่าง ๆ รวมทั้งระยะทางและวิธีการเดินทางเข้าถึงสถานที่ชุมชนแนวทางแก้ปัญหาคือ นักศึกษาเสนอให้คณาจารย์ในสาขาวิชา เข้าไปจัดกิจกรรมแนะนำโครงการก่อนเพื่อให้เป็นที่น่าเชื่อถือต่อชุมชน และช่วยจัดสรรงบประมาณเพื่อลงพื้นที่ให้เพียงพอ

Table 1 Summary analysis of comments on the project, the students, lecturers and community

issues	Students		Lecturers		Community	
	mean	S.D.	mean	S.D.	mean	S.D.
Students have moral and ethic	4.22	0.70	4.50	0.57	3.98	0.78
Students learn to the architectural technology skills	3.81	0.79	3.75	0.50	4.00	0.79
Students learn to the critical thinking and synthesis skills	4.19	0.68	3.50	0.57	3.95	0.85
Students learn to the interpersonal relationships and responsibilities skills	3.78	0.80	4.00	0.82	4.11	0.76
Students learn to the numerical analysis, communication and information technology skills	4.04	0.58	4.25	0.50	3.92	0.92
Satisfaction on the overall performance of students	4.07	0.73	4.25	0.50	4.23	0.75
Value awareness of the vernacular architecture	4.07	0.73	4.25	0.50	4.28	0.73
Support the teaching and learning of vernacular architecture in the community	4.00	0.73	4.25	0.50	4.21	0.76
The value of an integrated project with the use of the community	3.89	0.89	4.50	0.58	4.31	0.75

Figure 1 Meeting to clarify the project to students, community meeting and students to interview local administrative building

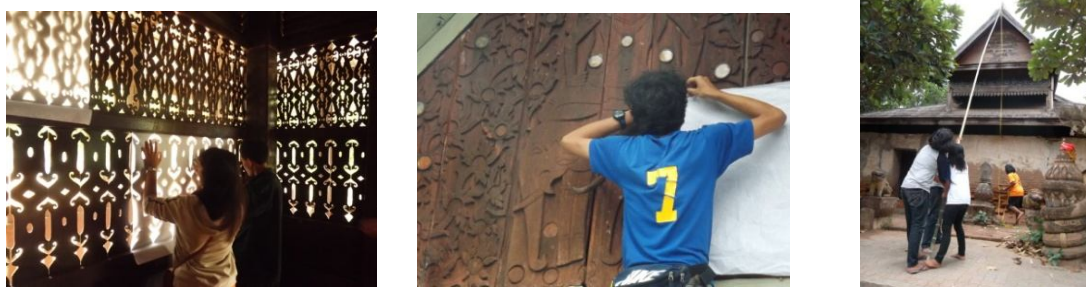

Figure 2 Students conduct survey sketching elements of vernacular architecture

Figure 3 The architecture presentation by students

Figure 4 Presentations to the community and the public

อภิปรายผล

รูปแบบการเรียนการสอนแบบบูรณาการนี้ทำให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นใฝ่รู้ต่อการเรียนรู้ที่มีความหมายเป็นโจทย์จริงในพื้นที่ชุมชน มีความมุ่งมั่นที่จะเรียนรู้ ศึกษา ค้นคว้า เกิดทักษะทางวิชาชีพทั้งการสำรวจ ไร่ วัด เขียนภาพร่าง เขียนแบบอาคารด้วยคอมพิวเตอร์ จัดทำแบบนำเสนอทางสถาปัตยกรรม จัดทำหุ่นจำลอง ออกแบบจัดทำแผ่นภาพนำเสนอผลงาน การจัดนิทรรศการ การทำสื่อวีดิทัศน์ การนำเสนอผลงานด้วยวาจาต่อสาธารณชน อันแสดงถึงทักษะทางปัญญาคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ ทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เกิดทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และความรับผิดชอบทั้งการรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อหน้าที่ ต่อกลุ่ม ต่อชุมชน พัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างนักศึกษารุ่นพี่รุ่นน้องสามารถทำงานเป็นทีม พัฒนาความเป็นผู้นำ กล้าแสดงความคิดเห็น พัฒนาศักยภาพของตนเองในทุกด้านอย่างก้าวกระโดด โดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากพี่ น้อง เพื่อน สมาชิกในกลุ่ม และคนในท้องถิ่น อีกทั้งเกิดทักษะด้านคุณธรรม จริยธรรม กล่าวคือ รู้สึกสำนึกรักถิ่นภาคภูมิใจ ในภูมิปัญญาท้องถิ่นวางแผนสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นสอดคล้องกับอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัยที่ต้องการให้บัณฑิตเป็นผู้มีสำนึกดี มีความรู้คู่คุณธรรม นำชุมชนพัฒนา และเมื่อเปรียบเทียบกับการเรียนการสอนแบบเดิมพบว่านักศึกษาประเมินตนเองว่ามีความกระตือรือร้นที่จะแสวงหาความรู้ในพื้นที่ชุมชน มีความตั้งใจที่จะผลิตผลงานที่มีคุณภาพ รู้สึกสนุกและพึงพอใจในภาพรวมของการเรียนรู้แบบทำงานเสมือนจริงมากกว่าการเรียนรู้แบบเดิมสอดคล้องกับแนวคิดของ ยุทธศาสตร์ (2546) ถึงกระบวนการเรียนการสอนแบบผู้เรียนสร้างความรู้ด้วยตนเองเป็นการร่วมกันทำงานส่งเสริมกันให้ทำงานสำเร็จและสนุกสนานนำไปสู่การสร้างสรรค์มากกว่าการถูกกดดันหรือบังคับให้ทำงานซึ่งก่อให้เกิดงานที่ไม่พัฒนาทั้งเนื้อหาและผู้ทำงาน การสืบค้นความรู้ผ่านกระบวนการศึกษาด้วยตนเองจากแหล่งเรียนรู้อันหลากหลายหรือจากคำแนะนำของภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ผู้เรียนนำมาวิเคราะห์ร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายใน

กลุ่ม ฝึกปฏิบัติ ลองผิดลองถูก แก้ปัญหาในบริบทด้วยวิธีการที่เหมาะสม เมื่อสำเร็จผู้เรียนย่อมเกิดความปิติ มีพลังปัญญา มีพลังแห่งการร่วมมือและสามารถเก็บเทคนิควิธีการที่สำเร็จไว้เป็นประสบการณ์ในคลังความรู้ของตนทั้งเชิงเนื้อหา กระบวนการ และบริบทเพื่อใช้ในการแก้ปัญหาลักษณะเดียวกันหรือประยุกต์สู่การแก้ปัญหาอื่นต่อไป (สมบัติ, 2551) สะท้อนถึงการระบอบอุดมศึกษาที่มุ่งหวังให้มีการเพิ่มพื้นที่การเรียนรู้ในแบบของทักษะชีวิต ทักษะสังคม สมรรถนะพื้นฐานร่วมกันที่ข้ามพื่นความรู้ วิชาการที่เป็นแท่งให้เป็นความรู้และความสามารถเชิงบูรณาการที่ฝังตัว รู้และเห็นคุณค่าของพหุลักษณะพหุวัฒนธรรม (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2551)

สรุป

รูปแบบการเรียนการสอนแบบบูรณาการวิจัย การบริการวิชาการ และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของสาขาวิชาเทคโนโลยีสถาปัตยกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ มีวัตถุประสงค์พัฒนาผู้เรียนด้วยการเรียนการสอนแบบทำงานเสมือนจริงในการศึกษาและนำเสนอแบบทางสถาปัตยกรรมของอาคารพื้นถิ่นในจังหวัดบุรีรัมย์เป็นการเรียนการสอนที่ทำให้นักศึกษาเกิดการเรียนรู้และพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์มากกว่าการเรียนการสอนแบบเดิมเนื่องจากการเรียนที่มีคุณค่าและความหมาย เกิดสำนึกรักถิ่น เกิดผลกระทบต่อการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี ผู้วิจัยขอขอบคุณชุมชนเจ้าของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ผู้ปกครอง นักศึกษา และคณาจารย์สาขาวิชาเทคโนโลยีสถาปัตยกรรมที่ให้ความร่วมมือในการวิจัยด้วยดี และขอขอบคุณมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ที่ให้ทุนอุดหนุนการวิจัยในครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

- ทศพร ศิริสัมพันธ์. 2556. ชุมชนเข้มแข็ง สังคมน่าอยู่ เศรษฐกิจยั่งยืนด้วยงานวิจัย. วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต. 1(2): 1-5.
- ยุทธศาสตร์ ชาติปาณบุตร. 2546. แนวทางการเรียนการสอน วิชาออกแบบสถาปัตยกรรมโดยกระบวนการแก้ปัญหาและการสืบค้น กรณีศึกษา คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. วิทยานิพนธ์สถาปัตยกรรมศาสตร์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- วิจารณ์ พานิช. 2557. บทบาทอุดมศึกษาในศตวรรษที่ 21. บรรยายพิเศษในประชุมใหญ่โครงการส่งเสริมการวิจัย ในอุดมศึกษา ครั้งที่ 2 HERP CONGRESS II (The Second Higher Education Research Promotion Congress) วันที่ 22 มกราคม 2557 ณ โรงแรมมิราเคิล แกรนด์ คอนเวนชั่น, กรุงเทพฯ.
- วีรพันธุ์ ชินวัตร. 2547. คิดดัง ๆ: ใครว่า “เก่า” อยู่กับ “ใหม่” ไม่ได้ ?. ภาษา 47(02-03): 102 – 105.
- สมบัติ ประจักษ์นาค. 2551. แนวทางการพัฒนาหลักสูตรที่เหมาะสมกับสภาพผู้เรียน. มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, บุรีรัมย์.
- สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. 2551. กรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2551-2556). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
-

สมรรถนะการประกอบวิชาชีพและความสามารถทำงาน ข้ามวัฒนธรรมในประชาคมอาเซียนของบัณฑิตไทย

Professional and Cross-cultural Competences of Thai Graduates to Work in ASEAN Context

วิเชียร พันธุ์เครือบุตร^{1/}

Vichian Puncreobutr^{1/}

Abstract: The objectives of the research were to 1) study the levels of professional and cross-cultural competences of Thai graduates in the ASEAN context, 2) study the relationship between professional competence and cross-cultural competence of Thai graduates to work in ASEAN context, and 3) study key factors that can improve professional and cross-cultural competences of Thai graduates to work in the ASEAN context.

This qualitative research studied 1,843 target in formants, including academic staff, students, graduates from public and private higher education institutions, and employers of the graduates. The study was divided into two parts: the study of professional and cross-cultural competences of Thai graduates to work in the ASEAN context, and the study of key factors that can improve professional and cross-cultural competences of Thai graduates to work in the ASEAN context. Two types of questionnaire were used for data collection. Statistical mean, simple correlation and factor analysis were then performed on the collected data. The results illustrated that the professional and cross-cultural competences of Thai graduates to work in the ASEAN context were at the moderate level. Furthermore, the professional competence and the cross-cultural competence of Thai graduates to work in the ASEAN context were correlated at a statistical significance level of .01, with a correlation coefficient of .73. Six factors were found to be the key factors for improving the professional and cross-cultural competences of Thai graduates. These factors are learning cultural diversities of ASEAN countries, having positive attitudes towards ASEAN nations, ability to use English, and having other additional skills related to professional competence, communication across cultures, and collaboration across cultures. These six key factor scan exhibit variance of the variables at a level of 95.47 %.

Keywords: Professional competence, cross-cultural competence, ASEAN

^{1/}วิทยาลัยนานาชาติเซนต์เทเรซา จ.นครนายก 26120

^{1/}St. Theresa International College, Nakhon Nayok 26120, Thailand

บทคัดย่อ: การวิจัยเรื่องสมรรถนะการประกอบวิชาชีพ และความสามารถทำงานข้ามวัฒนธรรมในประชาคมอาเซียนของบัณฑิตไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับสมรรถนะการประกอบวิชาชีพและความสามารถทำงานข้ามวัฒนธรรมในประชาคมอาเซียนของบัณฑิตไทย 2) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสมรรถนะการประกอบวิชาชีพในประชาคมอาเซียนของบัณฑิตไทย กับความสามารถทำงานข้ามวัฒนธรรมในประชาคมอาเซียนของบัณฑิตไทย และ 3) ศึกษาองค์ประกอบในการเพิ่มสมรรถนะการประกอบวิชาชีพและความสามารถทำงานข้ามวัฒนธรรมในประชาคมอาเซียนของบัณฑิตไทย การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาประกอบด้วยคณาจารย์ นักศึกษา บัณฑิต จากสถาบันอุดมศึกษาภาครัฐและเอกชน และผู้ใช้บัณฑิตภาครัฐและเอกชน รวม 1,843 คน ทำการศึกษาเป็น 2 ขั้นตอน คือ ศึกษาสมรรถนะการประกอบวิชาชีพและความสามารถทำงานข้ามวัฒนธรรมในประชาคมอาเซียนของบัณฑิตไทย และศึกษาองค์ประกอบในการเพิ่มสมรรถนะการประกอบวิชาชีพและความสามารถทำงานข้ามวัฒนธรรมในประชาคมอาเซียนของบัณฑิตไทย เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาคือแบบสอบถามจำนวน 2 ชุด สถิติที่ใช้ในการวิจัยคือ การหาค่าเฉลี่ย การหาค่าสัมประสิทธิ์ สหสัมพันธ์อย่างง่าย และการวิเคราะห์องค์ประกอบ ผลการศึกษาพบว่า สมรรถนะการประกอบวิชาชีพและความสามารถทำงานข้ามวัฒนธรรมในประชาคมอาเซียนของบัณฑิตไทยอยู่ในระดับปานกลาง สมรรถนะการประกอบวิชาชีพในประชาคมอาเซียนของบัณฑิตไทยกับความสามารถทำงานข้ามวัฒนธรรมในประชาคมอาเซียนของบัณฑิตไทยมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ สหสัมพันธ์ .73 องค์ประกอบที่ใช้ในการเพิ่มสมรรถนะการประกอบวิชาชีพและความสามารถทำงานข้ามวัฒนธรรมในประชาคมอาเซียนของบัณฑิตไทย ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ คือ การเรียนรู้ความแตกต่างหลักระหว่างชนชาติ ทักษะคิดเชิงบวกระหว่างชนชาติ การใช้ภาษาอังกฤษในระหว่างชนชาติ ความเชี่ยวชาญในวิชาชีพเฉพาะทางและความเชี่ยวชาญอื่นที่สัมพันธ์กัน การสื่อสารและการรายงานข้ามวัฒนธรรม และการทำงานเป็นทีมข้ามวัฒนธรรม ทั้ง 6 องค์ประกอบนี้สามารถอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรได้ร้อยละ 95.47

คำสำคัญ: สมรรถนะการประกอบวิชาชีพ ความสามารถทำงานข้ามวัฒนธรรม ประชาคมอาเซียน

คำนำ

กำหนดให้สถาบันอุดมศึกษามีการพัฒนาความเป็นนานาชาติของสถาบันอุดมศึกษาไทยเพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายของชาติ และรัฐบาลที่ต้องการให้ปฏิรูปหลักสูตรการศึกษา รองรับการเปลี่ยนแปลงของโลก และทัดเทียมกับมาตรฐานสากล โดยจัดการศึกษาขั้นอุดมศึกษาให้สอดคล้องกับตลาดแรงงาน รวมทั้งเพิ่มขีดความสามารถของทรัพยากรมนุษย์ เพื่อรองรับการเปิดเสรีประชาคมอาเซียนและการเคลื่อนย้ายแรงงานเสรีตลอดจนการระดมสรรพกำลังเพื่อพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือกับต่างประเทศเพื่อสร้างทุนทางปัญญาและนวัตกรรม (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2541)

ความเป็นนานาชาติ ได้ถูกกำหนดไว้ในแผนพัฒนาการศึกษาระดับที่ 10 (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2555) โดยระบุไว้ในวัตถุประสงค์ข้อที่ 5

ด้านความเป็นนานาชาติ โดยมีรายละเอียดในข้อที่ 1 ว่า มุ่งยกระดับมาตรฐานและความสามารถของมหาวิทยาลัย/สถาบันให้มีมาตรฐานสากล เช่น มีการสร้างเสริมให้อาจารย์และบัณฑิตไทยมีสมรรถนะสากล เจตคติ โลกทัศน์ และชีวิตทัศน์ที่เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป

การสร้างเสริมอาจารย์และบัณฑิตไทยให้มีสมรรถนะสากล จึงเป็นหน้าที่ของมหาวิทยาลัย / สถาบันที่ต้องผลักดันนโยบายดังกล่าวให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ทั้งผ่านกระบวนการในการดำเนินการ และตรวจสอบผลการดำเนินการด้วยการวิจัย เพราะองค์ความรู้ด้านการวิจัยจะช่วยให้เกิดการยกระดับขีดความสามารถในเชิงแข่งขันของประเทศอันจะนำไปสู่การสร้างรายได้เปรียบเชิงการแข่งขันต่อไป (ทศพร, 2556) ดังนั้นผู้วิจัยจึงเห็นว่ามี ความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำการศึกษาวิจัย เรื่องสมรรถนะการประกอบวิชาชีพและความสามารถทำงานข้ามวัฒนธรรมของบัณฑิตไทย เพื่อที่ยกระดับบัณฑิตไทย

ให้มีสมรรถนะสากล ท้นการรองรับการเปิดเสรีในประชาคมอาเซียนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. ศึกษาสมรรถนะการประกอบวิชาชีพและความสามารถทำงานข้ามวัฒนธรรมในประชาคมอาเซียนของบัณฑิตไทย
2. ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสมรรถนะการประกอบวิชาชีพในประชาคมอาเซียนของบัณฑิตไทย กับความสามารถทำงานข้ามวัฒนธรรมในประชาคมอาเซียนของบัณฑิตไทย
3. ศึกษาองค์ประกอบในการเพิ่มสมรรถนะการประกอบวิชาชีพและความสามารถทำงานข้ามวัฒนธรรมในประชาคมอาเซียนของบัณฑิตไทย

อุปกรณ์และวิธีการ

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาประกอบด้วย คณาจารย์ นักศึกษบัณฑิต จากสถาบันอุดมศึกษาภาครัฐและเอกชน และผู้ใช้บัณฑิตภาครัฐและเอกชน รวม 1,843 คน ทำการศึกษาเป็น 2 ขั้นตอน คือ ศึกษาสมรรถนะการประกอบวิชาชีพและความสามารถทำงานข้ามวัฒนธรรมในประชาคมอาเซียนของบัณฑิตไทย และศึกษาองค์ประกอบในการเพิ่มสมรรถนะการประกอบวิชาชีพและความสามารถทำงานข้ามวัฒนธรรมในประชาคมอาเซียนของบัณฑิตไทย ในแต่ละขั้นตอนมีรายละเอียดดังนี้

1. การศึกษาสมรรถนะการประกอบวิชาชีพและความสามารถทำงานข้ามวัฒนธรรมในประชาคมอาเซียนของบัณฑิตไทย กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา คือ คณาจารย์ นักศึกษาและบัณฑิต จากสถาบันอุดมศึกษา ภาครัฐและเอกชน จากสถาบันอุดมศึกษา ใน 4 ภาค สุ่มตัวอย่างในแต่ละภาค ๆ ละ 1 จังหวัด จังหวัดที่ใช้ในการสุ่มต้องมีสถาบันอุดมศึกษาทั้งในภาครัฐและภาคเอกชน และมีสถานประกอบการขนาดใหญ่ที่มีการใช้แรงงานฝีมือจากประเทศในอาเซียน ได้ 4 จังหวัด คือ กรุงเทพมหานคร เชียงใหม่ สงขลา รวมประชากรในแต่ละจังหวัด

จังหวัดละ 8,000 คน ทำการสุ่มเป็นกลุ่มตัวอย่างจังหวัดละ 367 คน รวมกลุ่มตัวอย่าง 4 จังหวัด จำนวน 1,468 คน เครื่องมือที่ใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลคือ แบบสอบถาม ประเมินสมรรถนะการประกอบวิชาชีพและความสามารถทำงานข้ามวัฒนธรรมในประชาคมอาเซียนของบัณฑิตไทย สถิติที่ใช้ในการวิจัยคือ การหาค่าเฉลี่ย ความเบี่ยงเบนมาตรฐานการเปรียบเทียบคะแนนที่ (t-Test) และการหาค่าสัมประสิทธิ์ สหสัมพันธ์อย่างง่าย แบบเพียร์สัน

2. การศึกษา องค์ประกอบ ในการเพิ่มสมรรถนะการประกอบวิชาชีพและความสามารถทำงานข้ามวัฒนธรรมในประชาคมอาเซียนของบัณฑิตไทย กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา คือ บัณฑิตจากสถาบันอุดมศึกษาภาครัฐและเอกชน และผู้ใช้บัณฑิตภาครัฐและเอกชน ในสถานประกอบการที่มีแรงงานฝีมือจากประชาคมอาเซียน จากสถานประกอบการขนาดใหญ่ที่มีแรงงานฝีมือไม่น้อยกว่าแห่งละ 500 คน โดยมีการใช้แรงงานฝีมือจากประเทศในอาเซียน อย่างน้อย 3 ประเทศ จาก 4 จังหวัด คือ กรุงเทพมหานคร เชียงใหม่ สงขลา รวมประชากร 15,000 คน ทำการสุ่มเป็นกลุ่มตัวอย่าง ได้กลุ่มตัวอย่าง รวม 375 คน เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาคือ แบบสอบถามแนวทางในการเพิ่มสมรรถนะการประกอบวิชาชีพและความสามารถทำงานข้ามวัฒนธรรมในประชาคมอาเซียนของบัณฑิตไทย สถิติที่ใช้ในการวิจัยคือ การวิเคราะห์องค์ประกอบ

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า

1. การศึกษาสมรรถนะการประกอบวิชาชีพและความสามารถทำงานข้ามวัฒนธรรมในประชาคมอาเซียนของบัณฑิตไทย

ข้อมูลเบื้องต้นของกลุ่มที่ใช้ในการศึกษาประกอบด้วย สถานภาพ และสังกัด โดยสถานภาพ พบว่าส่วนใหญ่เป็นนักศึกษาและบัณฑิตจากสถาบันอุดมศึกษา ภาครัฐและเอกชน (ร้อยละ 70) คณาจารย์จากสถาบันอุดมศึกษาภาครัฐและเอกชน (ร้อยละ 30) ส่วนสังกัดพบว่า ส่วนใหญ่เป็นคณาจารย์ นักศึกษาและบัณฑิต จากสถาบันอุดมศึกษาภาครัฐ (ร้อยละ 68) เป็น

คณาจารย์นักศึกษาและบัณฑิตจากสถาบันอุดมศึกษาภาคเอกชน (ร้อยละ 32)

สมรรถนะการประกอบวิชาชีพในประชาคมอาเซียนของบัณฑิตไทยในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.38) และเมื่อพิจารณาในรายด้านที่ประกอบด้วยสมรรถนะการประกอบวิชาชีพทั่วไป และสมรรถนะการประกอบวิชาชีพเฉพาะทาง ทุกด้านมีสมรรถนะอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.32 และ 3.44 ตามลำดับ)

การเปรียบเทียบสมรรถนะการประกอบวิชาชีพในประชาคมอาเซียนของบัณฑิตไทย ที่จำแนกตามสถานะพบว่า สถานะนักศึกษาและบัณฑิต กับสถานะคณาจารย์ ประเมินสมรรถนะของบัณฑิตไทย แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เมื่อจำแนกตามสังกัดพบว่า คณาจารย์ นักศึกษาและบัณฑิต สังกัดสถาบันอุดมศึกษาภาครัฐ และสังกัดสถาบันอุดมศึกษาภาคเอกชน ประเมินสมรรถนะการประกอบวิชาชีพในประชาคมอาเซียนของบัณฑิตไทย ทั้งในภาพรวมและรายด้าน แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ความสามารถทำงานข้ามวัฒนธรรมในประชาคมอาเซียนของบัณฑิตไทย ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.40) และในรายด้านที่ประกอบด้วยโลกทัศน์สากลเกี่ยวกับวัฒนธรรมต่างชาติ และโลกทัศน์และชีวิตทัศน์ที่เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง ทุกด้านมีความสามารถอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.35 และ 3.44 ตามลำดับ)

การเปรียบเทียบความสามารถทำงานข้ามวัฒนธรรมในประชาคมอาเซียนของบัณฑิตไทย จำแนกตามสถานะพบว่า สถานะนักศึกษาและบัณฑิต กับสถานะคณาจารย์ ประเมินความสามารถทำงานข้ามวัฒนธรรมในประชาคมอาเซียนของบัณฑิตไทย ทั้งในภาพรวมและรายด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และเมื่อเปรียบเทียบความสามารถทำงานข้ามวัฒนธรรมในประชาคมอาเซียนของบัณฑิตไทย จำแนกตามสังกัดพบว่า คณาจารย์นักศึกษาและบัณฑิต ที่สังกัดสถาบันอุดมศึกษาภาครัฐ และสังกัดสถาบันอุดมศึกษาภาคเอกชน ประเมินความสามารถทำงานข้ามวัฒนธรรมในประชาคมอาเซียนของบัณฑิตไทย แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

2. การศึกษา ความสัมพันธ์ระหว่างสมรรถนะการประกอบวิชาชีพในประชาคมอาเซียนของบัณฑิตไทย กับความสามารถทำงานข้ามวัฒนธรรมในประชาคมอาเซียนของบัณฑิตไทย

สมรรถนะ การประกอบวิชาชีพในประชาคมอาเซียนของบัณฑิตไทยโดยรวมและรายด้านที่ประกอบด้วย สมรรถนะการประกอบวิชาชีพทั่วไป และสมรรถนะการประกอบวิชาชีพเฉพาะทาง ทุกด้าน มีความสัมพันธ์กับความสามารถทำงานข้ามวัฒนธรรมในประชาคมอาเซียนของบัณฑิตไทย ทั้งในภาพรวมและรายด้านที่ประกอบ ด้วย โลกทัศน์สากลเกี่ยวกับวัฒนธรรมต่างชาติ และโลกทัศน์และชีวิตทัศน์ที่เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ .73

3. การศึกษา องค์ประกอบ ในการเพิ่มสมรรถนะการประกอบวิชาชีพและความสามารถทำงานข้ามวัฒนธรรมในประชาคมอาเซียนของบัณฑิตไทย

ตัวแปรที่ใช้ในการวิเคราะห์องค์ประกอบในการเพิ่มสมรรถนะการประกอบวิชาชีพและความสามารถทำงานข้ามวัฒนธรรมในประชาคมอาเซียนของบัณฑิตไทย มีตัวแปรรวม 50 ตัวแปร พิจารณารายด้านรวม 8 ด้านประกอบด้วย ความรู้ในวิชาชีพและความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง แรงจูงใจ/แรงผลักดัน/อุปนิสัยและการตอบสนอง ภาพลักษณ์แห่งตน/ค่านิยม/ทัศนคติ ความตระหนักในการเป็นประชากรประชาคมอาเซียน การสร้างสัมพันธ์ภาพกับผู้ต่างวัฒนธรรม ทักษะภาษาอังกฤษและภาษาอาเซียน การสื่อสารและการตัดสินใจ และการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงในการทำงานข้ามวัฒนธรรม มีค่าเฉลี่ยของตัวแปรทุกตัวอยู่ในระดับ สูง-สูงมาก

การวิเคราะห์องค์ประกอบ ดำเนินการดังนี้

3.1 การวิเคราะห์องค์ประกอบครั้งที่ 1

การวิเคราะห์องค์ประกอบครั้งที่ 1 ด้วยวิธีวิเคราะห์องค์ประกอบหลัก (principal component analysis) หมุนแกนแบบ Orthogonal ด้วยวิธี Varimax

ได้องค์ประกอบทั้งสิ้น 10 องค์ประกอบ โดยมีองค์ประกอบที่คลุมเครือ ตัวแปร 13 ตัวแปร คือมีค่าน้ำหนักตัวประกอบสูงใน 2 องค์ประกอบขึ้นไป หรือมีค่าไม่ถึง .50 บนองค์ประกอบใด ๆ แสดงว่าตัวแปรแต่ละตัว มีน้ำหนักองค์ประกอบที่เฉพาะและองค์ประกอบที่คลาดเคลื่อนของตนเองต่ำ ผู้วิจัยจึงตัดตัวแปรทั้ง 13 ตัวออกแล้วทำการวิเคราะห์ห้องค์ประกอบใหม่

3.2 การวิเคราะห์ห้องค์ประกอบครั้งที่ 2

การวิเคราะห์ห้องค์ประกอบครั้งที่ 2 เป็นการนำตัวแปรที่เหลือ 37 ตัวแปร ไปวิเคราะห์ห้องค์ประกอบด้วยวิธีเดิม ได้องค์ประกอบ 6 องค์ประกอบ แต่ละองค์ประกอบที่มีค่าไอเกนมากกว่า 1.0 มีตัวแปรตั้งแต่ 3 ตัวแปรขึ้นไป และมีค่าน้ำหนักตัวประกอบแต่ละตัวแปรเกิน 0.50 ซึ่งได้ทดสอบนัยสำคัญของค่าน้ำหนักตัวประกอบแล้ว พบว่าน้ำหนักตัวประกอบ มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ผลการวิเคราะห์ห้องค์ประกอบแต่ละตัวผู้วิจัยได้ตั้งชื่อแต่ละองค์ประกอบที่สามารถอธิบายตัวแปรในแต่ละองค์ประกอบ และแสดงตัวแปรในแต่ละองค์ประกอบ ทั้ง 6 องค์ประกอบ ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 เป็นองค์ประกอบที่บรรยายได้ด้วยตัวแปร 11 ตัวแปร มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ 0.600 ถึง 0.989 ตัวแปรที่สำคัญ คือ การเรียนรู้ความคาดหวังจากการติดต่อสื่อสาร เทคนิคการสื่อสารที่สร้างความแตกต่างระหว่างชนชาติ การตอบสนองต่อสถานการณ์ระหว่างการสื่อสารอย่างเหมาะสม การปรับความเข้าใจผิดให้เป็นกลางเมื่อเกิดเหตุการณ์ระหว่างการสื่อสาร การประชุมในหน่วยงาน การเขียนรายงานการปฏิบัติการ การพูดถึงจุดอ่อนหรือข้อบกพร่องของผู้ร่วมงานหรือผู้ใต้บังคับบัญชา การประชาสัมพันธ์แจ้งข่าวสารทั่วทั้งองค์การ เมื่อพิจารณาลักษณะของตัวแปรแต่ละตัวแล้ว เห็นสมควรตั้งชื่อ องค์ประกอบนี้ว่า องค์ประกอบด้านการสื่อสารและการรายงานข้ามวัฒนธรรม ตัวแปรทั้งหมดร่วมกันกำหนด องค์ประกอบด้วยค่าน้ำหนัก 9.82 และเมื่อเทียบกับความแปรปรวนร่วมทั้งหมด คิดเป็นร้อยละ 26.54 ของ 6 องค์ประกอบ

องค์ประกอบที่ 2 เป็นองค์ประกอบที่บรรยายได้ด้วยตัวแปร 6 ตัวแปร มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ 0.59 ถึง 0.92 ตัวแปรที่สำคัญ คือ ความเชี่ยวชาญในวิชาชีพเฉพาะ

ทาง ความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ของบัณฑิต ทศนคติต่อการโยกย้ายตำแหน่งงาน ความเชี่ยวชาญในงานที่สัมพันธ์กับสาขาที่ถนัด การเพิ่มศักยภาพการทำงานอย่างต่อเนื่อง จิตสำนึกด้านความปลอดภัยในการทำงาน เมื่อพิจารณาลักษณะของตัวแปรแต่ละตัวแล้ว เห็น สมควรตั้งชื่อ องค์ประกอบนี้ว่า องค์ประกอบด้าน ความเชี่ยวชาญในวิชาชีพเฉพาะทางและความเชี่ยวชาญอื่นที่สัมพันธ์กัน ตัวแปรทั้งหมดร่วมกันกำหนด องค์ประกอบด้วยค่าน้ำหนัก 8.05 และเมื่อเทียบกับความแปรปรวนร่วมทั้งหมด คิดเป็นร้อยละ 21.76 ของ 6 องค์ประกอบ

องค์ประกอบที่ 3 เป็นองค์ประกอบที่บรรยายได้ด้วยตัวแปร 7 ตัว มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ 0.72 ถึง 0.93 ตัวแปรที่สำคัญ คือความเข้าใจในความหลากหลายทางวัฒนธรรม ความเข้าใจในวัฒนธรรมการเรียนรู้ของแต่ละชนชาติ ความเข้าใจในวัฒนธรรมการดำรงชีวิตของแต่ละชนชาติ ความเข้าใจในวัฒนธรรมการดูแลสุขภาพของแต่ละชนชาติ การแยกแยะความแตกต่างระหว่างพฤติกรรมทางวัฒนธรรมกับพฤติกรรมส่วนบุคคล เมื่อพิจารณาลักษณะของตัวแปรแต่ละตัวแล้ว เห็นสมควรตั้งชื่อ องค์ประกอบนี้ว่า องค์ประกอบด้าน การเรียนรู้ความแตกต่างหลักระหว่างชนชาติ ตัวแปรทั้งหมดร่วมกันกำหนด องค์ประกอบด้วยค่าน้ำหนัก 5.69 และเมื่อเทียบกับความแปรปรวนร่วมทั้งหมด คิดเป็นร้อยละ 15.37 ของ 6 องค์ประกอบ

องค์ประกอบที่ 4 เป็นองค์ประกอบที่บรรยายได้ด้วยตัวแปร 7 ตัวแปร มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ 0.71 ถึง 0.74 ตัวแปรที่สำคัญ คือ การตรงต่อเวลาในการนัดหมาย การรักษาเวลาในการเริ่มและเลิกปฏิบัติงาน การติดตามความคืบหน้าในการทำงานอย่างใกล้ชิด ลักษณะกลไกการตัดสินใจ การปฏิบัติตามขั้นตอนในระบบที่มงาน การจัดการความเครียดและความขัดแย้งในความร่วมมือของทีมงาน เมื่อพิจารณาลักษณะของตัวแปรแต่ละตัวแล้ว เห็นสมควรตั้งชื่อ องค์ประกอบนี้ว่า องค์ประกอบด้าน การทำงานเป็นทีมข้ามวัฒนธรรม ตัวแปรทั้งหมดร่วมกันกำหนด องค์ประกอบด้วยค่าน้ำหนัก 4.16 และเมื่อเทียบกับความแปรปรวนร่วมทั้งหมด คิดเป็นร้อยละ 11.26 ของ 6 องค์ประกอบ

องค์ประกอบที่ 5 เป็นองค์ประกอบที่บรรยายได้ด้วยตัวแปร 3 ตัวแปร มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ -0.68 ถึง -0.90 ตัวแปรที่สำคัญ คือ ความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษ การเรียนรู้ระดับความเข้าใจภาษาอังกฤษของผู้ร่วมงาน การเรียนรู้ลักษณะท่าทางที่สื่อสารออกมา ในระหว่างการใช้ภาษาอังกฤษของผู้ร่วมงาน เมื่อพิจารณาลักษณะของตัวแปรแต่ละตัวแล้ว เห็นสมควรตั้งชื่อ องค์ประกอบนี้ว่า องค์ประกอบด้าน การใช้ภาษาอังกฤษในระหว่างชนชาติ ตัวแปรทั้งหมดร่วมกันกำหนด องค์ประกอบด้วยค่าน้ำหนัก 3.92 และเมื่อเทียบกับความแปรปรวนร่วมทั้งหมด คิดเป็นร้อยละ 10.60 ของ 6 องค์ประกอบ

องค์ประกอบที่ 6 เป็นองค์ประกอบที่บรรยายได้ด้วยตัวแปร 3 ตัวแปร มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ 0.84 ถึง 0.90 ตัวแปรที่สำคัญ คือทัศนคติที่มีต่อผู้ร่วมงาน ทัศนคติที่มีต่อการบังคับบัญชา ความสามารถในการประสานงาน หรือปรึกษาหารือกับผู้ร่วมงาน เมื่อพิจารณาลักษณะของตัวแปรแต่ละตัวแล้ว เห็นสมควรตั้งชื่อ องค์ประกอบนี้ว่า องค์ประกอบด้านทัศนคติเชิงบวกระหว่างชนชาติ ตัวแปรทั้งหมดร่วมกันกำหนด องค์ประกอบด้วยค่าน้ำหนัก 3.68 และเมื่อเทียบกับความแปรปรวนร่วมทั้งหมด คิดเป็นร้อยละ 9.93 ของ 6 องค์ประกอบ

ผลการวิเคราะห์สามารถสรุปได้ดังแสดงในตารางที่ 1 จากตารางที่ 1 พบว่า การเพิ่มสมรรถนะการประกอบวิชาชีพและความสามารถทำงานข้ามวัฒนธรรมในประชาคมอาเซียนของบัณฑิตไทย ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ โดยทั้ง 6 องค์ประกอบนี้สามารถอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรได้ร้อยละ 95.47

สรุป

ผลการวิจัย สรุปได้ว่า

1. สมรรถนะการประกอบวิชาชีพ และความสามารถทำงานข้ามวัฒนธรรมในประชาคมอาเซียนของบัณฑิตไทยอยู่ในระดับปานกลาง
2. สมรรถนะการประกอบวิชาชีพในประชาคมอาเซียนของบัณฑิตไทย มีความสัมพันธ์กับความสามารถทำงานข้ามวัฒนธรรมในประชาคมอาเซียนของบัณฑิตไทยสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ เท่ากับ 0.73
3. องค์ประกอบที่ใช้ในการเพิ่มสมรรถนะการประกอบวิชาชีพและความสามารถทำงานข้ามวัฒนธรรมในประชาคมอาเซียนของบัณฑิตไทย ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ คือ การเรียนรู้ความแตกต่างหลักระหว่างชนชาติ ทัศนคติเชิงบวกระหว่างชนชาติ การใช้ภาษาอังกฤษในระหว่างชนชาติ ความเชี่ยวชาญในวิชาชีพเฉพาะทางและความเชี่ยวชาญอื่นที่สัมพันธ์กัน การสื่อสารและการรายงานข้ามวัฒนธรรม และการทำงานเป็นทีมข้ามวัฒนธรรม ทั้ง 6 องค์ประกอบนี้สามารถอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรได้ร้อยละ 95.47

จากผลการวิจัย สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้ สมรรถนะการประกอบวิชาชีพ และความสามารถทำงานข้ามวัฒนธรรมในประชาคมอาเซียน ของบัณฑิตไทยอยู่ในระดับปานกลาง สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศิริพันธุ์ และคณะ (2552) ที่ทำการศึกษาสมรรถนะทางวัฒนธรรมของนักศึกษาพยาบาลใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่ามีระดับสมรรถนะทางวัฒนธรรมอยู่ในระดับปานกลาง

Table 1 The components of increasing competencies for professionals and ability of Thai graduates to work in a cross – cultural Economic Community in ASEAN

component	Eigen Value	Percentage of variance	Title
1	9.82	26.55	Communication and cross-cultural reporting
2	8.05	21.76	Specialized in professional and other relevant expertise
3	5.69	15.37	Learning the major differences among nationals
4	4.16	11.26	Working as a team across the various cultures
5	3.92	10.60	Using the English language among the different cultures
6	3.68	9.93	Positive attitudes among nationals

สอดคล้องกับงานวิจัยของ วงจันทร์ และคณะ (2548) ที่พบว่าส่วนใหญ่ทุกสถาบันมีการเรียนการสอนเกี่ยวกับวัฒนธรรมและให้นักศึกษาได้คำนึงถึงวัฒนธรรมของผู้รับบริการ ในขณะที่ปฏิบัติงานแต่ไม่ได้จัดเนื้อหาหรือกิจกรรมการเรียนการสอนในเรื่องนี้ขึ้นมาโดยเฉพาะ

สมรรถนะการประกอบวิชาชีพในประชาคมอาเซียนของบัณฑิตไทย มีความสัมพันธ์กับความสามารถทำงานข้ามวัฒนธรรมในประชาคมอาเซียนของบัณฑิตไทย สอดคล้องกับแนวคิดของ Chan (1990) ที่รายงานว่าการบวนการพัฒนาสมรรถนะข้ามวัฒนธรรม ต้องให้ความสำคัญกับ การตระหนักในตนเอง ความรู้เกี่ยวกับข้อมูลเฉพาะของแต่ละวัฒนธรรม และทักษะส่วนบุคคลที่มีส่วนร่วมในการมีปฏิสัมพันธ์ในการทำงานให้สำเร็จ

องค์ประกอบที่ใช้ในการเพิ่มสมรรถนะการประกอบวิชาชีพและความสามารถทำงานข้ามวัฒนธรรมในประชาคมอาเซียนของบัณฑิตไทย ประกอบด้วย องค์ประกอบที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ความแตกต่างของชนชาติ ทัศนคติ การใช้ภาษาอังกฤษ ความเชี่ยวชาญในวิชาชีพ การสื่อสาร และการทำงานร่วมกัน สอดคล้องกับแนวคิดของ McIntosh (1988) ที่กล่าวว่า การมีสมรรถนะเชิงวัฒนธรรม ต้องมีความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมต่าง ๆ และการประยุกต์ใช้ ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมนั้น ๆ สอดคล้องกับ Lynch *et al.* (1998) ที่อธิบายว่า ผู้มีสมรรถนะทางวัฒนธรรม ต้องมีความสามารถในการคิด รู้ลึก และการสื่อสารที่แสดงออกในทางที่ยอมรับ การเคารพในความหลากหลาย ทั้งในทางชาติพันธุ์ สังคม วัฒนธรรม และภาษา สอดคล้องกับ McDonald *et al.* (2008) ที่กล่าวว่า สมรรถนะข้ามวัฒนธรรมช่วยเตรียมบุคคลให้มีทักษะที่จำเป็นพื้นฐานสำหรับการแก้ปัญหาความขัดแย้งจากการติดต่อสื่อสาร การจัดการกับความเครียด การเรียนรู้ภาษา ความอดทนกับความคลุมเครือในความไม่เข้าใจในวัฒนธรรมที่แตกต่าง และการมีประสบการณ์ใช้ชีวิตในวัฒนธรรมอื่น ๆ สอดคล้องกับ Torbiom (1982) ที่กล่าวว่า ความสามารถในการทำงานข้ามวัฒนธรรมเป็นปัจจัยสำคัญสำหรับบุคคลในการเพิ่มสมรรถนะในการประกอบอาชีพ

เอกสารอ้างอิง

- ทศพร ศิริสัมพันธ์. 2556. ชุมชนเข้มแข็ง สังคมน่าอยู่ เศรษฐกิจยั่งยืน ด้วยงานวิจัย. วารสารการพัฒนา ชุมชนและคุณภาพชีวิต 1(2): 1-5.
- วงจันทร์ เพชรพิเชฐเชียร ศิริรัตน์ โกศลยวัฒน์ พรทิพา คงคุณ. 2548. การวิเคราะห์หลักสูตรพัฒนาศักยภาพบุคลากรของสถาบันการศึกษาพยาบาลในพื้นที่ภาคใต้. คณะพยาบาลศาสตร์. มหาวิทยาลัย สงขลานครินทร์, สงขลา.
- ศิริพันธุ์ ศิริพันธุ์ ดาริน ไช่กานี มุสลินท์ ไช่กานี. 2552. สมรรถนะทางวัฒนธรรมของนักศึกษาพยาบาลใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้. Princess of Naradhiwas University Journal 1(1):1-11.
- สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. 2541. แผนพัฒนาการศึกษาระดับที่ 10. สำนักงานปลัดทบวงมหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. 2555. การพัฒนาความเป็นนานาชาติของสถาบันอุดมศึกษา. จดหมายข่าวสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา 3(107): 3-4.
- Chan, S. 1990. Early Intervention with culturally diverse families of infants and toddlers. *Infants and Young Children* 3(2): 78-87.
- Lynch, E.W., Hanson, M.J. 1998. Developing cross-cultural competence: A guide for working with young children and their families (2 nd ed.). Baltimore: Paul H. Brookes.
- McDonald, D.P., G. McGuire, J. Johnston, B. Selmeski, and A. Abbe. 2008. Developing and managing cross-cultural competence within the Department of Defense: Recommendations for learning and assessment. Paper submitted to the Defense Language Office, Arlington, VA.

McIntosh, P. 1988. White privilege and male privilege: A personal account of coming to see correspondences through work and women's studies. Wellesley College Center for Research on Women, 5-9.

Torbiorn, I. 1982. Living abroad: Personal adjustment and personnel policy in the overseas setting. New York: Wiley.

Guide for Authors

Manuscripts submitted for publication should be of high academic merit and are accepted on condition that they are contributed solely to the Journal of Community Development and Life Quality. Manuscripts, parts of which have been previously published in conference proceedings, may be accepted if they contain additional material not previously published and not currently under consideration for publication elsewhere.

Submission of a multi-authored manuscript implies the consent of all the participating authors. All manuscripts considered for publication will be peer-reviewed by independent referees.

Submission checklist

Manuscript submission must include title page, abstract, key words, text, tables, figures, acknowledgments, reference list and appendices (if necessary). The title page of this file should include the title of the article, full names, official name and affiliations of all authors, E-mail address, telephone and fax numbers and full postal address of the corresponding author.

Preparation and Submission of Manuscripts

Authors submitting manuscripts for consideration for publication should follow the following guidelines.

1. Manuscript texts must be written using high-quality language. For non-native English language authors, the article should be proof-read by a language specialist before it is sent to Journal.

2. Manuscript texts should not exceed than 10 pages and the combined number of figures and tables. The inclusion of more figures and tables will reduce the word allowance, and vice versa.

3. The manuscript text and tables should be created using Microsoft Word.

4. Manuscript texts should be prepared single column, with sufficient margins (1.0 inch) for editorial and proof-reader's marks. 12 pt Times New Roman font should be used throughout and all pages numbered consecutively.

5. Abstracts should not exceed than 200 words. About 5 keywords should also be provided.

6. All measures in the text should be reported in abbreviation.

7. Tables and figures should each be numbered consecutively.

8. Acknowledgments should be as brief as possible, in a separate section before the references, not in the text or as footnotes.

9. Citations of published literature in the text should be given in the form of author and year in parentheses; (Jaturasitha *et al.*, 2008), or, if the name forms part of a sentence, it should be followed by the year in parenthesis; Jaturasitha *et al.* (2008). All references mentioned in the reference list must be cited in the text, and vice versa. The references section at the end of the manuscript should list all and only the references cited in the text in alphabetical order of the first author's surname. The following are examples of reference writing.

Reference to a journal article:

Jaturasitha, S., R. Norkaew, T. Vearasilp, and M. Kreuzer. 2008. Carcass and meat quality of Thai native cattle fattened on Guinea grass (*Panicum maxima*) or Guinea grass-legume (*Stylosanthesguianensis*) pastures. Meat Science 155-162.

Reference to article or abstract in a conference proceedings:

Kempster, A.J., and D.B. Lowe. 1993. Growth performance and carcass characteristics as influenced by genotype and environment. In: Proc. 44th Annual Meeting of the EAAP. Aarhus, Denmark.

Reference to a book:

Voet, D. and J.G. Voet. 1995. Biochemistry. 2nd ed. John Wiley & Son, Inc. New York, 1361 p.

Reference to an edited book:

Fletcher D.L. 1999. Poultry meat color. pp. 159-175. In: R.I. Richardson, and G.C. Mead (Eds.). Poultry Meat Science. Poultry Science Symposium Series. Vol.25. CABI Publishing, Wallingford.

Reference to electronic data source (used only when unavoidable):

Matakohe gardens. 2012. *Sandersonia*flowers. (Online). Available: [http:// matakohegardens.homestead.com /SandersoniaFlowers.html](http://matakohegardens.homestead.com/SandersoniaFlowers.html) (24 February 2012).

Journal of Community Development and Life Quality

Community Culture and Bringing about Reconciliation in Thai Society Using Culture as Key Instruments <i>Chairat Pranee</i>	115
The Value Addition of Wood Vinegar as a Community Product of Sufficient Agriculture Knowledge Center at Ban Nong Sai, Pa sak Sub-district, Muang District, Lamphun Province <i>Kittikorn Sasujit, Nigran Homduang and Natthawud Dussadee</i>	125
The Development of Good Management Practices of the Community Enterprises in Kalasin Province <i>Sukanya Duanguppama</i>	133
Creating Fashion Designers in Business Community Enterprise with the Ability in Reflecting Lanna's Identity According to the Concept of Creative Economy <i>Rojana Chuensirikulchai</i>	141
Production Development and Social Function of San Kamphang Silk, Chiang Mai Province <i>Wallop Thong-on</i>	153
Food Consumption for Longevity of Tai Yuan Elderly in Mae Chaem District, Chiang Mai Province <i>Sansanee Krajangchom and Suwipa Champawan</i>	161
Thai Food Eating of Maejo University Students, Chiang Mai According to the Philosophy of Sufficiency Economy <i>Kitipong Kattiya</i>	171
Community - Based Tourism Management from Capital Culture and History of World War II at Tau Pae Village, Mae Ngao Sub-district, Khun Yuam District, Mae Hong Son Province <i>Napapatt Rattanawanakon and Surin Mahawan</i>	179
Local Wisdom of Holy Water Healers in Accidental Bone-fixing Healing A study of Mr. Prasert Phalapleuk <i>Worawat Tipchoi</i>	189
Value-added of Tamarind Seed Husk Waste for Skin Cream Production in Nong Lom Village, Dok Kamtai District, Phayao Province <i>Puksiri Sinchaiyakit, Phuwit Chaikumwang, Kanokkarn Phromnoi and Pitinuch Piochai</i>	203
Instructional Model of Integration of Research, Academic Service as well as Art and Culture Preservation of Department of Architectural Technology, Buriram Rajabhat University <i>Sombat Prajongsant, Visar Feavieng, Piyachon Sangsakda and Kittirerg Pitathasang</i>	215
Professional and Cross-cultural Competences of Thai Graduates to Work in ASEAN Context <i>Vichian Puncreobutr</i>	225

วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา
โทร: 0 5394 4097 ต่อ 102 แฟกซ์: 0 5394 4097 ต่อ 103

Journal of Community Development and Life Quality
ທຸ້ນ ຂ່າວທຸ້ນ ຂ່າວທຸ້ນ – ສຸພາບາດ – ສຸພາບາດ 2557 ISSN 2286-9824